

СТРАТЕГИЈА РАЗВОЈА УРБАНОГ ПОДРУЧЈА ГРАДА СМЕДЕРЕВА

- нацрт -

Септембар 2023. године

СПИСАК УЧЕСНИКА

Градоначелник

Јован Беч

Савет за развој урбаног подручја града Смедерева

Јован Беч, градоначелник града Смедерева, председник Савета

Весна Киш Костић, председница Скупштине града Смедерева

Горан Милентијевић, начелник Градске управе града Смедерева

Маја Ђирковић, чланица Градског већа задужена за ресор туризма, културе и информисања

Немања Ивошевић, члан Градског већа задужен за ресор социјалне заштите

Милош Томовић, члан Градског већа задужен за ресор урбанизма, комуналних делатности и заштите животне средине

Драган Крстић, начелник Одељења за урбанизам, грађевинарство и инвестиције

Здравка Ковачевић Васић, начелница Одељења за привреду и јавне набавке

Милица Врачар, начелница Одељења за имовинско правне и комуналне послове

Дамњан Стајић, начелник Одељења за финансије

Слободан Јевтић, в.д. директора Јавног предузећа Урбанизам Смедерево Смедерево

Дејан Радовановић, в.д. директора Регионалног завода за заштиту споменика културе у Смедереву

Младен Савић, в.д. директора Јавног предузећа „Смедеревска тврђава“ Смедерево

Мирослав Илић, в.д. директора Јавног комуналног предузећа Зеленило и гробља Смедерево

Ивана Антонијевић, в.д. директорке Акредитоване регионалне развојне агенције „Браничево-Подунавље“ д.о.о. Пожаревац

Никола Крстић, Покрет “Тврђава” Смедерево

Душан Вулић, Организација ПАТОС Смедерево

Радна група за израду Стратегије развоја урбаног подручја града Смедерева

Владислава Живановић Ристовић, главни урбаниста града Смедерева

Славица Миловановић Павловић, Одељење за привреду и јавне набавке, Градске управе града Смедерева

Филип Димић, Одељење за урбанизам, грађевинарство и инвестиције, Градске управе града Смедерева

Бранислав Станковић, Одељење за урбанизам, грађевинарство и инвестиције, Градске управе града Смедерева

Срђан Ивковић, Одељење за урбанизам, грађевинарство и инвестиције, Градске управе града Смедерева

Светлана Илић, Одељење за имовинско правне и комуналне послове, Градске управе града Смедерева

Дејан Стоилковић, Одељење за имовинско правне и комуналне послове, Градске управе града Смедерева

Љиљана Тодоровић, Одељење за јавне службе, Градске управе града Смедерева

Саша В. Петровић, Служба за заједничке послове и ванредне ситуације, Градске управе града Смедерева
Слободан Јевтић, в.д директора ЈП Урбанизам Смедерево
Татјана Тодоровић, ЈП Урбанизам Смедерево
Мирјана Ђорђевић, ЈП Урбанизам Смедерево
Јелена Пантелић, Регионални завод за заштиту споменика културе Смедерево
Ана Микић, ЈП "Смедеревска тврђава" Смедерево
Драгољуб Мартић, директор Центра за културу Смедерево
Снежана Цветковић, Музеј Смедерево
Славиша Стошић, члан Градског већа града Смедерева
Срђан Стојковић, в.д. директора ЈКП Водовод Смедерево
Дејан Спасић, ЈП Грејање Смедерево
Љиљана Животић Живановић, в.д директора Регионалог центра за професионални развој запослених у образовању Смедерево
Ана Ђурић, Регионална развојна агенција "Браничево-Подунавље", Пожаревац
Јасна Јовановић, Регионална Привредна комора Пожаревац- канцеларија у Смедереву
Горан Митић, Опште удружење предузетника Смедерево
Душко Савић, Градски савез социјално хуманитарних организација Смедерево
Душан Вулић, Удружење ПАТОС
Милован Грбић, Удружење пензионера града Смедерева
Никола Крстић, Покрет "Тврђава" Смедерево
Драган Недељковић, Организација "Про.Ток21" Смедерево

УНОПС / ЕУ ПРО Плус програм

Марко Вујачић, шеф програма, УНОПС
Оливера Костић, менаџерка, ЕУ ПРО Плус
Виктор Вељовић, менаџер сектора за развијање капацитета и руководилац процеса израде стратегија развоја урбаних подручја, ЕУ ПРО Плус
Ратка Чолић, специјалиста за развијање капацитета и територијални развој, ЕУ ПРО Плус
Велимир Шећеров, виши стручњак за развијање капацитета, ЕУ ПРО Плус
Марија Максин, виши стручњак за развијање капацитета, ЕУ ПРО Плус
Урош Радосављевић, виши стручњак за развијање капацитета, ЕУ ПРО Плус
Ана Граовац, виши стручњак за развијање капацитета, ЕУ ПРО Плус
Миленa Зиндовић, виши стручњак за развијање капацитета, ЕУ ПРО Плус
Александар Ђукић, виши стручњак за развијање капацитета, ЕУ ПРО Плус
Предраг Цветковић, стручњак за развијање капацитета, ЕУ ПРО Плус
Штефан Ках, саветник за развијање капацитета, ЕУ ПРО Плус
Николаос Карадимитриу, специјалиста за развијање капацитета и територијални развој, ЕУ ПРО Плус
Мартејн де Бројн, специјалиста за развијање капацитета и територијални развој, ЕУ ПРО Плус
Лорис Сервило, специјалиста за развијање капацитета и територијални развој, ЕУ ПРО Плус
Александра Радивојевић, сарадница сектора за развијање капацитета, ЕУ ПРО Плус
Марија Косић, виша асистенткиња сектора за развијање капацитета, ЕУ ПРО Плус
Маја Тања, виша асистенткиња сектора за развијање капацитета, ЕУ ПРО Плус

Садржај

1	УВОД	1
2	ПРИСТУП И КОРАЦИ У ИЗРАДИ СТРАТЕГИЈЕ	3
2.1	ОПИС ИНТЕГРАЛНОГ ПРИСТУПА	4
2.2	ОПИС УКЉУЧИВАЊА ПАРТНЕРА	5
2.3	ПРИСТУП У ИЗРАДИ СТРАТЕГИЈЕ	8
2.4	КОРАЦИ У ИЗРАДИ СТРАТЕГИЈЕ	9
3	ОПИС ТЕРИТОРИЈЕ	12
4	ТЕРИТОРИЈАЛНИ КОНТЕКСТ	14
5	КОНТЕКСТУАЛНА АНАЛИЗА	19
5.1	ДРУШТВО	19
5.1.1	Демографија	19
5.1.2	Социјално укључивање и социјална заштита	19
5.1.3	Становање	20
5.1.4	Објекти друштвеног стандарда	21
5.2	ЕКОНОМИЈА	25
5.2.1	Општа економска кретања и тржиште рада	25
5.2.2	Привреда и пословно окружење	25
5.2.3	Туризам и култура	25
5.3	УРБАНО ОКРУЖЕЊЕ	28
5.3.1	Историјски приказ просторног и урбаног развоја града	28
5.3.2	Урбано подручје	32
5.3.3	Квалитет чинилаца животне средине, изложеност еколошким ризицима и ризицима климатских промена	40
5.3.4	Примарна комунална инфраструктура	44
5.3.5	Примарна саобраћајна инфраструктура и саобраћај	47
5.4	УПРАВЉАЊЕ УРБАНИМ/ТЕРИТОРИЈАЛНИМ РАЗВОЈЕМ	50
5.4.1	Пристап управљању	50
5.4.2	Извори финансирања	51
5.4.3	Транспарентност и информисање	52
6	SWOT АНАЛИЗА И ПОТРЕБЕ	53
6.1	ИДЕНТИТЕТ УРБАНОГ ПОДРУЧЈА	53
6.2	ЗЕЛЕНА И ЕНЕРГЕТСКА ТРАНИЗИЦИЈА И МОБИЛНОСТ	55

6.3	ИНОВАТИВНА И ПАМЕТНА ЕКОНОМИЈА.....	58
6.4	ДРУШТВЕНО БЛАГОСТАЊЕ.....	59
6.5	УПРАВЉАЊЕ УРБАНИМ/ТЕРИТОРИЈАЛНИМ РАЗВОЈЕМ	61
7	ВИЗИЈА, ЦИЉЕВИ, СПЕЦИФИЧНИ ЦИЉЕВИ И МЕРЕ	63
7.1	ВИЗИЈА	63
7.2	ТЕМАТСКИ ЦИЉЕВИ, СПЕЦИФИЧНИ ЦИЉЕВИ И МЕРЕ	63
8	ПРИОРИТЕТНА ПОДРУЧЈА ИНТЕРВЕНЦИЈЕ.....	73
8.1	СТРАТЕШКИ ПРИСТУП И ПРОСТОРНА ДИМЕНЗИЈА.....	73
8.2	ПРИОРИТЕТНА ПОДРУЧЈА ИНТЕРВЕНЦИЈЕ – ГРАФИЧКИ ПРИКАЗ	75
8.3	СПИСАК СТРАТЕШКИХ ПРОЈЕКТА.....	77
8.3.1	Идентитет урбаног подручја	77
8.3.2	Зелена и енергетска транзиција и урбана мобилност	77
8.3.3	Иновативна и паметна економија.....	77
8.3.4	Друштвено благостање	78
8.3.5	Управљање урбаним/територијалним развојем.....	78
8.4	СТРАТЕШКИ ПРОЈЕКТИ – ГРАФИЧКИ ПРИКАЗ	79
9	ИЗВОРИ ФИНАНСИРАЊА.....	81
10	МОНИТОРИНГ И ЕВАЛУАЦИЈА	87
11	ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА	95
12	ИЗВОРИ	99
13	АНЕКСИ	102
	АНЕКС 1 – ОДЛУКА О ПРИСТУПАЊУ ИЗРАДИ СТРАТЕГИЈЕ РАЗВОЈА УРБАНОГ ПОДРУЧЈА СМЕДЕРЕВА	103
	АНЕКС 2 - СПИСАК ПРОЈЕКТНИХ ИДЕЈА	107
	АНЕКС 3 – УЧЕСНИЦИ У ИЗРАДИ СТРАТЕГИЈЕ	109
	АНЕКС 4 - НАЦИОНАЛНИ И МЕЂУНАРОДНИ ИЗВОРИ ФИНАНСИРАЊА УРБАНОГ И ТЕРИТОРИЈАЛНОГ РАЗВОЈА.....	110

1 УВОД

Програм Европске уније за локални развој – ЕУ ПРО Плус доприноси уравнотеженијем друштвено-економском развоју подршком управљању урбаним и територијалним развојем, економском расту и социјалној кохезији у 99 локалних самоуправа у два региона: Шумадије и Западне Србије и Јужне и Источне Србије. Европска унија (ЕУ) је определила 40 милиона евра посредством Инструмента за претприступну помоћ (ИПА) 2020 за финансирање овог Програма, који води Министарство за европске интеграције Републике Србије а спроводи Канцеларија Уједињених нација за пројектне услуге (УНОПС).

Ослањајући се на резултате три претходна развојна програма, Програм у свим својим активностима посебну пажњу усмерава на добро управљање, дигитализацију и иновације, еколошке и аспекте климатских промена, као и родну равноправност. Поред тога, ЕУ ПРО Плус ће делом својих активности, где је релевантно и могуће, доприносити отклоњању неких од негативних последица пандемије КОВИДА-19.

Директни корисници Програма ЕУ ПРО Плус су Министарство за европске интеграције, 99 јединица локалних самоуправа (ЈЛС), структуре локалне управе, регионалне развојне агенције (РРА), друге организације за подршку пословању, микро, мала и средња предузећа (ММСП) и организације цивилног друштва (ОЦД), док су крајњи корисници програма становници 99 градова и општина. Све програмске активности су предузете у партнерству са Владом Републике Србије, уз поштовање националних политика и приоритета, како би се обезбедило национално „власништво“ над њима и допринело развоју националних капацитета. ЕУ ПРО Плус програм је заснован на Националним приоритетима за међународну помоћ до 2025. године Републике Србије, који је од кључног значаја за привредни и друштвени развој и процес европских интеграција, при чему ће нарочито да допринесе припремама за испуњење захтева из Поглавља 22 преговора о приступању ЕУ – Регионална политика и координација структурних инструмената.

Непосредна техничка помоћ је пружена са циљем унапређења компетенција ЈЛС да уведу и спроводе интегрални приступ територијалном развоју, у складу са политикама територијалног развоја ЕУ. Како би се применио интегрални и одржив приступ планирању развоја, Програм је пружио подршку локалним самоуправа кроз израду територијалних стратегија. Путем Јавног позива за подношење пријава за израду територијалних стратегија, одабрано је укупно 12 територија - урбаних подручја које у свом саставу укључују 31 ЈЛС¹. Активности Програма су обухватиле следеће: а) подршку интердисциплинарним радним групама формираним за израду стратегија, у виду саветодавне помоћи и организације обуке и радионица за израду стратегија, б) организацију и фасилитацију укључивања стејкхолдера (тематски округли столови и радионице са стручњацима и широм јавношћу) и партиципацију грађана (анкетирање, јавни форуми и јавне расправе), в) пружање техничке подршке за консолидацију материјала и

¹ Урбана подручја града Бора, Крушевца Лесковца, Лознице, Новог Пазара, Смедерева, Шапца; Урбано подручје града Крагујевца и општина Аранђеловац, Баточина, Кнић, Лапово, Рача и Топола; Урбано подручје Града Зајечара и општина Бољевац, Књажевац и Сокобања, Урбано подручје града Ниша и општина Гаџин Хан, Мерошина и Сврљиг; Урбано подручје града Пирота и општина Бабушница, Бела Паланка и Димитровград и Урбано подручје града Ужица

формулацију стратегија, г) припрему за штампу и штампање стратегија, и подршку јачању транспарентности кроз израду веб странице стратегије са приказом процеса израде стратегије.

Временски хоризонт предвиђен за реализацију територијалних стратегија је 2034. година, односно период који обухвата два програмска периода Кохезионе политике ЕУ.

2 ПРИСТУП И КОРАЦИ У ИЗРАДИ СТРАТЕГИЈЕ

Циљ израде Стратегије је да допринесе одрживом развоју урбаног подручја, заснованом на подстицању:

- примене интегралног и партиципативног приступа развоју друштва и привреде, развоју предела, културног и градитељског наслеђа, природне баштине, одрживог туризма и јачању урбано-руралних веза;
- прелаза на чисту и праведну енергију, зелених и плавих улагања, ублажавања и прилагођавања климатским променама, спречавања и управљања ризицима, одрживе и мултимодалне урбане мобилности;
- иновативне, паметне, нискоугљеничне и циркуларне економије, уз боље коришћење потенцијала дигиталних технологија у иновационе сврхе;
- јачања социјалне компоненте спровођењем европског стуба социјалних права у домену запошљавања, образовања, социоекономске укључености и интеграције, становања, социјалне и здравствене заштите, културе, спорта и рекреације, стварања подстицајног окружења за иницијативе и активности младих, и социјалних иновација.

Стратегија поставља приоритете одрживог и интегралног територијалног развоја, доприноси ефикаснијем удруживању извора финансирања и ефективнијем коришћењу финансијских средстава и развијању веза унутар и изван окружења.

Разлози за израду Стратегије развоја урбаног подручја су:

- подстицање одрживог и интегралног развоја урбаног подручја;
- идентификовање кључних потреба развоја урбаног подручја;
- подстицање ефективног коришћења и унапређење управљања урбаним/територијалним капиталом;
- примена ЕУ инструмената управљања развојем, која омогућава успостављање оквира за одрживи и интегрални урбани и територијални развој урбаног подручја повезивањем традиционалног система просторно-урбанистичког планирања, планског система јавних политика, унапређења финансирања урбаног развоја и управљања локалним јавним финансијама;
- побољшање услова за урбани развој у складу са Новом Кохезионом политиком ЕУ, Париским споразумом, Урбаном агендом ЕУ, Новом Лајпцишком повељом о одрживим европским градовима, Зеленим договором за Западни Балкан и другим документима ЕУ;
- имплементација Стратегије одрживог урбаног развоја Републике Србије до 2030. године: Мера 5.2.3 Примена инструмената Кохезионе политике ЕУ - интегралних територијалних инвестиција (*ITI – Integrated Territorial Investment*), у оквиру Пакета мера 5.2 - Унапређење управљања јавним финансијама за одрживи и интегрални урбани развој, и мера 5.3.3 Локалне стратегије интегралног урбаног развоја у оквиру Пакета мера 5.3 - Интегрално планирање одрживог урбаног развоја) у оквиру Стратешког правца Управљање урбаним развојем;
- дефинисање стратешког оквира за пројекте урбаног развоја;
- подстицање управљања развојем на више нивоа и примене различитих управљачких инструмената (колаборативних, командних, хибридних); подстицање приступа са више

- актера (привреда, образовање, наука, јавни и цивилни сектор); унапређење међуопштинске сарадње; подстицање партиципативног приступа и укључивања локалних актера; подстицање мешања (енг. *blending*) финансирања урбаног развоја из различитих видова финансирања (домаћих и међународних); јачање транспарентности одлучивања на нивоу урбаног подручја;
- унапређење институционалних и кадровских капацитета и управљачких механизма за спровођење Стратегије.

2.1 ОПИС ИНТЕГРАЛНОГ ПРИСТУПА

Интеграција је један од четири кључна елемента приступа планирању интегралног и одрживог територијалног развоја (ИОТР) тестираног у оквиру програма ЕУ ПРО Плус. Интеграција има две главне димензије: просторну и тематску интеграцију. Просторна димензија интеграције, иако је важна за све типове урбаних подручја, посебно је релевантна за оне који су припремали стратегије интегралних територијалних инвестиција (ИТИ), односно урбана подручја која покривају више од једне ЈЛС.

Тематски аспект интегралног приступа је кључна карактеристика територијалних стратегија који подразумева интегрални приступ међу различитим секторским политикама. Стратегије могу да покривају широк спектар политика, од различитих типова инфраструктуре, до пословне подршке, социјалних мера или инвестиција у животну средину. Инструменти тестирани у ЕУ ПРО Плус програму примењују мултисекторски приступ, који превазилази традиционалне секторске политике, при томе, подржавајући предлоге решења, која су заснована на месту (енг. *place-based*) и интегрална, чиме се омогућавају међусобно повезани и међусекторски одговори на урбане изазове.

У оквиру Кохезионе политике ЕУ 2021-27, интегрални приступ је један од четири обавезна елемента територијалних стратегија, с прописима који траже „опис интегралног приступа за решавање препознатих развојних потреба и потенцијала подручја“². У ствари, интеграција је кључна димензија Кохезионе политике у ширем смислу, што подразумева не само интеграцију између различитих нивоа управљање (вертикално) и различитих просторних нивоа и области (територијално), већ, што је најважније, и координацију између различитих области политике (хоризонтално).

Међусекторски приступ има за циљ превазилажење „структура силоса“, односно традиционалне поделе функција према секторима или областима политике, која је типично присутна у јавној управи. Постоји и хоризонтална и вертикална димензија међусекторског приступа: хоризонтална се односи на однос између одељења у истој управи (нпр. у ЈЛС), а вертикална се односи на однос између одељења у различитим управама, одељењима државне управе или другим пружаоцима услуга. Према Приручнику о стратегијама одрживог урбаног развоја Заједничког истраживачког центра Европске комисије, међусекторска интеграција може се постићи: 1) обезбеђивањем доследности принципа и циљева креирања политика међу различитим секторима политике у јавној управи, усклађивањем приоритета и временских

² Видети члан 29 Уредбе о заједничким одредбама: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32021R1060&from=EN>

оквира; и 2) сарадњом између различитих одељења на свим нивоима, како би се заједнички креирале политике³.

Баш као и у кохезионој политици ЕУ, стратегије развијене у контексту ЕУ ПРО Плус програма су мултисекторске, организоване у оквиру пет циљева који представљају различите тематске области, и стога захтевају међусекторску интеграцију. У пракси, ово може бити подржано јаким структурама за координацију које укључују актере и друге организације у свим фазама, чиме се обезбеђује подршка за спровођење међусекторске стратегије. Пројекти који се подржавају треба да допринесу циљевима стратегије и да буду међусекторски повезани. То захтева адекватне процедуре, као што су подобност пројекта и критеријуми одабира, јер ће они имати велики утицај на то колико ће пројекти бити интегрисани и како ће бити повезани са стратегијом⁴.

2.2 ОПИС УКЉУЧИВАЊА ПАРТНЕРА

У динамичном окружењу одрживог и интегралног урбаног и територијалног развоја, креирање и спровођење ефикасних стратегија је од кључног значаја за обезбеђивање просперитета и одрживости градова и ширих урбаних подручја. Територијална стратегија трасира путању за развој, обухватајући различите секторе као што су: инфраструктура, привреда, животна средина, услуге социјалне заштите и др. Међутим, сложеност савремених изазова захтева колаборативни приступ који превазилази ЈЛС. Укључивање партнера - различитих нивоа управе, непрофитних организација, приватних предузећа, друштвених група, универзитета, института, развојних и истраживачких организација, игра кључну улогу у обликовању и спровођењу успешне територијалне стратегије.

Партнери у територијалној стратегији

Израда и спровођење територијалне стратегије имају огромну корист јер укључују различита виђења, експертизе и ресурсе које уносе различити партнери. Свеобухватна територијална стратегија укључује следеће врсте партнера:

- Управе: Општински (градски) и републички органи управе су одлучујући партнери због својих регулаторних овлашћења, финансијских ресурса и компетенција за креирање политике. Њихово учешће обезбеђује усклађеност са ширим развојним циљевима и ефикасну координацију напора.
- Непрофитне организације: Организације цивилног друштва често блиско сарађују са заједницама, бавећи се друштвеним и еколошким изазовима. Њихово познавање окружења може помоћи у идентификацији конкретних потреба, места бриге и приоритета локалног становништва.
- Приватна предузећа: Учешће приватног сектора је од виталног значаја за развој инфраструктуре, иновација и привредног раста. Сарадња с предузећима може довести

³ Fioretti C, Pertoldi M, Busti M and Van Heerden S (2020) Handbook of Sustainable Urban Development Strategies (Приручник о стратегијама одрживог урбаног развоја), <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC118841>

⁴ Pertoldi M, Fioretti C, Guzzo F, Testori G, De Bruijn M, Ferry M, Kah S, Servillo L A and Windisch S (2022) Handbook of Territorial and Local Development Strategies (Приручник о стратегијама одрживог урбаног развоја), <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC130788>

до улагања у некретнине, саобраћај, енергију и технологију, чиме се подстиче напредак у урбаним подручјима.

- Академске и истраживачке институције: Универзитети и истраживачке организације доприносе интелектуалном капиталу тако што спроводе студије, анализирају податке и предлажу решења заснована на доказима. Њихово истраживање може водити формулисању стратегије засноване на здравим принципима.
- Групе у заједници и грађани: Локално становништво и организације у заједници обезбеђују да се узму у обзир стварне потребе грађана, чиме се ствара основ да се стратегије развијају на локалном знању. Партиципација локалног становништва подстиче осећај власништва, обезбеђује инклузивност и повећава вероватноћу успешне имплементације стратегија.
- Међународне организације: Сарадња са међународним организацијама и градовима омогућава учење на примерима из најбољих светских пракси, приступ финансијама и размену искустава. Ова партнерства могу олакшати размену знања и прекограничну сарадњу.

Укључивање партнера у територијалне стратегије има неколико предности, оно ће унапредити квалитет израде стратегије и подржати њено делотворно спровођење. Стога су партнерство и партиципација важни предуслови за развијање територијалне стратегије у оквиру кохезионе политике ЕУ. Такође, иницијатива Нови европски Баухаус наглашава додатну вредност комбиновања локалног знања са интердисциплинарним приступом у остваривању креативних решења за друштвене проблеме - решења која су инклузивна, одржива и лепа.

Укључивање партнера у фази израде стратегије помоћи ће у:

- Идентификацији проблема: Партнери доприносе својом стручношћу како би свеобухватно проценили изазове и могућности развоја. Овај заједнички напор обезбеђује “нијансирану” разумевање урбаног подручја.
- Прикупљању и анализи података: Академске и истраживачке институције, заједно с невладиним организацијама, могу помоћи у прикупљању и анализи података како би се идентификовали трендови, недостаци и потенцијална решења.
- Укључивању стејхолдера: Групе у заједници, невладине организације, управа и јавне организације раде заједно на укључивању грађана - на састанцима, радионицама и у истраживањима. Овај партиципативни приступ гарантује да је стратегија усклађена с потребама оних којима служи.
- Успостављању стратешке визије: Колаборативне радионице које укључују различите актере омогућавају креирање заједничке визије развоја урбаног подручја. Овај процес обезбеђује да стратегија одражава различита виђења.
- Формулисању решења: Црећи знања из различитих сектора, својим идејама приватна предузећа, невладине организације и академске институције доприносе предлагању иновативних решења.

Подједнако је важно и ангажовање партнера у фази спровођења територијалне стратегије. То често преставља изазов јер је лакше дати мишљење или доставити податке него се упустити у конкретне активности. Уобичајена замка у развоју територијалне стратегије је да се очекују активности од партнера који нису били укључени у развој стратегије и који се не осећају

ангажовано. Или обрнуто, партнери који су ангажовали ресурсе и знање у фази израде стратегије касније нису били укључени у реализацију активности, што доводи до разочарења. Територијалне стратегије ЕУ ПРО Плус програма овоме посвећују посебну пажњу.

Улоге које партнери могу играти у спровођењу стратегије су следеће:

- **Подршка путем ресурса:** Партнери играју кључну улогу у обезбеђивању финансијских средстава неопходних за успешно спровођење различитих аспеката стратегије одрживог и интегралног урбаног и територијалног развоја. Национална и локална управа, њихове агенције и предузећа, приватна предузећа и међународне организације издвајају средства која омогућавају реализацију инфраструктурних пројеката, програма у заједници и одрживих иницијатива. Ови ресурси су од виталног значаја за унапређење система саобраћаја, унапређење водовода и канализације, подстицање примене обновљивих извора енергије и привредног раста унутар ширег урбаног подручја.
- **Технологија и иновације:** Партнери, укључујући академске институције и приватна предузећа, у први план постављају своју стручност у технологијама и иновацијама. За суочавање са ургентним изазовима урбаног развоја они предлажу иновативна решења. Примена технологије “паметних градова” омогућава оптимизацију градских услуга, а решења која укључују обновљиву енергију смањују емисије угљеника. Платформе дигиталног управљања и системи за анализу података, на пример ГИС, побољшавају ефикасност деловања. Ова инфузија иновација помаже у стварању одрживог и напредног урбаног подручја.
- **Партиципација заједнице:** Партнери се активно ангажују са локалним заједницама како би обезбедили да стратегија одрживог и интегралног урбаног и територијалног развоја буде прилагођена конкретним потребама и аспирацијама становника. Овај процес партиципације не подстиче само осећај власништва над процесом и одлукама и инклузивности, већ помаже и у реализацији циљаних друштвених и еколошких пројеката и унапређује, на пример, еколошку свест, смањење количине отпада или увођење нових зелених површина. Организације цивилног друштва и групе за заговарање могу да сарађују с јавним сектором како би се залагале за промене политика које су у складу са стратегијом одрживог и интегралног урбаног и територијалног развоја, тиме обезбеђујући да су принципи стратегије уграде и у легални оквир.
- **Доношење одлука засновано на подацима:** Академске институције и истраживачке групе доприносе реализацији стратегије прикупљањем, анализом и коришћењем података. Овај приступ, заснован на подацима, усмерава процес доношења одлука и омогућава свим заинтересованим странама да прате напредак, идентификују области где је неопходно унапређење, и доносе одлуке на основу информација. Анализа података пружа увид у делотворност различитих иницијатива, помажући урбанистима/планерима и креаторима политике да стратегије прилагоде и унапреде у реалном времену. Овај аналитички приступ обезбеђује да територијална стратегија остане релевантна и да одговара на потребе урбаног подручја које се мења и еволуира.
- **Развијање капацитета и сарадња:** Партнери сарађују како би развили капацитете међу стејкхолдерима укљученим у имплементацију стратегије. То се одвија кроз програме

обуке, радионице и иницијативе за размену знања које за циљ имају унапређење компетенција запослених у јавној управи, локалних лидера у заједници и других кључних учесника. Овај напор на развијању капацитета обезбеђује да су они који су одговорни за спровођење стратегије стекли разумевање, знање и вештине о примени различитих инструмената, неопходних за успешну имплементацију. Штавише, међусекторска сарадња међу партнерима подстиче културу заједничког решавања проблема, ослањајући се на снаге различитих актера да се суоче са сложеним урбаним изазовима и промовишу инклузивни развој.

Шире урбано подручје је сложени миље који захтева заједнички приступ да би се створила трајна позитивна промена. Укључивање партнера у припрему и реализацију територијалне стратегије обогаћује тај процес различитим виђењима, ресурсима и стручним знањима. Подстицањем успостављања партнерства између управе, непрофитних организација, приватних предузећа, академије и истраживачких институција и различитих група у заједници, урбана подручја у ЕУ ПРО Плус програму имају прилику да развијају и спроводе висококвалитетне територијалне стратегије које ће довести до одрживе и инклузивне трансформације урбаних подручја.

2.3 ПРИСТУП У ИЗРАДИ СТРАТЕГИЈЕ

У изради Стратегије примењени су партиципативни и интегрални приступ уз сагледавање просторне димензије урбаног и територијалног развоја и организацију процеса којом се обезбеђује координација и сарадња.

Стратегија полази од тема садржаних у међународним и националним политикама интегралног и одрживог урбаног и територијалног развоја, које су прилагођене локалном контексту урбаног и територијалног развоја у Републици Србији. То је остварено применом партиципативног приступа кроз јавни дијалог и интер и трансдисциплинарну сарадњу широког круга актера из различитих сектора, професионалних поља и нивоа управе. Примењени партиципативни поступак одликују диверзитет (заступљених институција/учесника, нивоа управе, политика, дисциплина, и др.), интеракција применом метода консултација и активне партиципације и постојање механизма за селекцију (приоритизацију). Сврха је да се:

- идентификују кључне потребе урбаног и територијалног развоја и унапреди коришћење урбаног/територијалног капитала;
- дефинише стратешки оквир (за временски хоризонт до 2034. год., тј. два програмска периода кохезионе политике Европске уније), који је заснован на управљачким инструментима и оријентисан ка ефикасној и ефективној имплементацији;
- омогући отворен и флексибилан приступ темама управљања урбаним и територијалним развојем у локалном контексту имајући у виду административни, правни, институционални оквир, капацитете и др;
- омогући интер и трансдисциплинарна дискусија о пресечним (енг. *cross-cutting*) темама урбаног развоја како би се превазишла ограничења секторског приступа;
- обезбеди учешће заинтересованих актера у решавању кључних проблема и изазова, идентификацији подручја интервенције и приоритизацији пројеката урбаног развоја, као и да се омогући оптимално комбиновање ресурса.

Формулисање Стратегије је спроведено у складу са Законом о родној равноправности ("Службени гласник РС", бр. 52/2021) кроз примену принципа родне перспективе у планирању и доношењу јавних политика у областима планирања, саобраћаја и инфраструктуре (члан 40. Закона). Интеграција родне перспективе у процес израде Стратегија је подржана партиципативним приступом и комуникацијом као инструментима за репрезентацију различитих интереса унутар локалне заједнице који се тичу свакодневног рада, економских навика, друштвене и културне праксе, као и потреба приступа јавним наменама.

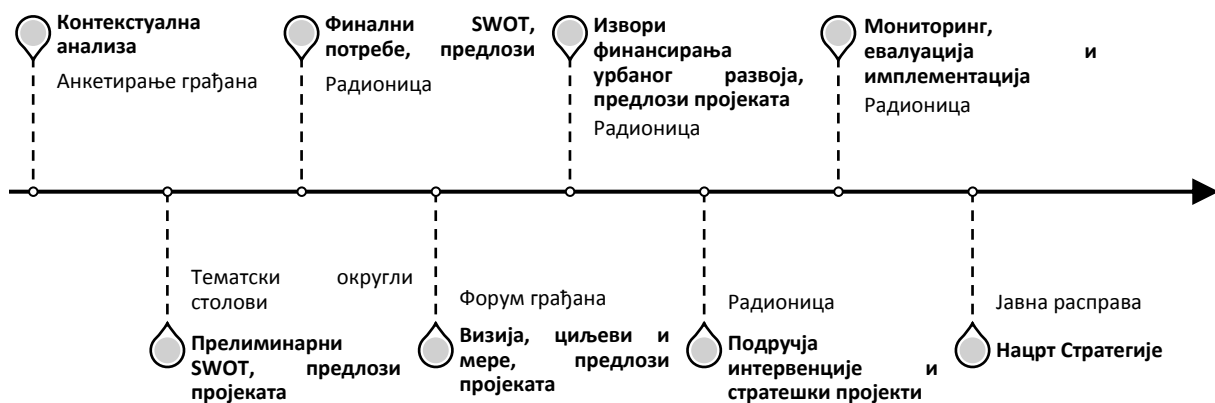
Организација процеса израде Стратегије подразумева координацију сарадње између различитих сектора и нивоа управе, олакшано вођење комуникације са учесницима процеса планирања, успостављање мрежа управе и актера на обухваћеном урбаном подручју и са окружењем, као и укључивање локалне економије, представника јавних институција, образовања и науке, и других релевантних актера у планирању и спровођењу програма и пројеката урбаног развоја.

2.4 КОРАЦИ У ИЗРАДИ СТРАТЕГИЈЕ

Процес израде Стратегије је покренут 2022. године успостављањем институционалног оквира, доношењем Одлуке о приступању изради Стратегије, Решења о образовању Савета за развој урбаног подручја и Решења о формирању Радне групе за израду стратегије. Задатак је био да се процене потребе, формулишу визија, циљеви и мере, и да се мапирају подручја интервенције и стратешки пројекти унутар међусекторског, транспарентног и партиципативног окружења са актерима из различитих сектора.

Кораци у процесу израде Стратегије су били следећи (Графички приказ 1):

- 1) Контекстуална анализа по тематским областима;
- 2) SWOT анализа кроз идентификовање кључних проблема урбаног и територијалног развоја и процену потреба;
- 3) Визија, циљеви и мере;
- 4) Извори финансирања;
- 5) Приоритетна подручја интервенције и стратешки пројекти;
- 6) Мониторинг, евалуација, имплементација Стратегије и управљачки механизми.

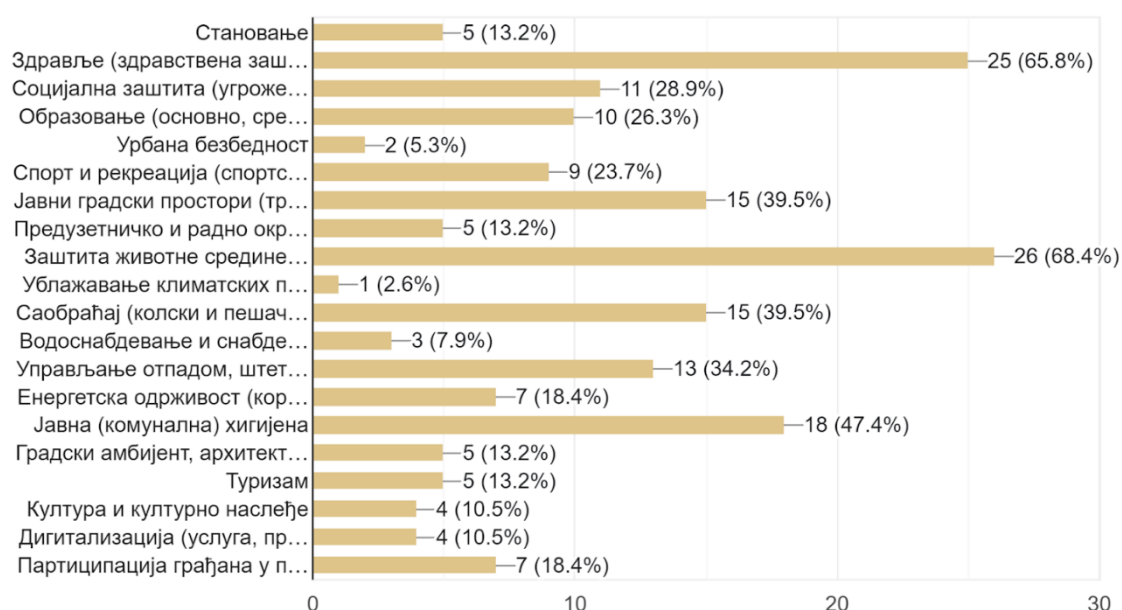
Графички приказ 1 Кораци у процесу израде стратегије

У првом кораку је израђена контекстуална анализа по тематским областима: а) Друштво (демографија, социјално укључивање и услуге социјалне помоћи, социјална и здравствена инфраструктура, образовање); б) Економија (општа економска кретања, тржиште рада, пословно окружење, туризам и култура); ц) Урбано окружење (квалитет урбаних структура и јавних простора, квалитет урбаног окружења, изложеност еколошким ризицима и климатским ризицима, примарна инфраструктура, инфраструктура за мобилност и интернетску повезаност, урбани превоз, управљање урбаним развојем). Анализу стања је пратило и онлајн анкета грађана, чији су резултати посебно приказани на тематским округлим столовима.

Прилог 1 Резултати анкета грађана

6. У којим од следећих области локална управа треба нешто да предузме? (наведите пет)

38 responses

Након овог корака припремљена је прелиминарна SWOT анализа, која је на тематским округлим столовима презентована, дискутована и допуњена. Тематски кругли столови су одржани на следеће теме: 1) Економски развој (иновативна, паметна, нискоугљенична и циркуларна економија); 2) Енергија (чиста и праведна), зелена и плава улагања; ублажавање и прилагођавање климатским променама, спречавање и управљање ризицима; 3) Одржива и мултимодална урбана мобилност; 4) Друштвено благостање - запошљавање, образовање, становање, социјална и здравствена заштита, култура, социо-економска укљученост и интеграције, социјалне иновације; 5) Урбана обнова и регенерација (урбане структуре, јавни простори, и др.), развој предела, културног и градитељског наслеђа, природне баштине, одрживог туризма и јачање урбано-руралних веза; и б) Управљање урбаним и територијалним развојем. Уједно, на тематским округлим столовима су почеле да се евидентирају и прве идеје за пројекте и приоритетна подручја интервенције, за шта је коришћена техника мапирања.

У наредном кораку, након уношења свих коментара учесника и консолидације материјала, припремљена је финална SWOT анализа са проценом потреба, као и предлог циљева и мера,

што је дискутовано и верификовано на првој радионици са члановима Савета за развој и Радне групе.

Сумирани резултати су приказани на Форуму грађана, који је следио. Том приликом учесници форума су давали предлоге за формулацију визије развоја урбаног подручја, допуне и преформулације мера и циљева. На форуму је дискутован предлог подручја интервенције и дати су додатни предлози идеја за пројекте. Скуп је отворен изложбом дечијих цртежа ученика основних школа на тему "Мој град/територија у будућности", а учесници су оцењивали дечије радове. На крају форума најбољи дечији радови су награђени признањима и пригодним књигама.

На наредној радионици о изворима финансирања урбаног и територијалног развоја детаљно су приказани национални и међународни извори финансирања урбаног и територијалног развоја у Србији. Учесници радионице су указали на још неке од националних извора финансирања, и исказали задовољство најновијим прегледом могућности за коришћење различитих фондова, донација, кредита и др. Припремљени материјал у широј верзији достављен је свим локалним и регионалним партнерима ЕУ ПРО Плус програма у свих 99 ЈЛС.

На трећој по реду радионици, представљена су мапирана приоритетна подручја интервенције и консолидовани стратешки пројекти. И овде су након дискусије са локалним партнерима материјали кориговани и допуњени.

Последња у низу радионица одржана је на тему мониторинга, евалуације, имплементације стратегије и управљачким механизмима. Протекла је уз живу дискусију о неопходном развоју институционалних капацитета и сагледавању могућности за успостављање јединице за координацију пројеката.

Припремљен је Нацрт Стратегије који ће бити представљен јавности.

3 ОПИС ТЕРИТОРИЈЕ

Урбана подручја у Републици Србији дефинисана су кроз систем урбаних центара у Нацрту просторног плана Републике Србије од 2021. до 2035. године и извештају о стратешкој процени утицаја просторног плана Републике Србије од 2021. до 2035. године на животну средину. Градови - центри урбаних подручја који могу успоставити урбана подручја за потребе тестирања примене механизма интегралних територијалних инвестиција (ИТИ) дефинисани су Смерницама за подносиоце пријава у оквиру Јавног позива за подношење пријава за израду територијалних стратегија у оквиру ЕУ ПРО Плус програма кроз два сета критеријума:

Основни критеријуми

- а) Да су јединице локалне самоуправе (ЈЛС) класификоване као урбано подручје - центар интеграције више од 100.000 становника, или урбано подручје - центар интеграције више од 40,000 становника као што је дефинисано у систему урбаних центара у Нацрту просторног плана Републике Србије од 2021. до 2035. године и извештају о стратешкој процени утицаја просторног плана Републике Србије од 2021. до 2035. године на животну средину и у случају шире територије,
- б) додатно у случају шире територије,
- в) Испуњавају услов просторног континуитета територије,
- г) Обезбеђују партнерство са најмање три (3) ЈЛС што је потврдјено потписивањем изјаве о партнерству за аплицирање и партнерског споразума између ЈЛС, и
- д) Обезбеђују партнерство са Регионалном развојном агенцијом (РРА) која обухвата територију о којој је реч.

Додатни критеријуми

- а) Капацитети подносиоца пријаве да примењује инструменте територијалног развоја,
 - 1) Постојање интерних институционалних капацитета односно капацитета за урбанистичко планирање у оквиру одељења, завода или јавног предузећа ЈЛС; локалних канцеларија за економски развој или других сличних капацитета; одељења/институције за социјална и питања заштите животне средине, итд.
 - 2) Искуство у сличним акцијама – у спровођењу партиципативних процеса, примени нових метода и иновативних приступа у урбаном развоју и повезаним пројектима које је финансирала ЕУ
- б) Друштвено-економске и просторне карактеристике
 - 1) у случају уже територије: индустријско/пословне и комерцијалне зоне и браунфилд локације: бесправно изграђене и неразвијене периферне градске зоне (подручја неконтролисаног ширења урбаних насеља) и деградација руралног подручја; угрожене урбане структуре и централне градске зоне; делови урбаних насеља са концентрацијом социјалних проблема – социјално укључивање и смањење сиромаштва; насеља или делови насеља изложени проблемима заштите животне средине и климатским променама; просторне целине са културним и градитељским наслеђем, важним

обележјима културног и историјског развоја урбаног насеља/групације урбаних насеља и

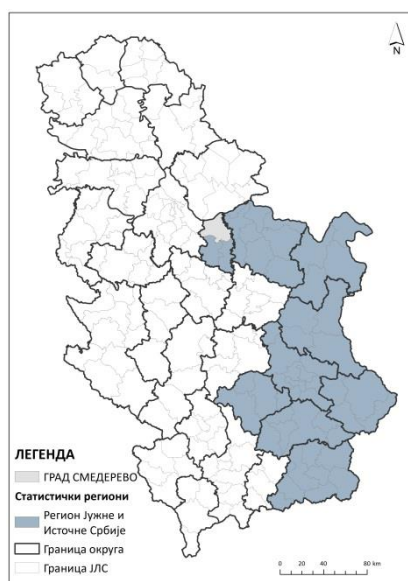
2) у случају шире територије: заједничке карактеристике – важни инфраструктурни коридори, географија, морфологија, индустријски капацитети; ендогени потенцијал; заједничке потребе, проблеми и изазови и заједнички развојни планови и иницијативе.

в) Искуство у партнерствима (у случају шире територије)

1) Релевантна партнерства успостављена ради спровођења сличних или повезаних иницијатива у претходном периоду а која могу представљати темеље за успостављање управљачких механизма који ће обезбедити спровођење територијалне стратегије.

4 ТЕРИТОРИЈАЛНИ КОНТЕКСТ

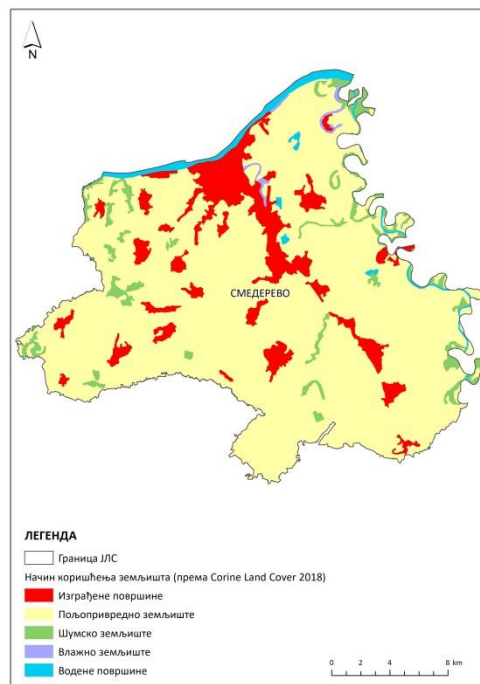
Град Смедерево се налази у централној Србији на површини од 481,7km² и припада Подунавском управном округу. У мрежи насеља (градова) Смедерево је Просторним планом Републике Србије из 2010. утврђено као регионални центар. Налази се у североисточном делу Републике Србије од Београда удаљен 46km (Графички приказ 2). Основни потенцијал града Смедерева је изузетно повољан геосаобраћајни положај између два европска паневропска коридора - копненог X - ауто-пут и водног - VII - Дунав. Поседује најсевернију луку до које долазе црноморски бродови. Захвата благо заталасано низијско подручје јужног обода Панонског басена, у крајњем североисточном делу Шумадије. Географски територија Града припада Подунављу и доњем Поморављу. Простире се непосредно испред ушћа Велике Мораве у Дунав, при чему (у хидрографском погледу) највећим делом припада сливу Велике Мораве. Северну границу чини ток Дунава у дужини од 22km, а источну ток Велике Мораве дужином од 35km. Са западне стране територија је омеђена речним током Саставак, Маџарском равни, а на југоистоку сувом долином Крњег дола. Одатле граница ка југозападу иде преко развођа између Раље и Царевца, пресеца долину Белуће и достиже своју крајњу западну тачку (која је уједно и највиша кота територије - Гумниште 273 м.н.в.). На југу, улази у слив реке Коњске, а затим се спушта долином Доњака до развођа између слива реке Коњске и Велике Мораве. Даље се пружа према истоку да би се спојила са границом на Великој Морави.

Графички приказ 2 Положај Урбаног подручја

Основне климатске карактеристике Града Смедерева одређене су његовим географским положајем, циркулацијом атмосфере, рељефом и степеном континенталности. На северу је пространа Панонска низија, чији се климатски утицаји испољавају и далеко ка југу, дуж долине Велике Мораве. Отвореност Панонске низије погодује појави честих ветрова, нарочито зими. Токови Дунава и Велике Мораве, као и мањих река утичу на модификацију континенталне климе. Овај рејон се такође одликује и највећом учесталošћу и јачином кошаве у Србији, што са аспекта коришћења енергије ветра може бити веома значајно. Положај на обали Дунава уз знатне површине са малим нагибом чини да рељеф Града Смедерева не представља

ограничавајући фактор коришћења простора. Изузетак су нестабилни терени на дунавској обали и терени са нешто јачом ерозијом. Најбољи геоморфолошки услови за развој индустрије, пољопривреде и насељавање налазе се на алувијалним равнима већих река, на њиховим благим долинским странама и на теменима површи између речних долина. Запажа се изразита подељеност територије Града на нижи простор дна долина Велике Мораве, Раље и доњег тока Коњске реке и виши простор у централном и западном делу Града. Хидрографски, највећим делом територија општине припада сливу Велике Мораве. У алувијалним равнима Мораве и Дунава воде има довољно, али је највећи проблем њен квалитет, а не квантитет. Потенцијали ове две реке нису довољно искоришћени, а и под великим су притиском загађења. Квалитетнија земљишта се налазе на вишим и оцедитим теренима дуж дна долине Велике Мораве и на нижим и равнијим теренима Шумадијског побрђа, а мање квалитетна ближе Великој Морави и на теренима са већим нагибом у западном делу Града, те спада међу најплоднија у Србији. Најквалитетније земљиште, прве и друге класе чини 15,8% од укупне површине, треће и четврте 64,3% земљишта, дакле, две трећине простора представља изузетно вредан аграрни потенцијал. Природни услови у Смедереву су повољни за пољопривреду и обухватају 80,59% површина, што је изнад просека за Републику Србију. У оквиру 40.190ха пољопривредног земљишта већину (82,9%) чине оранице, затим воћњаци 5,6%, колико заузимају и виногради, ливаде са 4,1% и пашњаци 1,7%. Најквалитетније земљиште (I и II катастарске класе) чини 16,4% укупног пољопривредног земљишта, од чега 76,5% припада ораницама. Укупно 56,1% чине земљишта III и IV класе, а она од V до VIII катастарске класе 27,5%, што говори о томе да је земљиште ове територије погодно за пољопривредну производњу. Готово све пољопривредне површине су у власништву породичних газдинстава док је само 8,9% друштвено пољопривредно земљиште. Укупно водно земљиште оријентационо захвата површину од 48км², док су површина под шумом и шумским земљиштем износи 2.390ха. Шуме у приватном власништву заузимају 2006ха (Графички приказ 3).

Графички приказ 3 Основна намена земљишта

Административно подручје Града Смедерева је формирано тако да градски центар, насеље Смедерево, јесте тежиште коме се гравитирајући примичу остала насеља која су сеоског типа. Поред тога, сам Град својим функционалним подручјем захвата и општине Велика Плана и Смедеревска Паланка, а у друге општине - које гравитирају ка Београду, чијем се метрополитенском подручју и сам прикључује. Сеоска насеља вишег централитета су територијално добро распоређена са одређеном зоном утицаја ка примарним насељима. Оваква ситуација је основ за потенцијалну локалну децентрализацију функција и садржаја (Шалинац, Радинац, Михајловац, Осипаоница, Дуруговац, Колари) На овај начин би се могли створити субсистеми у оквиру ширег система Града. Град Смедерево има сложену мрежу насеља. Поред унутрашње структуре, на сложеност у овом погледу утиче и то што се Град налази под утицајем београдског метрополитена, односно налази се у његовој зони утицаја. У оквиру административне територије Града налази се 28 насеља - 27 сеоских чији је центар градско насеље Смедерево. Насеља Удовице, Петријево, Вучак, Колари, Раља и она на линији Смедерево - Осипаоница су толико привучена утицајем центра да се све више урбанизују и трансформишу своје примарне структуре у урбанизованије. Југозападни део Града је изолован и најмање гравитира ка центру. Највећи број насеља овог административног подручја је у западном делу територије. На истоку су она омеђена магистралном железничком пругом, а моравски појас је ненасељен. Сеоска насеља су збијеног и разбијеног типа. Примећује се линеарни пораст становништва по сваком попису осим оног из 2011. где је уочен пад за више од две хиљада становника. Негативни тренд је још драстичнији између две последње пописне године (пад на нивоу Града је 8.850, односно 8%). У образовној структури, највећи проценат заузима становништво са стеченим средњим образовањем. Од укупног броја становника дневни мигранти су о проценту око 12%, док су од укупног броја становника које обавља занимање 27,4% дневни мигранти и то већином они који мигрирају ка другом делу Града, тј. ка урбаном центру, односно полу раста и развоја.

Јавне службе су распоређене у зависности од категорије насеља. У градском центру оне су зонирани у самом језгру, а по ободу и дуж важнијих саобраћајница су појединачни центри јавних служби. У већим селима, која притом имају већи број становника и економски су развијенија, боља је опремљеност јавним службама. У мањим селима су оне дислоциране и углавном заступљене у примарном облику. То се пре свега односи на села јужно од аутопута Београд - Ниш, у којима је и демографски тренд негативан, што условљава и непостојање потреба за развијањем јавних служби високог ранга. У подунавским селима су јавне службе заступљене такође већином само у основном облику. Здравствена заштита становништва Града Смедерева базирана је просторно и организационо на могућностима и капацитетима Здравственог центра "Свети Лука", чији су објекти укупне површине 17.503m², смештени у зони ширег центра града, на површини око 2.23ha. На нивоу Града иа нивоу социјалне заштите збрињавају се социјално угрожене и рањиве категорије становништва - стара, болесна лица, избегла и расељена лица, особе са инвалидитетом, деца са сметњама у развоју, без родитељског старања, ратни војни инвалиди, материјално необезбеђена лица. Спровode се мере за остваривање услова за самосталан живот и рад социјално угрожених лица, обезбеђивање средстава за живот и других облика социјалне заштите.

Смедерево се у 20 веку развијало претежно као индустријски центар и на бази тога јесте на високом положају у мрежи градова Србије. Међутим, таква на изванредан начин, монофункционалност јесте ограничење у даљем развоју. Смедеревска Железара била је главни окидач и дневних, али и трајних имиграционих кретања у самом градском центру. То је утицало не само на концентрацију становништва, већ и на друге сегменте функционисања центра. Запосленост у индустријском сектору је доминантна и зависност великог броја људи од њега је јако изражена. Осим у градском центру и зони у и око насеља Радинац, индустрија се развија и у насељима дуж Аутопута, попут Михајловца. Села у моравском делу су на плодном земљишту уз погодност и могућности наводњавања, предодређена су за интензиван развој пољопривреде, она у централном делу Града за повртарство, воћарство и виноградарство. Насеља у шумадијском делу која се налазе на траси „Винског пута“ погодна су за развој туризма. Посебан проблем на простору Града Смедерева је перманентно и, често веома изражено, угрожавање животне средине, нарочито у близини Железаре. Највећи проценат у уделу активног становништва које обавља занимање заузимају трећи и четврти сектор, нешто више од половине. Нешто мање заузима индустрија, а најмање пољопривреда. Исти распоред удела сектора примећује се и у општинском центру, с тим да је удео примарног сектора, тј. пољопривреде изузетно мали-нешто више од 1%, што је и очекивано с обзиром на то да је центар градског насеља. Смедерево има значајне туристичке потенцијале, како са природног тако и са културног аспекта. Развоју туризма погодује и изузетан положај, као и инфраструктурна повезаност. Сва природна заштићена добра и природни потенцијали значајан су део у развоју туристичке понуде. (нарочито Дунав).

Смедерево је један од ретких центара у Србији са тако добрим геостратешким положајем и постојањем капацитета мултимодалног саобраћаја. Транзитни путеви се налазе ван градског центра. Постоји и мрежа локалних путева и саобраћајница првог и другог реда. Главни правац јесте магистрална пруга Е- 85 - Београд-Мала Крсна-Ниш, која повезује Смедерево са Европом и коридором Х. Преко чворишта Мала Крсна Смедерево је повезано са источним делом Србије регионалним правцем Пожаревац-Бор. Речни саобраћај није довољно развијен, али је утицао на развој свих привредних сектора. Базира се на Дунаву, а значајни елементи су и старо пристаниште, марина, нова лука, као и мања пристаништа (шљункаре). Пристаниште је регистровано за међународни промет. Пристаништа, као ни лука, нису опремљени како би се развио интермодални саобраћај. Не постоји терминал за путнички саобраћај, а марина је, такође, неадекватног стања (Графички приказ 4).

Графички приказ 4 Саобраћајна повезаност Урбаног подручја

Потенцијал за запољшљавање постоји у свим гранама привреде. Условљен је општим друштвено-економским околностима и квалитетом и структуром запослених. Неопходност дефинисања и ранжираних стратешких приоритета постаје основна потреба локалне заједнице. Нарочито је важна трансгранична сарадња са суседним општинама/регионима готово у свим активностима (саобраћај, туризам, заштита животне средине и др.) и интересно повезивање око заједнички дефинисаних пројеката.

5 КОНТЕКСТУАЛНА АНАЛИЗА

5.1 ДРУШТВО

5.1.1 Демографија

Град Смедерево је имало по Попису из 2011. године 108.209 становника. У односу на нову слику из 2021. године од 100.155 становника, где је број становника на територији града Смедерева је за 7,5% мањи. Однос мушког и женског становништва је приближно исти (50,7:49,3).

Стопа наталитета је 10, очекивани животни век 73 године, степен зависности 2,4% од укупног броја становника. Према процени у 2020. години било је 1.022 досељена и 1.217 одсељених становника са територије града Смедерева (укупан негативни салдо од -195). Густина насељености је 2020. године износила 209st/ha. Уочљив је дисбаланс у просторној дистрибуцији становништва. Међу становницима града Смедерево, према националној припадности доминирају Срби (95%), док се у већем броју могу издвојити националне мањине декларисане као Роми (2.369 или 2,2%), Македонци (291, 0,27%), Црногорци (271, 0,25%), Хрвати (161, 0,15%), а од осталих националности издвајају се још Албанци, Бошњаци, Бугари, Власи, Буњевци, Немци, Румуни, Руси, Русини, Словаци, Словенци, Украјинци, Чеси. Треба поменути још Грке и Јевреје, који вековима имају заједницу у Смедереву.

5.1.2 Социјално укључивање и социјална заштита

Просечна зарада становника

Према Републичком заводу за статистику, просечна нето зарада по запосленом на територији града Смедерева за 2021. годину износи 59.429 РСД, што је за 9,8% мање од просека РС (65.864). Просечна нето зарада за мушкарце је 62.764, а за жене 55.101 РСД (око 12% мања).

Услуге социјалне помоћи

Град пружа 11 врста услуга из области социјалне заштите, за којима постоји стална потреба. Недостатак понуде у односу на потребе становништва је стално повећање захтева за услугу лични пратилац детета. Такође, пензионери са пензијама изнад минималне су заинтересовани за услугу помоћ у кући, за коју би плаћали партиципацију (позиви грађана).

Угрожене зоне

Зоне са израженим социјалним проблемима као што су сиромаштво и социјална искљученост су Рибарско насеље у МЗ Карађорђево дуд и насеље Мали Кривак у МЗ Славија. Проблеми су повезани са етничком припадношћу (углавном у овим насељима живе Роми), незапосленост, низак ниво образовања, итд.

Безбедност

Претпоставка је да у граду не постоје простори који су небезбедни или у којима се одређене групе становништва не осећају добродошле (искључено).

5.1.3 Становање

Стамбена понуда

Према подацима из 2011. године, на територији градског насеља Смедерево са 63.028 становника укупан број станова је био 25.832, односно 0,41 стан/ по становнику.

Не постоје тачни подаци о понуди и потражњи за становима, али је према наводима инвеститора вишепородичне станоградње, као и на основу учесталих захтева за изградњом објеката вишепородичног становања, израженија потражња од понуде. При томе, изразито предњачи и понуда и потражња станова у вишепородичним објектима од индивидуалних кућа. У просторној дистрибуцији, централна градска зона (са доминантним вишепородичним становањем) има далеко израженију и понуду и потражњу за становима. У Смедереву је у 2021. години изграђено 164 стана, што је мање него у претходне две године (2018. – 96; 2019. - 236; 2020. – 191), односно 1,64 стана на 1.000 становника (у 2018. - 0,9; у 2019. - 2,3; у 2020. - 1,9). Према проценама (на основу актуелних градилишта - око 10 градилишта у централном градском подручју), процењује се да је изграђено минимално 300 нових станова у 2022. години.

Типична подстандардна насеља су Мали кривак и Металор (у непосредном окружењу урбаног језгра), са доминантним становништвом ромске националности. У погледу новоградње, доминантна је изградња појединачних стамбених зграда у приватном сектору. Индивидуална градња се за сада одвија готово искључиво за сопствене потребе (и ван централног градског подручја), мада постоје иницијативе за изградњу мањих стамбених комплекса породичних објеката (кондоминијуми или сл.), који би били намењени тржишту. Не постоје партнерства са управом у погледу станоградње, већ су инвестиције искључиво приватног карактера.

Цена стамбеног простора

Последњих година цена квадратног метра стана је порасла и у сталном је тренду раста. Током 2022. године кретала се просечно око 1.250 - 1.300ЕУР/м² (без ПДВ), што је цена која у начелу није приуштива за ширу популацију са просечним примањима. Цена станова старије изградње зависи од локације. Цена закупа 150-200ЕУР, што такође зависи од локације и старости зграде. На основу искустава и података инвеститора изградње нових вишепородичних стамбених објеката, потражња станова је највећа од стране купаца који не купују станове за сопствене потребе, већ као пласирање капитала (друга, трећа некретнина), што повећава цену квадратног метра стана и чини је недоступном за становништво са просечним примањима. Процена је да се само око 5% нових станова купује из стамбених кредита (искуствени податак инвеститора), што упућује на закључак да толики проценат купаца стан купује за решавање сопственог стамбеног питања.

У надлежности ЈЛС постоји 40 социјалних станова, што је око 50% од укупног стамбеног фонда у власништву Града Смедерева. На територији града Смедерева у овом тренутку постоји потреба за социјалним становима и то за више од 220⁵.

⁵ За пет ромских породица, седморо деце и младих без родитељског старања, 122 породице са особама са инвалидитетом, 50 домаћинстава са потребом за стамбеним збрињавањем социјално угрожених лица, 10 младих брачних парова и 20 самохраних родитеља.

Изван горе наведених званичних података, не постоји евиденција реалних потреба за приуштивим становима и процењује се да је много већа од приказане, имајући у виду категорије становништва које нису обухваћене горе приказаном евиденцијом (нпр. значајно је већи број младих брачних парова, парова са децом, младих стручњака итд. који не спадају у формалне социјално угрожене категорије, али који због несигурности запослења или других разлога немају ни кредитну способност, ни друге финансијске могућности да обезбеде сопствени стамбени простор).

Нелегална градња

Према подацима из септембра 2022. године, од 20.783 укупно предата захтева, озакоњено је 7.384 објекта, односно око 35%. Број нових нелегално изграђених објекта је сведен на минимум, а проценат озакоњених објекта (у оквиру поднетих захтева) има тренд успоравања раста из више разлога: нерешени имовинско-правни односи, незаинтересованост грађана за озаконење, недовољна примена законских консеквенци за власнике нелегалних објекта и сл.

5.1.4 Објекти друштвеног стандарда

Социјална инфраструктура

На територији града Смедерева постоји једна предшколска установа, „Наша радост“, која обухвата 35 различитих објекта. Према дужини дневног боравка, приметан је пораст броја деце који у вртићу бораве од 9 до 12 сати дневно (2019. – 53,3%, 2020. – 54,8%, 2021. – 59,2%). Недостаје један већи или два мања вртића за око 200 деце која су на листи чекања. Постоји 1 приватни вртић капацитета до 20 деце, што је 10% од потреба.

Нема објекта за дневни боравак за старе. Поред Дома за смештај старих лица Смедерево, постоји приватни дом за старе који је смештајног капацитета за 70 корисника, а попуњен је са 70%. (задовољава потребе).

Здравствена инфраструктура

Здравствена заштита у централном насељу је на добром нивоу. Постоји Дом здравља Смедерево, општа болница „Свети Лука“, здравствене станице, амбуланте. У седан сеоских насеља недостају амбуланте, али се проблем превазилази пружањем примарне здравствене заштите у суседним насељима кроз организован јавни превоз.

Образовна инфраструктура

На територији града Смедерева постоји 19 матичних основних школа са 14 издвојених подручних одељења. Нето стопа обухвата основним образовањем је 95,3, а стопа одустајања од основне школе је 0,3. У 2021. години у матичне школе и подручна одељења уписано је 7.915 ученика. На територији града Смедерева постоји 5 средњих школа, стопа одустајања од средње школе је 0,5. У 2021. години у средње школе је уписано 3373 ученика. У Смедереву нема високих стручних школа и факултета. Приватни сектор учествује са мање од 10% у сектору образовања.

На локалном тржишту рада евидентирана је све већа потреба за радницима у производњи следећих образовних профила: бравари, заваривачи, машин бравари, шивачи, дизаличари, маневристи, машиновође, електроинсталатери. Осим великог смањења броја незапослених лица на евиденцији Националне службе за запошљавање-филијала Смедерево, један од

разлога је што млади све мање или уопште не уписују средње стручне школе за ова занимања или не желе да се баве тим пословима када заврше школовање. Са високим образовањем дефицитарни су професори математике, физике, немачког језика, магистри фармације, инжењери машинства и електротехнике.

Културна и научна инфраструктура

На територији града Смедерева постоје квалитетни објекти установа културе.

Главне установе културе којима је оснивач ЈЛС Смедерево су: Центар за културу Смедерево, Музеј у Смедереву, Јавно предузеће „Смедеревска тврђава“, Народна библиотека Смедерево, Историјски архив у Смедереву и Регионални завод за заштиту споменика културе Смедерево.

Центар за културу Смедерево је стожерна установа културе, основана 1982. године, која кроз своје програме едукује и презентује публици разна подручја културног и уметничког стваралаштва у позоришту, музици, ликовној и филмској уметности, било у професионалној или аматерској форми. Својим деловањем са једне стране стимулише експеримент и иновацију, а са друге стране води рачуна о неговању традиције. Иако је програм рада подељен по гранама уметности, постоје и трансверзална подручја која обухватају све гране (манифестације, нове иницијативе, аматеризам). Такође, покрива и битна поља савремених културних политика: инклузивност (партиципација и развој публике), уметничко образовање итд. Културни програми Установе одржавају се седам дана у недељи, 360 дана у години. У оквиру Центра налазе се: велика дворана са 700 седишта, концертна дворана капацитета 200 седишта, биоскопска дворана капацитета 250 седишта, галеријски простор, ликовни атеље и други радни и помоћни простор. Планиран број програма је око 790 годишње, а број посетилаца од 82-88.000.

Према Одлуци о манифестацијама и фестивалима, у области културе и туризма, од значаја за град Смедерево, Центар за културу Смедерево је задужен за организацију фестивала и манифестација:

- Туристичко-привредна манифестација „Смедеревска јесен“
- Фестивал „Нушићеви дани“
- Фестивал „Дунав филм фест“
- Фестивал „Театар у Тврђави“
- Фестивал „Тврђава музике“
- Фестивал „Витезови и легенде“
- Манифестација „Светосавске свечаности“
- Манифестација „Културно лето“
- Манифестација „Ликовна колонија графике“
- Манифестација „Михољдански сусрети села“
- Манифестација „Смедеревски новогодишњи програми

Центар за културу генерише бројна културна дешавања у Смедереву, међутим, неопходна су улагања у реконструкцију самог објекта.

Музеј у Смедереву основан је 1950. године, а од 1972. године, од кад је музеј добио нову зграду, музејска поставка је смештена у три сале и лапидаријуму. Музеј је препознатљив као

место сусрета науке и забаве, место које инспирише на даља трагања и узбуђује посетиоце, афирмише културу и традицију, али и комуникацију у локалној заједници. Изложбе, предавања, промоције, едукативне радионице, играонице, концерти и друге активности су део богатог програма којима Музеј настоји да промовише, али и сачува богато културно наслеђе града. Поред тога што учествује у бројним Градским и међународним манифестацијама носилац је међународне манифестације Ноћ музеја у Смедереву. Њен основни квалитет је могућност да се у оквиру ове манифестације представе и програми других установа културе из Смедерева, а у циљу очувања културних идентитета Смедерева. У склопу Музеја ради и Галерија савремене уметности.

Јавно предузеће „Смедеревска тврђава“ основала је Скупштина града Смедерева као јавно предузеће за обављање делатности од општег интереса за град Смедерево Одлуком о оснивању Јавног предузећа „Смедеревска тврђава“. Поред заштите и одржавања културно-историјског споменика предузеће је задужено и за област развоја туризма као и промовисање и коришћење туристичких потенцијала града Смедерева. У оквиру ЈП „Смедеревска тврђава“ послује и туристичко-информативни центар у ком се уз пружање сервисних туристичких информација обавља и продаја сувенира града Смедерева. Предузеће је дугогодишњи суорганизатор бројних догађаја у граду, од туристичко-привредне манифестације „Смедеревска јесен“ која има најдужу традицију одржавања у граду и земљи, фестивала „Театар у тврђави“, „Витезови и легенде“, „Битка нација“ и других.

Народна библиотека Смедерево, је главни промотер развоја културе читања и књижевности, је најстарија установа културе у граду Смедереву. Основана је 1846. године, а 2016. обележено је 170 година од оснивања Смедеревског читалишта. Располаже богатим и разноврсним фондом од 300.000 јединица библиотечке грађе. На свим позајмним одељењима корисницима су на располагању компјутери инсталирани за бесплатно неограничено коришћење интернета. Библиотека годишње упише у просеку 8.000 чланова, а дневна фреквенција је 600-800 корисника. Решењем Министарства културе Републике Србије Народна библиотека Смедерево од 1994. године врши функцију матичне библиотеке за Подунавски округ, у коме постоји веома развијена мрежа општинских, месних, специјалних и школских библиотека. Библиотека организује велики број културно-образовних програма за све категорије корисника: књижевне сусрете, трибине, изложбе, радионице, манифестације, литерарне конкурсе.

Историјски архив у Смедереву је најмлађи архив у Републици Србији. Своју делатност, заштиту архивске грађе на подручју града Смедерева, обавља од 1992. године када је основан Одлуком Скупштине Општине Смедерево. По доношењу Одлуке о оснивању, Историјском архиву у Смедереву дата је на коришћење зграда у заштићеној зони Смедеревске тврђаве у улици Краља Петра. Данас Историјски архив располаже са 161 фондом, односно 1.500 м архивске грађе која се чува у два депоа и то: у депоу величине 300m² који се налази у склопу седишта Историјског архива и у депоу величине 500m² који се налази у згради Монопола.

Регионални Завод за заштиту споменика културе Смедерево је установа културе од националног значаја, која обавља послове заштите непокретних културних добара. Делатност заштите обавља на територији Подунавског и Браничевског округа и то у два града Смедерево и Пожаревац и девет општина: Смедеревска Паланка, Велика Плана, Жабари, Петровац, Кучево, Жагубица, Голубац, Велико Градиште и Мало Црниће. 1979. године републичка

заједница културе и Заједница завода за заштиту споменика културе, издвојили су из састава Радне организације Завода за заштиту споменика културе града Београда и конституисали су Радну организацију Завод за заштиту споменика културе Смедерево. 1980. године Завод од Скупштине општине Смедерево добија на коришћење зграду Старе царинарнице у Улици деспота Ђурђа бр. 37 у којој се и данас налази.

У области културе, у Смедереву су активна и удружења грађана:

- Међународни фестивал поезије „СМЕДЕРЕВСКА ПЕСНИЧКА ЈЕСЕН“ установљен је 1970. године из потребе за очувањем поезије и њеном афирмацијом. Фестивал је у протеклих 50 година окупио преко две хиљаде песника из свих крајева света и објавио у едицијама преко четири стотине књига, а фестивалске програме је пратило више од 100.000 посетилаца. Фестивалски програми се одржавају у здању Центра за културу, просторима средњовековне тврђаве деспота Ђурђа Бранковића, виле „Златни брег“ (летњиковац династије Обреновић), другим установама културе, као и школама, хуманитарним организацијама, градским трговима...
- Омладинско позориште ПАТОС (Покретни Алтернативни Театар Омладине Смедерево), основано 1986. године, за потребе младих људи да се окупљају и исказују кроз позориште. ПАТОС није конвенционалан и комерцијалан театар. Позориште данас ради у Центру за културу Смедерево.
- Омладинско позориште КРЕАТИВНИ ХАОС Смедерево, основано 2010. год. Позориште данас ради у Центру за културу Смедерево.

У граду Смедереву не постоје научно-истраживачки центри којима управља ЈЛС.

Спортска инфраструктура

Главни спортско-рекреациони објекти у Смедереву су:

- Комплекс Веслачког клуба и излетиште Југово, у оквиру кога се налази се и аквапарк са додатним садржајима у приватном власништву.
- Спортски центар Смедерево који располаже базенским комплексом који се састоји од олимпијског и два мања базена и трибинама капацитета 7.000 гледалаца. Поред базена овде се налазе и два балона, за тенис и фудбал, сале за борилачке спортове, теретана итд. Комплекс захтева реновирање и осавремењавање као и увођење нових садржаја.
- Спортска хала Смедерево, отворена је 2009. године и у свом саставу има затворену дворану са 3000 седећих места на трибинама, фитнес теретану, стрељану за ваздушно оружје и куглану са кафе баром.

Поред ових, постоји недостатак спортских објеката (нпр. више година је у плану изградња затвореног базена). Приватни сектор задовољава мање од 30 % потреба.

5.2 ЕКОНОМИЈА

5.2.1 Општа економска кретања и тржиште рада

Запосленост

Према структури запослених лица, у периоду од 2017. – 2021. године, приметан је пораст запослених у правним лицима/привредним друштвима (19472 на 22.801, односно 17%), као и већи пораст запослених од самосталних делатности (4.131 на 5.068, односно 22,7%), али и знатан пад броја пољопривредника (1.120 на 741, односно 34%).

Стопа незапослености у граду Смедереву у 2020. години износила је 10,76%. У периоду од 2019. до 2022. године регистрован је пад броја незапослених становника Смедерева од око 30%.

У октобру 2022. године на територији Града Смедерева регистровано је укупно 4.590 незапослених лица (од тога 2895 мушкараца и 1695 жена, односно 63:47%), просечне старости од 42,6 година. Од укупног броја незапослених, 259 су особе са инвалидитетом (5,6%), а 247 припадници ромске националности (5,4%). Укупан број дугорочно незапослених (дуже од 12 месеци) на дан 31.10.2022. године износи 1.798 (од тога 735 мушкараца и 1063 жена, односно око 41:59%).

Програми стручног усавшавања постоје, према потребама послодаваца, и реализује их Национална служба за запошљавање-филијала Смедерево, али према речима запослених у НСЗ људи који се преквалификују углавном одлазе у иностранство.

Мобилност запослених

На територији града Смедерева је организован јавни градско-приградски превоз путника из надлежности Града Смедерева.

5.2.2 Привреда и пословно окружење

Привредни субјекти

У периоду од 2018. до 2021. године број активних предузетничких радњи повећао се са 3.359 на 3.844, што представља раст од 14,4%. У истом периоду, број активних привредних друштава смањено се са 1.237 на 1.064, што представља смањење од 14%. У односу на укупан број запослених, процена је да 18,59% (према општини рада) ради у привредним друштвима која су стране директне инвестиције у Смедереву.

Привредне зоне

У урбаном подручју града Смедерева о густини предузећа се издвајају центар града и индустријска зона.

5.2.3 Туризам и култура

Туристичка инфраструктура

Богатство природних, културних, историјских и етнографских специфичности којима обилује град Смедерево, определили су град за развој туристичких производа у оквиру – културног туризма, туризма догађаја, градских одмора, винског туризма, наутичког, сеоског, здравственог и туризма специјалних интереса попут лова и риболова, бициклизма и сл.

У Смедереву ради један хотел и 50 индивидуалних смештајних објеката (кућа, апартмана, сеоских домаћинстава и сл.), са укупно 586 лежаја (29+557).

У периоду од 2017. до 2021. године забележено је прво увећање, а потом велики пад туристичког промета у Смедереву, који се везује за удео страних туриста. Са укупно 14.866 долазака туриста у 2018. години (1.653 домаћих и 13.213 страних), бриј се смањио на 3.440 долазака у 2021. години (1.697 домаћих, 1.761 страних), односно док је број домаћих туриста константан, број страних се смањио за 86,7%. Ипак, у последних годину дана приметан је благи пораст броја страних туриста (са 742 на 1.761). Такође, на основу ограничене могућности увида у појединачне упитнике извештајних јединица/угоститељских објеката за смештај у 2018. и 2019. години, забележено је драстично смањење приватних соба за изнајмљивање у 2019. години, као и знатно мањи број евидентираних долазака и ноћења код страних туриста из Кине. Код промета осталих угоститељских објеката, врсте хотела и слично, забележено је повећање броја долазака/туриста, следствено томе и ноћења, али је то повећање анулирано на нивоу тотала за град Смедерево из већ поменутог смањења код изнајмљених/приватних соба

Туристичко-информативни центар послује у оквиру Јавног предузећа “Смедеревска тврђава” и налази се у центру града. Поред основних активности, пружања информација туристима о туристичкој понуди града, најаве посета и сл. у инфо центру је организована и продаја сувенира града. У оквиру пројекта “ЕУ за културно наслеђе и туризам” током 2022. године граду Смедереву су одобрена средства за пројекат унапређења туристичке инфраструктуре у Смедеревској тврђави, у виду постављања монтажно-демонтажног објекта за потребе туристичког инфо центра са додатним садржајима. Планиран завршетак пројекта је до краја 2023. године.

Културна баштина

Међу главне туристичке одреднице Смедерева убрајају се:

- Смедеревска тврђава, културно добро од изузетног значаја. У структури посетилаца заступљен је велики број ђачких екскурзија, око 40% од укупног броја али и велики број других организованих група, појединачних и породичних викенд посета. С тим у вези највећи број посета Мали град бележи током месеца маја и октобра када се реализује највећи број екскурзија. Међутим, током одржавања великих градских манифестација број посетилаца далеко већи од приказаног.
- Летњиковац Обреновића на Плавинцу, резиденцијални је објект Владе Републике Србије, на основу потписаног Протокола о сарадњи између Града Смедерева и Управе за заједничке послове републичких органа, од маја 2015. године је отворен је за организоване туристичке посете у реализацији Туристичке организације града Смедерева, односно ЈП “Смедеревска тврђава”.

Од осталих градских туристичких атракција ту су:

- Трг Републике са културно-историјским споменицима који се овде налазе - Храм Светог Георгија, Зграда општинског суда, Споменик палим борцима Првог светског рата
- Комплекс на Старом гробљу где се налазе - Црква Успења Пресвете Богородице из XV века, гроб Димитрија Давидовића, гробна капела смедеревског добротвора Дине Манчића и спомен-костурница жртвама петојунске експлозије.

- Споменик жртвама експлозије муниције у Тврђави 5. јуна 1941.
- Карађорђево дуд и др.

Мрежа објеката културе на територији Града Смедерева релативно је добро развијена. Проблем представља употребљивост, искоришћеност и опремљеност објеката, која је недовољна и неуједначена.

Смедерево је на туристичком тржишту препознатљиво и по бројним манифестацијама које се овде одржавају – Смедеревска јесен, Театар у тврђави, Дунав филм фест, Витезови и легенде, Тврђава музике, Нушићеви дани, Смедеревска песничка јесен и др.

Процењен број посетилаца фестивала који се одржавају у Смедеревској тврђави (пре пандемије):

Фестивал "Театар у Тврђави"	5 000
Фестивал "Тврђава музике"	2 000
Фестивал "Дунав филм фест"	4 000
Туристичко-привредна манифестација "Смедеревска јесен" (више дана и више локацију граду)	400 000
Фестивал "Витезови и легенде" (два дана)	2 000

Током 2022. године ЈП "Смедеревска тврђава" је бележила раст посета у Малом граду за 20% у односу на исти период протекле године али и раст у односу на године пре пандемије.

Смедеревско Подунавље историјски је опредељено за развој винског туризма. Карактеристична је аутохтона сорта белог грожђа Смедеревка, а може се сматрати и брендом Смедерева. Винска подручја са винаријама се налазе у непосредној околини града док се у самом центру Смедерева налази и атрактиван простор Вински Град где се продају вина локалних произвођача. Овај простор је такође погодан за реализацију различитих туристичких програма.

Велики потенцијал у оквиру развоја туризма града чини и индустријска баштина која се може ревитализовати и ставити у функцију туризма. Најзначајнији објекат индустријске баштине је Сартид подигнут 1921. године на 2 километра узводно од Тврђаве, а садржи више целина непокретних објеката значајне споменичке вредности. Потенцијал има и Комплекс државног монопола, у чијем саставу су управне зграде монопола дувана, соли и силос, као и Виноградарска задругу у чијем је саставу виноградарски подрум у близини пристаништа.

Природна баштина

Најзначајнији простор природне баштине је река Дунав и његово приобаље. На десној обали Дунава, у непосредној близини градског кеја, постављен је Путнички пристан Смедерево који је предат на управљање лучком оператеру, предузећу "Ђердап услуге" а.д. Кладово. У оквиру пројекта израде Стратегије туризма града Смедерева 2015-2020., идентификована је суштина бренда Смедерева. „Леп живот на Дунаву“ који опредељује Смедерево као град који, не само својим становницима, већ и свим посетиоцима, пружа убедљиве разлоге да је ово место добро за живот и одмор.

Град Смедерево од 2018. године учествује у Пројекту DANUrB (од 2020. године у DANUrB+) (Danube Urban Brand) у оквиру INTERREG програма, у који је укључено 6 подунавских европских земаља и који има за циљ брендирање градова и општина на бази културе и туризма. У Пројекат, који је базиран на укључивању подунавских градова и општина средње величине са изразитим потенцијалима у области културе и туризма и чији је главни партнер на спровођењу испред Србије Архитектонски факултет Универзитета у Београду, из Србије су као придружени партнери укључени Сомбор, Смедерево и Голубац. Пројекат је у Смедереву препознао кључне стејкхолдере у области културе и туризма - јавне институције, као и приватни сектор - од којих су неки узимали учешће у радионицама, конференцијама и регионалним састанцима партнера. Један од резултата Пројекта је и установљавање бренда DANUrB Label за који су појединачни стејкхолдери подстакнути да се пријаве и да њеним стицањем постану додатно видљиви као туристички и културни бренд кроз овај Пројекат.

Као једна од потенцијалних препрека за развој укупне туристичке понуде Смедерева, посебно оне усмерене на туристе из других подручја, кључна је пратеће туристичка инфраструктура која није на високом нивоу. У овом смислу од велике важности оптимално решавање саобраћајних терминала за пријем и отпрему путника, и то у свим видовима саобраћаја. Други аспект развоја туристичке инфраструктуре односи се на ревитализацију постојећих и изградњу нових смештајних капацитета.

Зато је неопходно је уређење главног улаза у Тврђаву и измештање железнице; уређење Тврђаве и увођење квалитетне инфраструктуре, као и постављање туристичке сигнализације, пешачке и путне.

Један од значајних планираних пројеката за развој туризма је и изградња и уређење Марине у Смедереву, на ушћу Језаве у Дунав.

5.3 УРБАНО ОКРУЖЕЊЕ

5.3.1 Историјски приказ просторног и урбаног развоја града

Историја насељавања подручја Смедерева датира још из античког периода, али је далеко најзначајнији период средњевековне српске државе и време када је Смедерево било њена престоница (1428-1459.). Деспотов престони град (Смедеревска тврђава, грађена 1428-1439. на ушћу Језаве у Дунав, данас споменик културе изузетног значаја) одредио је и каснију урбану матрицу насеља које се формирало око Тврђаве - спонтано настала препознатљива троугаона матрица са системом троугаоних тргова. У периоду турске, а касније периодично и аустријске власти, насеље око Тврђаве се ширило у наслеђеном систему, углавном у духу оријенталне вароши. И током касније модернизације, у периоду обнове српске државе у XIX веку, а затим и почетком XX века, задржана је урбана матрица у оквиру које су се градили нови јавни и други објекти - црква Св. Ђорђа, зграда Начелства (данашњи Суд), зграда Гимназије, Општински дом, хотел Нинић итд., а постојеће чаршије добијале местимично нове стамбене и пословне зграде у европском духу. Иако је град кроз своје постојање у више наврата разаран (током турско-аустријских ратова, али и у I и II Светском рату), прекретницу у урбаном развоју представља експлозија немачке муниције лагероване у Тврђави, 5. јуна 1941. године, када је град претрпео огромна разарања, а центар готово до темеља уништен. Убрзо након експлозије, већ у јесен

1941. године, формиран је Изванредни комесаријат за обнову Смедерева и започета опсежна обнова града. За ове потребе већ 1942. године израђен је нови Генерални план Смедерева, под руководством проф. Михајла Радовановића и уз учешће А. Дурока (заснован на Плану из 1939. са изменама из 1942.). На основу овог Плана, који је предвидео тоталну реконструкцију и обнову, у Доњем граду (појас око 300m јужно од Тврђаве) који је потпуно срушен, извршена је комасација и успостављен нови ортогонални урбани систем у коме је започета и изградња нових, махом стамбених објеката, које је пројектовао А. Дуроко, док је у остатку насеља у највећој мери задржана дотадашња неправилна спонтано настала урбана матрица у оквиру које је обнављана постојећа грађена структура или грађени нови објекти. Овако формиран урбани систем дочекао је и послератни урбани развој који је био најпре обележен изградњом првих зграда за колективно становање, и то пре свега у оквиру новоформираних ортогоналних блокова.

Убрзана и интензивна индустријализација у послератном периоду, са развојем железаре (која је прерасла из предратног САРТИД 1913) као индустријског гиганта националног нивоа (ширење на нову локацију југоисточно од урбаног подручја, крајем 60-тих и почетком 70-тих година), условила је и наглу и експанзивну урбанизацију града, детерминисану у првом реду снажним миграторним процесима и досељавањем становништва у Смедерево. Ови процеси најпре су се манифестовали физичким ширењем града на рубна неизграђена подручја (највећим делом управо око нове железаре), и то у врло кратком временском периоду (70-те године XX века), али ово ширење није било испраћено одговарајућим планским активностима, те су значајни делови ових подручја формиран спонтано и без одговарајућег комуналног опремања. Истовремено, растао је притисак и на централно градско подручје, и то не само повећаним захтевима за социјалним и друштвеним услугама, условљеним повећањем друштвеног стандарда, већ и процесима реурбанизације услед задовољавања све већих потреба за стамбеним простором. У овом периоду (70-те и 80-те године XX века), када је станоградња била јавни интерес са формираним институцијама које га спроводе (СИЗ-ови становања и сл.), дошло је до системских захвата на реконструкцији великог броја градских блокова у централној зони, у којима је затечена грађена структура замењивана новим комплексима колективног становања са пратећим делатностима. У појединим случајевима нови концепт урбанизације проузроковао је и промене у урбаној матрици (корекција форме или обједињавање мањих блокова, местимично просецања нових уличних праваца). Из овог периода посебно се истичу активности на системском урбаном осмишљавању и рекомпозицији постојећих блокова у централном градском подручју, као и изградњи значајних јавних објеката (зграда главне Поште, Дом културе), па и интервенцијама на затеченој уличној матрици. Ове активности су предводили арх. М. Штерић и арх. А. Кековић испред "Енергопројекта". Бројни објекти и блокови из ове ере су и реализовани у духу новог концепта. Крајем 80-тих и почетком 90-тих година, са општим опадањем привредних активности и укупном друштвеном рецесијом, започети процеси су значајно успорени, па и заустављени. На тај начин остали су и бројни градски блокови у којима концепт системске реконструкције није спроведен до краја, те је остао и низ наслеђених старих индивидуалних објеката и затечених парцела, често у неприродном односу према новоградњи. Следеће снажне утицаје Смедерево је, попут других већих градова Србије, доживело крајем 90-тих година, са новим таласом досељеног становништва али и у битно другачијем друштвено-политичком амбијенту који карактерише

одсуство ширих планских акција и редистрибуција капитала са израженом приватном иницијативом у свим сегментима развоја. У урбаном систему централне градске зоне није било изразитих утицаја ових процеса, они су се у највећој мери одразили на обнављање изградње породичних објеката у периферним деловима града од стране новодосељеног становништва, где је заправо измештен притисак на простор без адекватног опремања земљишта. За централно градско подручје у овом периоду је била карактеристична енормна експанзија локација за привремене монтажне објекте/киоске, који су постали субституција капиталне економије града (овај период се поклапа и са падом активности САРТИДА, који је почетком 2000-тих година и приватизован). Овај економски и социолошки феномен имао је као последицу стихијску узурпацију јавних простора за постављање привремених објеката, најчешће у аранжману самих корисника, са објектима различите естетике и квалитета.

Развој града од почетка XXI века карактерише у првом реду циклус поновног покретања привредних активности, диверсификација локалне привреде и привлачење нових инвестиција, уз приватизацију и консолидацију САРТИДА (USS Serbia) и других већих привредних субјеката (Техногас-Messer, МБС). Град је своје капацитете у овом периоду посебно усмерио на припрему greenfield локација за нове делатности, опремањем земљишта у Индустијској зони. Развој урбаног подручја у овом периоду - као последица обнављања економске активности - карактерише интензивирана, мада углавном парцијална, иако плански дефинисана трансформација и погушћавање стамбене градње, претежно у централном градском подручју - на појединачним или мањим групацијама парцела долази до сукцесивне замене наслеђене грађене структуре новом градњом. Ове активности коинцидирају са радикалним изменама легислативног оквира у области планирања и изградње, те је и Смедерево од 2003. године започели циклус израде нових планских докумената, почев од Просторног (2005.) и Генералног плана (2006.), најпре кроз израду и примену Привремених правила грађења (што је била општа пракса у Србији у том периоду), а затим и сукцесивну израду нових планова детаљне регулације. Карактеристика ових докумената, у складу са интенцијама законодавног оквира, било је у значајној мери усмеравање управо парцијалне, инвеститорске изградње у затеченом урбаном систему (обавезна правила уређења и грађења на парцели, које је унео нови Закон у стратешке планске документе), уз релативно мале интервенције у домену садржаја од јавног значаја - са једне стране, дотадашњи ниво и дистрибуција јавних објеката и садржаја били су углавном на задовољавајућем нивоу, а са друге стране није постојала иницијатива локалне самоуправе за изградњом нових капацитета. У овом периоду, појединачну изградњу вишепородичних објеката на местима наслеђене градње у блоковима местимично је пратила реконструкција постојеће јавне инфраструктуре ради обезбеђења капацитета за нову градњу (електроенергетика, топловодни систем, телекомуникације).

Од друге деценије XXI века, а посебно у последњих неколико година, задржан је исти тренд парцијалне изградње у затеченом урбаном систему, али сада са изразито повећаним притиском на централно градско подручје и са захтевима за већим капацитетима нове градње. Иако је Град у том периоду већ усвојио неколико планова детаљне регулације који су предвиђали системско уређење, опремање и станоградњу са пратећим делатностима у периферним деловима града (у циљу редистрибуције функција, равномерног развоја територије и смањења притиска на центар града), где је местимично и прибављано земљиште у јавну својину за ове потребе, изостале су активности на реализацији ових докумената и

стимулисању организоване градње на новим локацијама. Појединачни покушаји укључивања у тада актуелне државне пројекте (изградња станова под субвенционисаним условима за младе, изградња станова за расељена лица и социјално угрожене и сл.) углавном нису заживели, а нису развијане ни системске активности на опремању овог земљишта и привлачењу инвеститора да тамо граде. На тај начин изразити притисак је остао на централној градској зони (делови блокова са старим наслеђеним објектима), практично без икаквог утицаја локалне самоуправе, вођен искључиво интересима на релацији инвеститори - власници земљишта. Затечени урбани систем који, поред чињенице да често има и одређени карактер урбаног и градитељског наслеђа и тиме и неретко специфичне услове развоја, има реална ограничења за суштинску трансформацију и прилагођавање новим потребама. Пре свега, саобраћајна мрежа и улична регулација у централној градској зони, на којима се није интервенисало ни у периоду системске урбанизације у другој половини XX века, немају капацитете даљег ширења, а данас су додатно суперпонирани утицаји изразито повећане моторизације. Ово је посебно изражено код мирујућег саобраћаја, код кога ни савремени услови градње уз обезбеђење потребног броја паркинг места на сопственој парцели нису ублажили овај проблем. Са друге стране, и инфраструктурно опремање (које је данас у надлежности појединачних управљача система) углавном нема системски карактер, већ парцијалне активности, често ограничене и расположивим уличним коридорима и одсуством међусобне синхронизације.

У оваквим околностима, међутим, град је ипак кроз савремени период свог урбаног развоја успео у доброј мери да очува неке од виталних елемената свог урбаног система, пре свега градски појас приобаља, али и читав систем градског зеленила у залеђу централне градске зоне, који се протеже од насеља Југово, западно од централне зоне, падинама према Дунаву, преко очуваних и међусобно повезаних целина парка Акваријус, Пионирског парка и Старог гробља, до Мајдана и Карађорђевог брда у непосредном залеђу центра града. Градски приобални појас у највећој мери данас није прилагођен савременим потребама града, пре свега због садржаја који се у њему налазе (постојећа теретна лука, железничка инфраструктура до старе железаре, комплекс старе железаре у приватном власништву), али и нерешених имовинских односа на земљишту којим је некада управљао систем железаре (МКС, САРТИД, касније USSS). Међутим, истовремено, у овом простору се није дешавала ни нова градња, а задржан је на значајним површинама и ранији начин употребе земљишта - парковске (Дунавски парк) и отворене рекреативне површине (Веслачки клуб) - успостављен још у првим деценијама XX века изградњом старе железаре САРТИД 1913. Планском документацијом града приобални појас је планиран за савремене урбане потребе (измештање неодговарајућих садржаја и повезивање од Марине и Тврђаве до старе железаре), али реализација планских решења захтева укључивање врло широког спектра субјеката, од којих је највећи број националног нивоа и изван је ингеренција локалне самоуправе. На другој страни, изразити контингент градског зеленила који дунавским правцем сеже до градског центра, сачуван је у највећој мери захваљујући чињеници да је због конфигурације и местимичних појава клизишта неповољан за градњу. Одликује га у највећој мери интензивна спонтана висока вегетација са мањим уређеним површинама полупарковског типа. Унутар овако формираног система, посебно у ужем градском подручју, местимично се налазе значајни појединачни објекти или комплекси, попут зграде старог Монопола (данас вишенаменски објекат у својини Града), комплекса хотела Смедерево (приватизован, још увек нереновиран), старог Годоминовог

подрума (некадашњи подрум Виноградарске задруге, касније дат Пољопривредном комбинату Годомин који је почетком 2000-тих ушао у стечај) - изразити пример индустријског архитектонског наслеђа итд. Све карактеристике овог појаса потпуно су подржане и актуелном планском документацијом града и у складу са њима је и планирана употреба простора унутар њега.

5.3.2 Урбано подручје

Мрежа насеља

Према Просторном плану града Смедерева, територија Града се састоји од једног градског (Смедерево) и 27 осталих насеља. Градско насеље Смедерево крајње ексцентрично позиционирано у односу на територију административног подручја ЈЛС (на крајњем северу територије - на Дунаву), тако је и градски центар лоциран такође на Дунаву, издвојено у односу на своју периферију - што управо указује на процес формирања и развоја насеља, од Дунава, односно Тврђаве ка западним, јужним и источним ободима, махом дуж главних радијалних путних праваца. Ово је видљиво и у данашњој урбаној морфологији самог насеља, где у периферним зонама фигурирају дубоки клинови градског пољопривредног земљишта између грађене структуре уз путне правце.

У функционалном смислу савремено Смедерево, а посебно његово урбано грађевинско подручје, одликује велики степен централизације у дистрибуцији намена и функција. Изразити, заправо и једини центар у пуном капацитету је централна градска зона са свим садржајима управе, администрације, образовања, здравства, културе, услуга, комерцијалних функција и др. - којима гравитира целокупно становништво. Природне и урбане морфолошке целине насеља, које су временом прерасле у административне целине (МЗ) - Папазовац, Царина, Лештар, Плавинац - формирале су се управо између доминантних радијалних путних праваца, постепеним физичким ширењем урбаног подручја, али са изразитом концентрацијом уз путне правце, како се удаљава од центра града. Како су ови процеси ширења имали интензиван карактер у релативно кратком временском периоду (посебно друга половина XX века), а и из разлога одсуства системских планских акција које би подстицале полицентрични развој, у оквиру ових периферних насеља нису развијани секундарни градски центри у пуном капацитету, већ махом само административне функције (центар МЗ, евентуално локални дом културе, скромне комерцијалне делатности). Једини секундарни центар са ширим спектром функција (образовање, култура, здравство, пијаца, комерцијалне делатности) је Царина, која је иначе и најстарије периферно насеље које се развијало упоредо са градом. На овај начин и данас постоји изразити дефицит функција у секундарним градским центрима, али и недовољни просторни капацитети за њихово развијање (не постоји ресурс расположивог земљишта у јавној својини, а физичка структура је махом заузета стамбеном градњом).

Урбане целине

Тренутно изграђено подручје у обухвату урбаног подручја Смедерева заузима око 2.400ha (планирано земљиште за изградњу за различите намене према ПГР износи 2753,46ha, али има око 350 ha слободних и неизграђених површина планираних за изградњу). Ужа централна зона Смедерева представља хетерогени центар највишег ранга са потпуно развијеним функцијама и мешовитим наменама. Доминантна је вишепородична стамбена изградња (60-70% изграђене

површине), комбинована са спектром других функција у свим деловима централне зоне са изузетком подручја између Тврђаве и главног градског трга, односно праваца улица Краља Петра I и Вука Караџића (раније спомињани комасирани део града у време обнове након експлозије), у коме је највећим делом заступљено колективно становање (са изузетком зграде Градске управе, МУП и дечијег вртића).

Имајући у виду да је највећи део уже централне зоне (ре)урбанизован последњих деценија XX века, преовлађујући тип градње су отворени или полуотворени блокови (делимично реконструисани, са заосталим старим грађевинским фондом) са вишепородичним објектима већих висина (од 5-10 до чак 15-20 спратова). Новијим таласима изградње вишепородичних објеката на појединачним парцелама (од 2000-тих) променио се и тип градње - махом затворени урбани блокови са градњом по ободу, умерених спратности (П+4-П+6). У исто време, у овој зони задржане су све локације јавних и других садржаја за општу употребу. У зони око центра и данас преовлађује породично становање, највећим делом као наслеђене урбане честице које су се временом развијале. Међутим, и у овом простору је последњих година интензивирана вишепородична изградња умерене спратности (П+4-П+6), са појединачним објектима грађеним у наслеђеном систему блокова затвореног типа. Пратеће функције (углавном из домена комерцијалних и услужних делатности) скромно су развијене, највише дуж улица, у приземљима вишепородичних објеката или пренамењеним индивидуалним објектима.

Периферне зоне одликује готово искључиво породична стамбена градња коју типолошки одликују углавном слободностојећи објекти на правилним парцелама које су у периоду физичког ширења града системски формиране парцелацијом некадашњих имања. Врло су ретки комплекси вишепородичног становања (организована градња комплекса зграда на Папазовцу, Царини и спорадично у другим периферним зонама). Пратеће функције становања у овим зонама су још скромније, а становништво гравитира секундарним центрима или главном градском центру. Специфичну карактеристику ових зона представља појава одређених привредних делатности у оквиру претежног породичног становања (складишта, стоваришта, мањи продајни центри, па и породична производња), и то углавном дуж главних саобраћајних праваца, на парцелама површине 15-20 ари. Ови садржаји на појединим излазним правцима из града чине готово претежну намену. Један од изразитијих примера за то је правац од градског центра према новој железари (НБИС) - Улица Црвене армије, на чијем готово читавом току се налазе комерцијалне и привредне намене. У једном делу овог уличног потеса својевремено су се развиле привредне делатности - хладњача ПК Годомин, сервис Заставе ("Станимир Марковић"), предузеће "Воћар" итд., који данас више нису у функцији, али представљају атрактивне браунфилд локације.

Јавни отворени простори у највећем делу су концентрисани у самом градском језгру и типолошки су различити - тргови, пешачке зоне, паркови, скверови. али и простори отворених блокова који су у јавној својини. У широј зони центра или на периферији појављују се спорадично и готово искључиво у оквиру формираних секундарних центара, најчешће као мање отворене површине око објеката јавне намене (зграде МЗ, домови културе, комерцијални садржаји у секундарним центрима или сл.). Јавни простори у централној градској зони су врло различите структуре, површине, квалитета, али и начина употребе.

Најужи центар Смедерева има препознатљив и очуван систем јавних простора који су местимично повезани и у целине. Најпрепознатљивију целину чине главни градски трг (Трг Републике) са пешачком зоном у улицама Краља Петра I и Деспота Гргура, и Парком слободе који се непосредно надовезује на Трг. Трг је препознатљивог троугаоног облика, површине око 12.000m² и суштински је централна функционална тачка града. Системски је реконструисан 2002/2003. године. Парк слободе је данас једна од боље очуваних парковских површина, површине око 5.500m², уређен у слободној форми са квалитетном високом вегетацијом. Није наменски формиран као парк, већ представља "остатак" простора који у различитим периодима реконструкције није изграђиван већ је користио као изразито јак комуникацијски правац централне градске зоне, у међувремену уређен у форми парка са системом пешачких комуникација и представља део пешачке зоне. Ул. краља Петра I (историјски наслеђен улични правац) је дуги период уназад традиционално коришћена као пешачка зона (улица без колског саобраћаја), односно веза Трга са градским приобаљем - пристаништем и Дунавским парком. Реконструкцијом 2006. године добила је форму, али и званични статус пешачке зоне у којој је у постојећим објектима уз улицу доминантна угоститељска намена. Систем отворених јавних простора се из пешачке зоне наставља на градско приобаље где се налазе целине Дунавског парка, а даље и Веслачког клуба, заједно са континуираном шетном стазом која је изграђена у оквиру система обалоутврде. Овај појас између Дунава и Ул. деспота Ђурђа, дужине око 900m и ширине 60-80m, има суштински јавну употребу иако у имовинском смислу не представља јавну својину града. Од трга Републике пешачка зона Ул. деспота Гргура (северни правац према Тврђави) завршава се још једним градским парком - Три хероја, површине око 4.000m², који представља солидно уређену парковску површину квалитетне високе вегетације. Још један значајан јавни простор у централној зони представља и Трг Карађорђевог дуд, формиран око старог дуда који је утврђено природно добро и историјско - знаменито место (где је 1805. диздар Мухарем Гуша Карађорђу предао кључеве града Смедерева). Овај трг је формиран 70-тих година XX века, реконструкцијом блока и изградњом комплекса објеката високоградње (настао је проширењем дела уличног правца данашњих улица Др Јована Цвијића и Саве Немањића), реконструисан 2012. године. Још једну мању пешачку зону чини Ул. Војводе Ђуше која индиректно повезује Трг Карађорђевог дуд са Парком слободе и Тргом Републике. Овај, такође наслеђен историјски правац, који је радикално нарушен раних 70-тих година прошлог века изградњом објекта Робне куће и годинама био неуређен и узурпиран непримерним колским и мирујућим саобраћајем, током 2019/2020. године је системски реконструисан и претворен у пешачку зону.

Као незаобилазан јавни отворени простор мора се поменути и Тврђава која у урбаном систему града има вишеструку функцију. Као слободан неизграђен јавни простор на површини око 11,5ha, партерно озелењен и са изграђеним системом стаза - Тврђава свакако за грађане Смедерева представља у првом реду парк и они је у највећој мери свакодневно на тај начин и користе.

Тргови и скверови дају јединствену карактеристику Смедерева, која има много већи симболички и морфолошки него утилитарни значај, представља линијски систем троугаоних тргова који су очувани на историјском правцу од Дунава, односно главног градског трга, у правцу према тадашњој железари (некада правац Цариградског друма). Овај систем, који поред Трга Републике чине још три уређена улична сквера са Тргом Николе Крге на

југоисточном крају, сведочи управо о историјски наслеђеном троугаоном урбаном систему формираном око Тврђаве. Овом систему се свакако може додати и данашња пешачка зона Ул. војводе Ђуше, која такође има наслеђену троугаону форму.

Природне целине

Реке

Дужина припадајуће обале реке Дунав у урбаном подручју износи око 4km и одликују је различите зоне са различитим начином коришћења (део обале код Тврђаве, део намењен лучким делатностима (теретна лука), део површина за општу употребу (Дунавски парк, Веслачки клуб), део око старе железаре (тренутно активна привредна-индустријска намена), део неуређеног приобаља до насеља Југово. Карактеристике овог подручја ближе су описане у делу III.A.1.).

Кроз градско подручје пролази корито реке Језаве, притоке Дунава, које је у периферним деловима задржало постојећи ток, односно више напуштених делова корита које је временом меандрирало, а у ужем градском подручју (део око ФЖВ Желвоз и око Тврђаве) је 70-тих година опсежним хидротехничким радовима затрпано и формиран само рукавац дужине око 650m са системом обалоутврде (део у коме је развијан пројекат Марине Смедерево). Горњи делови тока Језаве су угрожени нелегалном градњом, местимичним клизиштима, а уз део тока (насеље Папазовац) налази се градска депонија (неусловно сметлиште, предвиђено за затварање, рекултувацију и ремедијацију). Река Велика Морава у ширем подручју чини меандрирану и кривудава границу са суседном ЈЛС.

Природне целине урбаног подручја

У урбаном подручју не постоје формално проглашене парк шуме, али постоји изразити појас градског зеленила дуж падина према Дунаву до најужег градског подручја. Ово зеленило које одликује највећим делом висока спонтано настала вегетација је релативно витално и очувано, неузурпирано, и у највећем делу се не користи (делови ових површина су у приватној својини и недоступни за јавно коришћење, а делови који су у јавној својини или су имали карактер општег коришћења су у највећем делу напуштени и запуштени - Пионирски парк, Мајдан).

У посебну категорију јавних простора могу се сврстати унутарблоковска дворишта у блоковима отвореног типа, која су правилу у јавној својини Града и врло често имају и карактер јавног коришћења. Данас су ово простори којима се поклања мала пажња, често неуређени или уређени као отворене паркинг површине за околне зграде, простори за контејнере за смеће и сл., али заправо могу да представљају драгоцене микроцелине које се могу повезати са постојећим јавним просторима.

Природна добра

Званично утврђена заштићена природна добра у урбаном подручју Смедерева су: Карађорђево дуд - споменик природе и појединачно стабло храста у Карађорђевој улици (потез Платнара).

Сама чињеница да Град нема ППОВ као и санитарну депонију указује на могућност загађења водоизворишта.

Зелена инфраструктура

Према подацима ГУП Смедерева ("Сл. лист града Смедерева", бр. 10/2012), зелене површине јавне намене заузимају укупно 36,68ха, од чега:

- приобални појас Дунава - 8,65ха
- парковске и зелене површине централне градске зоне - 9,25ха
- зеленило тргова и скверова - 0,88ха
- зелене површине стамбених насеља, укључујући и зеленило дуж главних саобраћајница - 5,50ха
- зелене површине у оквиру објеката јавне намене - 0,90ха
- зелене површине у оквиру Тврђаве - 11,50ха

Постигнут је стандард од 5,80 м²/ст (овим обрачуном обухваћено је јавно зеленило у граници грађевинског подручја у односу на градско становништво Смедерева).

Према ПГР за градско подручје Смедерева ("Сл. лист града Смедерева", бр. 03/2013 и 01/2018), биланс значајних зелених површина и других површина са одликама природних целина и знатног учешћа зеленила је следећи:

- спорт, рекреација, зеленило - 64,47ха (од тога јавно зеленило заузима 36,68ха)
- специфичне просторне целине (Тврђава, вила Обреновић) - 40,97ха
- површине специјалне намене (војни комплекси) - 62,30ха
- заштитно зеленило - 124,70ха
- шумско земљиште - 36,72ха
- водно земљиште (не рачунајући обухваћени део акваторије Дунава у појасу ширине 50m) - 43,13ха

Укупно значајних зелених и других површина са одликама природних целина је 372,30ха. У односу на то, постигнут је стандард од 58,87м²/ст.

Значајних зелене површине (јавне и остале) и друге површине са одликама природних целина заузимају 11,72% грађевинског подручја Смедерева.

Искусствено се може оценити да постоје парцијални дефицити у зеленим и слободним површинама (дуж појединих уличних коридора или у оквиру нових густо изграђених подручја у централној зони). Дефицит је посебно изражен у централним градским блоковима са изградњом нових вишепородичних објеката на појединачним парцелама (углавном у систему ободне градње у затвореном блоку), где су према општим стандардима градње, односно критеријумима дефинисаним актуелним прописима, најчешће задовољени тек прописани минимуми зелених површина. Генерално, иако се код изградње (посебно на површинама за остале намене) номинално задовољавају прописани услови у погледу слободних и зелених површина, велико је питање квалитета ових површина у фази реализације (изградња објекта не подразумева нужно и заокружено уређење комплетне парцеле), а посебно у фази експлоатације (одржавање зелених и слободних површина у оквиру парцела на површинама остале намене - а посебно код вишепородичног становања - је препуштено власницима/корисницима и без реалних инструмената праћења и контроле). Увођење природе у урбане средине позитивно утиче на жене које су углавном задужене за бригу о деци,

укључујући и активности на отвореном. Осим тога, утиче и на осећај сигурности у јавном простору, у складу са мерама осветљења (у супротном, потенцијални негативни ефекти).

Браунфилд локације

Смедерево има сразмерно велики број браунфилд локација различитог карактера, који се могу поделити у неколико категорија - индустријски, војни, пољопривредни, комерцијални.

Индустријски браунфилди:

- Стара железара - локација западно од централног градског подручја, површине око 20ha, приватизована, данас у власништву неколико привредних субјеката. У делу комплекса се обављају различите привредне делатности, али је већи део запуштен и без функције. Комплекс индустријског наслеђа изразитих вредности, поједини објекти имају статус претходне заштите и покренуте процедуре за проглашење за споменик културе. Проблем је нерешено власништво у комплексу - постојећи привредни субјекти нису спровели конверзију земљишта, а један од сувласника на земљишту је и Град Смедерево. Покренути су поступци развргнућа сувласничке заједнице. За комплекс је пре 10 година покренута израда ПДР који није урађен због неусклађености интереса свих заинтересованих страна у комплексу. Простор је ПГР-ом предвиђен за постепену трансформацију ка наменама и функцијама примереним градским урбаним потребама (култура, туризам, терцијарне делатности, услуге и сл.), јер је затечена намена на предметној локацији неодржива за функционисање у савременим условима. Комплекс је солидно инфраструктурно опремљен (наслеђе некадашње активне функције), постојећи садржаји користе затечену инфраструктуру, али постоје и одређени проблеми, нпр. фекалне канализације и сл., а делови старе инфраструктуре су местимично и оштећени. Комплекс се налази на једном од 5 главних саобраћајних праваца (правац Смедерево- Гроцка -Београд), али је ограничен транспортни саобраћај за потребе индустрије (теретни транспорт се на улазу у Смедерево из правца Гроцке усмерава на обилазницу).
- Монопол - зграда некадашњег монопола дувана у непосредном залеђу Веслачког клуба, у јавној својини Града, делимично реконструисана и у функцији различитих субјеката којима Град уступа простор / Регионални центар за професионално усавршавање запослених у образовању, спортске вежбаонице приватних клубова, архивски простор за поједине субјекте; донедавно у једном делу и простор ТВ Смедерево која више не постоји. Квалитетан пример индустријског наслеђа. Око половине објекта, који има укупну површину око 12.000m², тренутно није у функцији. Објекат је инфраструктурно опремљен, за потребе постојећих садржаја периодично је реконструисана постојећа инфраструктура.
- Силос - је приватизован објекат некадашњег силоса за жито на обали Дунава, у наставку Дунавског парка на градском приобалном делу. Грађен крајем XIX века за претовар жита у бродове. Деценијама није коришћен за основну намену, након приватизације почетком 2000-тих, повремено импровизирано коришћен у угоститељске сврхе, данас без функције, нереконструисан и лошег бонитета. Квалитетан пример индустријског наслеђа.

- "16. октобар" - приватизовани простор некадашњег грађевинског предузећа - оператива, површине око 3ha, у непосредној близини Тврђаве, девастиран комплекс радних барака, делимично уређен за обављање сервиса и техничког прегледа за аутомобиле, од стране новог власника. Комплекс је без грађевинске вредности.
- Циглана "Никола Крга" - значајан комплекс на југоисточној периферији града (део просторне целине Царина), површине око 11ha, некадашња циглана која више деценија не постоји. Почетком 2000-тих неуспешно приватизован - нови власник је такође отишао у стечај и нејасан је тренутни имовински статус. Напуштени производни објекти и даље постоје, али комплекс није у функцији. Карактеристична је конфигурација терена са напуштеним позајмиштем глине у јужном делу, у коме је чак формирано и нелегално сметлиште, с обзиром да је комплекс и прилично неконтролисан.

Војни браунфилди:

- Касарна "Иван Стефановић - Срба", површине око 45ha - комплекс који је интегрисан у градско урбано ткиво (просторна целина Царина), дужи низ година није активан као касарна, али постоје смештајни и магацински објекти са делом механизације која очигледно није у функцији. Око 2010-2013. године, приликом израде капиталне планске документације Смедерева, МО - Управа за инфраструктуру смањила је до тада важеће зоне заштите око свих војних комплекса, па и касарне (за касарну на 30m од границе комплекса). Нема података о инфраструктурној опремљености, али се претпоставља да је комплекс потпуно опремљен, с обзиром на ранију функцију. Касарна није уврштена у војни Мастер план из 2006. године као неперспективна за потребе Војске Србије, али је око 2015. године Град Смедерево, уз сагласност МО, урадио пројекат парцелације и спровео парцелацију, тј. издавајуће 10ha овог комплекса (крајњи јужни део), са намером да га прибави и изгради објекте за градске потребе (једна од најизраженијих идеја је била нова болница). До сада није окончан поступак прибављања овог земљишта у јавну својину Града (није донета градска Одлука о прибављању). У физичком смислу, изузев што касарна није у функцији и постојећи објекти се не користе, комплекс није запуштен и релативно се добро одржава. У оквиру комплекса постоји богата висока вегетација (посебно око смештајних објеката) и уређено зеленило, који су у доста добром стању. Касарна је ограђена, али не према катастарском стању корисништва од стране Војске, тако да постоје у крајњем источном делу површине које су ван ограде, у формалном су корисништву Војске, али се традиционално дужи низ година користе као вашариште на Царини и одржавају се од стране Града.
- Ракетна база (комплекс "Царина") - комплекс површине 18ha који се налази југоисточно од касарне, у појасу ободног градског грађевинског земљишта, на самом улазу у периурбано насеље Вучак. Некада коришћен као ракетна база (гађана током бомбардовања 1999.), овај комплекс је уврштен у Мастер план као неперспективан за потребе Војске и данас је потпуно без функције. Иновираним условима МО из 2010-2013. год. заштитна зона је смањена са 800m на 300m. Затечени објекти и данас постоје, али се не одржавају. Комплекс обилује и богатом, сада самониклом вегетацијом, која

се не одржава. Нису постојале иницијативе Града и Војске за активирањем комплекса у цивилне сврхе.

- Комплекс “Дуваниште” - некадашњи магацин мунџије Војске Србије, површине око 3ха, налази се југозападно од касарне, дуж Коларског пута (један од 5 главних градских радијалних праваца). Уврштен је у Мастер план из 2006., али нису постојале иницијативе за активирање у цивилне сврхе. Последњих година комплекс је дат МУП РС на коришћење.
- Појединачни простори у корисништву Војске у градском ткиву - Дом Војске (некадашњи Дом ЈНА) - простор у приземљу стамбене зграде у центру града (некада је био ресторан, данас потпуно неактиван и запуштен) и пословни простор у приземљу стамбене зграде у центру града (дат од стране ВС на коришћење Граду, данас га користи ЈП “Смедеревска тврђава”).

Пољопривредни браунфилди:

- Стари Годомином подрум, некадашњи подрум Виноградарске задруге, подигнут почетком XX века, након II Св. рата дат Пољопривредном комбинату Годомин који је почетком 2000-тих ушао у стечај. Комплекс се налази на почетку Карађорђевој улице, у непосредној близини Хотела “Смедерево”, парка Акваријус и Монопола. Комплекс чини низ међусобно повезаних објеката - технолошких целина, који су очувани готово у изворном стању и представљају изванредан пример индустријског наслеђа (сачувани су чак и делови првобитног инвентара у подрумима). И у време ПК Годомин подрум је једно време коришћен за одлагање и флаширање вина, али је након отварања стечаја (2004.) потпуно напуштен и систематски пропада. Регионални завод за заштиту споменика културе у Смедереву у завршној је фази израде документације за утврђивање објекта за споменик културе. Посебан проблем представља нерегулисани власнички статус комплекса (поступак стечаја ПК Годомин је према нашим информацијама недавно окончан, а ингеренције стечајног субјекта ће преузети друго тело поверилаца, које још није формирано и нејасни су поступци за окончање власничког статуса овог објекта). У физичком смислу цео комплекс је запуштен и неодржан, ограђен је и недоступан јавности.

Комерцијални браунфилди:

- Хотел “Смедерево” - некада власништво УП “Јединство” које је након стечаја угашено. Хотел, који је грађен крајем 70-тих година прошлог века, приватизован је почетком 2000-тих са идејом реконструкције, доградње и потпуне модернизације у истој намени, али су било какве активности на томе изостале. Хотел је првобитно грађен у оквиру тзв. “Синдикалног парка” који представља национализовано имање предратних власника који су комплекс од око 8ха уредили делом као виноград, а делом као уређени парк (на око 3ха), готово са одликама ботаничке баште. Хотел је имао капацитет нешто преко 200 лежаја и био практично једини објекат ове врсте у граду. Гашењем хотела практично је замрла хотелијерска делатност у Смедереву, која је тек током 2000-тих донекле почела да се обнавља појединачним објектима неупоредиво мањег капацитета, као приватне инвестиције. Сам објекат хотела је данас потпуно девастиран, а комплекс парка око хотела запуштен, али под контролом новог власника. Једини

објекат у комплексу, који је и раније припадао хотелу као посебан ресторан и који је данас у функцији је тзв. “Клуб привредника” који садашњи власници дају у закуп угоститељским предузетницима. Остали део комплекс је потпуно недоступан јавности.

- Магацин “Дунава”, некадашња “Кооператива” је објекат на самом старом пристаништу на Дунаву, у појасу између супраструктуре постојеће теретне луке и Дунавског парка. Објекат је приватизован почетком 2000-тих година, са покушајима реконструкције и пренамене и повременог закупа у угоститељске сврхе. Тренутно није у функцији и представља, као и сви околни садржаји у склопу лучких капацитета, непримерене садржаје за овај простор.
- Тржни центар на “Зеленој пијаци” представља никада завршени вишеспратни објекат на ободу пијачног простора, чију је изградњу започела некадашња Стамбена задруга Смедерево и њеним пропадањем заустављена је изградња и привођење објекта намени. Данас представља запуштену грађевину, чак небезбедну за околни простор. Нерешени међусобни односи између чланова Стамбене задруге утицали су да не постоји интересовање за завршетак и стављање у функцију објекта, а Град, иако суштински без икаквог утицаја на решавање ових проблема, није покретао до сада иницијативе за регулисање статуса објекта, или пак уклањање, у циљу безбедности.
- Штампарија “Смедерево” - објекат некадашње штампарије у самом центру града (надомак ОШ “Димитрије Давидовић” и Центра за културу Смедерево). Гашењем штампарије и неуспешном приватизацијом објекат никада није поново приведен основној нити било којој другој намени, тренутно потпуно ван функције, девастиран и небезбедан. Објекат се налази у подножју клизишта Мајдан, што чини посебно осетљивим и евентуално питање системске реконструкције и пренамене. Нејасан власнички статус (у више наврата неуспешне лицитације за куповину) додатно усложњава питање решавања и обнове објекта.

5.3.3 Квалитет чинилаца животне средине, изложеност еколошким ризицима и ризицима климатских промена

Ваздух

На територији града Смедерева главни проблем у области заштите животне средине је загађење ваздуха (аеро-загађење) загађујућим материјама: суспендоване честице, SO₂, NO₂, тешким металима и бензо(а)-пиреном. Највећи загађивачи ваздуха – извори аеро-загађења су: индустријска постројења на територији града, индивидуална ложишта и котларнице и саобраћај. На основу података из Годишњег извештаја о стању квалитета ваздуха у Републици Србији 2020. године, Министарства заштите животне средине Републике Србије и Агенције за заштиту животне средине, утврђено је да је у агломерацији Смедерево, ваздух био III категорије, прекомерно загађен ваздух, услед прекорачења граничних вредности суспендованих честица PM₁₀ и PM_{2.5}. Највећи загађивач у оквиру групе индустријских постројења је Железара, из које се емитују прашкасте материје на простору фабрике и у непосредном окружењу. Непосредна последица је повећана концентрација суспендованих честица прашине. Честице се емитују у више фаза производног процеса. Иако је Железара инсталирала уређаје за пречишћавање ваздуха који ваздух пречишћавају пре увођења у емитере и испуштања у атмосферу, као и уређаје за пречишћавање отпадних гасова и ваздуха,

неопходно је стално мерење емисије прашкастих материја, угљен-моноксида, сумпор-диоксида и азонтих оксида.

Озбиљан еколошки проблем представљају и индивидуална ложишта и котларнице, односно производња и дистрибуција топлотне енергије на територији града. Топлотна енергија се производи и дистрибуира из 12 блоковских котларница, а укупна инсталисана снага извора је 68,26 MW са 29 котловских јединица и 80 подстаница. Основни енергент је мазут. ЈП „Грејање Смедерево“ снабдева топлотном енергијом око 5.000 стамбених јединица укупне гејне запремине 685.849,83m³ и пословне просторе грејне запремине 141.053,12m². Топлотном енергијом се снабдева укупно шест буџетских корисника града. Стационарни извори загађивања ваздуха нису усклађени са захтевима и стандардима који важе на републичком нивоу у погледу емисије азотових оксида, емисије сумпор-диоксида и емисије укупних прашкастих материја. Емисија штетних гасова врши се и као последица густог градског саобраћаја, сталног повећавања броја возила на територији града. Сагоревањем чврстих горива а врши се емисија штетних материја.

Вода

Загађење површинских и подземних вода представља велики проблем за град Смедерево. Највећи загађивачи су индустријске отпадне воде, које се из индустријских постројења испуштају у реципијенте или директно у градску канализацију, углавном без пречишћавања, а затим канализационом мрежом и преко петријевског колектора доспевају у Дунав. Иако су Дунав и Велика Морава сврстане у реке II бонитетне класе, анализе воде показују прекорачења већег броја параметара од вредности предвиђених за II класу квалитета. Према бактериолошким показатељима Дунав је често у III класи, а повремено је ван класе, пре свега због испуштања непречишћених комуналних отпадних вода из београдске агломерације и индустријских отпадних вода из панчевачке индустрије. Отпадне воде градског насеља Смедерево такође се непречишћене испуштају у Дунав, као и индустријске отпадне воде. Кисеонички режим је повремено нарушен, као и садржај суспендованих материја и микробиолошки параметри. Квалитет Велике Мораве нарушавају мањи водотокови у њеном сливу, пре свега Језава, Раља и Коњска река, чија су корита претворена у колекторе загађених вода и депоније отпада најразличитијег порекла и које спадају у водотокове IV класе или су ван класа. Концентрације појединих загађивача у овим рекама веће су и више стотина пута од максимално дозвољених (амонијум, фосфати и суспендоване материје, а у Коњској реци и детерџенти). Комплекс HBIS (Железара) је највећи појединачни загађивач површинских и подземних вода, са повећаним количинама фенола, цијанида и органског угљеника у емисијама испуштеним у реку Раљу.

На територији Смедерева постоји неколико кланица и неколико великих пољопривредних фарми, које дневно испуштају око 740m³ воде изузетно загађене органским материјалом, амонијаком, и другим загађујућим материјама. Ове воде се изливају у локалне потоке, чиме долази до њиховог великог органског загађења (поток Бадрика и бара Лесковача).

Земљиште

Девастација земљишта настаје превасходно као резултат загађења ваздуха, подземних и површинских вода, нерегулисаног масовног депоновања отпада. У дужем временском

периоду, на свим локацијама на којима се врши контрола квалитета земљишта евидентирана су одступања у погледу садржаја опасних и штетних материја у земљишту у односу на меродавну регулативу. Повећано је присуство метала (никл, бакар, цинк, олово и хром), органских полутаната (РСВ и индекс угљоводоника) и пестицида. Кључни проблеми квалитета земљишта на територији града се односе на: губитак функције и погоршање квалитета земљишта, загађеност и деградацију земљишта, промену намене земљишта и низак ниво свест пољопривредног становништва. Губици земљишта настају услед ерозије и клизишта и индустријализације, а погоршање квалитета земљишта услед губитака органске материје, збијања земљишта, повећања киселости, салинизације и плављења и забаривања. Загађеност и деградација земљишта настају услед неконтролисане употребе пестицида и ђубрива, изливања септичких јама, загађености бунара, ширења амброзије, сметлишта и смањења обрадивог земљишта.

Бука

Проблем комуналне буке у Смедереву је изражен скоро у свим посматраним зонама, на основу података добијених из мониторинга комуналне буке на подручју града. Приликом мерења нивоа буке у Смедереву на дванаест локација, констатовано је да су најзначајнији утицаји везани за мобилне изворе (саобраћај) док је бука из стационарних извора (општа, комунална, индустријска) мање заступљена као потенцијални узрок штетних утицаја. На већини локација регистровано је прекорачење еквивалентног нивоа буке у односу на највиши дозвољени ниво спољне буке за припадајуће зоне, како за дан, тако и за ноћ. Посебно забрињава чињеница да је на већини мерних места еквивалентни ниво буке повећан не само у дневним већ и у ноћним сатима. На територији града Смедерева, извршен је мониторинг стања нивоа комуналне буке у марту и септембру 2022. године. Мерења су извршена у на дванаест локација на територији града Смедерева. Највећи ниво буке забележен на мерном месту 4, ММ4 - Раскрсница улица Карађорђево и Кнеза Михаила. Ово мерно место се налази у центру града, уз раскрсницу улица Карађорђево и Кнеза Михаила. Саобраћајнице су двосмерне, са високим интензитетом саобраћаја, са по укупно 3 саобраћајне траке, а саобраћај је регулисан семафором. У непосредној близини мерног места налазе се пословни и стамбени објекти.

Топлотна острва

Најугроженије зоне у погледу појаве топлотних острва су уједно оне које су највише изграђене, а то је централна зона града.

Угроженост од поплава, клизишта, земљотреса, ерозије и климатских ризика

Процена ризика вршена за: земљотресе, клизишта, поплаве, екстремне временске услове-град, епидемије-пандемије, пожаре и експлозије и техничко-технолошке несреће. Повећан је ризик угрожености од клизишта, екстремних временских услова-града и техничко-технолошких несрећа, а највећу опасност представљају клизишта. Ужа градска зона Смедерева има велики број већих и мањих клизишта, углавном активираних изградњом инфраструктурних објеката (саобраћајнице, Дом културе, Стадион, Спортски центар, Водовод), али и засецањем клизишних маса механичким радом Дунава.

Индекси везани за температуру, који показују промену хладних догађаја, настављају да опадају. У периоду 2021-2040. дани са минималном температуром испод -15°C ће се смањити а

до 2060. највероватније и нестати. За летње и тропске дане будуће пројекције показују да се већ уочавају очекиване промене за период 2021-2040, што значи да се дешавају брже него што показују пројекције и њихове вредности ће наставити да расту. До средине века, просечан број летњих дана у години биће преко 4 месеца а до краја века број летњих дана наставља да расте, до 5 - 5,5 месеци трајања годишње. Повећање броја тропских дана је још израженије, може се очекивати да ће до средине века у просеку годишње бити око 60 таквих дана, а преко 100 до краја века.

Датум почетка вегетације за биолошки минимум од 10°C у просеку ће се померити за још неколико дана у блиској будућности и наставиће да се помера на ранији датум, што ће проширити вегетацијски период. До краја века помериће се на месец раније (до почетка марта), или чак два месеца раније (почетак фебруара). Повећана варијабилност климе може довести до тога да се у појединим годинама услови за цветање могу значајно померити у зимски период, што се уочава у блиској прошлости, а очекује се у блиској будућности. Све већи ризик од мрза у вегетационој сезони ће се наставити и то ће утицати и на касне сорте у будућности. Број кишних дана ће наставити да расте, али без значајних промена у поређењу са њиховим вредностима. Број дана са умереним падавинама наставиће да опада, али и без значајнијих вредности. Најизраженије су промене за дане са екстремним падавинама (изнад 30mm). У периоду 2021-2040. године они ће највероватније постати догађаји који се могу очекивати сваке године. Претпоставља се да ће максималне дневне и петодневне акумулације порасти за око 20% или више. С обзиром на пораст температуре и и пораст екстремних температурних појава, промене падавина, може се закључити да ће доступност воде бити смањена због већих стопа евапотранспирације. Предвиђено повећање количине падавина показује да ће падавине више бити у облику падавина са већим интензитетом. То значи да се у периодима са високим температурама и мање дана са падавинама може очекивати све већа сувоћа и несташица довољно воде од падавина. Повећана климатска варијабилност може узроковати да у неким годинама овај ефекат буде много израженији, као и други екстремни временски догађаји.

У контексту родне осетљивости на повишене температуре и топлотне таласе, жене су биолошки изложеније топлотним таласима јер је њихова телесна температура виша и мање варијације температуре могу већ утицати на њихов здравствени систем. Смањење утицаја топлотних таласа и управљање континуираном просечном температуром у зградама на тај начин смањују додатни ризик са којим се овај део популације суочава.

Управљање отпадом

Организовано сакупљање отпада на територији града Смедерево обавља се на следећим подручјима: центар града, круг приградских насеља до насеља Вучак, до обилазница (Петријево, Колари; Ковински пут, Ковински мост), Индустријској зони и селу Радицац. Послове организованог сакупљања отпада обавља ЈКП „Зеленило и гробља Смедерево“ – радна јединица „Чистоћа Смедерево“. Услугом организованог сакупљања отпада обухваћено је 18.000 корисника и 2.000 правних лица. ЈКП „Чистоћа Смедерево“ поседује дозволу за сакупљање, транспорт, складиштење и третман папирног и пластичног отпада и металне амбалаже, а у оквиру предузећа постоје два организационе јединице, који обављају послове

на прикупљање и санацији отпада: Одељење рециклаже и Рециклажни центар. За прикупљање рециклабилног отпада је постављено укупно 62 жичана контејнера, на 52 локације.

Депонованье комуналног и осталог отпада на територији Града врши се на депонији у кориту реке Језаве – Годоминско поље (површина 5ha), која се налази на удаљеност од 2km од центра града. Град Смедерево нема легално изграђену депонију и трансфер станицу, постројење за прикупљање и рециклирање комуналног и другог отпада. Депонија у Годоминском пољу је непрописно регулисана, нехигијенска, без дозволе за депонованье, а не испуњава ни основне здравствене и еколошке услове за експлоатацију. Служи за дневно одлагање око 520m³ комуналног отпада а висина наслага депонованог отпада је на одређеним местима и преко 15 метара. Постојање ове депоније представља не само еколошки и здравствени проблем већ и шири безбедносни проблем по локалну заједницу имајући у виду да поред депоније пролазе и делови битне градске инфраструктуре за пружање услуга: гасоводна мрежа, цевоводи водоводног система и високонапонски далековод.

Поред депоније Годоминско поље, на територији града налази се још 15 дивљих депонија, од којих су највеће у Шумадијској улици (10.000 m²), Горичкој улици (5.000 m²), Првомајској улици (1.400 m²) и на Ковинском путу (1.000 m²).

На територији већине сеоских месних заједница не постоји организовано сакупљање, одлагање и одношење отпада, а у сеоским подручјима налази се укупно 36 дивљих депонија, од којих су највеће у Радинцу (Дуго поље 100.000 m² и Јелен до 20.000 m²), Биновцу (Кодина јаруга 30.000 m²), Луговачини (Дренски пут 22.500 m²), Скобаљу (Рачиница 15.000 m²), Коларима (Код чесме 10.000 m²) и Михајловцу (Потез Вампирача 9.000 m²). Постојање нелегалних и дивљих депонија и њихова широка територијална распрострањеност на територији Града значајно угрожава животну средину. Аспекти угрожавања локалне животне средине су: негативан утицај на ваздух услед издвајања депонијског гаса повећава се концентрација загађујућих материја у ваздуху, негативан утицај на земљиште загађење земљишта услед продирања процедног филтрата из тела сметлишта и загађење услед продирања метана и угљен-диоксида, негативан утицај на подземне и површинске воде и негативан утицај на здравље људи, како грађана који живе и раде у подручјима близу нелегалних.

Град Смедерево је тренутно у активностима припреме локације за изградњу трансфер станице за чврсти комунални отпад. На основу Одлуке Владе Србије из 2018. године ("Сл. гласник РС", бр. 41/2018) одређено је да Смедерево има трансфер станицу са које се отпад одлаже на депонију у Панчеву. На основу овога урађен је ПДР и урбанистички пројекат за локацију трансфер станице и у завршној фази је израда техничке документације. Локација површине око 1,67ha опредељена је у источном делу Индустијске зоне, непосредно уз државни пут ДП IБ-14.

5.3.4 Примарна комунална инфраструктура

Водовод и канализација

Са изворишта сирова вода се транспортује до два постројења за прераду воде, која су изграђена у Годоминском пољу 1993. године капацитета 420l/s и на изворишту Шалинац 2017. године капацитета 200л/с. Из ових постројења вода се ка корисницима дистрибуира системом кога чине магистрални цевоводи висинских зона, пумпне станице, резервоари I, II и III висинске зоне, дистрибутивни цевоводи, примарна и секундарна мрежа. Концепција решења развоја

система водоснабдевања насеља Града Смедерева и свих насеља дефинисана је потенцијалношћу и степеном истражености изворишта Шалинац чији је капацитет процењен на 1.000l/s. На изворишту Шалинац тренутно је у експлоатацији четрнаест бунара укупног капацитета око 700l/s. Извориште Шалинац са изграђених 7 бунара се експлоатише од 1992. године, од 2010. године укључена су нова три бунара, а 2017. године још 4 нова бунара.

Потребе за изградњом, реконструкцијама и набавкама:

- Реконструкција цевовода у „Чапајевој улици“
- Уградња вентила на фи 800 (нова филтерска станица)
- Реконструкција аерације ППВ Годомин
- Изградња нове ТС 2x630kVA 10/0,4 кВ ППВ Годомин
- Квалитетно резервно напајање електричном енергијом за извориште Шалинац и резервни трансформатор за ППВ2 Шалинац
- Квалитетна аутодизалица за сервисирање бунара
- Изградња висинског резервоара за ППВ2 Шалинац
- Проширење капацитета пумпне станице на резервоару Коларски пут

Укупно произведена вода на крају 2021. године била је 9.386.191 м³. Однос потрошње воде на нивоу града становање/привреда је: 88% становање, 12% привреда. Просечна потрошња воде по становнику у 2021. години била је око 4м³/месец. Не постоје планске рестрикције воде у летњим месецима.

Системом градског водоснабдевања потпуно је покривено подручје градског центра Смедерева, са и приградским селима Удовице, Петријево, Вучак, Ландол, Кулич, Шалинац Липе, Радицац, Водањ, Раља и Враново. Насеља Сеоне, Бадљевица, Биновац, Врбовац, Добри До, Друговац, Колари, Луњевац, Мало Орашје, Михајловац и Суводол имају организовано водоснабдевање, односно снабдевају се водом из аутономних водоводних система који у свом саставу имају бунаре, резервоаре, пумпне станице и примарну и дистрибутивну мрежу. Насеља Лугавчина, Мала Крсна, Осипаоница, Сараорци и Скобаљ немају организовано водоснабдевање, већ користе воду из индивидуалних бунара. Квалитет ове непрерађене воде је веома лош. Истовремено, ова бунарска вода је подложна различитим утицајима и загађењу. Узимајући у обзир податак да је на крају 2021. године у граду било 100.155 становника, а да је укупан број прикључака на систем водоснабдевања у категорији становање био 32.730, као и чињеницу да је просечан број чланова домаћинства у граду 3, оквирно на систем водоснабдевања је прикључено 98.190 становника, односно око 98% становништва. Квалитет заштите изворишта је према законској регулативи, Решењем Министарства здравља број 530-02-910/08-04 од 24.12.2008. године успостављене су зоне санитарне заштите изворишта Шалинац.

У неким деловима Града не постоји изграђена канализациона мрежа. Од укупног броја прикључака за домаћинства у 2021. години, 69% је прикључено на канализацију, док 31% нема канализациони прикључак. Слично је и са кишном канализацијом. Постоје општи колектори који прикупљају фекалну и кишну отпадну воду. У неким деловима Града постоји сепаратни систем одвођења отпадних вода. У Смедереву не постоји постројење за пречишћавање отпадних вода – ППОВ.

Енергетика

Насеље Смедерево има даљински систем грејања којим су обухваћени највећим делом објекти јавне намене и објекти вишепородичне градње на подручју ширег центра града, као и изоловане целине вишепородичне градње на периферији (насеље Папазовац, Царина и сл.). Незнатни број индивидуалних објеката је прикључен на овај систем.

Управљање даљинским системом и дистрибуција топлотне енергије поверени су ЈП Грејање Смедерево. У систему овог предузећа је тренутно 14 котларница, са укупном инсталисаном снагом 67,7MW. Од наведеног броја 2 котларнице користе природни гас као енергент, а остале мазут (са укупним капацитетом резервоара за мазут око 1.000 m³). Укупна дужина изграђене топловодне мреже у систему ЈП Грејање је око 5.000 m (номинално 1.000 m јер се ради о двоструком систему топловода), а укупан број корисника којима испоручују услуге је око 5.000 домаћинстава.

Поред овога, постоје појединачни објекти јавне намене који имају сопствене котларнице, и то:

- основне и средње школе - укупно 9
- дечија обданишта и установе у култури - укупно 9
- објекат Болнице - сопствени систем (CNG),
- објекат Суда - сопствена котларница (мазут).

Смедерево је 2022. године започело припремне активности на изградњи градске топлане на природни гас као енергент - опредељена је локација површине око 85 ари у Индустријској зони (део тзв. старе Индустријске зоне), за коју је урађен ПДР и предстоји израда техничке документације, прибављање земљишта и изградња. Топлана је прелиминарно планираног капацитета 36MW са могућношћу проширења према потреби на још 36MW. Предвиђено је да се на топлану повежу велики потрошачи у ужем градском подручју (пре свега јавни објекти који сада имају сопствене системе грејања), као и део постојећих котларница. Примарни алтернативни извор топлотне енергије су индивидуална ложишта (углавном код породичне стамбене градње у обухвату урбаног подручја). Енергент је најчешће угаљ или дрва.

Дистрибутивна гасоводна мрежа је изграђена на целом подручју Града Смедерева, укључујући и сеоска насеља (око 600km мреже). У урбаном подручју изграђена је у целости, док је у Индустријској зони изграђена још увек парцијално. Поред наведеног, у систему гасификације града у функцији су и две MPC у градском подручју ("Тврђава" и "Карађорђево брдо", док изграђена MPC "Царина" још увек није повезана на систем), као и MPC "Велур" у Индустријској зони. Преко ових MPC се природним гасом снабдевају потрошачи по систему широке потрошње.

Према подацима запослених у ЈП "Србијасгас", огранак у Смедереву, у граду је укупно прикључено око 1.100-1.200 потрошача, од којих је највећи број индивидуалних и незнатан број у Индустријској зони. (укупан број домаћинстава у градском насељу Смедереву, према Попису из 2011. је 21.634)

У структури (изван индустрије) доминирају индивидуални потрошачи, јер су раније изграђени објекти колективне градње у ширем центру града прикључени на градски топловодни систем. Међутим, у последње време се све већи број појединачних нових вишепородичних објеката у

централном подручју прикључује на гас по систему широке потрошње. Истовремено, у порасту је и тренд преласка индивидуалних објеката у централним, али и периферним деловима града са угља или дрва на гас као енергент за индивидуалне системе грејања. Основни узрок недовољне повезаности на гасоводни систем, и поред комплетно изграђене ДГМ, је непостојање довољног броја МРС преко којих би се мрежа снабдевала гасом (пројектом гасификације Смедерева у градском подручју је предвиђена изградња 7-8 МРС, од којих су изграђене само 3, а у функцији 2). Најчешћи узроци оваквог стања су захтевни услови за лоцирање МРС (посебно у густо изграђеним деловима града), немогућност решавања имовинских односа за локације МРС, али и потреба изградње челичних разводних гасовода и других објеката између МРС, што је сразмерно скупа инвестиција.

Снабдевање електричном енергијом града Смедерева врши се преко преносног система ЕМС-а системом мреже далековода и објеката у функцији електроснабдевања, обједињеног у електроенергетски систем Републике. Снабдевање електричном енергијом се врши из преносне мреже 220kV, посредством једне трансформаторске станице 220/110kV (ТС Смедерево 3 – Раља), две ТС 110/35kV (Смедерево 1 - Булине воде и Смедерево 2 –Царина) и једне ТС 110/10kV (Смедерево 4). Годишња потрошња струје на нивоу града Смедерева са селима, без купаца на 110KV (Железара и Месер Техногас) је 379.051MWh. Број корисника система је 45.813. Капацитет за дистрибуцију електричне енергије на нивоу града Смедерева са селима је 134,50MW. Просечна месечна потрошња електричне енергије ЕД Смедерево је зими око 40 000MWh а за летњи период око 20 000 MWh. Највиши врх зими је око 80MW, а лети око 55 MW.

У начелу у Смедереву постоје могућности за коришћење ОИЕ, мада капацитети и подручја погодна за овакве врсте активности до сада нису систематски истраживане, а још мање искоришћене. Није познат број домаћинстава или привредних субјеката који користе алтернативне изворе енергије, али се они искуствено свакако свде на појединачне изузетке. Такође, надлежне службе ГУ Смедерево не располажу евиденцијом о издатим енергетским пасошима.

5.3.5 Примарна саобраћајна инфраструктура и саобраћај

Саобраћајна мрежа

Сва насеља на територији Града су покривена мрежом саобраћајница и већи проценат локалних путева (од укупно 83km) захтева извођење адекватних грађевинских мера. Градске магистрале које повезују централну зону града са мрежом државних путева немају изграђене површине за кретање пешака.

Улице у градском насељу Смедерево се категоризују као градске магистрале, улице I реда, улице II реда и стамбене улице. Градске магистрале у Смедереву су:

- Карађорђева,
- Горанска,
- Београдски пут од Горанске до државног пута 153,
- Слободе, - 17. октобра, - 16. октобра, - Црвене армије,
- Кнез Михаилова, - Петријевска,
- Димитрија Давидовића,

- Јована Крајишника од Димитрија Давидовића до Војводе Степе,
- Војводе Степе,
- Коларска,
- Носилаца албанске споменице,
- Шалиначка од 17. октобра до државног пута 14

Поред њих у оквиру урбаног подручја Смедерева постоје и 24 улице I реда и 53 улице II реда.

Јавни градски и приградски превоз

Јавни градски превоз је организован до свих насељених места на територији Града. Недостатак је што на државној мрежи путева нема изграђених адекватних аутобуских стајалишта. Такође постоји и организовани превоз радника. Превоз обавља СП “Ласта” Београд и потребно је радити на повећању квалитета пружања транспортне услуге. Нема званичних података о универзалној приступачности система јавног градског превоза.

Железница

Приградска железница постоји само на делу територије Града, односно правац Смедерево-Велика Плана, а недостатак је што ред вожње није прилагођен дневним захтевима за превозом становника који гравитирају овом подручју.

Водни саобраћај

У Смедереву постоји речни саобраћај и развијен је за превоз сировина за потребе индустрије. Оно је једно од укупно 9 међународних теретних лука на територији Србије. Лучка делатност се одвија на локацији Старе луке у центру града (потез пристаништа, непосредно узводно од Тврђаве), и то за потребе железаре (НБИС), док је на локацији Нове луке (низводно од моста преко Дунава, у Индустријској зони) изградња лучке инфраструктура и супраструктуре за индустријске потребе. Поред наведеног, постоји и приватна теретна лука “Томи Трејд”, непосредно узводно од моста, као и појединачна места за претовар којима је одобрена делатност (терминали за течне терете НИС и “MitanOil” у Индустријској зони, за ТНГ непосредно узводно од старе железаре (LPG Petrol). Сви наведени капацитети уврштени су у лучко подручје, које је утврђено Уредбом о утврђивању лучког подручја луке у Смедереву, Владе Србије. Поред наведеног, истом Уредбом је утврђено и међународно пристаниште за путнички саобраћај, и то на локацији у оквиру постојећег пристаништа у центру града. За потребе путничког (туристичког) речног саобраћаја у склопу целине постојећег пристаништа постављен је туристички пристан 2016. године.

Авио саобраћај

У Граду постоји пољопривредно-спортски аеродром у Годоминском пољу - Индустријској зони Смедерева. Према класификација прописа у области ваздушног саобраћаја, аеродром је категорије 2Б - са земљаном полетно-слетном стазом дужине 1.000 m, за неинструментално летење. Аеродром има могућност осавремењавања, делимичног продужења писте и проширења садржаја и могућност већег коришћења у привредно-пословне сврхе, тим пре што је лоциран непосредно уз државни пут ДП 16-14 (правац мост преко Дунава-Аутопут Е-75).

Најближи путнички аеродром Никола Тесла у Београду и налази се на око 82 km.

Пешачке зоне

У централној зони Смедерева постоје две пешачке зоне које су обележене саобраћајном сигнализацијом у складу са Законом. Такође, Трг Карађорђево дуд је регулисан и обележен као „пешачка зона“.

Бициклистички саобраћај

Мрежа бициклистичких стаза не постоји.

Паркирање

У централној зони недостају паркинг места.

Кретање путника (мобилност)

У граду не постоје интермодална чворишта, али се Лука Смедерево развија у том смеру.

Интернет и дигитализација

Локације на подручју Града Смедерева на којима је Предузеће за телекомуникације „Телеком Србија“ а.д. омогућило коришћење бесплатног интернета су:

Карађорђево 2-4, Смедерево	Пословница Телекома Србија а.д. Смедерево
Смедерево, Слободе 3	Гимназија Смедерево
Смедерево, Вука Караџића 17	Техничка школа Смедерево
Смедерево, Омладинска 1	Град Смедерево, шалтер сала и чекаоница
Смедерево, Карађорђево 8	Пошта Смедерево, простор према Тргу Републике
Смедерево, Црвене Армије 156	ТТПШ "Деспот Ђурађ" Смедерево
Смедерево, 17. октобра бб	Основна школа "Јован Јовановић Змај" Смедерево
Смедерево, Милоша Великог 8	"Коста Манојловић" Музичка школа Смедерево
Смедерево, Крајишких бригада 1	Зелена пијаца Царина Смедерево
Смедерево, Вучачка 1	Робна пијаца Смедерево
Смедерево, Филипа Вишњића 2	Ресторан "ПАРК СД" Смедерево
Смедерево, Краља Петра И 13	Кафић "ГРАЦИЈЕ" Смедерево
Смедерево, Омладинска 2	Аутобуска станица "ЛАСТА" Смедерево, чекаоница
Смедерево, Кнез Михајлова 51	Дом здравља Смедерево, чекаоница
Смедерево, Кнез Михајлова 51	Општа болница "Свети Лука" Смедерево, чекаоница
Смедерево, Ђуре Даничића 6	Спортска хала Смедерево
Смедерево, 17. октобра бб	Зелена пијаца Смедерево

У Смедереву постоји систем за аутоматску детекцију саобраћајних прекршаја проласка на црвено светло на семафору и прекорачење дозвољене брзине кретања на путу.

5.4 УПРАВЉАЊЕ УРБАНИМ/ТЕРИТОРИЈАЛНИМ РАЗВОЈЕМ

5.4.1 Приступ управљању

Приступ управљања на више нивоа

У досадашњој пракси, осим Града Смедерева као носиоца активности, не постоје друге институције које врше сличне делатности.

Приступ са више заинтересованих актера

У досадашњој пракси, у пројекте које је спроводио Град Смедерево, биле су укључене следеће институције и сектори:

Јавни сектор/управа

- Град Смедерево

Јавни сектор/предузећа

- ЈКП "Зеленило и гробља" Смедерево
- ЈКП Водовод Смедерево
- ПУ "Наша радост" Смедерево

Цивилни сектор

- НВО "Смедеревски форум"

Партнерства и мреже

У досадашњој пракси, пројекти у које је био укључен Град Смедерево спроводили су се у заједничкој сарадњи са следећим институцијама и актерима:

Страна партнерства:

- Општина Гилад, Румунија

Домаћа партнерства:

- ЈКП Водовод Смедерево
- Министарство просвете
- Министарство грађевинарства, саобраћаја и инфраструктуре
- НВО "Смедеревски форум"
- ПУ "Наша радост" Смедерево
- ЈКП "Зеленило и гробља" Смедерево
- Општина Мало Црниће
- Општина Жабари
- Министарство заштите животне средине
- Министарство привреде

Мреже:

Збратимљени градови: Пале (БиХ), Волос (Грчка), Тангшан (Кина), Херцег Нови (Црна Гора)

Партиципативни приступ

Партиципативни приступ је заступљен кроз формалне инструменте:

- јавни увид у области просторног и урбанистичког планирања (реализује се у складу са Законом)
- јавне расправе у складу са Законом о планском систему и Законом о локалној самоуправи (чл. 20. Статута града Смедерева објашњава поступак јавне расправе; Град Смедерево још увек нема донету Одлуку о јавној расправи)

Групе и организације из цивилног сектора који су активно учествовали у креирању стратегија и планова:

- НВО "Смедеревски форум"
- Градски савез социјално-хуманитарних организација Смедерево

Капацитети ЈЛС за управљањем

Кључни недостаци капацитетима ЈЛС да управља урбаним развојем су:

- недовољни и неадекватно распоређени кадровски капацитети
- недовољна обученост кадрова за креирање и коришћење база података
- несистематичност, неумреженост и изостанак коришћења постојећих база података
- непостојање реалног субјекта који се системски бави управљањем урбаним развојем (укидањем некадашње Дирекције за изградњу, урбанизам и грађевинско земљиште, која је донекле имала ту функцију, област управљања урбаним развојем је распоређена на велики број субјеката у јавном сектору, без суштинске координације)

Запослени у Градској управи Смедерево редовно или по потреби похађају обуке Националне академије за јавну управу, као и периодично организоване обуке других организатора (НАЛЕД, СКГО, Министарство за европске интеграције итд.), из домена својих послова.

5.4.2 Извори финансирања

У досадашњој пракси, пројекти које је спроводио Град Смедерево финансирани су се из следећих извора:

Национални извори финансирања

- Министарство за заштиту животне средине
- Министарство привреде
- Министарство грађевинарства, саобраћаја и инфраструктуре
- Министарство просвете
- ЈПП за јавну расвету
- ЈПП за финансирање, пројектовање, изградњу и одржавање локалне путне инфраструктуре и поплочавање/реконструкцију тргова и других јавних површина у граду Смедереву

Фондови ЕУ

- EU Support to Roma Inclusion
- EU Pro Programme

- EU-IPA 2014 Support to LSG, Exchange 5 Programme
- EU-IPA 2013 Durable housing solutions and physical infrastructure improvement in Roma settlement

Међународни финансијски инструменти

- KFW – Немачка развојна банка

Билатерална и мултилатерална сарадња и донаторски програми

- EU-IPA Crossborder Cooperation Romania-Serbia

Главни домаћи извори финансирања урбаног развоја су буџет града Смедерева и програми и подстицајна средства министарства Републике Србије и њихових агенција. Остали извори су појединачни случајеви –кредити пословних банака (нпр. изградња производног објекта у Индустијском парку, реализација система ППВ итд.) и сопствена средства носилаца активности (нпр. изградња недостајуће инфраструктуре и сл.).

5.4.3 Транспарентност и информисање

Индекс транспарентности локалне самоуправе (ЛТИ) 2022. године је 52 (ранг 22).

На званичној интернет страници Града Смедерева (www.smederevo.org.rs) постоје сервиси за непосредну комуникацију са грађанима (систем “48”, “Питајте градоначелника” итд.). На званичном сајту Града је и низ информација, упутстава и образаца које грађани могу да користе приликом спровођења појединих процедура пред органима Града.

Кроз Пројекат “Управљање имовином за будуће кориснике” (Програм EXCHANGE 5) Град Смедерево је добио успостављен GIS са увезаном базом података за јавну имовину.

У GIS нису увезене остале базе података којима Град располаже.

6 SWOT АНАЛИЗА И ПОТРЕБЕ

6.1 ИДЕНТИТЕТ УРБАНОГ ПОДРУЧЈА

предности/снаге

- Веома добар геостратешки положај и постојање капацитета мултимодалног саобраћаја
- Велика очуваност виталних елемената урбаног система - градски појас приобаља и читав систем градског зеленила у залеђу централне градске зоне (од насеља Југово, преко међусобно повезаних целина парка Акваријус, Пионирског парка и Старог гробља, до Мајдана и Карађорђевог брда у непосредном залеђу центра града)
- Богата културна баштина - град на Дунаву са изузетно значајном историјом (Смедеревска тврђава, Летњиковац Обреновића на Плавинцу, Трг Републике, комплекс на Старом гробљу, Споменик жртвама експлозије муниције и др.)
- Богата природна баштина (водни ресурси – Дунав, Велика Морава и реке Језава, Раља, Коњска река, споменик природе Шалиначки луг, Шалиначко језеро, природно добро Карађорђево дуд и др.)
- Богата индустријска баштина (комплекс Сартида из 1921, Комплекс државног монопола, Виноградарска задруга и др.)
- Смедеревско Подунавље је историјски опредељено за развој винског туризма - Смедеревка као бренд и добра повезаност туристичке организације и локалних винарија
- Велика понуда годишњих манифестација – културне, традиционалне (Смедеревска јесен, Театар у тврђави, Дунав филм фест, Витезови и легенде, Тврђава музике, Нушићеви дани, Смедеревска песничка јесен и др)
- Тренд пораста броја туриста, нарочито страних туриста (пре и после пандемије Ковид-19)

слабости/недостаци

- Изразита централизација - неразвијена полицентрична градска структура - центар пренасељен, сеоска насеља деаграризована
- Изразит дефицит функција у секундарним градским центрима, али и недовољни просторни капацитети за њихово развијање
- Градски приобални појас није прилагођен савременим потребама града - због постојећих садржаја (постојећа теретна лука, железничка инфраструктура до старе железаре, комплекс старе железаре у приватном власништву), али и нерешених имовинских односа на земљишту којим је некада управљао систем железаре (МКС, САРТИД, касније USSS);
- Неискоришћеност просторних потенцијала Дунава - град поред Дунава, не на Дунаву
- Конфигурација терена и местимична појава клизишта неповољних за градњу
- Стихијски развој периферних делова града (без планске документације, нема блоковске матрице, недовршена улична мрежа, слаба комунална опремљеност и сл.)

- Велики број нелегалних објеката и неефикасан систем озакоњења - горњи делови тока Језаве су највише угрожени, док се уз део тока (насеље Папазовац) налази градска депонија (неусловно сметлиште)
- Отежан приступ Дунаву због приватизације привредних субјеката на његовој обали - велики број различитих надлежности у приобаљу
- Дефицит зеленила у централним градским блоковима услед изградње нових вишепородичних објеката; квалитет, одржавање зеленила, недостатак механизма за праћење и контролу
- Градске магистрале немају изграђене површине за кретање пешака
- Неискоришћеност и спора трансформација бивших индустријских браунфилда
- Неефикасно управљање грађевинским земљиштем
- Неизграђен идентитет града и угроженост визура
- Непостојање Туристичке организација Смедерево
- Културни садржаји се не развијају у складу са светским трендовима и не нуде значајне иновације које би привукле туристе (тврђава је неуређена, а остала културна баштина недовољно истакнута)
- Недостатак пратеће туристичке супра и инфраструктуре и изразит мањак капацитета за смештај туриста

потенцијали/могућности

- Развој активности од регионалног значаја (Дунав као међународни пловни пут)
- Развијање специфичних функција насеља (Шалинац, Радинац, Михајловац, Осипаоница, Дуруговац, Колари као секундарни центри)
- Уређење приобалног појаса и комплементарне функције – парковска површина (Дунавски парк) и отворени рекреативни простор (Веслачки клуб) - постоји планска документација
- Урбана обнова – централне зоне
- Активирање и рекултивација браунфилд локација различитог карактера - индустријски, војни, пољопривредни, комерцијални
- Очување и унапређење зелене инфраструктуре града (нпр. појас градског зеленила дуж падина према Дунаву до најужег градског подручја, Шалиначко језеро)
- Креирање специфичног идентитета јавних урбаних простора Смедерева (нпр. троугаони тргови, унутарблоковска дворишта у блоковима отвореног типа - простори којима се поклања мала пажња, често неуређени или као отворене паркинг површине за околне зграде, простори за контејнере за смеће и сл.)
- Наставак подстицања производње вина
- Развој специфичних видова туризма - културног туризма, туризма догађаја, градских одмора, винског туризма, наутичког, сеоског, здравственог и туризма специјалних интереса попут лова и риболова, бициклизма и сл.
- Развој бициклических стаза које би повезивале јавне и зелене просторе
- Развој и изградња туристичке инфраструктуре - смештајних капацитета и категоризованих сеоских домаћинстава
- Изградња и уређење Марине у Смедереву (ушће Језаве у Дунав)

- (Ре)брендерање града Смедерева - јавна уметност (мурали и инсталације) као део афирмације идентитета града
- Амбијенталне целине Парк науке (испред зграде Монопола) и Тврђава
- Индустриско наслеђе поред Дунава (као део идентитета)
- Јавно коришћење приватних простора (стара железара)

претње/ризици

- Наставак депопулационих трендова
- Неуспешна реализација планских решења за појас приобаља
- Недостатак финансијских средстава за трансформацију ужег градског језгра
- Проблеми власништва над браунфилд локацијама напуштених војних и индустријских комплекса
- Тренд парцијалне изградње у затеченом урбаном систему са изразито повећаним притиском на централно градско подручје и захтевима за већим капацитетима градње
- Доминантно тржишна регулација у области станоградње (ниски друштвени и еколошки стандарди – преизграђеност, мањак зеленила, недостатак паркинг места и др.)
- Недостатак активности на спровођењу и реализацији планских докумената и стимулисању организоване градње на новим локацијама
- Слабљење система планирања у односу на непланску градњу и „инвеститорски урбанизам“

потребе

- Унапређење саобраћајне повезаности Урбаног подручја (изградња и реконструкција саобраћајница, железнице) и изградња зелене инфраструктуре, трајних пешачких зона и креирање новог идентитета јавних урбаних простора
- Адекватна трансформација и реактивирање браунфилд локација
- Трајно спречавање непланске градње и узурпирања јавних и плански другачије дефинисаних површина
- Развој одрживог туризма, повећање капацитета за смештај туриста, унапређење туристичке сигнализације и инфраструктуре ради достизања целогодишња понуда услуга

6.2 ЗЕЛЕНА И ЕНЕРГЕТСКА ТРАНИЗИЦИЈА И МОБИЛНОСТ

предности/снаге

- Природни потенцијал - вода (Ђириловачки, Петријевски и Вучачки поток) и земљиште.
- Искључиво подземне воде се користе за пиће, вода је доброг квалитета на два изворишта – Годоминско поље (пред гашењем) и Шалинац
- Међународно пристаниште за путнички саобраћај
- Смедерево је једна од укупно девет међународних теретних лука на територији Србије, уређена Уредбом о утврђивању лучког подручја луке у Смедереву
- Магистрална пруга Е- 85 која повезује Смедерево са Европом и коридором Х и приградска железница на делу територије града - правац Смедерево-Велика Плана
- Јавни градски превоз који повезује сва насељена места

- Урађена је Процена ризика и План прилагођавања на климатске промене за град Смедерево
- Изграђена гасна мрежа

слабости/недостаји

- Изразито загађења воде, ваздуха и земљишта од производње у Железари, саобраћаја, ложишта и др.
- Непостојање легално изграђене депоније и трансфер станице и постројења за прикупљање и рециклирање комуналног и другог отпада
- Не постоји постројење за пречишћавање отпадних вода
- На територији Града Смедерева 69% корисника је покривено канализационом мрежом (комбиновани систем углавном)
- Коришћење мазута као горива за даљинско грејање (од укупно 14 котларница, само 2 котларнице користе природни гас као енергент)
- Депонија у Годоминском пољу је непрописно регулисана и нехигијенска, без дозволе за депоновање, где не испуњава ни основне здравствене и еколошке услове за експлоатацију – еколошки, здравствени и безбедносни проблем
- Велики број дивљих депонија - 15 дивљих депонија у градском центру и 36 у сеоским подручјима
- Недовољно добра повезаност и функционисање саобраћаја у граду – нарочито пешачког и бицикличког и неискоришћеност путничког железничког саобраћаја, без развијених интермодалних чворишта.
- Градске магистрале које повезују централну зону града са мрежом државних путева немају изграђене површине за кретање пешака - генерално уска саобраћајна регулација (недостаје повезивање делова града кроз градске прстенове)
- Нема изграђених адекватних аутобуских стајалишта за ЈГП и ред возње није довољно фреквентан (недостаје предузеће за управљање јавним градским саобраћајем)
- Недовољно квалитетан међурегионални јавни саобраћај - саобраћајна координација са суседним јединицама локалне самоуправе
- Непостојање мреже бицикличких стаза - недостатак свести о бицикличком саобраћају
- Недовољна безбедност на појединим саобраћајним деоницама и чвориштима (критична тачка је "данубиус" и улица "Давидовићева"; саобраћајно уско грло код градске пијаце – небезбедно и др.)
- Недостатак јавних гаража и уличног паркирања (посебно у градском језгру) које за последицу има непрописно паркирање на тротоарима и на зеленим површинама
- Недостаје део обалоутврде код Тврђаве
- Приступачност јавних простора и услуга је недовољна за теже покретљиве особе
- Недостатак МРС за гасну дистрибутивну мрежу
- Повећан ниво загађења буком (од саобраћаја) и топлотна острва у централној зони града

потенцијали/могућности

- Изградња постројења за пречишћавање отпадних вода у индустријској зони (урађена планска документација)
- Искоришћење изграђене гасовдне мреже - субвенционисање прикључења домаћинства
- Коришћење обновљивих видова енергије уз подстицајне мере државе и града (соларна енергија и ветрогенератори)
- Развој путничког железничког саобраћаја као градско-приградског превоза путника
- Изградња градске топлане на природни гас (постоји планска документација) и напуштање конвенционалних енергената
- Развој Луке Смедерево као интермодалног чворишта (нова Лука у изградњи)
- Осавремењавање пољопривредно-спортског аеродрома у Годоминском пољу у привредно -пословне сврхе
- Развој пешачко-бицикличког саобраћаја – близина Дунавске бицикличке руте
- Формирање саобраћајних прстенова око централне зоне града – планови постоје
- Увођење бесплатног интернета на многим локацијама у граду

претње/ризици

- Наставак загађење површинских и подземних вода и ваздуха (индустријске отпадне воде – Железара, кланице), изузетно загађени мањи речни водотокови (Језава, Раља и Коњска река) - колектори загађених вода и депоније отпада најразличитијег порекла, IV класа или ван класе
- Наставак загађења и деградације земљишта услед неконтролисане употребе пестицида и ђубрива, изливања септичких јама, загађености бунара, ширења амброзије, сметлишта и смањења обрадивог земљишта
- Смањена доступност воде због суша и мањка падавина услед климатских промена
- Угрожавање простора даљом дивљом градњом - град Смедерево и приградска насеља
- Повећан ризик угрожености од клизишта (највећа опасност), поплава и екстремних временских услова (град) и техничко-технолошких несрећа

потребе

- Значајно унапређење стања животне средине кроз сет техничких и нормативних решења који воде очувању и побољшању животне средине у граду (зелене технологије у производњи)
- Квалитетније снабдевање водом, каналисање отпадних вода и одбране од вода - изградња и реконструкција водовдне и канализационе мреже
- Афирмисање изразитог саобраћајног положаја насеља и максимизирање приступачности кроз увећану мултимодалност (стратешки и плански осмишљена)
- Квалитетан и безбедан бициклички и пешачки саобраћај
- Реорганизација јавног градског превоза (посебно за потребе превоза радника у новој индустријској зони) као и организација и повећање капацитета стационарног саобраћаја

6.3 ИНОВАТИВНА И ПАМЕТНА ЕКОНОМИЈА

предности/снаге

- Повољно пословно окружење и услови за стране директне инвестиције
- Повољни природни услови за развој пољопривреде (винарије)
- Пословни простори у јавној својини у центру града
- Слободна зона Смедерево
- Континуирано субвенционисање пољопривредне производње
- Каталог браунфилд локација на локалном нивоу
- Врши се прикупљање и рециклажа металног отпада

слабости/недостаци

- Монофункционалност у привреди као ограничење за даљи развој – изразита зависност великог броја радника од једног типа производње и недостатак високо-технолошких индустрија
- Недовољна опремљеност луке и пристаништа за развој интермодалног саобраћаја
- Нерешено питање власништва и еколошко оптерећење напуштених војних и индустријских комплекса
- Слаба подршка МСП
- Неусклађеност профила средњих стручних школа савременим потребама локалне привреде

потенцијали/могућности

- Развој социјалног предузетништва
- Развој креативних индустрија (коворкинг простори нпр.)
- Раст активних предузетничких радњи
- Развој трговине посебно уз Дунав - спољнотрговинска робна размена
- Активирање и поновна употреба браунфилд локација у привредне сврхе
- Стране директне инвестиције (око 20% запослених ради у привредним друштвима)
- Повратак млади људи који живе у Београду и другим центрима и долазак квалитетне радне снаге из других средина
- Максимизирање потенцијала слободне зоне
- Формирање привредних кластера
- Обнова зграде Монопола која је у власништву града
- Активирање Нове луке (изграђена је железница до ње)

претње/ризици

- Наставак миграторних трендова и одлазак квалификоване радне снаге
- Опадање броја пољопривредника и деаграризација
- Незаинтересованост деце за упис у средње стручне школе
- Незаинтересованост привреде за учешће у дуалном образовању
- Финанцијска несолидност и мала примања радника

потребе

- Диференцијација привреде и формирање кластера (мреже) привредника
- Институционална и ван-институционална подршка старт-ап фирмама
- Квалитетна и обучена радна снага у производњи
- Подстицање развоја циркуларне економије (метални отпад и др.)

6.4 ДРУШТВЕНО БЛАГОСТАЊЕ

предности/снаге

- Постојање свести (традиционално) о вредности и значају друштвеног благостања
- Образовање, социјална и здравствена заштита у јавном сектору и изграђена мрежа објеката (дом за старе, предшколске установе, школе, објекти примарне здравствене заштите и др.)
- Мрежа објеката школа (основних и средњих) са добрим основом за функционисање
- Развијене услуге социјалне заштите и урађена Стратегија развоја социјалне заштите
- Успешни пројекти позоришта ПАТОС (осетљиве групе, слепи и слабовиди и др.) - пројекат „Корачајмо заједно“ за инклузију ромске деце у предшколско образовање
- Нема културних нетрпељивости и социјалних подела
- Нема дискриминације при запошљавању
- Развијена мрежа објеката културе - Центар за културу Смедерево – стожерна установа културе (добра сарадња са Смедеревском тврђавом)
- Велики број културних манифестација (најстарије Смедеревска јесен и Нушићеви дани)
- Велики број спортских објеката

слабости/недостаји

- Недовољно добре могућности за запослење и ниска просечна зарада у (10% нижа него у Србији)
- Не постоје програми преквалификације више (само онлајн обуке)
- Недовољна интеграција особа са инвалидитетом и интелектуалним сметњама у мере запошљавања
- Подстандардна насеља Мали кривак и Металор (у непосредном окружењу урбаног језгра) - доминантно Ромска заједница
- Недостатак стамбених јединица за социјално становање - занемарљив број станова у власништву ЈЛС (око 80), нема података о броју људи без решеног стамбеног питања
- Завод за јавно здравље не постоји (надлежан је Пожаревац)
- Недостатак амбуланти у сеоским насељима
- Одређени број вртића је у ненаменски грађеним објектима
- Непостојање високих стручне школа, факултета и научно-истраживачких центара
- Недостатајући капацитет Завода за заштиту споменика културе
- Неприлагођеност културних садржаја светским трендовима
- Културна дешавања сконцентрисана у центру

потенцијали/могућности

- Решавање проблема подстандардних насеља
- Раст броја запослених услед страних директних инвестиција и од самосталних делатности
- Укључивање у мере стручног оспособљавања - нарочито млађих од 30 година
- Развој приватно јавног партнерства у домену јавних служби - домови за старе, амбуланте и здравствене станице, стручне школе, развој социјалног предузетништва и др.
- Поновно успостављање Завода за јавно здравље Смедерева
- Даљи развој и оснаживање Центра за културу као генератора бројних културних дешавања у Смедереву, као и децентрализација програма, коришћење Центра као мултифункционалног простора
- Повезивање културног наслеђа са образовањем - рад са децом везано за локалне културне вредности
- Даљи развој Омладинског позоришта ПАТОС - култура, омладинске политике, неформално образовање и туризам
- Активирање пригодних браунфилд локација за покретање нове институције културе, посебно намењене за децу и младе (зграда Украса, биоскопа Светлост)
- Ребрендирање постојећих месних заједница и сеоских домова културе у Културне станице
- Дунавски појас - Културна лука града

претње/ризици

- Наставак негативних демографских кретања, емиграције и процес старења становништва
- Незаинтересованост одраслих за програме функционалног образовања (завршетак основне школе)
- Незапосленост старијих од 50 година
- Пораст малолетничке деликвенције
- Неприуштивост нових станова за локално становништво, нарочито у централној зони
- Неприуштивост цена социјалне и здравствене заштите у приватном сектору
- Континуирани недостатак кадра и лоша опремљеност здравствених установа и одлазак школованих здравствених радника у иностранство и приватни сектор
- Гетоизација подстандардних насеља
- Недостатак институционалне подршке и помоћи угроженим (ромским) групама
- Недовољна заинтересованост припадника ромске мањине за рад и образовање
- Умрежавање различитих служби (нпр. социјална заштита и вртићи)
- Примарна улагања у перформативне уметности у области културе, недостатак системске заштите културних добара

потребе

- Преквалификација радника за тражене послове и целоживотно учење
- Повећање просторних капацитета и услуга за дневни боравак старих и за боравке деце и особа ометених у развоју (лични пратилац и педагошки асистент за децу ометену у развоју, помоћ у кући за особе са инвалидитетом и старачка домаћинства, социјално-терапијске услуге и др.)
- Повећање капацитета и реновирање објеката вртића и обезбеђење приступачности свих вртића и школа особама са инвалидитетом
- Иновације у култури и њена децентрализација са посебним програмима развоја за децу и омладину

6.5 УПРАВЉАЊЕ УРБАНИМ/ТЕРИТОРИЈАЛНИМ РАЗВОЈЕМ

предности/снаге

- Управљање на више нивоа - остварена сарадња са међународним, националним и регионалним институцијама као носиоцима различитих програма и пројеката
- Искуство у склапању партнерстава и умрежавању са домаћим и међународним партнерима, збртимљени градови и традиционална међуопштинска сарадња
- Искуство у коришћењу различитих (међународних и домаћих) извора финансирања пројеката, остваривање билатералне и мултилатералне сарадње
- Успостављен систем електронске комуникације између управе и грађана
- Агенција за управљање лукама на националном нивоу

слабости/недостаци

- Недостатак пројеката којима руководи ЈЛС а у које је укључен приватни, цивилни сектор и научноистраживачке институције
- Недостатак образованог кадра у ЈЛС за управљање урбаним развојем
- Недостатак квалитетне, ефективне комуникације јавног са привредним и цивилним сектором
- Некоординисана активност различитих јавних предузећа, недостатак сарадње и координације између институција (нпр. по питању теретне луке)
- Непостојање реалног субјекта који се системски бави управљањем урбаним развојем (укидањем некадашње Дирекције за изградњу, урбанизам и грађевинско земљиште, област управљања урбаним развојем је распоређена на велики број субјеката у јавном сектору, без суштинске координације)
- Одсуство системских решења у комуникацији са грађанима и партиципацији
- Нефункционално Канцеларије за младе
- Слаба употреба ГИС-а у управљању урбаним развојем (недовољна обученост кадрова за креирање и коришћење база просторних података, несистематичност, неумреженост и изостанак коришћења постојећих база података)
- Пад транспарентности локалне самоуправе последњих неколико година

потенцијали/могућности

- Подршка међународних, националних, локалних институција и организација, за јачање капацитета локалне самоуправе у управљању урбаним развојем
- Трансгранична сарадња са суседним општинама/регионима и интересно повезивање око заједнички дефинисаних пројеката
- Преклапање великог броја надлежности у Смедереву - оперативни полигон
- Израда стратешких докумената као оквира за деловање (нпр. постојећа Стратегија за управљање водама, урбанистички и просторни планови и др.)
- Развој механизма суштинске партиципације за потребе израде планских докумената и развојних пројеката
- Јачање сарадње са ЈЛС у окружењу (за заједничку бригу о животној средини, конкурентности округа, партнерској реализацији заједничких пројеката и сл.), учење на добрим примерима из праксе других ЈЛС
- Умрежавње на регионалном, националном и интернационалном нивоу Дунава
- Јавно-приватна партнерства у разним областима (инфраструктура, брендирање места, одржива мобилност, социјална заштита, образовање, култура, развој одрживог туризма и др.)

претње/ризици

- Стратешка опредељења и капиталне инвестиције за развој града нису у домену ЈЛС, већ државе – немогућност да се на њих утиче
- Недовољни институционални капацитети ЈЛС за управљање урбаним развојем и решавање кључних проблема
- Споро реформисање органа за процесе управљања на више нивоа и са више актера и недостатак институционалне подршке за синергију јавног, цивилног и приватног сектора
- Одливање квалитетних кадрова из система управе и забрана запошљавања
- Неусклађеност јавних и политичких интереса
- Дигитална необученост за употребу ИТ и ГИС алата у процесу управљања и комуникације

потребе

- Подизање капацитета у интегралном урбаном управљању
- Јачање институционалних капацитета за међуопштинску сарадњу (РРА; коалиција КЛЕР-ова итд.)
- Координација и организовано аплицирање за међународне пројекте – обука за локалне актере уз асистенцију међународних механизма
- Суштинска партиципација грађана и заинтересованих страна у процесу планирању изван формалних облика за квалитетно урбано управљање
- Употреба ГИС-а и ИКТ алата у планирању урбаног развоја и за партиципацију грађана и заинтересованих страна

7 ВИЗИЈА, ЦИЉЕВИ, СПЕЦИФИЧНИ ЦИЉЕВИ И МЕРЕ

7.1 ВИЗИЈА

СМЕДЕРЕВО ЈЕ ... СМЕДЕРЕВО, ГРАД:

С	Срећних
М	Младих
Е	Европски
Д	Деце, Дунава
Е	Еколошки
Р	Река
Е	Економски развијен
В	Вино
О	одрживост

Смедерево је модеран урбани град на Дунаву, богато културно, историјско, индустријско и винско место где се Србија улива у Европу. Смедерево је престоница културе младих, град иновација и инспирација. Економски развијен и конкурентан, град шанси. Град јединственог идентитета са богатим културним, историјским, индустријским и винским наслеђем. Град срећних, активних и здравих грађана, чистог ваздуха и зелених идеја, мобилан, приступачан и отворен.

7.2 ТЕМАТСКИ ЦИЉЕВИ, СПЕЦИФИЧНИ ЦИЉЕВИ И МЕРЕ

Полазни оквир за формулисање циљева, специфичних циљева и мера стратегије урбаног подручја (СУП) представља нова легислатива Европске комисије, која утврђује заједничке показатеље остварења и резултата за Европски фонд за регионална улагања (Улагања у радна места и раст и Interreg) и Европски кохезиони фонд⁶ (ЕК, 2021). Циљеви нове Кохезионе политике ЕУ за период 2021-2027 су: 1) Конкурентнија и паметнија Европа промовисањем иновативне и паметне економске трансформације и ИКТ регионалне интеграције; 2) Зеленија, отпорнија Европа са ниском емисијом угљеника, која прелази на економију са нултом нето емисијом угљеника промовишући прелазак на чисту и праведну енергију, зелених и плавих инвестиција, циркуларне економије, прилагођавање и ублажавање климатских промена, управљања ризиком и његове превенције, те одрживе урбане мобилности; 3) Повезанија Европа јачањем мобилности; 4) Инклузивнија Европа са истакнутом социјалном компонентом применом ЕУ стуба социјалних права, и 5) Европа ближа грађанима подстицањем одрживог и интегралног развоја свих врста подручја и локалних иницијатива.

Национални оквир за СУП чине јавне политике, које се припремају и усвајају у процесу интеграције Србије у ЕУ. Наведене су хронолошки полазећи од најновијих, и то: Нацрт Закона о успостављању и функционисању система за управљање кохезионом политиком, 2023⁷; Стратегија

⁶ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=OJ:L:2021:231:FULL&from=EN>

⁷ <https://www.mei.gov.rs/srp/vesti/2811/detaljnije/w/0/nacrt-zakona-o-uspostavljanju-i-funkcionisanju-sistema-za-upravljanje-kohezio-nom-politikom-na-portalu-ekonsultacije/>

нискоугљеничног развоја Републике Србије за период од 2023. до 2030. године са пројекцијама до 2050. године⁸; Стратегија деинституционализације и развоја услуга социјалне заштите у заједници за период 2022–2026. године⁹ ("Сл. гласник РС", бр. 12/2022); Програм прилагођавања на измењене климатске услове са Акционим планом, Нацрт¹⁰; Просторни План Републике Србије од 2021. до 2035. године, Нацрт¹¹; Стратегија за младе у Републици Србији за период од 2022. до 2030. године, Нацрт¹²; Интегрисани национални енергетски и климатски план Републике Србије за период 2021 до 2030 са визијом до 2050. године¹³; Стратегија развоја информационог друштва и информационе безбедности у Републици Србији за период од 2021. до 2026. године¹⁴ („Сл. гласник РС“, бр. 86/2021); Стратегија научног и технолошког развоја Републике Србије за период од 2021. до 2025. године „Моћ знања“¹⁵ („Сл. гласник РС“, бр. 10/2021); Стратегија индустријске политике Републике Србије од 2021. до 2030. године¹⁶ („Сл. гласник РС“, бр. 35/2020); Стратегија запошљавања у Републици Србији за период од 2021. до 2026. године¹⁷ ("Сл. гласник РС", бр. 18/2021, 36/2021); Стратегији развоја образовања и васпитања у Србији до 2030. године¹⁸ („Сл. гласник РС“, бр. 107/2021); Стратегија паметне специјализације у Републици Србији за период 2020-2027. године¹⁹ („Сл. гласник РС“, бр. 21/2020); Стратегија нискоугљеничног развоја Републике Србије са Акционим планом, Нацрт²⁰; Стратегија одрживог урбаног развоја Републике Србије до 2030. године²¹ („Сл. гласник РС“, бр. 47/2019); Стратегија развоја вештачке интелигенције у Републици Србији за период 2020-2025. године²² („Сл. гласник РС“, бр. 96/2019); Стратегија развоја културе Републике Србије од 2020. до 2029. Предлог²³; Стратегија јавног здравља у Републици Србији 2018-2026. године²⁴ („Сл. гласник РС“, бр. 61/2018.); Стратегија развоја туризма Републике Србије за период од 2016. до 2025. године²⁵ („Сл. гласник РС“, бр. 98/2016); Стратегија пољопривреде и руралног развоја Републике Србије за период 2014–2024. године²⁶ („Сл. гласник РС“, број 85/2014); Стратегија за

⁸<https://www.ekologija.gov.rs/saopstenja/vesti/vlada-republike-srbije-usvojila-strategiju-niskougljenicnog-razvoja-do-2030-godine>

⁹<https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SIGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2022/12/1>

¹⁰<https://www.ekologija.gov.rs/informacije-od-javnog-znacaja/javne-rasprave/javni-poziv-za-ucesce-javnosti-u-procesu-konsultacija-u-vezi-sa-izradom-programa-prilagodjavanja-na-izmenjene-klimatske-uslove-sa-akcionim-planom-0>

¹¹<https://www.mgsi.gov.rs/sites/default/files/PPRS%20Nacrt.pdf>

¹²<https://www.mos.gov.rs/storage/2022/02/nacrt-strategije-za-mlade-za-period-od-2022-do-2030-godine.pdf>

¹³<https://www.mre.gov.rs/dokumenta/strateska-dokumenta/integrisani-nacionalni-energetski-i-klimatski-plan-republike-srbije-za-period-2021-do-2030-sa-vizijom-do-2050-godine>

¹⁴<http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SIGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2021/86/1/reg>

¹⁵<http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SIGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2021/10/1/reg>

¹⁶<https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SIGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2020/35/1/reg>

¹⁷<http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SIGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/ispravka/2021/36/1>

¹⁸). <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SIGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2021/63/1/reg>

¹⁹<http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SIGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2021/10/1/reg>

²⁰<https://www.srbija.gov.rs/>

²¹<https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SIGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2019/47/1/reg>

²²<https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SIGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2019/96/1/reg>

²³<https://www.kultura.gov.rs/extfile/sr/3993/strategija-razvoja-kulture-od-2020--do-2029-godine.pdf>

²⁴<http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SIGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2018/61/1/reg>

²⁵<https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SIGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2016/98/1>

²⁶<https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SIGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2014/85/1>

подршку развоја малих и средњих предузећа, предузетништва и конкурентности за период од 2015. до 2020. године²⁷ („Сл. гласник РС”, број 35/15).

Усклађивањем циљева и мера из ЕУ и националних политика формулисан је оквир за одрживи и интегрални територијални развој урбаних подручја, који чине следећи циљеви:

- 1) Јачање урбаног идентитета и обнова урбаног подручја подстицањем одрживог и интегралног развоја;
- 2) Промовисање преласка на чисту и праведну енергију, зелених и плавих улагања, прилагођавања и ублажавања климатских промена, превенције и управљања ризицима, и одрживе урбане мобилности;
- 3) Промовисање иновативне и паметне економске трансформације, циркуларне и нискоугљеничне економије и ИКТ интеграција;
- 4) Унапређење друштвеног благостања, и
- 5) Унапређење управљања урбаним развојем.

"Локализовање" циљева, специфичних циљева и мера је за сваку територију проверавано и прилагођавано локалном контексту. Одвијало се кроз радионице са локалним актерима – члановима радних група и савета стратегија, као и на јавним форумима са грађанима. Након циклуса провере на појединачним стратегијама, спроведена је следећа итерација где су сублимирани предлози и сагледане специфичности локалних територија, проблема, потреба, предлога пројеката, и где је извршена финална корекција специфичних циљева и мера. У наредном тексту је дат приказ циљева, специфичних циљева и мера за урбано подручје.

Табела 1: Тематски циљеви, специфични циљеви и мере

Објашњење коришћених скраћеница: **Ц** – **ЦИЉ**, **СЦ** – **специфични циљ**, **М** – **мера**

Ц 1. Јачање урбаног идентитета и обнова урбаног подручја подстицањем одрживог и интегралног развоја
СЦ 1.1 Унапређен и уједначен квалитет уређености и приступачности урбаног подручја
М 1.1.1 Развој, обнова и регенерација недовољно искоришћених објеката, зона и целина насеља, укључујући и ревитализацију браунфилд локација
М 1.1.2 Урбана регенерација делова насеља који су изложени девастационим процесима, укључујући и последице климатских промена (плављење, топлотна острва и др.)
М 1.1.3 Уређење, очување и повезивање јавних простора (површина и објеката) у складу са концептом приступачности и повећањем приступачности објектима јавних сервиса и служби
М 1.1.4 Успостављање мера за унапређење управљања, одржавања и подизања културе становања у стамбеним заједницама (вишепородичним зградама) и повећање приступачности вишеспратним стамбеним објектима (рампе, лифтови)
М 1.1.5 Унапређење безбедности у урбаним подручјима
СЦ 1.2 Подстицање заштите културног и градитељског наслеђа и формирање културног предела
М 1.2.1 Активна заштита културног наслеђа и препоруке за карактер и интензитет прихватљивих активности у планирању урбаног развоја

²⁷ <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2015/35/1/reg>

М 1.2.2 Обнова и заштита објеката и целина градитељског и урбаног наслеђа које нису заштићена културна добра (традиционални типови, вернакуларна архитектура, индустријски објекти, архитектура и урбанизам пре и после II светског рата, итд)
М 1.2.3 Очување културног диверзитета предела
СЦ 1.3 Очување и промоција индустријске баштине као идентитета града
М 1.3.1 Диверзификација туристичке понуде заснована на идентитету урбаног подручја уз одрживо коришћење природних и културних добара, њихову ефикаснију и свеобухватнију заштиту, и ублажавање негативних утицаја туризма
СЦ 1.4 Подстицање развоја одрживог туризма
М 1.4.1 Спречавање неконтролисаног ширења грађевинског земљишта на рачун пољопривредног, шумског и водног земљишта
М 1.4.2 Санација и обнова постојећих подстандардних или неуређених стамбених насеља и целина кроз њихово инфраструктурно опремање, изградњу објеката јавних намена и унапређење квалитета јавних простора
М 1.4.3 Уклањање нелегалних објеката у зонама под режимима заштите (санитарна заштита изворишта воде за пиће, плавна подручја, водно земљиште, заштићена културна и природна добра, близина Железаре,...)
СЦ 1.5 Подстицање интегралног и одрживог приступа у санацији нелегалне изградње и њено спречавање
М 1.5.1 Стриктно контролисање нелегалне градње на обали реке
М 1.5.2 Зонирање обале различитих намена за активно коришћење (планско постављање сплавова, употреба и пристан чамаца, рекреација...)
СЦ 1.6 Јачање и унапређење управљања урбано-руралним везама
М 1.6.1 Одржавање постојећих и изградња нових зелених површина
М 1.6.2 Зонирање и повезивање зелених површина (приобални појас, паркови, зелени коридори...)
М 1.6.3 Креирање новог идентитета мреже јавних урбаних простора
СЦ 1.7 Унапређење идентитета града и подизање културних и креативних капацитета
М 1.7.1 Унапређење научно-образовних делатности
М 1.7.2 Унапређење културно-уметничких делатности
М 1.7.3 Заштита, унапређење и промоција винског наслеђа
М 1.7.4 Заштита, унапређење и промоција индустријског наслеђа
М 1.7.5 Развој креативних индустрија

Ц 2. Промовисање преласка на чисту и праведну енергију, зелених и плавих улагања, прилагођавања и ублажавања климатских промена, превенције и управљања ризицима, и одрживе урбане мобилности
СЦ 2.1 Унапређење енергетске ефикасности и смањење емисије гасова са ефектом стаклене баште
М 2.1.1 Успостављање одрживе енергетике (применом мера енергетске ефикасности, коришћењем обновљивих извора енергије и применом норми и иновативних материјала за заштиту животне средине и смањење штетних утицаја на климу)

М 2.1.2 Промовисање употребе обновљивих извора енергије
М 2.1.3 Интеграција обновљивих извора енергије (електричне и топлотне)
СЦ 2.2 Подстицање коришћења обновљивих извора енергије
М 2.2.1 Примена примера добре праксе за снабдевање енергентима, што би за последицу имало гашење индивидуалних котларница
СЦ 2.3 Развој паметних енергетских система, мрежа и складиштења
М 2.3.1 Увођење паметне енергетске мреже, напредних система за складиштење и дистрибуцију енергије, топлотне енергије (даљинско грејање), праћење енергетске ефикасности, развој паметних градова, енергетски ефикасна расвета, одржива производња биомасе и др
СЦ 2.4 Прилагођавање климатским променама и спречавања ризика од катастрофа, јачање резилијентности на климатске промене, узимајући у обзир приступ заснован на екосистемима
М 2.4.1 Установљење нових или побољшање система за праћење ризика, повећане приправности, упозоравања и одговора у случају природних катастрофа и хазарда
М 2.4.2 Унапређене мере заштите од природних катастрофа повезаних са климатским променама (осим поплава и шумских пожара)
М 2.4.3 Ефикаснија заштита од поплава спољним водама (реке и језера)
М 2.4.4 Новоизграђена или учвршћена и побољшана заштита од клизишта и одрона
М 2.4.5 Изграђена или побољшана зелена инфраструктура за прилагођавање климатским променама
СЦ 2.5 Обезбеђење једнаког приступа санитацији и снабдевању водом и унапређење одрживог управљања водама
М 2.5.1 Нови или унапређени системи за побољшање квалитета воде за пиће која се испоручује потрошачима у јавним водоводним системима
М 2.5.2 Нови или побољшани јавни дистрибутивни водоводни системи
М 2.5.3 Нови или побољшани јавни канализациони системи за прикупљање отпадних вода
М 2.5.4 Нови или побољшани капацитети за пречишћавање отпадних вода и обраде канализационих муљева
М 2.5.5 Нови или побољшани системи за заштиту од плављења кишним водама, укључујучи системе за коришћење кишнице
СЦ 2.6 Унапређење управљања отпадом
М 2.6.1 Успостављање регионалног система управљања отпадом
М 2.6.2 Стварање планског основа за успостављање система управљања отпадом
М 2.6.3 Развој, прилагођавање и модернизација комуналне инфраструктуре за управљање отпадом
М 2.6.4 Повећање капацитета за управљање отпадом
М 2.6.5 Унапређење рада, рекултивације и мониторинга депонија отпада
М 2.6.6 Подстицање и увођење сепарације отпада
М 2.6.7 Увођење адекватног управљања опасним отпадом из домаћинства
М 2.6.8 Увођење адекватног управљања грађевинским отпадом
М 2.6.9 Развој и примена мера за коришћење енергије и материја из отпада
СЦ 2.7. Јачање заштите и очувања природе, биодиверзитета и зелене инфраструктуре, и смањење свих облика загађења

М 2.7.1 Системска заштита зелене (биље) и а плаве инфраструктуре (вода)
М 2.7.2 Идентификација подручја у оквиру припреме за НАТУРА 2000 мреже обухваћена мерама заштите и обнове
М 2.7.3 Обновљено земљиште за зелене површине, стамбену подршку, економске или друге сврхе
М 2.7.4 Унапређење и проширење подручја обухваћених постављањем система за праћење квалитета ваздуха
М 2.7.5 Јасно дефинисање подручја обухваћених заштитом од великих хемијских удеса и ограничавање последица тих удеса по здравље људи и животну средину кроз контролу Севесо постројења/комплекса
СЦ 2.8 Подстицање одрживе мултимодалне урбане мобилности
М 2.8.1 Увођење еколошки прихватљивих возила у систем колективног јавног превоза
М 2.8.2 Обезбеђење инфраструктуре намењене пешацима (пешачке стазе) и бициклическом саобраћају
М 2.8.3 Увођење инфраструктуре за алтернативна горива
М 2.8.4 Установљење новог или модернизованог дигитализованог система праћења и управљања градским превозом
СЦ 2.9 Развој паметне, сигурне, одрживе и интермодалне саобраћајне мреже од међународног и националног значаја која је отпорна на климатске промене
М 2.9.1 Укључивање процене утицаја на становништво у техничку и планску документацију
М 2.9.2 Усклађивање докумената просторног и урбанистичког планирања на нивоу ЈЛС и ИТИ са развојем саобраћајне мреже међународног и националног значаја
СЦ 2.10 Развој и јачање одрживе, паметне и интермодалне националне, регионалне и локалне мобилности која је отпорна на климатске промене, укључујући бољи приступ Коридору X и прекограничној мобилности
М 2.10.1 Унапређење путне мреже и друмског саобраћаја
М 2.10.2 Унапређење система управљања друмским саобраћајем
М 2.10.3 Унапређење железничке мреже и железничког саобраћаја
М 2.10.4 Унапређење приступачности Дунаву и локалног речног саобраћаја, укључујући и путни пристан на Дунаву
М 2.10.4 Нове и модернизоване интермодалне везе

Ц 3. Промовисање иновативне и паметне економске трансформације, циркуларне и нискоугљеничне економије и ИКТ интеграција
Ц 3.1 Јачање сарадње и иницирање истраживачких центара са привредом
М 3.1.1 Подршка предузећима и стварање радних места, јачању иновационих капацитета и примени напредних технологија у микро, малим, средњим и великим предузећима
М 3.1.2 Подршка истраживачима и научноистраживачким организацијама које учествују у заједничким истраживачким пројектима и који имају примену у привреди и јавном сектору
М 3.1.3 Увећање броја и подршка предузећима која сарађују са научноистраживачким организацијама
М 3.1.4 Подстицање међурегионалних улагања за иновације

СЦ 3.2 Коришћење предности дигитализације за грађане, предузећа, истраживачке институције и органе јавне управе
М 3.2.1 Унапређење дигиталних знања и вештина грађана (укључујући и старије грађане преко 65 година), подизање капацитета запослених у јавном и приватном сектору за коришћење нових технологија и унапређење дигиталне инфраструктуре у образовним установама
М 3.2.2 Дигитализација услуга и пословања у јавном и приватном сектору
М 3.2.3 Подршка унапређењу дигиталних алата у циљу приступачности јавних услуга особама са посебним потребама
М 3.2.4 Унапређење информационе безбедности грађана, јавне управе и привреде
СЦ 3.3 Јачање одрживог раста и конкурентности МСП-ова и отварање радних места
М 3.3.1 Унапређено пословање и развој МСП, унапређена пословна инфраструктура, јачање иновативности и стимулисање пословног удруживања и креирања ланаца вредности
СЦ 3.4. Развој компетенција за паметну специјализацију 4С, индустријску транзицију и предузетништво, у оквиру четвороструке спирале иновација (привреда, наука, јавни и цивилни сектор - институционални учесници)
М 3.4.1 Развијање капацитета установа и институција за развој МСП
М 3.4.2 Развијање компетенција МСП и институционалних учесника оријентисано ка иновативности и предузетништву
М 3.4.3 Учешће МСП и институционалних учесника у компететивним позивима
М 3.4.4 Повезивање на платформу за промоцију услуга, технологија и производа у областима дигиталне, иновативне и креативне делатности
М 3.4.5 Унапређење сарадње приватног и јавног сектора у активирању браунфилд локација у приватном власништву
М 3.4.6 Активирање браунфилда у власништву града за потребе развоја предузетништва
СЦ 3.5 Јачање дигиталне повезаности
3.5.1 Обезбеђење широкопојасног приступа високог капацитета преноса података
СЦ 3.6 Подстицање и промовисање прелаза на циркуларну и ресурсно ефикасну економију
М 3.6.1 Едукација привредних субјеката и подстицање инвестиција у решења циркуларне економије као генераторе раста (нови капацитет за рециклирање отпада, улагања у постројења за сепаратно прикупљање отпада, отпад прерађен за поновну употребу и др.)
М 3.6.2 Прилагођавање програма средњих стручних школа у складу са савременим потребама привреде
СЦ 3.7 Промовисање прелаза на економију са нултом нето стопом емисије угљеника
3.7.1 Подстицање инвестиција у решења нискоугљеничне економије као генераторе раста, ефикасније употребе материјалних ресурса и енергетске ефикасности
3.7.2 Промоција подстицања инвестиција у нискоугљеничне економије
Ц 4. Унапређење друштвеног благостања
СЦ 4.1 Унапређење делотворности и инклузивности тржишта рада и приступа квалитетном запошљавању и достојанственом раду кроз развој социјалне инфраструктуре те промовисање социјалног предузетништва

М 4.1.1 Развој нових или модернизовање постојећих услуга запошљавања и подстицања социјалног предузетништва
М 4.1.2 Стварање могућности и повољнијих услова за запошљавање теже запошљивих група (радници са више од 50 година, радници са нижим степеном образовања, жене и др.)
СЦ 4.2 Развој социјалне инфраструктуре и услуга и подстицање социјалне инклузије и социјалних иновација
М 4.2.1 Развој нових или модернизовање постојећих објеката за привремени прихват и интервентно збрињавање (бескућници, деца у просјачењу, жртве насиља, мигранти и др.)
М 4.2.2 Развој нових програма преквалификације
СЦ 4.3 Промовисање социјално-економске инклузије маргинализованих заједница, домаћинстава са ниским приходима и друштвених група у неповољном положају, укључујући особе са посебним потребама, путем интегрисаног деловања које обухвата становање и социјалне услуге
М 4.3.1 Повећање обима, квалитета и разноврсности стамбених решења за кориснике стамбене подршке кроз изградњу и друге начине прибављања нових стамбених јединица у јавној својини намењених за издавање у повољан закуп, као и развојем алтернативних стамбених решења
М 4.3.2 Подизање квалитета живота маргинализованих група изградњом комуналне инфраструктуре
СЦ 4.4 Промовисање интегрисаног деловања за особе угрожене безбедности
М 4.4.1 Развој нових или модернизовање постојећих услуга бриге о деци предшколског, основног и средњошколског образовања, оспособљавања и образовања у току читавог живота (континуирана едукација)
М 4.4.2 Развој саветодавно-терапијских услуга
СЦ 4.5 Обезбеђивање једнаког приступа здравственој заштити и подстицање отпорности здравствених система, укључујући примарну заштиту
М 4.5.1 Развој нових или модернизовање постојећих услуга здравствене и социјалне заштите
М 4.5.2 Формирање Завода за јавно здравље Подунавског округа
СЦ 4.6 Подстицање социјалне инклузије и социјалних иновација
М 4.6.1 Побољшан приступ и ширење мреже социјалних услуга и социјалних иновација у заједници
СЦ 4.7 Обезбеђивање једнаког приступа услугама, програмима и објектима спорта и рекреације
М 4.7.1 Успостављање континуиране сарадње установа културе и размене културних садржаја на урбаном подручју
СЦ 4.8 Обезбеђивање једнаког приступа услугама, садржајима и објектима спорта и рекреације
М 4.8.1 Унапређење квалитета живота кроз бављење спортом као елементом од суштинског значаја за развој личности и здравог начина живота
М 4.8.2 Изградња спортских терена
СЦ 4.9 Стварање подстицајног окружења за иницијативе и активности младих
М 4.9.1 Осмишљавање и организовање понуде програма и садржаја за квалитетно коришћење слободног времена младих
М 4.9.2 Развој модела „Клуб за младе“

М 4.9.3 Подстицање младих за волонтирање у различитим областима
СЦ 4.10 Унапређење спортског идентитета града
М 4.10.1 Развој нових и унапређење постојећих спортских манифестација (градски маратон, бициклическе трке...)
СЦ 4.11. Унапређење сарадње и веза јавног и цивилног сектора
М 4.11.1 Институционална подршка цивилном сектору

Ц 5. Унапређење управљања урбаним развојем
СЦ 5.1 Подстицање управљања развојем на више нивоа - локални, национални, међунационални, ЕУ и др.
М 5.1.1 Јачање јавног дијалога, ефективнија примена мрежа, партнерстава, програма и пројеката управљања урбаним развојем на више нивоа ради унапређења квалитета рада и увођења иновација
М 5.1.2 Подизање капацитета за управљање развојем (развојна агенција, КЛЕР, урбанистичко предузеће и/или одељење за урбанизам)
М 5.1.3 Креирање модела за институционалну подршку и управљање пројектима
СЦ 5.2 Подстицање приступа са више актера - привреда, наука и образовање, јавни и цивилни сектор
М 5.2.1 Примена оквира четвороструке и петоструке спирале иновација у оквиру економије знања (Quadruple and quintuple Helix Model of innovation)
М 5.2.2 Примена јавно приватног партнерства као модела за остваривање интереса свих учесника у развојном процесу
СЦ 5.3 Подстицање партиципативног приступа и иницијатива вођених заједницом уз укључивање локалних актера
М 5.3.1 Подизање свести грађана и стејкхолдера о њиховом праву укључивања у процес доношења одлука о урбаном развоју кроз информисање, консултације и активно учешће
М 5.3.2 Усмеравање учешћа ка јачању друштвене одговорности и уравнотеживању јавних и приватних интереса у процесима доношења одлука
М 5.3.3 Унапређење процедура учешћа грађана и укључивања стејкхолдера у процесима доношења одлука у складу са Указом о проглашењу Закона о потврђивању Додатног протокола Европској повељи о локалној самоуправи о праву да се учествује у пословима локалних власти и стандардима отворене управе
М 5.3.4 Подстицање формалног и неформалног укључивања младих у процес креирања урбаног развоја
СЦ 5.4 Подстицање мешања (<i>blending</i>) финансирања урбаног развоја из различитих видова финансирања (домаћих и међународних)
М 5.4.1 Подршка коришћењу различитих извора финансирања приоритетних подручја интервенције стратегије урбаног подручја
М 5.4.2 Примена инструмената Кохезионе политике ЕУ и др. - територијално интегрисаног инвестирања (<i>ITI – Integrated Territorial Investment</i>), одрживог урбаног развоја (<i>SUD – Sustainable Urban Development</i>), локалног развоја којим управља ЈЛС (<i>CLLD – Community Led Local Development</i>)

СЦ 5.5 Јачање транспарентности одлучивања на нивоу урбаног подручја
М 5.5.1 Развој регионалног информационог система (ГИС) за потребе управљања развојем територије (мониторинг и евалуација спровођења стратегије урбаног подручја)
М 5.5.2 Успостављање регистара /евиденција јавне својине и јавних добара, браунфилд локација, недовољно искоришћених локација и објеката, мапирање нелегалне изградње, мониторинг саобраћаја, водопривредне инфраструктуре, управљања ризицима и др. и њихово редовно ажурирање
М 5.5.3 Укључивање грађана у пројекте који могу дати брзе резултате и повратно информисање, односно промовисање резултата партиципације као мотивације
М 5.5.4 Формирање института локалног омбудсмана
М 5.5.5 Формирање локалног медицинско-еколошког тима (сарадња ЈЛС, НВО, ЕУ)

8 ПРИОРИТЕТНА ПОДРУЧЈА ИНТЕРВЕНЦИЈЕ

8.1 СТРАТЕШКИ ПРИСТУП И ПРОСТОРНА ДИМЕНЗИЈА

Централне зоне градова и урбана подручја с различитим степеном урбанизације, у мрежи сеоских насеља и подручја екстензивне пољопривредне производње и природних предела, захтевају појачане капацитете за спровођење политика развоја. Свеобухватни контекст, који је оквир за овај услов, може се рашчланити на неколико кључних аспеката. Прво, различити локални контексти и услови изразито отежавају формулисање јединственог приступа за креирање политика у овим урбаним подручјима. Ова подручја поседују јединствени територијални капитал, па то захтева различите стратегије за конципирање потенцијалних праваца одрживог и интегралног урбаног и територијалног развоја.

Друго, ова подручја су претежно под утицајем националних, па чак и наднационалних политика које су првенствено секторски организоване. И разумевање њихове социо-економске и просторне динамике и прилагођене политике често су ограничени на њихове главне предности или само секторска питања: субвенције за иницијативе индустријског реструктурисања, подстицање инвестиција, очување природних ресурса и културног наслеђа и др. Дугорочно, овакав приступ може неговати постојеће стање и ометати флексибилност у спровођењу иновативних политика.

На крају, покрет који се залаже за већу осетљивост према овом разноликом спектру урбаних подручја појавио се у последњих неколико деценија и подстакао је истраживања усмерена на регионе који заостају у развоју и процесе просторне маргинализације. Резултат је неколико покушаја да се формулишу препоруке за алтернативне политике. Ова промена је довела до појачаног нагласка на просторној комплексности и примени приступа прилагођеног усмеравању националних и међународних (нпр. ЕУ) ресурса ка различитим карактеристикама сваког места.

Као одговор на критике занемаривања просторног аспекта унутар територијалних политика појавила се нова оријентација. Приступ заснован на месту (енг. *place-based approach*) подржава развој специфичних локација, прилагођавајући интервенције и инвестиције јединственим просторним контекстима с намером да се ослободи њихов недовољно искоришћени потенцијал. Овај приступ је убрзао значајну транзицију ка стратешки оријентисаном ставу, с додатним нагласком на партиципативним процесима и екстензивном ангажовању различитих актера. Приступ је заснован на јасном разумевању различитих контекста, њихових рањивости или њиховим јединственим сложеностима, и подразумева свеобухватнију стратешку оријентацију у обликовању политика развоја. У том смислу, важне су две димензије: значај географског контекста и кључна улога знања актера у креирању просторних иницијатива.

Прво, планирање урбаних подручја захтева темељно разумевање локалних карактеристика и прилагођавање стратегија локалним ресурсима и капацитетима. Ово подразумева сагледавање одговарајуће територије, са одговарајућим просторним обухватом, за стварање критичне масе и делотворну мобилизацију ресурса на кохерентан начин.

Друго, знање актера је кључно у обликовању структуре и спровођењу територијалних политика. С обзиром на то да ниједан ниво управљања не поседује сва неопходна знања за делотворно деловање, међудејство између различитих административних субјеката и актера постаје најважније. Знање се размењује у бројним дијалогским просторима локалних заједница, и то знање, укоренењено у свакодневним активностима, представља непроцењив ресурс.

Ове димензије проналазе свој пут за делотворно изражавање кроз стратешки приступ, који служи као оперативни оквир за боље коришћење потенцијала урбаних подручја усвајањем начина размишљања „оријентисаног на изазове“. Овај приступ укључује формулисање трансформативних процеса у оквиру јавног деловања, заједно с дефинисањем релевантних социо-просторних циљева који се могу постићи у ограниченом временском оквиру, а све засновано на друштвеном договору и активностима које обједињују настојања и ресурсе заинтересованих страна.

Овај приступ мора бити сам по себи прагматичан. Стратегија не може решити сва развојна питања одједном, и иако је од кључне важности да се стратешки решавају одабрани проблеми, она такође треба да тежи стварању делотворног окружења за учење и полигона за дотеривање и процену визије и циљева. Прихватање стратегије подразумева надгледање процеса доношења одлука и оперативног процеса, у коме опипљиве акције и пројекти проистичу из заједничке просторне визије урбаног подручја. Овај процес настаје кроз интеракцију и различитих актера.

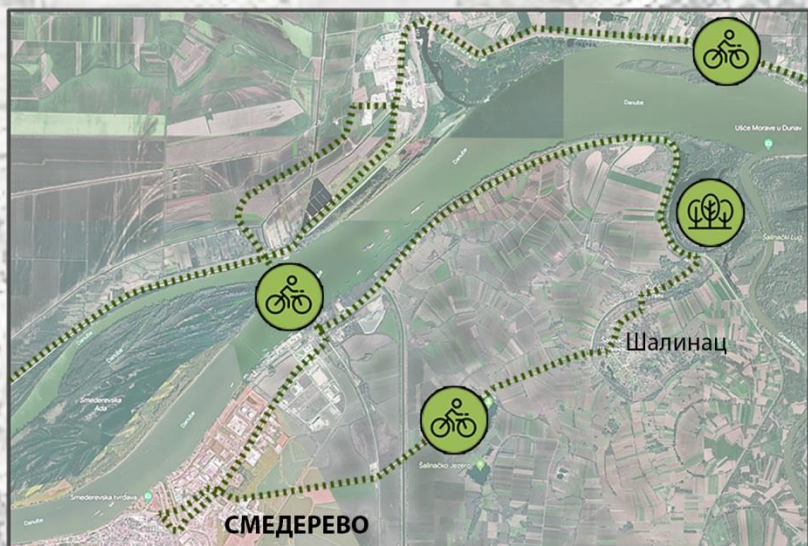
Са ослоном на наведени приступ, у наставку су дати графички прикази:

- приоритетних подручја интервенције (генератори развоја, подручја интервенције, развојне руте и чворишта, зоне заштите и развоја, развојни пунктови и мреже) и
- стратешких пројеката (према тематским циљевима),

до којих се дошло кроз партиципативни процес израде територијалне стратегије.

8.2 ПРИОРИТЕТНА ПОДРУЧЈА ИНТЕРВЕНЦИЈЕ – ГРАФИЧКИ ПРИКАЗ

ПРИОРИТЕТНА ПОДРУЧЈА ИНТЕРВЕНЦИЈЕ

ЛЕГЕНДА

ГЕНЕРАТОРИ РАЗВОЈА

- ЦЕНТАР КУЛТУРЕ И ПАМЕТНЕ СПЕЦИЈАЛИЗАЦИЈЕ: DANUBIA - Креативна заједница Дунава (наука, савремена уметност, наслеђе и креативност)
- ЦЕНТАР ИНОВАТИВНОГ ЕКОНОМСКОГ РАЗВОЈА: Стара железара
- ЦЕНТАР РАЗВОЈА ОДРЖИВОГ ТУРИЗМА И ИДЕНТИТЕТА: Смедеревска тврђава

ПРИОРИТЕТНА ПОДРУЧЈА

- ЗОНА ТРАНСФОРМАЦИЈЕ БРАУНФИЛД ЛОКАЦИЈА И НЕИСКОРИШЋЕНИХ ОБЈЕКТА
- ЗОНА РЕВИТАЛИЗАЦИЈЕ ПРИОБАЉА: Капија Смедерева - Тврђава, парк, спорт, marina, путничко пристаниште
- ЗЕЛЕНО-ПЛАВА ТАНГЕНТА: Линијски парк уз Дунав - уређење обале, одбрана од поплава, парковске површине, спорт, култура
- ИЗМЕШТАЊЕ ЖЕЛЕЗНИЧКЕ ПРУГЕ: Оса нове урбане мобилности - ЈГП, бициклическа рута

МРЕЖА ПАМЕТНЕ СПЕЦИЈАЛИЗАЦИЈЕ

ЗОНЕ ЗАШТИТЕ И РАЗВОЈА

- ЗЕЛЕНА ИНФРАСТРУКТУРА
- ЗЕЛЕНИ КОРИДОРИ И ВЕЗЕ
- ПЛАВА ИНФРАСТРУКТУРА

ЗОНА УРБАНЕ ОБНОВЕ

- ЗОНА САНАЦИЈЕ И РЕМЕДИЈАЦИЈЕ
- ПОДРУЧЈА УГРОЖЕНА НЕПЛАНСКОМ ИЗГРАДЊОМ
- СПЕЦИЈАЛНИ РЕЗЕРВАТ ПРИРОДЕ: Шалиначки луг

РАЗВОЈНЕ РУТЕ И ЧВОРИШТА

- ПЕШАЧКЕ ЗОНЕ И РУТЕ
- БИЦИКЛИСТИЧКЕ ЗОНЕ И РУТЕ
- МАРИНА
- ИНТЕГРИСАНИ САОБРАЋАЈ
- МУЛТИ-МОДАЛНИ ЧВОР: ПУТНИЧКО ПРИСТАНИШТЕ

РАЗВОЈНИ ПУНКТОВИ И МРЕЖЕ

- УСТАНОВЕ КУЛТУРЕ: Центар за културу Смедерево
- НЕПОКРЕТНА КУЛТУРНА ДОБРА И ЗНАМЕНИТА МЕСТА
- МРЕЖА ЕНЕРГЕТСКИ САНИРАНИХ ОБЈЕКТА: зелени кровови, постављање соларних панела на јавне објекте
- ТОПЛАНА НА ЕКОЛОШКИ ПРИХВАТЉИВО ГОРИВО
- ПРИВРЕДНА ЗОНА
- СПОРТСКИ ЦЕНТРИ: спортска хала, базени, фудбалски и атлетски стадион, веслачки и једриличарски клуб
- ЗДРАВСТВЕНЕ УСТАНОВЕ: Здравствени центар "Свети Лука", амбуланте
- УСТАНОВЕ СОЦИЈАЛНЕ ЗАШТИТЕ: Центар за социјални рад, Црвени крст

ЛЕГЕНДА

УЖИ ОБУХВАТ СТРАТЕГИЈЕ

ТЕРИТОРИЈА ЈЛС

8.3 СПИСАК СТРАТЕШКИХ ПРОЈЕКТАТА

8.3.1 Идентитет урбаног подручја

1. Реконструкција и уређење Смедеревске тврђаве и окружења (номинација за УНЕСКО)
2. Повећање доступности Дунава и приобаља – "Смедерево на Дунаву"
3. Урбанистички комплекс науке, савремене уметности, наслеђа и креативности - DANUBIA
4. Повезивање и уређење свих зелених површина и формирање Ботаничке баште као централног парка града
5. Реконструкција, пренамена, регенерација, ревитализација старог индустријског језгра Старе железаре
6. Музеј Дунава (Монопол соли)
7. Измештање теретне луке на Дунаву
8. Урбана регенерација браунфилд локације и обнова земљишта железничке пруге

8.3.2 Зелена и енергетска транзиција и урбана мобилност

1. Пројекат смањења загађења (квалитет ваздуха, бука)
2. Зелена инфраструктура у функцији смањења ефеката топлотног острва у центру града
3. Повећање отпорности на климатске промене кроз спровођење решења базираних на природи (развој кишних башти и других модела управљања атмосферским водама)
4. Развој и оптимизација јавног превоза уз коришћење возила на еколошки прихватљива горива
5. Развој система управљања отпадом (проширење обухвата прикупљања отпада, рециклажна дворишта, трансфер станица,...)
6. Формирање путничког пристаништа на Дунаву
7. Раздвајање канализације за отпадне и кишне воде, реконструкција и доградња канализације за отпадне воде
8. Унапређење одбране од поплава реке Дунав
9. Успостављање система за коришћење обновљивих извора енергије на јавним и индивидуалним објектима

8.3.3 Иновативна и паметна економија

1. Формирање кластера из металопрерађивачке области
2. Успостављање платформе за повезивање привреде и научно-истраживачких институција
3. Подстицање развоја циркуларне економије (метални отпад и др.)
4. Формирање кластера у области туризма
5. Формирање мреже за услужно занатство са централним коворкинг простором (искоришћење недовољно искоришћених објеката и локација)
6. Промоција винског наслеђа - бoемско-гастрономски парк

7. Подизање атрактивности за привлачење дигиталних номада

8.3.4 Друштвено благостање

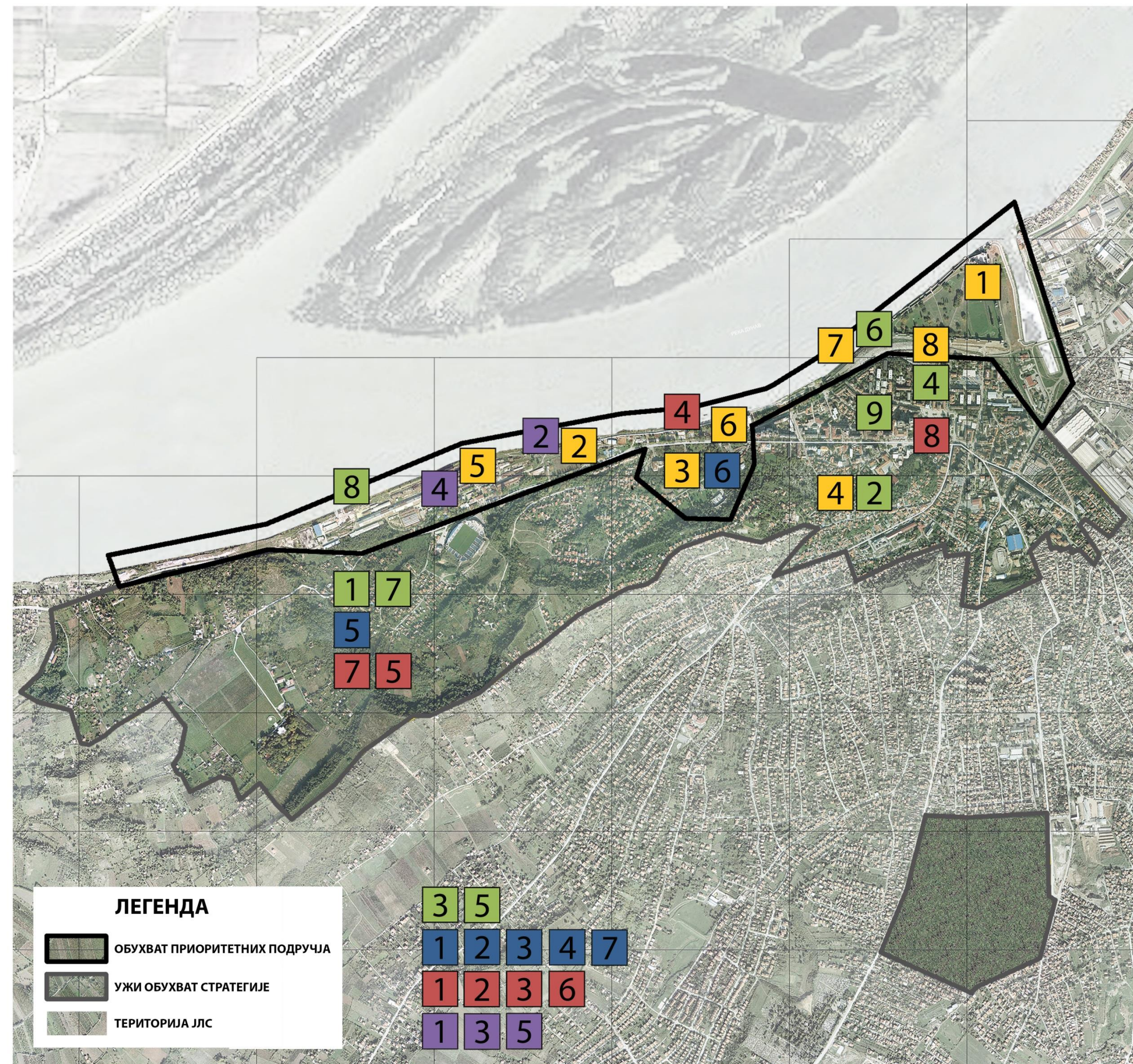
1. Едукација и преквалификација за дефицитарна или актуелна занимања и за теже запошљиве категорије становништва
2. Подстицање бриге о старима и социјално угроженим категоријама и њихова инклузија обновом, ревитализацијом и пренаменом постојећих јавних објеката у руралном подручју
3. Успостављање система културних станица – формирање мреже простора културе и комуникације
4. Умрежавање спортова на води и успостављање нових спортских манифестација (изградња базена, веслање, регате итд.) Ревитализација веслачког и једриличарског клуба
5. Подстицање становања уз подршку и креирање механизма за приступачно становања
6. Реновирање и опремање постојећих објеката здравствене заштите
7. Оснивање Завода за јавно здравље
8. Активирање пригодних браунфилд локација за покретање нове институције културе, посебно намењене за децу и младе (зграда Украса, биоскопа Светлост)

8.3.5 Управљање урбаним/територијалним развојем

1. Унапређење капацитета за управљање интегралним територијалним инвестицијама, укључујући формирање јединице за координацију пројеката
2. Креирање интегралних пројеката и обука о примени различитих извора финансирања као модел развоја конфликтних подручја (Дунавска обала)
3. Пројекат развоја ГИС-а - мапирање загађивача, дивљих депонија, недовољно искоришћених и запуштених локација, браунфилд локација за које је неопходна ремедијација земљишта, субстандардних насеља, безусловних установа за смештај деце и предшколску наставу, недостајућих капацитета за здравствену заштиту и др
4. Подстицање примене јавно - приватно – цивилног партнерства (чвориште НУВ кроз *creative, youth*, управљачки механизам за Стару железару)
5. Успостављање платформе за партиципацију грађана, приватног и цивилног сектора у доношењу значајних одлука

8.4 СТРАТЕШКИ ПРОЈЕКТИ – ГРАФИЧКИ ПРИКАЗ

СТРАТЕШКИ ПРОЈЕКТИ

ИДЕНТИТЕТ УРБАНОГ ПОДРУЧЈА

- 1 Реконструкција и уређење Смедеревске тврђаве и окружења (номинација за УНЕСКО)
- 2 Повећање доступности Дунава и приобаља – "Смедерево на Дунаву"
- 3 Урбанистички комплекс науке, савремене уметности, наслеђа и креативности - DANUBIA
- 4 Повезивање и уређење свих зелених површина и формирање Ботаничке баште као централног парка града
- 5 Реконструкција, пренамена, регенерација, ревитализација старог индустријског језгра Старе железаре
- 6 Музеј Дунава (Монопол соли)
- 7 Измештање теретне луке на Дунаву
- 8 Урбана регенерација браунфилд локације и обнова земљишта железничке пруге

ЗЕЛЕНА И ЕНЕРГЕТСКА ТРАНЗИЦИЈА И УРБАНА МОБИЛНОСТ

- 1 Пројекат смањења загађења (квалитет ваздуха, бука)
- 2 Зелена инфраструктура у функцији смањења ефеката топлотног острва у центру града
- 3 Повећање отпорности на климатске промене - спровођење решења базираних на природи (кишне баште и други модели управљања атмосферским водама)
- 4 Развој и оптимизација јавног превоза уз коришћење возила на еколошки прихватљива горива
- 5 Развој система управљања отпадом (проширење обухвата прикупљања отпада, рециклажна дворишта, трансфер станица,...)
- 6 Формирање путничког пристаништа на Дунаву
- 7 Раздвајање канализације за отпадне и кишне воде, реконструкција и доградња канализације за отпадне воде
- 8 Унапређење одбране од поплава реке Дунав
- 9 Успостављање система за коришћење обновљивих извора енергије на јавним и индивидуалним објектима

ИНОВАТИВНА И ПАМЕТНА ЕКОНОМИЈА

- 1 Формирање кластера из металопрерађивачке области
- 2 Успостављање платформе за повезивање привреде и научно-истраживачких институција
- 3 Подстицање развоја циркуларне економије (метални отпад и др.)
- 4 Формирање кластера у области туризма
- 5 Формирање мреже за услужно занатство са централним коворкинг простором (искоришћење недовољно искоришћених објеката и локација)
- 6 Промоција винског наслеђа - боемско-гастрономски парк
- 7 Подизање атрактивности за привлачење дигиталних номада

ДРУШТВЕНО БЛАГОСТАЊЕ

- 1 Едукација и преквалификација за дефицитарна или актуелна занимања и за теже запосљиве категорије становништва
- 2 Брига о старима и социјално угроженим категоријама и њихова инклузија (ревитализација и пренамена постојећих јавних објеката у руралном подручју)
- 3 Успостављање система културних станица – формирање мреже простора културе и комуникације
- 4 Умрежавање спортова на води и успостављање нових спортских манифестација (ревитализација веслачког и једриличарског клуба, изградња базена)
- 5 Подстицање становања уз подршку и креирање механизма за приступачно становања
- 6 Реновирање и опремање постојећих објеката здравствене заштите
- 7 Оснивање Завода за јавно здравље
- 8 Активирање пригодних браунфилд локација за покретање нове институције културе, посебно намењене за децу и младе (биоскоп Светлост, зграда Украса)

УПРАВЉАЊЕ УРБАНИМ/ТЕРИТОРИЈАЛНИМ РАЗВОЈЕМ

- 1 Унапређење капацитета за управљање интегралним територијалним инвестицијама, укључујући формирање јединице за координацију пројеката
- 2 Креирање интегралних пројеката и обука о примени различитих извора финансирања као модел развоја конфликтних подручја (Дунавска обала)
- 3 Пројекат развоја ГИС-а - мапирање загађивача, дивљих депонија, недовољно искоришћених/запуштених локација, браунфилда за које је неопходна ремедијација земљишта, субстандардних насеља, безусловних установа за смештај деце и предшколску наставу, недостајућих капацитета за здравствену заштиту...)
- 4 Подстицање примене јавно - приватно – цивилног партнерства (чвориште HUB кроз *creative youth*, управљачки механизам за Стару железару)
- 5 Успостављање платформе за партиципацију грађана, приватног и цивилног сектора у доношењу значајних одлука

ЛЕГЕНДА

- ОБУХВАТ ПРИОРИТЕТНИХ ПОДРУЧЈА
- УЖИ ОБУХВАТ СТРАТЕГИЈЕ
- ТЕРИТОРИЈА ЈЛС

3	5			
1	2	3	4	7
1	2	3	6	
1	3	5		

9 ИЗВОРИ ФИНАНСИРАЊА

Урбани и територијални развој захтева значајне финансијске ресурсе за реализацију пројеката. Тренутно расположиви финансијски извори у ЈЛС у Републици Србији (РС) су довољни само за покривање мањих пројеката. Ситуација по питању могућности развијања дугорочних инвестиционих пројеката (Стратегија одрживог урбаног развоја Републике Србије до 2030. године) се полако мења, о чему сведоче подаци у наредном тексту.

На основу закључених билатералних и мултилатералних међународних оквирних споразума о развојној сарадњи и споразума о спровођењу различитих инструмената и програма који се финансирају из средстава међународне развојне помоћи, ЈЛС у РС су на располагању средства из различитих националних и међународних фондова којима се финансира спровођење стратешких реформи у процесу приступања ЕУ и њихов друштвено-економски развој.

Домаћи извори финансирања су: фондови, агенције, пословне банке, пројекти, програми различитих министарстава, буџети ЈЛС, сопствена средства носилаца активности (компаније), средства заинтересованих домаћих инвеститора, и кредити инвестиционих и комерцијалних банака на подручју РС.

Посебно се указује на могућности коришћења средстава из следећих извора:

- Програми и подстицајна средства министарстава РС (Министарство финансија²⁸; Министарство привреде²⁹; Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде³⁰; Министарство заштите животне средине³¹; Министарство грађевинарства, саобраћаја и инфраструктуре³²; Министарство рударства и енергетике³³; Министарство унутрашње и спољне трговине³⁴; Министарство правде³⁵; Министарство државне управе и локалне самоуправе³⁶; Министарство за људска и мањинска права и друштвени дијалог³⁷; Министарство за европске интеграције³⁸; Министарство просвете³⁹; Министарство здравља⁴⁰; Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања⁴¹; Министарство за бригу о породици и демографију⁴²; Министарство спорта⁴³;

²⁸ <https://www.mfin.gov.rs/>

²⁹ <https://privreda.gov.rs/>

³⁰ <http://www.minpolj.gov.rs/>

³¹ <https://www.ekologija.gov.rs/>

³² <https://www.mgsi.gov.rs/cir/projekti>

³³ <https://www.mre.gov.rs/>

³⁴ <https://must.gov.rs/>

³⁵ <https://www.mpravde.gov.rs/>

³⁶ <https://mduls.gov.rs/category/projekti-i-programi/>

³⁷ <https://www.minlimpdd.gov.rs/>

³⁸ <https://www.mei.gov.rs/>

³⁹ <https://prosveta.gov.rs/>

⁴⁰ <https://www.zdravlje.gov.rs/>

⁴¹ <https://www.minrzs.gov.rs/sr>

⁴² <https://minbpd.gov.rs/>

⁴³ <https://www.mos.gov.rs/>

Министарство културе⁴⁴; Министарство за бригу о селу⁴⁵; Министарство науке, технолошког развоја и иновација⁴⁶; Министарство туризма и омладине⁴⁷; Министарство информисања и телекомуникација⁴⁸; Министарство за јавна улагања⁴⁹; Кабинет министра без портфеља задуженог за унапређење развоја недовољно развијених општина⁵⁰; Кабинет министра без портфеља задуженог за координацију активности и мера у области односа Републике Србије са дијаспором⁵¹; Кабинет министра без портфеља задуженог за равномерни регионални развој⁵²), њихових органа и агенција (Управа царина; Управа за слободне зоне; Републичка дирекција за воде; Управа за шуме; Управа за аграрна плаћања; Управа за пољопривредно земљиште; Национална академија за јавну управу; Развојна агенција Србије⁵³; Агенција за управљање лукама⁵⁴) и фондова (Фонд за развој Републике Србије⁵⁵; Фонд за иновациону делатност⁵⁶; Фонд за науку Републике Србије⁵⁷;

- Локални буџет, као и кредити пословних банака (Erste Bank A.D.⁵⁸; UniCredit banka⁵⁹; Banca Intesa⁶⁰; NLB Komercijalna banka⁶¹; Банка Поштанска штедионица⁶²; ProCredit banka⁶³) које делују на територији РС.

Страни извори финансирања су: фондови и програми ЕУ, кредитне линије (кредитне линије страних влада и кредитне линије међународних финансијских институција), развојни и други фондови земаља ван ЕУ, пројекти и средства заинтересованих страних инвеститора. Међународна развојна помоћ РС обухвата подршку билатералних и мултилатералних развојних партнера, укључујући и финансијску подршку међународних финансијских институција, а обезбеђује се или у виду бесповратних средстава или као концесионални зајмови, који се одобравају под значајно бољим условима од тржишних.

У наредном периоду посебно треба обратити пажњу на могућности мобилисања средстава из следећих међународних фондова и програма:

⁴⁴ <https://www.kultura.gov.rs/>

⁴⁵ <https://www.mbs.gov.rs/>

⁴⁶ <https://nitra.gov.rs/>

⁴⁷ <https://www.mto.gov.rs/>

⁴⁸ <https://mit.gov.rs/>

⁴⁹ <https://www.obnova.gov.rs/>

⁵⁰ <https://rnro.gov.rs/javni-konkursi/>

⁵¹ <https://www.mbpdijaspora.gov.rs/>

⁵² <https://rrrz.gov.rs/extfile/sr/472/%D0%88avni%20poziv.pdf>

⁵³ <https://ras.gov.rs/>

⁵⁴ <https://www.aul.gov.rs/>

⁵⁵ <https://fondzarazvoj.gov.rs/cir>

⁵⁶ <http://www.inovacionifond.rs/cir/>

⁵⁷ <https://fondzanauku.gov.rs/>

⁵⁸ <https://www.erstebank.rs/sr/Pravna-lica>

⁵⁹ <https://www.unicreditbank.rs/rs/pi.html>

⁶⁰ <https://www.bancaintesa.rs/>

⁶¹ <https://www.nlbk.rs/>

⁶² <https://www.posted.co.rs/>

⁶³ <https://www.procreditbank.rs/>

- ИПА - Инструмент за претприступну помоћ⁶⁴ (2021-2027; 2014-2020; 2007-2013), Програми европске територијалне сарадње у Републици Србији 2021-2027⁶⁵, Инвестициони оквир за Западни Балкан⁶⁶ (Western Balkans Investment Framework - WBIF), ИПАРД III⁶⁷, Вишекорисничка ИПА⁶⁸;
- Програми ЕУ⁶⁹ (Дигитална Европа⁷⁰, ХОРИЗОНТ Европа, Програм за конкурентност МСП – COSME, Програм за запошљавање и социјалне иновације, ЕРАЗМУС, Креативна Европа, Европа за грађане и грађанке, Европски здравствени програм III, ФИСКАЛИС 2020, ЦАРИНА 2020, Механизам цивилне заштите ЕУ, Инструмент за повезивање Европе, Права, једнакост и грађанство, Европски инструмент за демократију и људска права);
- Кохезиона политика и остали фондови ЕУ⁷¹ (Нова кохезиона политика 2021-2027, MADAD, Фонд солидарности ЕУ, Регионални стамбени програм) и Зелена агенда за Западни Балкан⁷²;
- Међународни финансијски инструменти-банке⁷³ (Банка за развој Савета Европе - СЕВ, Европска инвестициона банка - ЕИВ, Европска банка за обнову и развој - ЕБРД, Светска банка - WB⁷⁴, Немачка развојна банка - KfW);
- Билатерална и мултилатерална сарадња, донаторски програми (Тим Уједињених нација у Србији⁷⁵, Немачка агенција за техничку сарадњу - GIZ⁷⁶, Француска развојна агенција⁷⁷, Јапан, Данска, Норвешка, Холандија, Шведска, Кина, Аустрија, Француска, Грчка, Индија, Кореја, Пољска, Сингапур, Словенија, Турска, Немачка, Сједињене Америчке Државе, Словачка, Уједињено Краљевство, Швајцарска и др.).

Доступни подаци о изворима финансирања су прикупљани претраживањима више извора: буџета РС, средњорочних планова органа, података на интернет страницама органа РС, интернет страницама програма и пројеката и доступним подацима на интернет страницама банака. Подаци о износу средстава финансирања нису јавно доступни за све изворе.

У наредној табели су приказани расположиви извори финансирања урбаног развоја чији је детаљан преглед дат у Анексу 4.

⁶⁴ <https://www.mei.gov.rs/srp/fondovi/fondovi-evropske-unije/ipa-instrument-za-pretpristupnu-pomoc/instrument-za-pretpristupnu-pomoc-2021-2027/>

⁶⁵

https://www.mei.gov.rs/upload/documents/publikacije/Brosure%20nove/22/Programi_evropske_teritorijalne_saradnje_u_RS_2021-2027.pdf

⁶⁶ <https://www.mei.gov.rs/srp/fondovi/fondovi-evropske-unije/ipa-instrument-za-pretpristupnu-pomoc/investicioni-okvir-za-zapadni-balkan-western-balkans-investment-framework-wbif/>

⁶⁷ <https://www.mei.gov.rs/srp/fondovi/fondovi-evropske-unije/ipa-instrument-za-pretpristupnu-pomoc/ipard-iii/>

⁶⁸ <https://www.mei.gov.rs/src/fondovi/fondovi-evropske-unije/ipa-instrument-za-pretpristupnu-pomoc/visekorisnicka-ipa/>

⁶⁹ <https://www.mei.gov.rs/srp/fondovi/fondovi-evropske-unije/programi-unije/>

⁷⁰ <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/activities/digital-programme>

⁷¹ <https://www.mei.gov.rs/srp/fondovi/fondovi-evropske-unije/koheziona-politika/>

⁷² <https://balkangreenenergynews.com/rs/usvojeni-akcioni-plan-za-zelenu-agendu-za-zapadni-balkan-donosi-devet-milijardi-evra-grantova-rok-za-uskladjivanje-s-eu-ets-om-2024-godine/>

⁷³ <https://www.mei.gov.rs/srp/fondovi/bilateralni-i-multilateralni-partneri/po-medjunarodnim-organizacijama/>

⁷⁴ <https://www.worldbank.org/en/country/serbia/brief/green-livable-resilient-cities-in-serbia-program>

⁷⁵ <https://serbia.un.org/sr/about/about-the-un>

⁷⁶ <https://nemackasaradnja.rs/giz/>

⁷⁷ <https://rs.ambafrance.org/AFD-4148>

Табела 2: *Извори финансирања (стање јул 2023. године)*

Н А Ц И О Н А Л Н И И З В О Р И	НАЦИОНАЛНИ И РЕГИОНАЛНИ ИЗВОРИ		
	Министарство финансија; Министарство привреде; Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде, Министарство заштите животне средине; Министарство грађевинарства, саобраћаја и инфраструктуре; Министарство рударства и енергетике; Министарство унутрашње и спољне трговине; Министарство правде; Министарство државне управе и локалне самоуправе; Министарство за људска и мањинска права и друштвени дијалог; Министарство за европске интеграције; Министарство просвете; Министарство здравља; Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања; Министарство за бригу о породици и демографију; Министарство спорта; Министарство културе; Министарство за бригу о селу; Министарство науке, технолошког развоја и иновација; Министарство туризма и омладине; Министарство информисања и телекомуникација; Министарство за јавна улагања; Кабинет министра без портфеља задуженог за унапређење развоја недовољно развијених општина; Кабинет министра без портфеља задуженог за координацију активности и мера у области односа Републике Србије са дијаспором; Кабинет министра без портфеља задуженог за равномерни регионални развој Управа царина; Управа за слободне зоне; Републичка дирекција за воде; Управа за шуме; Управа за аграрна плаћања; Управа за пољопривредно земљиште; Национална академија за јавну управу; Развојна агенција Србије; Агенција за управљање лукама) и фондова (Фонд за развој републике Србије; Фонд за иновациону делатност; Фонд за науку Републике Србије		
	БАНКЕ		
	Erste Bank A.D.; UniCredit banka; Banca Intesa; NLB Komercijalna banka; Банка Поштанска штедионица; ProCredit banka		
М Е Ђ У Н А Р О Д Н И И З В О Р И	ФОНДОВИ ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ		
	ИПА–Инструмент претприступну помоћ	за Програми ЕУ	Кохезиона политика и остали фондови ЕУ
	ИПА 2021-2027 ИПА 2014-2020 ИПА 2007-2013) Програми европске територијалне сарадње у Републици Србији 2021-2027 Инвестициони оквир за Западни Балкан ИПАРД III Вишекорисничка ИПА	Дигитална Европа ХОРИЗОНТ Европа Програм за конкурентност МСП – COSME Програм за запошљавање и социјалне иновације ЕРАЗМУС Креативна Европа Европа за грађане и грађанке Европски здравствени програм III ФИСКАЛИС 2020 ЦАРИНА 2020 Механизам цивилне заштите ЕУ Инструмент за повезивање Европе Права, једнакост и грађанство Европски инструмент за демократију и људска права	Нова кохезиона политика 2021-2027 MADAD Фонд солидарности ЕУ Регионални стамбени програм Зелена агенда за Западни Балкан
	МЕЂУНАРОДНИ ФИНАНСИЈСКИ ИНСТРУМЕНТИ-БАНКЕ		
Банка за развој Савета Европе - СЕВ, Европска инвестициона банка - EIB, Европска банка за обнову и развој - EBRD, Светска банка - WB, Немачка развојна банка – KfW			
БИЛАТЕРАЛНА И МУЛТИЛАТЕРАЛНА САРАДЊА, ДОНАТОРСКИ ПРОГРАМИ			
Тим Уједињених нација у Србији, Немачка агенција за техничку сарадњу - GIZ, Француска развојна агенција, Јапан, Данска, Норвешка, Холандија, Шведска, Кина, Аустрија, Француска, Грчка, Индија, Кореја, Пољска, Сингапур, Словенија, Турска, Немачка, Сједињене Америчке Државе, Словачка, Уједињено Краљевство, Швајцарска			

Области активности за успостављање и деловање механизма високог потенцијала за финансирање урбаног развоја на локалном нивоу управљања су:

- повећање расположивих финансија – подршком да прикупе средства за улагање у урбани развој билатералном сарадњом, привлачењем ЕУ и других донаторских фондова (*raising*);
- управљање – стварање услова који омогућавају приватне инвестиције у одрживи урбани развој – обликовањем тржишта, нпр. кроз пореске механизме, друге механизме за одређивање цена и/или подршку одрживим алтернативама (*steering*);
- мешање/комбиновање финансијских извора – привлачење приватног финансијског капитала користећи средства стимулација и подстицаја из јавних финансија за промену односа ризика – повраћаја улагања капитала, ЈПП и тзв. „инвестиционо возило” могу играти важну улогу у утврђивању доказа или услова за комерцијални повраћај (*blending*).

За област повећања средстава (*raising*) локални ниво управе може на више начина да подржи спровођење читаве скале финансијских инструмената високих потенцијала намењених за урбани развој и да употреби следеће:

- *Процена вредности непокретности* представља средство за финансирање великих развојних пројеката који подижу вредност непокретности. Ово повећање вредности може да се користи као извор прихода;
- *Цене, регулација и стандарди* – од посебног су значаја за секторе које карактеришу мање величине потребних инвестиционих средстава и где су избори потрошача кључни инвестициони покретачи, као што су дистрибуирана производња из обновљивих извора енергије, електро мобилност и зелена градња;
- *Међународно инвестиционо возило* – међународни финансијски инструменти такође имају значајан потенцијал за кретања у области одрживог урбаног развоја (*raising*), и имају потенцијал за мешање различитих извора у случају да домаћи извори имају ограничен капацитет;
- *Јавно-приватно партнерство* – посебно су важна јер ефективност ЈПП у великој мери зависи од одговарајуће идентификације ефеката, структурисаности и зрелости пројеката, уговорних аранжмана и управљачких капацитета.

Примери из досадашње праксе комбиновања извора финансирања дати су у следећој табели.

Табела 3: Примери из праксе комбиновања извора финансирања

Приоритетна подручја интервенције (Стратегија одрживог урбаног развоја РС до 2030)	Извори финансирања који се користе	
	Национални извори финансирања	Међународни извори финансирања
Привредне и комерцијалне зоне и браунфилд локације	Министарство привреде ИПА – конкурентност + Влада РС ЈПП Банке Дијаспора	Европска инвестициона банка Европска банка за обнову и развој KfW банка UN SDGs Швајцарска, Јапан ГИЗ ЕУ ПРО
Неконтролисано стихијско	МГСИ	Европска инвестициона

ширење урбаних насеља и деградација руралних подручја	МДУЛСУ Министарство за јавна улагања	банка UN SDGs
Угрожене урбане структуре, урбане матрице и централне урбане зоне	Министарство културе МГСИ ЈПП	Креативна Европа Европска инвестициона банка Светска банка WB Green fund KfW UN SDGs ГИЗ/АМБЕРО ЕУ ПРО
Делови урбаних насеља са проблемом унапређења друштвеног стандарда или решавањем социјалних проблема	РС Програм станова за снаге безбедности Министарство за јавна улагања	ИПА Европска банка за обнову и развој Банка Савета Европе СЕВ Регионални стамбени програм UN SDGs SWISS PRO UNOPS
Насеља и делови насеља изложени проблемима заштите животне средине и климатским променама	Министарство рударства и енергетике Министарство за јавна улагања	ИПА Европска банка за обнову и развој GIZ + KfW UN SDGs билатерна сарадња
Целине са НКД и градитељским наслеђем, важним реперима културно-историјског развоја урбаних насеља, групације урбаних насеља	Министарство културе Министарство туризма	World heritage foundation Креативна Европа ИПА прекогранична сарадња Транснационална сарадња INTERREG ADRION DANUBE UN SDGs ЕУ ПРО

10 МОНИТОРИНГ И ЕВАЛУАЦИЈА

Циљ овог поглавља јесте да пружи општи оквир показатеља за праћење (мониторинг) и процену (евалуацију) напретка спровођења територијалних стратегија ЕУ ПРО Плус. Праћење и процена су важни елементи у процесу имплементације територијалних стратегија и испуњавају низ важних функција:

- **Ефикасност и делотворност стратегија:** праћење генерише податке и знање за праћење напретка и даје основу за ревизије, и помаже у процени резултата мера садржаних у стратегијама.
- **Транспарентност и одговорност:** праћење показује да активности и резултати прате договорене циљеве и чини податке транспарентним свим актерима, укључујући локалне заједнице.
- **Видљивост и капацитет:** показивање постигнутог јача локалну мобилизацију и власништво; ангажовање на праћењу од стране локалних актера утиче на развој капацитета и учење.

Успешно праћење зависи од квалитета и прикладности коришћених показатеља. Приликом одабира показатеља треба имати на уму неке основне принципе. У идеалном случају, показатељи би требало да буду:

- **Релевантни** - блиско повезани с циљевима стратегија;
- **прихваћени** - од стране запослених и релевантних актера;
- **веродостојни** - за оне који нису стручњаци, недвосмислени и лаки за тумачење;
- **лаки** - праћење је могуће уз мале трошкове и уз прихватљиво административно оптерећење; и
- **необориви** – у односу на манипулацију.

Доле наведени списак показатеља је конципиран у складу с пет тематских циљева дефинисаних у територијалним стратегијама ЕУ ПРО Плус. Његова сврха је да делује као „мени“ за „власнике“ стратегије да изаберу одговарајуће показатеље у зависности од њиховог избора циљева. Иако показатељи покривају широк спектар циљева, они не могу обухватити све локално специфичне контексте. Дакле, свако урбано подручје може да изабере додатне показатеље специфичне за стратегију који ће бити укључени у локалну стратегију.

Предложени показатељи засновани су на низу различитих међународних и домаћих извора. Колико је то могуће, показатељи се црпе из постојећих националних извора, као што су Стратегија одрживог урбаног развоја Републике Србије до 2030. године (СОУРПС), Стратегија паметне специјализације Републике Србије 2020. до 2027. (СПСРС) и Стратегија нискоугљеничног развоја (СНУР). Међутим, највећи део показатеља узет је са списка такозваних заједничких показатеља учинка (РЦО) и резултата (РЦР) дефинисаних у контексту Кохезионе политике ЕУ 2021-27. Они су допуњени циљевима одрживог развоја УН.

Табела 1: Списак показатеља (индикатора) за праћење и процену напретка спровођења територијалних стратегија

Циљеви	Индикатори	Јединица мере	Извори
Тематски циљ 1			
С.Ц.1.1 Унапређен и уједначен квалитет уређености и приступачности урбаног подручја	- Стратегије интегралног територијалног развоја за које је примљена подршка	Број стратегија	RCO 75 RCO 76 СОУРРС
	- Интегрални пројекти територијалног развоја за које је примљена подршка	Број уговорених пројеката	RCO 114 RCR 52 СОУРРС
	- Новостворени или обновљени отворени јавни простори у урбаним подручјима	m ²	
	- Обновљено земљиште које се употребљава за зелене површине, социјално (приуштиво) становање, економске или друге сврхе	m ²	
СЦ 1.2 Подстицање заштите културног и градитељског наслеђа и промоција одрживе градње	- Укупна средства утрошена за заштиту, очување и конзервацију културног и градитељског наслеђа и вернакуларне архитектуре	Евро	ЦОР 11 СРКРС СОУРРС
СЦ 1.3 Подстицање развоја одрживог туризма и обједињене туристичке понуде	- Посетиоци културних и туристичких локација за које је примљена подршка	Број увећања посетилаца	RCR 77 СРТРС ППРС
СЦ 1.4 Подстицање интегралног и одрживог приступа у санацији нелегалне изградње и њено спречавање	- Санирана, обновљена и поново коришћена подстандардна или неформална насеља и јединице	ha/m ²	СОУРРС
СЦ 1.5 Јачање и унапређење управљања урбано-руралним везама	- Интегрални пројекти територијалног развоја за екосистемске услуге које рурална подручја пружају урбаним насељима	Број пројеката	RCO 76 СОУРРС СПРРРС
Тематски циљ 2			
СЦ 2.1 Унапређење енергетске ефикасности и смањење емисије гасова са ефектом стаклене баште	- Годишња потрошња примарне енергије (од чега: стамбени објекти, јавне зграде, предузећа, друго)	Смањење (MJ)	RCR 26 RCR 29 СНУРРС
	- Процењене емисије гасова са ефектом стаклене баште	Смањење t CO ₂	
СЦ 2.2 Подстицање	- Укупно произведена	MWh	RCR 31

коришћења обновљивих извора енергије	обновљива енергија (од чега: електрична енергија, топлотна енергија)		СНУРРС
СЦ 2.3 Развој паметних енергетских система, мрежа и складиштења	- Корисници повезани на паметне енергетске системе	Број корисника	RCR 33 СНУРРС
СЦ 2.4 Прилагођавање климатским променама и спречавања ризика од катастрофа и отпорности, јачање резилијентности на климатске промене, узимајући у обзир приступ заснован на екосистемима	- Зелена инфраструктура изграђена или побољшана за прилагођавање климатским променама	ha/m ²	RCO 26 ППИКУАП СНУРРС
	- Становништво које остварује користи од мера заштите од поплава	Број људи	
СЦ 2.5 Обезбеђење једнаког приступа санитацији и снабдевању водом и унапређење одрживог управљања водама	- Становништво повезано на побољшану јавну мрежу водоснабдевања	Број домаћинстава	RCR 41 RCR 35 RCR 42 RCO 25 ППРС
	- Становништво повезано барем на секундарну јавну мрежу за пречишћавање отпадних вода	Број домаћинстава	
	- Новоизграђена или учвршћена заштита од поплава на обали река и језера	Дужина у km/m	
СЦ 2.6 Унапређење управљања отпадом	- Сепаратно прикупљени отпад	t	RCR 103 RCR 47 СНУРРС
	- Рециклирани отпад	t	
СЦ 2.7. Јачање заштите и очувања природе, биодиверзитета и зелене инфраструктуре, и смањење свих облика загађења	- Зелена инфраструктура за коју је примљена подршка у циљу заштите биодиверзитета и очувања природних станишта	ha/m ²	RCO 36 RCO 37 RCO 38 RCO 39 RCR 50 RCR 95 ППИКУАП ППРС
	- Површина подручја мреже Натура 2000 обухваћена мерама заштите и обнове	ha/m ²	
	- Површина обновљеног земљишта за које је примљена подршка	ha/m ²	
	- Подручје обухваћено постављеним системима за праћење загађења ваздуха	ha/m ²	
	- Становништво које остварује корист од мера за квалитет ваздуха	Број људи	
	- Становништво које има приступ новој или побољшаној зеленој инфраструктури	Број људи	
СЦ 2.8 Подстицање одрживе мултимодалне урбане мобилности	- Годишњи број корисника новог или модернизованог јавног превоза - Годишњи број корисника	Увећање броја корисника	RCR 62 RCR 63 RCR 64 ППРС

	нових или модернизованих трамвајских линија и линија (подземне) железнице - Годишњи број корисника инфраструктуре намењене вожњи бициклом		
СЦ 2.9 Развој паметне, сигурне, одрживе и интермодалне саобраћајне мреже од међународног и националног значаја која је отпорна на климатске промене	- Годишњи број корисника новоизграђених, обновљених, побољшаних или модернизованих путева	Увећање броја корисника	RCR 55 RCR 58 RCR 59 RCR 60 СНУРРС ППРС
	- Годишњи број корисника новоизграђених, побољшаних, обновљених или модернизованих железница	Увећање броја корисника	
СЦ 2.10 Развој и јачање одрживе, паметне и интермодалне националне, регионалне и локалне мобилности која је отпорна на климатске промене, укључујући бољи приступ саобраћајној мрежи од међународног и националног значаја и прекограничној мобилности	- Теретни железнички транспорт	t	
	- Теретни транспорт унутрашњим пловним путевима	T	
Тематски циљ 3			
СЦ 3.1 Развој и јачање истраживачких и иновационих капацитета и примена напредних технологија	- Предузећа која су примила подршку (од чега: микро-, мала, средња, велика)	Број предузећа	RCO 01 RCR (3)01 RCR 102 СНТРРС СРВИРС СИПРС
	- Створена радна места у ентитетима који су примили подршку	Број људи	
	- Створена радна места у подручју истраживања у ентитетима који су примили подршку	Број људи	
СЦ 3.2 Коришћење предности дигитализације за грађане, предузећа, истраживачке институције и органе јавне управе	- Корисници нових и побољшаних јавних дигиталних услуга, производа и процеса	Број корисника	RCR 11 RCR 12 RCR 13 СРИДИБ СНТРРС СРВИРС
	- Корисници нових и побољшаних дигиталних услуга, производа и процеса које су развила предузећа	Број корисника	
	- Предузећа која су постигла висок дигитални интензитет	Број предузећа	
СЦ 3.3 Јачање одрживог раста и конкурентности МСП-ова и отварање радних места	- Нова предузећа која преживљавају на тржишту	Број предузећа која преживљавају	RCR 17 RCR 18 RCR 19 RCR 25

		на тржишту 2 године након отварања	СПРМСППК СИПРС
	- МСП-ови који користе услуге инкубатора након стварања инкубатора	Број предузећа	
	- Предузећа са већим прометом	Број предузећа	
	- МСП-ови са вишом додатом вредности по запосленом	Број предузећа	
СЦ 3.4. Развој компетенција за паметну специјализацију 4С, индустријску транзицију и предузетништво, у оквиру четвороструке спирале иновација (привреда, образовање, наука, јавни и цивилни сектор - институционални учесници)	- Приправништва омогућена потпорама у МСП- овима - Особље МСП-ова које завршава оспособљавање за вештине за паметну специјализацију, индустријску транзицију и предузетништво (према врсти вештине: техничка, управљачка, предузетничка, зелена, друга)	Број људи	RCR 97 RCR 98 СПСРС СОУРПС СНТРПС СРВИРС СИПРС
СЦ 3.5 Јачање дигиталне повезаности	- Стамбени објекти са претплатом на широкопојасни приступ мрежи врло високог капацитета	Број станова	RCR 53 RCR 54 СРИДИБ СНТРПС
	- Предузећа са претплатом на широкопојасни приступ мрежи врло високог капацитета	Број предузећа	
СЦ 3.6 Подстицање и промовисање прелаза на циркуларну и ресурсно ефикасну економију	- Отпад који се употребљава као сировина	Повећање (t)	RCR 48 СНУРПС СИПРС
СЦ 3.7 Подстицање и промовисање прелаза на економију са нултом нето стопом емисије угљеника	- Процењене емисије гасова са ефектом стаклене баште	Смањење t CO ₂	RCR 29 RCR 105 RCO 59 СНУРПС СИПРС
	- Процењене емисије гасова са ефектом стаклене баште по котловима и системима грејања пренамењеним из чврстих фосилних горива у гас	Смањење t CO ₂	
	- Инфраструктура за алтернативна горива (тачке за пуњење/напајање)	Број тачака	
	- Пошумљавање	ha/m ²	
Тематски циљ 4			
СЦ 4.1 Унапређење делотворности и инклузивности тржишта	- Површина нових или модернизованих објеката за услуге запошљавања	m ²	RCO 61 RCR 65 СЗРС

рада и приступа квалитетном запошљавању и достојанственом раду и подстицање социјалног предузетништва	- Годишњи број корисника нових или модернизованих објеката за услуге запошљавања	Број корисника	
СЦ 4.2 Развој социјалне инфраструктуре и услуга и подстицање социјалне инклузије и социјалних иновација	- Годишњи број корисника нових или модернизованих објеката социјалне заштите - Становништво обухваћено пројектима у оквиру интегрисаног деловања за социоекономску инклузију маргинализованих заједница, домаћинства са ниским приходима и друштвених група у неповољном положају	Број корисника	RCR 74 RCO 113 СДРУСЗЗ
СЦ 4.3 Промовисање социјално-економске инклузије маргинализованих заједница, домаћинства са ниским приходима и друштвених група у неповољном положају, укључујући особе са посебним потребама, путем интегрисаног деловања које обухвата становање и социјалне услуге	- Годишњи број корисника нових или модернизованих социјалних станова	Број домаћинства	RCR 67 СОУРРС СДРУСЗЗ
СЦ 4.4 Побољшање једнаког приступа инклузивним и квалитетним услугама образовања	- Годишњи број корисника нових или модернизованих објеката за бригу о деци - Годишњи број корисника нових или модернизованих објеката образовања	Број корисника	RCR 70 RCR 71 СРОВРС
СЦ 4.5 Обезбеђивање једнаког приступа здравственој заштити и подстицање отпорности здравственог система	- Годишњи број корисника нових или модернизованих услуга е-здравствене заштите - Годишњи број корисника нових или модернизованих објеката здравствене заштите	Број корисника	RCR 72 RCR 73 СЈЗРС
СЦ 4.6 Обезбеђивање једнаког приступа услугама, програмима и објектима културе	- Годишњи број корисника нових или модернизованих објеката културе	Број корисника	СРКРС
СЦ 4.7 Обезбеђивање једнаког приступа услугама, садржајима и објектима спорта и рекреације	- Годишњи број корисника нових или модернизованих објеката спорта и рекреације	Број корисника	СМРС ППРС

СЦ 4.8 Стварање подстицајног окружења за иницијативе и активности младих	- Годишњи број корисника нових или модернизованих иницијатива и активности младих	Број корисника	СМРС
Тематски циљ 5			
СЦ 5.1 Подстицање управљања развојем на више нивоа - локални, национални, међунационални, ЕУ и др.	- Основана пројектна јединица за имплементацију Стратегије	Да/не	RCO 75 RCO 76 СОУРРС
	- Интегрални пројекти територијалног развоја који укључују локални, национални, међународни И ЕУ ниво, И укључују примену различитих управљачких инструмената – колаборативних, командних, хибридних	Број уговорених пројеката	
СЦ 5.2 Подстицање приступа са више актера – привреда, образовање, наука, јавни и цивилни сектор	- Примена модела четвороструке и петоструке спирале иновација	Број иницијатива	СПСРС СОУРРС СНТРС
СЦ 5.3 Унапређење међуопштинске сарадње кроз институционалну сарадњу	- Становништво обухваћено пројектима у оквиру стратегија интегралног територијалног развоја	Број људи	RCO 74
СЦ 5.4 Подстицање партиципативног приступа и иницијатива вођених заједницом уз укључивање локалних актера	- Актери који су учествовали у припреми и спровођењу стратегија интегралног територијалног развоја	Број учесника	RCO 112 RCO 80 ЗРР СОУРРС
	- Стратегије за локални развој под вођством заједнице за које је примљена подршка	Број учесника	
	- Развијена иновативна решења, као отворена платформа за иновације, жива лабораторија, грађанска наука и др.	Број иновативних решења	
	- Примена родно одговорног приступа у припреми и спровођењу стратегија	Број учесника	
СЦ 5.5 Подстицање мешања (<i>blending</i>) финансирања урбаног развоја из различитих видова финансирања (домаћих и међународних)	- Примена различитих извора финансирања приоритетних интервенција у урбаним подручјима територијалних стратегија	Евро	RCO 75 RCO 80 СОУРРС
	- Спровођење јавно-приватног партнерства	Број пројеката ЈПП	
	- Стратегије интегралног територијалног развоја за које је примљена подршка - Стратегије за локални развој	Број стратегија	

	под вођством заједнице за које је примљена подршка		
СЦ 5.6 Јачање транспарентности одлучивања на нивоу урбаног подручја	- Развој информационог система за потребе управљања територијалним развојем	Број развијених система	СОУРПС СРИДИБ

Извори индикатора:

REGULATION (EU) 2021/1058 OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of 24 June 2021 on the European Regional Development Fund and on the Cohesion Fund. Official Journal of the European Union L 231/60. Common output and result indicators for ERDF and the Cohesion Fund – Article 8(1)(1)	RCO – показатељи учинка; RCR – показатељи резултата
Циљеви одрживог развоја /SDGs (Sustainable Development Goals), UN	ЦОР
Закон о родној равноправности, 2021	ЗРР
Програм прилагођавања на измењене климатске услове са Акционим планом, Нацрт.	ППИКУАП
Просторни План Републике Србије од 2021. до 2035. године, Нацрт	ППРС
Стратегија деинституционализације и развоја услуга социјалне заштите у заједници за период 2022–2026. године	СДРУСЗЗ
Стратегија за младе у Републици Србији за период од 2022. до 2030. године, Нацрт	СМРС
Стратегија за подршку развоја малих и средњих предузећа, предузетништва и конкурентности за период од 2015. до 2020. године	СПРМСППК
Стратегија запошљавања у Републици Србији за период од 2021. до 2026. године	СЗРС
Стратегија индустријске политике Републике Србије од 2021. до 2030. године	СИПРС
Стратегија јавног здравља у Републици Србији 2018-2026. године	СЈЗРС
Стратегија научног и технолошког развоја Републике Србије за период од 2021. до 2025. године „Моћ знања”	СНТРПС
Стратегија нискоугљеничног развоја Републике Србије за период од 2023. до 2030. године са пројекцијама до 2050. године.	СНУРПС
Стратегија одрживог урбаног развоја Републике Србије до 2030. године	СОУРПС
Стратегија паметне специјализације у Републици Србији за период 2020-2027. године	СПСРС
Стратегија пољопривреде и руралног развоја Републике Србије за период 2014–2024. године	СПРРПС
Стратегија развоја вештачке интелигенције у Републици Србији за период 2020-2025. године	СРВИРС
Стратегија развоја информационог друштва и информационе безбедности у Републици Србији за период од 2021. до 2026. године	СРИДИБ
Стратегија развоја културе Републике Србије од 2020. до 2029.	СРКРС
Стратегији развоја образовања и васпитања у Србији до 2030.године	СРОВРС
Стратегија развоја туризма Републике Србије за период од 2016. до 2025. године	СРТРС

11 ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА

Спровођење Стратегије почиње одмах након њеног усвајања. Имплементација садржи веома захтевне обавезе у смислу управљања, и то:

- припреме и одређивања приоритетних пројеката,
- припреме и објављивања позива за предлоге пројеката и одобравања операција,
- прибављања пројеката за изградњу / спровођење,
- реализације и затварања пројеката,
- вођења и управљања /одржавања пројеката.

Све ове функције ће сигурно довести до тога да постојеће структуре и институције Града Смедерева буду ангазоване за спровођење Стратегије. У овој фази Град Смедерево нема одговарајуће капацитете, ресурсе и знање да би делотворно обављао све наведене функције. Из тог разлога ће бити успостављена Јединица за координацију пројеката (ЈКП), како би подржала Град Смедерево у спровођењу ове Стратегије и успостављању системске промене у планирању и имплементацији.

Тренутна управљачка структура за процес израде Стратегије обухвата:

- Радну групу која делује и као одбор актера и социјалних партнерстава,
- Савет за развој, који делује и као политички координациони одбор.

Делокруг рада Савета за развој већ покрива политичке аспекте избора пројеката и реализације Стратегије. Стога, овом делокругу рада треба додати вођење процедура како би се омогућило спровођење Стратегије. Радна група има задатак да подржи Савет током израде Стратегије и биће распуштена након њеног усвајања. Стога, Јединица за координацију пројеката (односно Јединица за координацију пројекта и међуопштинску сарадњу у случају шире територије) следи кораке Радне групе ради:

- Подршке Савету за развој у процесу идентификације пројеката који се одвија између различитих заинтересованих страна (одељење за урбанизам при управи ЈЛС, управни орган/посредни орган, Европска инвестициона банка ЕИБ, Европска банка за обнову и развој ЕБРД, итд).
- Међусекторске координације свих потребних студија да би пројекат и процес пословног планирања "сазрели", кроз укључивање и других одељења/јединица локалне самоуправе, према потреби. Поред тога, пружа подршку координацији између различитих локалних политика - плана интегрисаних територијалних инвестиција и општинског програма капиталних инвестиција, као и плана развоја ЈЛС, просторно-планске документације и осталих секторских стратегија, програма и акционих планова. Јединица за координацију пројеката неће бити директно одговорна за планирање и програмирање на нивоу ЈЛС, већ ће блиско сарађивати са надлежним секторима и свим другим надлежним органима. У координацији са службама за набавке (одељење за буџет и финансије) Града Смедерева, ЈКП ће бити подршка за ефикасно успостављање и одобравање уговора са добављачима и консултантима на сваком пројекту, укључујући

студије/анкете потребне за подношење захтева, одобравање, дозволе (нпр. Процена утицаја на животну средину и стратешка процена утицаја, анкета о саобраћају, итд).

- Администрирања уговора, што представља дужност сваког сектора у оквиру којег се пројекат спроводи (нпр. одсек/предузеће за чишћење и рециклажу за уговоре о управљању отпадом, итд). ЈКП је укључена у координацију и подршку администрирању уговора о услугама и уговора са различитим секторима (и консултантима).
- Повезивања са органима управе који издају дозволе и са консултантима током процеса израде и подношења захтева за одобрење/дозволу, да би се задовољиле потребе издавања дозвола/лиценци и добила неопходна одобрења/дозволе/лиценце.
- Подршке органу/одељењу за урбанизам и управном органу/посредном органу у управљању пројектним фондом да би припремили потребне финансијске и техничке документе/студије/експертизе за захтеве за исплату и финансијске системе. Ова функција треба да буде усклађена са финансијским управљањем читаве ЈЛС.
- Управљања пројектима, да би се обезбедило да пројекти испуњавају планиране циљеве. Јединица за координацију пројеката треба да спроводи минимално следеће задатке: обезбеђује да пројекти испуњавају опште циљеве програма (урбанистичко планирање као и пословно планирање) и конкретне кључне индикаторе учинка који се утврђују оквиром политика интегрисаних територијалних инвестиција; координацију редовних састанака за праћење напретка на локалном и регионалном нивоу, као и са финансијерима и консултантима; вођење рачуна о повезаним административним функцијама управљања пројектима (које финансира ЕУ), од идентификације и евалуације пројекта до финалних извештаја о завршетку пројеката.
- Обезбеђивање ефикасног и ефективног механизма за јачање и изградњу капацитета за остваривање постављених циљева. Ова изградња капацитета је за запослене у Јединици за координацију пројеката у неким конкретним областима, који се баве управљањем и координацијом задужења Јединице. У ширем контексту развијање капацитета је и за друге релевантне стране/актере који су укључени у инвестициони програм, и где је препозната потреба за развијањем капацитета.
- Осигуравања да су испуњене неопходне активности везане за ПР, публицитет и комуникацију, у координацији са и уз подршку службе за комуникације и рад са заједницом Града Смедерева. Ове активности треба да обухватају одговарајућу комуникацију и повезивање са заједницом (приватним, јавним, цивилним, образовним и истраживачким сектором), имајући у виду пројектно планирање и спровођење, да би се обезбедило учешће и дугорочна одрживост пројеката.
- Управљања базом података за праћење и припремање свих неопходних извештаја за управни орган/посредно тело. Јединица за координацију пројеката ће бити одговорна за: праћење резултата пројеката, током њиховог спровођења и након завршетка. Завршетак пројекта је у складу са стандардима Републике Србије и ЕУ. Процене социоекономског утицаја у којима је детаљно приказано на који начин је програм инвестиција утицао на заједнице и општине у смислу развоја компетенција,

укључивања заједнице, општинских партнерстава, локалног економског и међуопштинског развоја, и начина на који је унапређен квалитет живота у заједницама. Препоручује се спровођење таквих студија. Омогућавање спровођења и подршка потребним студијама и експертиза (као што су процене утицаја пројеката на становништво и животну средину, односно студије за процену ризика, итд).

У том циљу, Град Смедерево има једну од следеће три могућности за успостављање Јединице за координацију пројеката:

- 1) Успостављање ЈКП као посебне радне групе која ће користити постојеће запослене, који ће бити пребачени у ЈКП. У том случају, ЈКП ће „позајмити“ људске и друге ресурсе од постојећих административних јединица ЈЛС.
- 2) Успостављање ЈКП као нове административне јединице унутар структуре ЈЛС. У том случају запослили би се нови кадрови да попуне Јединицу, али би постојећи кадрови и ресурси могли бити пренети у нову јединицу. Треба истаћи да постоји велики ризик због одлива кадрова, недовољног броја запослених за свакодневне законске обавезе, као и добијања нових надлежности општина у процесу децентрализације и уласка у ЕУ.
- 3) Засновати ЈКП у постојећој административној јединици чији би делокруг рада могао бити прилагођен на одговарајући начин, тако да такође покрије задатке и функције ЈКП. Као и у претходној варијанти, постоји велики ризик због одлива кадрова, недовољног броја запослених за свакодневне законске обавезе, као и добијања нових надлежности општина у процесу децентрализације и уласка у ЕУ.

У сваком случају, Јединица за координацију пројеката треба да има јасан мандат градоначелника и да директно одговара кабинету градоначелника. Потребни су минимално следећи кадрови унутар општине за функције Јединице за координацију пројеката:

- шеф Јединице за координацију пројеката;
- пројектни менаџер;
- инжењер/експерт за спровођење пројеката;
- службеник за набавке;
- финансијски менаџер или администратор;
- ИТ специјалиста за прикупљање података;
- службеник за заједницу и службеник за везу и комуникације;
- службеник за координацију политика и сектора.⁷⁸

Након затварања пројекта, Град Смедерево би требало да води и одржава креиране елементе. У случају „софт“ пројеката, локална самоуправа треба да размотри спровођење излазне стратегије пројекта. Уобичајено, то би значило да би постојећа служба ЈЛС преузела или би била направљена посебна јединица, или би одговорност била пренета цивилном друштву/НВО или РРА које су институционални механизам који су општине основале за међуопштинску

⁷⁸ Ова особа ће омогућавати усклађивање између политика, стратегија, пројеката и извора финансирања. Подржавала би Савет за развој урбаног подручја кроз рад/идентификацију пројеката. Такође би омогућавала међусекторску координацију и координацију плана интегрисаних територијалних инвестиција и општинског плана капиталних инвестиција, у контексту циљева кохезионе политике ЕУ.

сарадњу. Стога је императив да вођење и одржавање, као и излазне стратегије добију дужну пажњу када се спроводе студије изводљивости за било који пројекат, а да Град Смедерево користи период спровођења пројекта да успостави системе и институције који би обезбедили дугорочно функционисање пројекта. Јединица за координацију пројекта би имала одговорност да обезбеди да ЈЛС има ресурсе да испуни обавезе у односу на вођење и одржавање свих капиталних пројекта. Јединица за координацију пројекта ће помоћи директно или индиректно где год је могуће у односу на вођење и одржавање програма.

12 ИЗВОРИ

- Европска комисија (2021). Заједничке уредбе и прописи. Заједнички показатељи остварења и резултата за Европски фонд за регионална улагања (Улагања у радна места и раст и Interreg) и Европски кохезиони фонд (ЕК, 2021) <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=OJ:L:2021:231:FULL&from=EN>
- EC New Cohesion Policy 2021-2027. https://ec.europa.eu/regional_policy/2021-2027_en
- Закон о успостављању и функционисању система за управљање кохезионом политиком, 2023, Нацрт. <https://www.mei.gov.rs/srp/vesti/2811/detaljnije/w/0/nacrt-zakona-o-uspostavljanju-i-funkcionisanju-sistema-za-upravljanje-kohezio-nom-politikom-na-portalu-ekonsultacije/>
- Интегрисани национални енергетски и климатски план Републике Србије за период 2021 до 2030 са визијом до 2050. године. <https://www.mre.gov.rs/dokumenta/strateska-dokumenta/integrisani-nacionalni-energetski-i-klimatski-plan-republike-srbije-za-period-2021-do-2030-sa-vizijom-do-2050-godine>
- Fioretti C, Pertoldi M, Busti M and Van Heerden S (2020). Handbook of Sustainable Urban Development Strategies (Приручник о стратегијама одрживог урбаног развоја), Luxembourg: Publications Office of the European Union. <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC118841>
- Pertoldi M, Fioretti C, Guzzo F, Testori G, De Bruijn M, Ferry M, Kah S, Servillo L A and Windisch S (2022). Handbook of Territorial and Local Development Strategies (Приручник о стратегијама одрживог урбаног развоја), <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC130788>
- Програм прилагођавања на измењене климатске услове са Акционим планом, Нацрт. <https://www.ekologija.gov.rs/informacije-od-javnog-znacaja/javne-rasprave/javni-poziv-za-ucesce-javnosti-u-procesu-konsultacija-u-vezi-sa-izradom-programa-prilagodjavanja-na-izmenjene-klimatske-uslove-sa-akcionim-planom-0>
- Просторни План Републике Србије од 2021. до 2035. године, Нацрт. <https://www.mgsi.gov.rs/sites/default/files/PPRS%20Nacrt.pdf>
- Република Србија, Преговарачка група за Поглавље 22 (2019). Акциони план за испуњавање захтева у области кохезионе политике ЕУ Поглавље 22 – Регионална политика и координација структурних инструмената https://www.mei.gov.rs/upload/documents/pristupni-pregovori/akcioni-planovi/ap_pg_22.pdf
- Стратегија деинституционализације и развоја услуга социјалне заштите у заједници за период 2022–2026. године ("Сл. гласник РС", бр.12/2022). <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2022/12/1>
- Стратегија за младе у Републици Србији за период од 2022. до 2030. године, Нацрт. <https://www.mos.gov.rs/storage/2022/02/nacrt-strategije-za-mlade-za-period-od-2022-do-2030-godine.pdf>
- Стратегија за подршку развоја малих и средњих предузећа, предузетништва и конкурентности за период од 2015. до 2020. године („Сл. гласник РС”, број 35/15).

13 АНЕКСИ

АНЕКС 1 – ОДЛУКА О ПРИСТУПАЊУ ИЗРАДИ СТРАТЕГИЈЕ РАЗВОЈА УРБАНОГ ПОДРУЧЈА СМЕДЕРЕВА

	рециклажна дворишта, трансфер станица,...)
26.	Измештање постојећих делатности из Старе железаре у индустријску зону
27.	Измештање теретне луке на Дунаву на нову локацију
28.	Измештање пруге из центра града
29.	Формирање путничког пристаништа на Дунаву
30.	Иградња бицикличких стаза
31.	Развој и оптимизација јавног превоза уз коришћење возила на еколошки прихватљива горива
32.	Реконструкција укрштаја путева и пруге „Липска рампа“
Ц 3. ИНОВАТИВНА И ПАМЕТНА ЕКОНОМИЈА	
33.	Израда Програма локалног економског развоја
34.	Формирање кластера из металопрерађивачке области (подизање свести и сл)
35.	Формирање платформе за повезивање привреде и научно-истраживачких институција
36.	Формирање кластера у области туризма
37.	Креирање платформе за умрежавање понуде и потражње (локално и регионално)
Ц 4. ДРУШТВЕНО БЛАГОСТАЊЕ	
38.	Едукативне радионице усмерене на запошљавање теже запосливих категорија становништва (за послодавце и незапослене)
39.	Оснивање социјалног предузећа
40.	Повећање информисаности о правима и услугама социјалне заштите
41.	Обуке преквалификације за занимања која су дефицитарна или актуелна
42.	Програм ране интервенције и стимулације развоја деце у предшколским установама
43.	Изградња стамбене заједнице за социјално угрожене породице
44.	Реновирање постојећих објеката и набавка медицинских апарата и опреме (магнетна резонанца,мамограф...)
45.	Смедеревски маратон
46.	Смедеревска бициклијада
47.	Изградња бицикличких стаза
48.	Организација „Недеље спорта“
49.	Изградња затвореног базена
Ц 5. УПРАВЉАЊЕ УРБАНИМ/ТЕРИТОРИЈАЛНИМ РАЗВОЈЕМ	
50.	Успостављање система за подршку и информисање индивидуалних корисника о обновљивим изворима енергије и енергетској ефикасности
51.	Израда нове саобраћајне студије
52.	Подстицање удруживања (институционална подршка, едукације, обуке, кампање, промоције и сл.) посебно у области туристичке привреде
53.	Пројекат јавно-приватног партнерства (ЈПП) за уређење простора Старе железаре
54.	Креирање интегралних пројеката и примена различитих извора финансирања као модел развоја конфликтних подручја (Дунавска обала)
55.	Пројекат развоја ГИС-а
56.	Успостављање Чворишта (HUB-а) кроз јавно - приватно – цивилно партнерство (creative, youth) (Центар за културу)

АНЕКС 3 – УЧЕСНИЦИ У ИЗРАДИ СТРАТЕГИЈЕ

Учесници у процесу израде Стратегије

Невена Матић, Живана Луковић, Патрик Аксентијевић, Лидија Маћешић, Нина Јањанин, Александар Савић, Драган Стојановић, Саша Ботић, Лидија Бруј, Иван Лазић, Срђан Поповић, Јадранка Вуковић, Наташа Максовић, Јелена Лазић, Дарко Радојковић, Дејан Томић, Стефан Јовчић, Славица Стошић, Ђулијета Сулић, Биљана Јанковић, Дарко Радојковић, Марија Арсенов, Татјана Марковић, Мирјана Јанковић, Урош Милићевић, Аника Живановић, Биљана Гвозденовић, Гордана Ковјанић, Јасмина Беочанин, Невена Банчов, Горан Јоксимовић, Јелена Дошлић, Јелена Миљковић, Милица Ристић, Јованка Граф, Марија Лукић, Мирослав Јанковић, Татјана Јанковић, Владислав Нешић, Милица Ристовић, Лука Ивић, Ања Марковски, Ненад Живановић, Слободанка Ђенко, Вишеслава Лазић, Тијана Ђико Ђурић, Тања Марковски, Владета Антић, Владан Ђукић, Ружица Ђурђевић, Божидар Јагодић, Весна Петровић, Александра Ђорђевић, Јелена Дабулханић, Слободанка Ивић, Снежана Ђичић, Александар Мишић, Зоран Кузмановић, Ивана Гвозденовић, Саша Перишић, Владислав Нешић.

АНЕКС 4 - НАЦИОНАЛНИ И МЕЂУНАРОДНИ ИЗВОРИ ФИНАНСИРАЊА УРБАНОГ И ТЕРИТОРИЈАЛНОГ РАЗВОЈА

Август 2023.

1. НАЦИОНАЛНИ ИЗВОРИ ФИНАНСИРАЊА УРБАНОГ И ТЕРИТОРИЈАЛНОГ РАЗВОЈА

МИНИСТАРСТВА ВЛАДЕ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

МИНИСТАРСТВО ФИНАНСИЈА

МИНИСТАРСТВО ПРИВРЕДЕ

МИНИСТАРСТВО ПОЉОПРИВРЕДЕ, ШУМАРСТВА И ВОДОПРИВРЕДЕ

МИНИСТАРСТВО ЗАШТИТЕ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ

МИНИСТАРСТВО ГРАЂЕВИНАРСТВА, САОБРАЋАЈА И ИНФРАСТРУКТУРЕ

МИНИСТАРСТВО РУДАРСТВА И ЕНЕРГЕТИКЕ

МИНИСТАРСТВО УНУТРАШЊЕ И СПОЉНЕ ТРГОВИНЕ

МИНИСТАРСТВО ПРАВДЕ

МИНИСТАРСТВО ДРЖАВНЕ УПРАВЕ И ЛОКАЛНЕ САМОУПРАВЕ

МИНИСТАРСТВО ЗА ЉУДСКА И МАЊИНСКА ПРАВА И ДРУШТВЕНИ ДИЈАЛОГ

МИНИСТАРСТВО ЗА ЕВРОПСКЕ ИНТЕГРАЦИЈЕ

МИНИСТАРСТВО ПРОСВЕТЕ

МИНИСТАРСТВО ЗДРАВЉА

МИНИСТАРСТВО ЗА РАД, ЗАПОШЉАВАЊЕ, БОРАЧКА И СОЦИЈАЛНА ПИТАЊА

МИНИСТАРСТВО ЗА БРИГУ О ПОРОДИЦИ И ДЕМОГРАФИЈУ

МИНИСТАРСТВО СПОРТА

МИНИСТАРСТВО КУЛТУРЕ

МИНИСТАРСТВО ЗА БРИГУ О СЕЛУ

МИНИСТАРСТВО НАУКЕ, ТЕХНОЛОШКОГ РАЗВОЈА И ИНОВАЦИЈА

МИНИСТАРСТВО ТУРИЗМА И ОМЛАДИНЕ

МИНИСТАРСТВО ИНФОРМИСАЊА И ТЕЛЕКОМУНИКАЦИЈА

МИНИСТАРСТВО ЗА ЈАВНА УЛАГАЊА

КАБИНЕТ МИНИСТРА БЕЗ ПОРТФЕЉА ЗАДУЖЕНОГ ЗА УНАПРЕЂЕЊЕ РАЗВОЈА НЕДОВОЉНО РАЗВИЈЕНИХ ОПШТИНА

КАБИНЕТ МИНИСТРА БЕЗ ПОРТФЕЉА ЗАДУЖЕНОГ ЗА КООРДИНАЦИЈУ АКТИВНОСТИ И МЕРА У ОБЛАСТИ ОДНОСА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ СА ДИЈАСПОРОМ

КАБИНЕТ МИНИСТРА БЕЗ ПОРТФЕЉА ЗАДУЖЕНОГ ЗА РАВНОМЕРНИ РЕГИОНАЛНИ РАЗВОЈ

ОРГАНИ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ: УПРАВА ЦАРИНА; УПРАВА ЗА СЛОБОДНЕ ЗОНЕ; РЕПУБЛИЧКА ДИРЕКЦИЈА ЗА ВОДЕ; УПРАВА ЗА ШУМЕ; УПРАВА ЗА АГРАРНА ПЛАЋАЊА; УПРАВА ЗА ПОЉОПРИВРЕДНО ЗЕМЉИШТЕ, НАЦИОНАЛНА АКАДЕМИЈА ЗА ЈАВНУ УПРАВУ, РАЗВОЈНА АГЕНЦИЈА СРБИЈЕ, АГЕНЦИЈА ЗА УПРАВЉАЊЕ ЛУКАМА

ФОНДОВИ: ФОНД ЗА РАЗВОЈ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ, ФОНД ЗА ИНОВАЦИОНУ ДЕЛАТНОСТ, ФОНД ЗА НАУКУ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ, ЦЕНТАР ЗА ПРОМОЦИЈУ НАУКЕ (ЦПН)

БАНКЕ: Erste Bank A.D.; UniCredit banka; Banca Intesa; NLB Komercijalna banka; Банка Поштанска штедионица; ProCredit banka.

1.1 МИНИСТАРСТВА ВЛАДЕ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ¹

1.1.1 МИНИСТАРСТВО ФИНАНСИЈА²

Из буџета РС, Министарство финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Подршка локалној самоуправи - ненаменски трансфери који се утврђују са чланом 37. Закона о финансирању локалне самоуправе и трансфери за уједначавање - трансфер солидарности, који се утврђује у складу са чланом 38. Закона о финансирању локалне самоуправе.
- Експропријација земљишта у циљу изградње капиталних пројеката- средства су намењена за експропријацију, односно административни пренос непокретности - земљишта и објеката који по закону могу бити предмет експропријације, а ради изградње капиталних пројеката.
- Документ менаџмент систем-систем за документ менаџмент-електронско пословање.

1.1.2 МИНИСТАРСТВО ПРИВРЕДЕ³

Из буџета РС, Министарство финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Програм финансијске подршке - коришћење стандарда до конкурентнијих производа. Програм је замишљен као вид неопходне подршке, превасходно малим и средњим предузећима, како би се подстакли на повећање коришћења стандарда у производњи и организацији пословања, на сертификацију производа и система менаџмента и коришћење других услуга у области ИК, а што ће за резултат имати повећање конкурентности привреде у целини. Програм укључује инструмент финансијске подршке привредним субјектима у виду субвенција. Расположена средства одобравају се појединачно корисницима, рефундацијом, као суфинансирање у висини од 40% односно 60% оправданих трошкова без ПДВ-а за сваку пројектну активност.
- Подстицање регионалног развоја-финансијска подршка које је у функцији подршке развоју пословне инфраструктуре кроз инфраструктурно опремање зоне пословања и њихово повезивање са окружењем, као и унапређење инфраструктурних капацитета у циљу развоја туризма и других привредних делатности. Програмским активностима јачају се капацитети јединица локалних самоуправа и акредитованих регионалних развојних агенција, и врши повезивање свих субјеката регионалног развоја, на националном, регионалном и локалном нивоу у циљу спровођења политике регионалног развоја.
- Програм подршке малим предузећима за набавку опреме- врши се додела бесповратних средстава за инвестиције у нову производну опрему микро и малим предузећима, предузетницима и задругама а у сврху јачања њихове конкурентности, побољшања и унапређења њиховог пословања и интернационализације, као и креирања нових радних места. Програм представља комбинацију бесповратних средстава из буџета (25%), кредитних средстава пословних банака и лизинг кућа (70%) и сопствених средстава клијента (5%).

¹ <https://www.srbija.gov.rs/link/2497>

² <https://www.mfin.gov.rs/>

³ <https://privreda.gov.rs/>

- Програм подстицања развоја предузетништва кроз финансијску подршку за почетнике у пословању - врши се додела бесповратних средстава за финансијску подршку новооснованим предузетницима, микро и малим привредним друштвима, који су регистровани у Агенцији за привредне регистре најраније две године у односу на годину подношења захтева. Подршка представља комбинацију 30% бесповратних средстава из буџета и 70% кредита Фонда за развој, као и нефинансијску подршку кроз стандардизовани сет услуга акредитованих регионалних развојних агенција – едукацију и помоћ при изради бизнис плана;
- Подршка кроз стандардизовани сет услуга за МСПП која се односи на обуке, саветодавне услуге, као и промоција расположивих видова подршке за мала и средња на локалном нивоу, без накнаде Програм реализује 17 акредитованих регионалних развојних агенција, уз координацију Развојне агенције Србије;
- Подршка индустријском развоју, индустријском реструктурирању у правцу приближавања иновативним и технолошки интензивним и удаљавању од радно интензивних сектора и унапређење и дигитализација пословних модела индустријске производње;
- Подстицајни програм подршке дигиталној трансформацији индустрије - Континуирано суфинансирање трошкова имплементације одобрених пројеката предложених у оквиру стратегије дигиталне трансформације појединачних привредних субјеката (унапређења/увођења нових пословних процеса, пословних модела, производа, услуга);
- Подстицаји индустријским привредним субјектима за развој иновативних решења кроз пројекте сарадње са научно-истраживачком заједницом.
- Програм подршке за индустријске привредне субјекте за набавку технолошке опреме прве генерације;
- Програм подршке развоју инфраструктуре за потребе индустријских зона;
- Улагања од посебног значаја-додела новчаних средстава привредним субјектима који врше улагање у основна средства или отварају већи број нових радних места, у односу на предмет улагања и територијалну концентрацију одређених привредних грана и привредних делатности
- Кредитна подршка предузећима у поступку приватизације, којим се обезбеђује ефикасан наставак процеса приватизације предузећа, односно опстанак предузећа до окончања процеса.
- Програм развоја Подриња - заједничка иницијатива влада Републике Србије и Републике Српске, доминантно је привредног карактера, предвиђа могућност заједничких активности и сарадње на реализацији пројеката у области привредног развоја. Из Републике Србије учествују следеће ЈЛС: Шид, Сремска Митровица, Богатић, Шабац, Лозница, Мали Зворник, Крупањ, Ваљево, Осечина, Љубовија, Косјерић, Бајина Башта, Ужице, Чајетина, Прибој и Коцељева.

1.1.3 МИНИСТАРСТВО ПОЉОПРИВРЕДЕ, ШУМАРСТВА И ВОДОПРИВРЕДЕ⁴

Из буџета РС, Министарство финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Подстицај за инвестиције за унапређење и развој руралне јавне инфраструктуре-подстицаји обухватају подршку инвестицијама у изградњу и опремање објеката:
 1. за снабдевање водом;
 2. путне инфраструктуре.
 3. за складиштење и прераду пољопривредних производа

⁴ <http://www.minpolj.gov.rs/>

Право на подстицаје остварује јединица локалне самоуправе, уколико се предметна инвестиција реализује у насељеном месту које има мање од 10.000 становника.

- Подстицај за унапређење система креирања и преноса знања кроз развој техничко-технолошких, примењених, развојних и иновативних пројеката у пољопривреди и руралном развоју. Право на подстицаје има правно лице уписано у Регистар научноистраживачких организација, истраживачко развојни центар, иновациони центар, акредитовани факултет, предузетник и правно лице који испуњавају услове за обављање саветодавних и стручних послова у пољопривреди.
- Подстицај за подршку програмима који се односе на припрему и спровођење локалних стратегија руралног развоја (ЛСРР).

Подстицаји обухватају подршку програмима, и то:

1. подстицаји за припрему ЛСРР;
2. подстицаји за спровођење ЛСРР.

Право на подстицаје остварује Партнерство за територијални рурални развој (удружење представника јавног, приватног и цивилног сектора одређеног руралног подручја које је основано у складу са законом којим се уређују удружења.

- Подстицај за спровођење активности у циљу подизања конкурентности кроз сертификацију система квалитета хране, органских производа и производа са ознаком географског порекла.
- Уређење водотока и заштита од штетног дејства вода - предузимање мера и активности за заштиту од поплава спољним и унутрашњим водама и од леда, заштиту од ерозије и бујица и отклањању последица таквог деловања вода и управљање ризицима од штетног дејства вода као и израде техничке документације за наведене објекте.

Остали пројекти које спроводи Министарство, а који се финансирају из других извора:

- Пројекат за конкурентну пољопривреду Србије - средстава Светске банке. Пројекат се односи на унапређење продуктивности и поспешивању предузетничког духа на породичним газдинствима, кооперацијама, задругама, удружењима и микро, малим и средњим предузећима кроз финансијску подршку и развој капацитета саветодавних служби, бизнис и финансијског планирања. Министарство преко Управе за аграрна плаћања расписује јавни позив за инвестиције које се односе на унапређење конкурентности примарне сточарске производње и то у областима производње млека, производње меса, пчеларства и аквакултуре.
- Инструмент претприступне помоћи за рурални развој (ИПАРД) – средства Европске уније. У оквиру програма ИПАРД, спроведе се следеће мере:
 1. Улагања у физичку имовину пољопривредних газдинстава
 2. Улагања у физичку имовину која се тичу прераде и стављања у промет пољопривредних и рибарских производа
 3. Еколошки оријентисана и органска пољопривреда
 4. Имплементација локалних развојних стратегија—ЛЕАДЕР приступ
 5. Диверсификација пољопривреде.
- Програм за отпорност на климатске промене и наводњавање у Србији – фаза II – средства Европске банке за обнову и развој. Пројектом се финансира изградње и рехабилитације критичне инфраструктуре за наводњавање у локалним самоуправама.
- Пројекат интегрисаног развоја коридора реке Саве и Дрине – средства Међународне банке за обнову и развој. Циљ Пројекта је унапређење заштите од поплава и

омогућавање прекограничне сарадње у области вода на речним коридорима Саве и Дрине. Пројектом се финансира заштите од поплава, улагање у управљање животном средином, бране и повезане активности у одабраним приоритетним областима дуж коридора реке Саве и Дрине.

- Изградња система за наводњавање - прва фаза – средства Фонда за развој Абу Дабија. Пројектом се финансира изградња, реконструкција, уређења и санације водних објеката и система за наводњавање, и то на регионалним хидросистема за наводњавање и двонаменским система на подручју Срема, Бачке и Баната и хидромелиорационим системима на подручју Шапца, Чачка, Панчевачког рита и Тополе.
- Животна средина и клима – средства ИПА програм 2020. Предузимање мера и активности на заштити и унапређењу квалитета површинских и подземних вода кроз изградњу постројења за пречишћавање отпадних вода за агломерацију Лозница; изградња нових колектора и реконструкцију постојећих, изградњу црпних станица и потисних цевовода и изградњу делова нове атмосферске канализације, као и кроз изградњу система и објеката за сакупљање, одвођење и пречишћавање отпадних вода у Сокобањи.

1.1.4 МИНИСТАРСТВО ЗАШТИТЕ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ⁵

Из буџета РС, Министарство финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Подстицаји за куповину еколошки прихватљивих возила - субвенционисане куповине нових возила која имају искључиво електрични погон, као и возила која покреће уз атмосферски и електрични погон хибрид, у циљу заштиту и побољшања квалитета ваздуха,
- Смањење загађења ваздуха у Србији из индивидуалних извора - смањење испуштања загађујућих супстанци из индивидуалних извора у животну средину у циљу примене мера за унапређење квалитета ваздуха и предузимања превентивних мера у сегментима значајним за заштиту ваздуха од загађења, кроз сарадњу са јединицама локалне самоуправе
- Заштита и очување вода као природних ресурса - очување квалитета вода као природних ресурса, отклањање последица од загађења и примене превентивних мера прописаним законом о заштити животне средине кроз сарадњу са јединицама локалне самоуправе.
- Набавка, замена, реконструкција и санација котларница за грејање - смањење испуштања загађујућих супстанци у животну средину, из котларница за грејање у оквиру објеката који су у надлежности јединица локалне самоуправе, с циљем унапређења квалитета ваздуха, предузимања превентивних мера у сегментима значајним за заштиту ваздуха од загађења и заштите и унапређивања животне средине.
- Подстицаји за програме управљања заштићеним природним добрима од националног интереса - суфинансирање програма управљања националним парковима и заштићеним подручјима.
- Пошумљавање у циљу заштите и очувања предеоног диверзитета - суфинансирање набавке садница и извођење радова за пошумљавање земљишта аутохтоним врстама дрвећа и жбуња, на земљишту које је у надлежности јединица локалне самоуправе.
- Очување и заштита земљишта као природног ресурса - спречавање или отклањање штетних промена у земљишту, који за циљ има да се очувају површине и функције

⁵ <https://www.ekologija.gov.rs/>

земљишта као природног ресурса и да се спрече или отклоне штетне промене у земљишту које могу настати као последица: ерозионих процеса, смањења садржаја органске материје у земљишту, закишељавања, заслањивања и алкализације земљишта, сабијања земљишта, клизишта и одрона, пожара и хемијских удеса, загађења.

- Смањење угљеничног отиска локалних заједница применом принципа циркуларне економије - суфинансирање развоја иновативних пројеката и пословних модела базираних на принципима циркуларне економије који доприносе нискоугљеничном развоју.
- Интегрисано управљање отпадом, отпадним водама, хемикалијама и биоцидним производима - успостављање система за регионално управљање отпадом и унапређење система управљања отпадом, успостављање система за управљање отпадним водама на нивоу локалних самоуправа и заштите вода.
- Санација и затварање несанитарних депонија - подршке јединицама локалних самоуправа које нису у могућности да самостално финансирају санацију и затварање несанитарних депонија на својој територији,
- Измештања и трајног збрињавања опасног отпада - решавање питања уклањања опасног отпада у предузећима у реструктурирању и стечају, као и уклањање осталог опасног историјског отпада.
- Превенција нелегалног одлагања отпада и уклањање - пружањем подршке јединицама локалних самоуправа у спречавању нелегалног депоновања отпада и превенцији настајања нових дивљих депонија.
- Управљање отпадом и циркуларна економија - подршка локалним самоуправама у примени иновативних технологија и решења у рециклажи и поновној употреби отпада, смањењу употребе природних ресурса и унапређењу квалитета животне средине кроз смањење емисија загађујућих материја у медијуме животне средине.
- Набавка опреме за сакупљање и рециклажу - подизање капацитета локалних и регионалних ЈКП у циљу повећање њихове ефикасности и унапређења управљања отпадом.
- Подршка пројектима цивилног друштва у области заштите животне средине - финансирање пројектата у области заштите животне средине које спроводе удружења и друге организације цивилног друштва, а који су изабрани путем конкурса.
- Подстицаји за поновну употребу и искоришћење отпада - подстицаја предузећима за подстицање поновне употребе и искоришћавања отпада као секундарне сировине, или за добијање енергије, као и подстицање производње биоразградивих кеса.
- Техничка помоћ у припреми пројектне документације за инфраструктурне пројекте у области животне средине - припрему потребне планске и пројектне документације за инфраструктурне пројекте у одређеним локалним самоуправама.
- Унапређење инфраструктуре за заштиту животне средине - изградња постројења за третман отпадних вода укључујући и колекторе и канализациону мрежу.

Из осталих средстава, Министарство реализује следеће пројекте:

- ИПА 2010 - Подршка општинама у Републици Србији у припреми и спровођењу инфраструктурних пројеката;
- ИПА 2017 - Сектор заштите животне средине;
- ИПА 2018 - Сектор заштите животне средине;
- ИПА 2020 - Животна средина и клима;
- Изградња регионалних центара за управљање отпадом-средства Европске банке за обнову и развој;
- Пројекат даљинског грејања у Крагујевцу-средства Европске банке за обнову и развој.

1.1.5 МИНИСТАРСТВО ГРАЂЕВИНАРСТВА, САОБРАЋАЈА И ИНФРАСТРУКТУРЕ⁶

Из буџета РС, Министарство финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Друмски транспорт, путеви и безбедност саобраћаја - развој друмског транспорта који се огледа се у олакшаном приступу међународном транспортном тржишту
- Железнички и интермодални саобраћај - унапређење и развој железнице (укључујући и жичаре) и интермодалног транспорта кроз уређење система железнице и интермодалног транспорта.
- Реализација инфраструктурних пројеката од значаја за Републику Србију- и реализацију пројеката изградње и реконструкције саобраћајне инфраструктуре и инфраструктурне пројекте.
- Програм интегралног развоја Југозападне Србије - финансирање пројеката из области туризма, животне средине и инфраструктуре.
- Програм водоснабдевања и пречишћавања отпадних вода у општинама средње величине у Србији и Зелени градови - изградње фабрика за пречишћавање пијаће воде и фабрика за пречишћавање отпадних вода, као и рехабилитације и проширење комуналног система водоснабдевања, сакупљања и одвођења отпадних вода.
- Реконструкција железничке пруге Ниш – Димитровград.
- Програм интегрисаног управљања чврстим отпадом у Србији - унапређење комуналне инфраструктуре ради ефикасног управљања комуналним чврстим отпадом у изабраним градовима.
- Пројекат изградње комуналне (канализационе) инфраструктуре и инфраструктуре за одлагање комуналног чврстог отпада - пројекат са радним називом „Чиста Србија”, изградња канализационе мреже и постројења за прераду отпадних вода и санацију, реконструкцију, рекултивацију и изградњу депонија са третманом чврстог отпада.

Из осталих средстава, Министарство реализује следеће пројекте:

- ИПА 2020-Подршка ЕУ интеграцијама.
- ИПА 2020 - Демократија и управљање.
- Пројекат унапређења трговине и транспорта Западног Балкана уз примену вишефазног програмског приступа-средства Међународне банке за обнову и развој.
- Рехабилитација путева и унапређење безбедности саобраћаја-средства Међународна банка за обнову и развој, Европска инвестициона банка и Европска банка за обнову и развој.
- Модернизација железничког сектора у Србији-средства Светске банке, Међународне банке за обнову и развој.

1.1.6 МИНИСТАРСТВО РУДАРСТВА И ЕНЕРГЕТИКЕ⁷

Из буџета РС, Министарство финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Јавни позив за доделу средстава за финансирање Програма енергетске санације породичних кућа и станова који спроводе јединице локалне самоуправе, као и градске општине.
- Јавни позив за доделу средстава ради финансирања пројеката унапређења енергетске ефикасности у објектима од јавног значаја у јединицама локалне самоуправе, као и градским општинама.

⁶ <https://www.mgsi.gov.rs/cir/projekti>

⁷ <https://www.mre.gov.rs/>

- Енергетска ефикасност и управљање енергијом у општинама у Србији - системско и свеобухватно управљање енергијом кроз увођење сертификата Европске награде за енергију, побољшање енергетске ефикасности јавних објеката у Крушевцу и Ужицу.
- Унапређење система енергетског менаџмента ради повећања инвестиција у енергетску ефикасност јавних зграда у Србији- смањење GHG емисија кроз унапређење енергетске ефикасности и промовисање коришћења обновљивих извора енергије у јавним зградама са посебним фокусом на зграде у државном власништву.
- Из осталих средстава, Министарство реализује следеће пројекте:
- Подстицање коришћења обновљивих извора енергије - развој тржишта биомасе, средства Немачке развојне банке KfW. Пројекат се реализује у релевантним јединицама локалне самоуправе које су биле обухваћене студијама претходне оправданости на основу сопствене иницијативе, потенцијала и раније предузетих корака у циљу коришћења биомасе и геотермалне енергије.
- Рехабилитација система даљинског грејања у Србији - средства Немачке развојне банке KfW. Пројектом је предвиђена рехабилитација и модернизација 7 топлана кроз реализацију пројеката из области изградње/унапређења/замене постројења за производњу топлотне енергије, замене/проширења топловода, унапређења/замене/уградње подстаница и уградње/унапређења/ проширења савремених система SCADA.

1.1.7 МИНИСТАРСТВО УНУТРАШЊЕ И СПОЉНЕ ТРГОВИНЕ⁸

Из буџета РС, Министарство финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Подстицаји за развој националног брэнда Србије и очување старих заната - субвенције привредним субјектима за развој и очување традиционалних заната.
- Подршка програмима удружења потрошача и вансудском решавању потрошачких спорова - финансирање или суфинансирање програма евидентираних удружења потрошача, а који обухватају активности пружања информација, едукације, савета и правне помоћи потрошачима, као и спровођење независних истраживања.

1.1.8 МИНИСТАРСТВО ПРАВДЕ⁹

Из буџета РС, Министарство финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Јавни конкурс за доделу средстава прикупљених по основу одлагања кривичног гоњења – за пројекте припремљене од стране физичких лица, правних лица, органа, организација, јавних установа, предузетника, удружења, фондова, хуманитарних организација, којима се остварује јавни интерес у области здравства, културе, просвете, хуманитарног рада.

1.1.9 МИНИСТАРСТВО ДРЖАВНЕ УПРАВЕ И ЛОКАЛНЕ САМОУПРАВЕ¹⁰

Из буџета РС, Министарство финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Подршка развоју и функционисању система локалне самоуправе - успостављање бољег система локалне самоуправе, реализације инфраструктурних пројеката јединица локалне самоуправе, унапређење рада ЈЛС и добре управе, унапређење ефикасности

⁸ <https://must.gov.rs/>

⁹ <https://www.mpravde.gov.rs/>

¹⁰ <https://mduls.gov.rs/category/projekti-i-programi/>

рада локалне самоуправе у области кадровских капацитета, модернизације рада јединица локалне самоуправе у погледу информатичке и техничке опремљености.

- Локална самоуправа за 21. век - подршка за спровођење функционалне анализе и функционално организационих модела, изградњу и јачање капацитета ЈЛС, развој и унапређење међуопштинске сарадње кроз Фонд за међуопштинску сарадњу.
- Партнерство за локални развој - побољшање пружања услуга у одабраним општинама: обнова зграда јавних установа, реконструкција/изградња локалних тржница, успостављање општинског центра за праћење пружања локалних услуга од стране локалних јавних комуналних предузећа, реконструкција јавног простора - (спортски терени, паркови, пешачка стаза, итд.), изградња/замена расвете.
- Управљање реформом јавне управе - успостављања јединствених управних места кроз подршку јединицама локалне самоуправе и градских општина чија је сврха повећање ефикасности, делотворности и економичности рада органа, у ситуацијама када је, за остваривање једног или више права, потребно поступање једног или више органа.
- Буџетски фонд за Програм за локалне самоуправе - унапређење инфраструктуре, ефикасности рада и квалитета живота у ЈЛС.
- Успостављање чврстих механизма координације за развој и функционисање електронске управе и заокруживање законског оквира и процедура за развој електронске управе-додела бесповратних средстава за највише 35 ЈЛС за развијање и примену процедура и поступака релевантних за увођење е-Управе, обука и менторска подршка за пружање услуга е-Управе, и подршка за отварање података.
- Унапређење функције управљања људским ресурсима (УЉР) у државној управи и локалној самоуправи кроз увођење нових инструмената и јачање капацитета за УЉР – Изградња капацитета градова и општина за спровођење и унапређење функције управљања људским ресурсима у локалној самоуправи.
- Унапређење одрживости јавних финансија кроз реформисање и развој управљања јавном својном – Реализација пројеката ЈЛС у оквиру грант шеме за унапређење управљања јавном својном на локалном нивоу, спровођење 20 пакета директне техничке подршке општинама за унапређење управљања јавном својном на локалном нивоу.
- Унапређење процеса планирања и припреме буџета на локалном нивоу-подизање капацитета ЈЛС за спровођење програмског буџетирања у складу са методологијом за програмско буџетирање кроз израду инструктивних докумената за припрему програмског буџета, организација 24 регионалних обука за све ЈЛС и директна техничка подршка за 12 ЈЛС одабране по конкурс.
- Подизање свести о правима националних мањина-подстицање оснивања и делотворног функционисања савета за међунационалне односе на локалном нивоу у свим општинама са етнички мешовитим становништвом кроз обуке и састанке са представницима ЈЛС.
- Оснаживање организација цивилног друштва - конкурс за доделу средстава из Буџетског фонда за националне мањине за програме и пројекте из конкретне приоритетне области финансирања.

1.1.10 МИНИСТАРСТВО ЗА ЉУДСКА И МАЊИНСКА ПРАВА И ДРУШТВЕНИ ДИЈАЛОГ¹¹

Из буџета РС, Министарство финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Права националних мањина на самоуправу - оснаживање организација цивилног друштва и привредних друштава кроз расписивање конкурса за финансирање

¹¹ <https://www.minljmpdd.gov.rs/>

програма и пројеката организација чији су оснивачи национални савети националних мањина које се баве заштитом и унапређењем права националних мањина у областима у којима је националним саветима националних мањина поверено вршење јавних овлашћења.

- Подстицајно окружење за развој цивилног друштва - спровођење мера и активности с циљем унапређења правног, институционалног и финансијског оквира за развој цивилног друштва и подизање капацитета органа јавне управе и организација цивилног друштва у циљу унапређења међусобне сарадње.
- Јавни конкурс за финансирање програма удружења који доприносе већој укључености организација цивилног друштва у креирање родно одговорних политика.
- Конкурс за организација цивилног друштва, за пројекте које се односе на спровођење Стратегије превенције и заштите од дискриминације.
- Информативно, едукативне и промотивне активности за подстицање жена и девојака на учешће у иновационој делатности повезаној са дигиталном, циркуларном и зеленом економијом кроз истраживачке тимове као стручњакиње, али и као предузетнице у овим областима.
- Информативно, едукативне и промотивне активности за повећано учешће жена у заштити интелектуалне својине и патената, повећање знања и информација о заштити интелектуалне својине и иновационој делатности.
- Информативно, едукативне и промотивне активности за повећано укључивање жена и девојака у научно–технолошке паркове, иновационе инкубаторе и сличне центре.
- Конкурс за финансирање научно–истраживачких пројеката у области родне равноправности.
- Програми и пројекти којима су Роми и Ромкиње информисани и едуковани на тему приступа правима и очувања идентитета.
- Програма обука који укључују теме циганизма као облика расизма, и дискриминације, за запослене у ЈЛС.
- Кампања за повећање заступљености мушкараца и жена ромске националности у телима политичког одлучивања на локалном нивоу.
- Формирања локалних савета за социјално укључивање Рома и Ромкиња.
- Формирање нових мобилних тимова за инклузију Рома у свим локалним самоуправама са значајним уделом Рома и обезбеђивање јачања капацитета за чланове мобилних тимова.
- Програм васпитно-образовног рада и других облика рада и услуга које остварује предшколска установа са циљем подршке породици и деци узраста до три године.
- Партнерство између ЈЛС, предшколских установа и ОЦД у реализацији програма за подстицање развоја и учења деце, као и развоја родитељских вештина у заједници.
- Обука за запослене у органима јавне управе о укључивању ОЦД у процес израде, примене, праћења примене и вредновања ефеката јавних политика и прописа.
- Обука за ОЦД за разумевање улоге, надлежности и функција јавне управе и учешћа у поступку израде, примене, праћења примена и вредновања докумената јавних политика и прописа.

Из осталих средстава, Министарство реализује следеће пројекте:

- Подршка за учешће у програмима ЕУ – средства ИПА програма. Пружање финансијске подршке удружењима и другим организацијама цивилног друштва за спровођење пројеката претходно одобрених од стране Европске уније.

1.1.11 МИНИСТАРСТВО ЗА ЕВРОПСКЕ ИНТЕГРАЦИЈЕ^{12 13}

Из буџета РС, Министарство финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Подршка ефективном коришћењу Инструмената за претприступну помоћ ЕУ и развојне помоћи.
- Позив за пројектне идеје из Територијалне стратегије за прикупљање концепата пројеката у оквиру Интегрисане територијалне стратегије (Интеррег VI-A) Програма Бугарска-Србија 2021-2027.

1.1.12 МИНИСТАРСТВО ПРОСВЕТЕ¹⁴

Из буџета РС, Министарство финансира и суфинансира следеће програмске активности и пројекте:

- Модернизација инфраструктуре основних и средњих школа, установа високог образовања и установа ученичког стандарда реализацијом пројеката изградње, реконструкције, санације, адаптације, пројеката унапређења енергетске ефикасности постојећих објеката применом мера енергетске ефикасности, пројеката инвестиционог одржавања школских објеката, као и реализација пројеката опремања новоизграђених и постојећих школских објеката и установа и школских садржаја
- Подршка програму дигитализације у области националног просветног система
- Изградња образовно-научних центара Инклузивно предшколско васпитање и образовање Министарство пружа подршку интеграцији у европски образовни простор кроз програме Еразмус+ (Erasmus+), иТвининг (eTwinning), Јуридајс (Eurydice), Јурогајденс (Euroguidance), Епале (EPALE), Јуропас (Europass) и ЕОК (EQF).

Из средстава уговорених зајмова и кредита Министарство реализује следеће пројекте:

- Центар за обуку за дуално образовање, средства Банке за развој Савета Европе;
- Повезане школе у Србији Б, средства Европске инвестиционе банке;
- Програм модернизације школа, средства Европске Инвестиционе Банке;
- образовање за социјалну инклузију, средства Банке за развој Савета Европе;
- Инклузивно предшколско образовање и васпитање, средства Међународне банке за обнову и развој;
- Студентско становање у Србији, Банка за развој Савета Европе;
- Унапређење универзитетског образовања, средства Банке за развој Савета Европе;

Остали пројекти у којим учествује Министарство

1. Пројекат акцелерације иновација и подстицања раста предузетништва у Републици Србији (SAIGE)

Пројекат акцелерације иновација и подстицања раста предузетништва у Републици Србији (SAIGE) подржава даљу реформу научно истраживачког сектора, јачања веза између привредног и академског сектора и развој иновативних привредних друштава.

¹² <https://www.mei.gov.rs/>

¹³ <https://www.mei.gov.rs/srp/pozivi/165/detaljnije/w/0/raspisan-prvi-poziv-za-projektne-ideje-iz-teritorijalne-strategije/>

¹⁴ <https://prosveta.gov.rs/>

Средства за реализацију Пројекта SAIGE обезбеђена су на основу заједничког улагања Републике Србије, односно Министарства просвете, науке и технолошког развоја) кроз зајам и техничку подршку Светске банке у износу од 43 милиона евра и бесповратне финансијске подршке Европске уније у износу од 41,5 милиона евра.

Пројекат SAIGE заједно реализују Министарство просвете, Светска банка и Европска унија, а корисници су научна заједница, научно-истраживачке организације, иновативна привреда, као и Фонд за науку и Фонд за иновациону делатност.

Пројекат SAIGE пружа подршку компететивним програма Фонда за науку Републике Србије и најбољим научно-истраживачким пројектима који су изабрани на основу независне међународне селекције.

Активности пројекта:

- Подршка научним истраживањима

Подршка укључује грантове за основна и примењена истраживања, која се реализују у оквиру два програма Специјални програм истраживања COVID-19 и ИДЕЈЕ.

Пројекат SAIGE кроз Програм за сарадњу са српском дијаспором финансира и повезивање и сарадњу српске науке са заједницом српске дијаспоре ради унапређења екосистема истраживања, иновација и предузетништва у Србији. Програм треба да привуче перспективне научнике, истраживаче и предузетнике из заједнице српске дијаспоре да пренесу знања и вештине кроз различите активности. Укључиће умрежавање, саветодавно учешће у креирању стратегија, ваучере за размену знања за српске истраживаче, грантове за заједничка основна и примењена истраживања, развој и трансфер технологија, заштиту интелектуални својине и комерцијализацију истраживања.

Пројекат пружа техничку асистенцију Фонду за науку у смислу развоја нових програма и јачање интерних капацитета и процедура.

- Оснаживање иновативних стартап предузећа

У циљу оснаживања стартап заједнице у Србији Фонд за иновациону делатност, у оквиру Пројекта SAIGE, покренуо програм акцелерације Катапулт.

Кроз овај програм Фонда подстиче се иновативно предузетништво, обезбеђује приступ изворима финансирања за развој иновација предузећа и привлаче приватне инвестиција.

Катапулт је први акцелератор у Србији који младим предузећима обезбеђује интензивно, тромесечно менторство и повезивање са инвеститорима.

Програм Катапулт помаже иновативним предузећима оријентисаним на раст да се позиционирају на глобалном тржишту, као и да побољшају своје пословне капацитете у развоју помоћу којих ће повећати могућност привлачења приватних инвестиција.

- Подршка реформи сектора науке и истраживања

Пројекат SAIGE подржава реформу научно-истраживачких организација кроз дизајн и имплементацију планова институционалне трансформације пружањем подстицаја, финансијске и техничке подршке за предузимање планираних корака институционалних реформи.

Кроз фазни приступ, научни институти који су исказали интересовање за трансформацију и одобрени су од стране Министарства просвете, науке и технолошког развоја за учешће у процесу, пролазе независну међународну експертску процену и на основу резултата процене добијају детаљне планове трансформације, са конкретним очекиваним резултатима.

2. Програм институционалног финансирања акредитованих института чији је оснивач Република Србија, аутономна покрајина, јединица локалне самоуправе и института чији је оснивач Српска академија наука и уметности и Програм институционалног финансирања института од националног значаја за Републику Србију.

Програмима се уређују питања од значаја за реализацију истих и разрађују приоритети и индикатори за евалуацију рада акредитованих института чији је оснивач Република Србија, аутономна покрајина, јединица локалне самоуправе и Српска академија наука и уметности и института од националног значаја за Републику Србију као и друга питања од значаја за реализацију ових програма укључујући права и обавезе истраживача на акредитованим факултетима у погледу заснивања и дужине трајања радног односа.

Циљ ових програма је да се оснаже научноистраживачке институције како би биле препознатљиве и конкурентне на националном и међународном нивоу, ојачају истраживачки тимови ради учествовања у компететивним пројектима, оствари динамички развој науке, технолошког развоја и иновација, повећа ефикасност коришћења ресурса научноистраживачког система.

1.1.13 МИНИСТАРСТВО ЗДРАВЉА¹⁵

Из буџета РС, Министарство финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Унапређење доступности здравствене заштите ромској популацији - ангажовање здравствених медијаторки и подршка пројеката који се спроводе у сарадњи са ромским удружењима грађана ради унапређења здравља Рома и Ромкиња.
- Подршка активностима удружења грађана у области здравствене заштите - подршка раду удружењима која се баве активностима од значаја за делатност здравства, финансирање организовање стручних скупова на регионалном нивоу, организовање националних скупова, скупова са међународним учешћем, спровођење пројеката којима су обухваћени поједини системи здравствене заштите, одржавање курсева и континуираних едукација.
- Подршка активностима удружења грађана у области превенције и контроле HIV инфекције - механизам уговарања са удружењима грађана за одабир реализатора, који се ангажују на годишњем нивоу на основу отвореног позива за достављање предлога пројеката у области превенције и контроле HIV инфекције,
- Програми Црвеног крста Србије - усмерени на становништво које је социјално угрожено, посебно на децу, стара лица, избеглице и интерно расељена лица и обухвата прву помоћ, здравствено превентивну делатност, едукације и тренинге младих, бригу о старијим лицима, психосоцијалну подршку породицама несталих и киднапованих.
- Изградња и опремање здравствених установа у државној својини чији је оснивач Република Србија - инвестиционо улагање, инвестиционо одржавање просторија, медицинске и немедицинске опреме и превозних средстава, набавка медицинске и

¹⁵ <https://www.zdravlje.gov.rs/>

друге опреме неопходне за рад здравствених установа, превозних средстава, набавку опреме за развој интегрисаног здравственог информационог система.

- Јавни позив за финансирање пројеката за реализацију програма 1802 „Превентивна здравствена заштита“ пројекат 0012 „Подршка активностима удружења грађана у области здравствене заштите“.
- Јавни позив за финансирање пројеката за реализацију програма 1802 „Превентивна здравствена заштита“ пројекат 0010 „Унапређење доступности здравствене заштите Ромској популацији“.
- Јавни позив за финансирање пројеката за реализацију програма 1802 „Превентивна здравствена заштита“ пројекат 4013 „Подршка активностима удружења грађана у области превенције и контроле ХИВ инфекције“.

Из средстава уговорених зајмова и кредита Министарство реализује следеће пројекте:

- Реконструкције универзитетских клиничких центара – средстава Европске инвестиционе банке.
- Развој здравства – средства Међународне банке за обнову и развој
- Програм „Intereg“ IPA Румунија - Србија 2021-2027.

1.1.14 МИНИСТАРСТВО ЗА РАД, ЗАПОШЉАВАЊЕ, БОРАЧКА И СОЦИЈАЛНА ПИТАЊА¹⁶

Из буџета РС, Министарство финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Јавни позив за доделу пакета подршке јединицама локалне самоуправе за унапређење социјалне заштите - подршка јединицама локалне самоуправе за унапређење система социјалне заштите на локалном нивоу и финансијска подршка у виду бесповратних средстава за успостављање/проширење минимум једне услуге социјалне заштите.
- Јавни позив за подношење предлога пројеката из области борачко-инвалидске заштите – финансирање пројеката удружења грађана ради побољшања положаја бораца, војних инвалида, цивилних инвалида рата и породица палих бораца и ради унапређења области неговања традиција ослободилачких ратова.
- Јавни позив за подношење предлога пројеката за инвестиционо одржавање ратних меморијала од значаја за неговање традиција ослободилачких ратова Србије - за надлежне Заводе за заштиту споменика културе
- Јавни конкурс за подношење предлога програма на стално отворени конкурс за унапређење положаја особа са инвалидитетом у Републици Србији у 2023. години - финансирање програма које реализују удружења грађана регистрована на територији Републике Србије.
- Јавни конкурс за подношење предлога програма на Програмски конкурс за унапређење положаја особа са инвалидитетом у Републици Србији у 2023. години.
- Обављање делатности установа социјалне заштите - обављање поверених послова у центрима за социјални рад и пружање услуга социјалне заштите у установама чији је оснивач Република.
- Подршка раду хранитеља - финансирање смештаја у хранитељске породице по основу накнаде за издржавање корисника и накнаде за рад хранитеља.
- Подршка раду установа социјалне заштите - инвестициона улагања у објекте и опрему у установама и обезбеђивање недостајућих средстава у циљу несметаног обављања делатности у случајевима када се појаве проблеми у измиривању обавеза по основу трошкова комуналних услуга и енергената, ванредни и повремени трошкови на основу

¹⁶ <https://www.minrzs.gov.rs/sr>

судских и административних поступака, одлука судова или надлежних државних органа.

- Права корисника ван мреже установа социјалне заштите - помоћ за оспособљавање за рад азиланата, новчана помоћ смештај у специјалне болнице.
- Подршка удружењима у области заштите породице и деце - суфинансирање удружења грађана за помоћ деци -дотације за подстицање програма и активности од јавног интереса из области заштите породице и деце.
- Подршка удружењима и локалним заједницама - финансирање удружења и локалне заједнице које обухватају афирмацију различитих активности у циљу унапређења социјалне заштите у заједници.
- Подршка удружењима у области борачко-инвалидске заштите - финансијска подршка пројектима удружења са различитим програмима, интересовањима и активностима везаним за област борачко-инвалидске заштите, заштите њихових породица, као и неговања традиције ослободилачких ратова Србије, а на основу спроведеног јавног конкурса.
- Подршка предузећима за професионалну рехабилитацију особа са инвалидитетом - субвенције зарада за запослене особе са инвалидитетом и средства за побољшање услова рада у овим предузећима са циљем јачања капацитета за спровођење професионалне рехабилитације, запошљавање и одржање запослења особа са инвалидитетом.
- Заштита положаја особа са инвалидитетом - јавни конкурс од јавног значаја за подношење предлога програма за унапређење положаја особа са инвалидитетом.
- Подршка развоју социјалног предузетништва - подстицај за развој социјалног предузетништва, који има за циљ повећање радне активације радно способних лица која се налазе у систему социјалне заштите, теже запошљивих незапослених лица у складу са прописима из области запошљавања и осталих теже запошљивих лица из посебно осетљивих категорија.

Из осталих средстава, Министарство реализује следеће пројекте:

- Јавни позив за пружање свеобухватне подршке за успостављање / унапређивање локалних механизма за инклузију Рома и Ромкиња – средства Програма ИПА 2020.

1.1.15 МИНИСТАРСТВО ЗА БРИГУ О ПОРОДИЦИ И ДЕМОГРАФИЈУ¹⁷

Из буџета РС, Министарство финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Јавни позив за доделу бесповратних средстава опредељених за суфинансирање мера популационе политике и подршке у области породице и деце јединицама локалне самоуправе.
- Подршка удружењима у области заштите породице и деце - суфинансирање удружења грађана за помоћ деци -дотације за подстицање програма и активности од јавног интереса из области заштите породице и деце.
- Јавни конкурс за подношење предлога програма на стално отворени конкурс за доделу дотација намењених за пројекте породичноправне заштите грађана, подршке породици и деци - за коришћење дотација невладиним организацијама за пројекте породичноправне заштите, грађана, подршке породици и деци.
- Јавни конкурс за подношење предлога програма на стално отворени конкурс за доделу дотација намењених за пројекте породичноправне заштите грађана, координације и спровођења политике у области демографије - за коришћење дотација невладиним

¹⁷ <https://minbpd.gov.rs/>

организацијама за пројекте породичноправне заштите грађана, координације и спровођења политике у области демографије.

- Јавни конкурс за подношење предлога програма на стално отворени конкурс за доделу дотација намењених за пројекте породичноправне заштите грађана, координације и спровођења популационе политике - за коришћење дотација невладиним организацијама за пројекте породичноправне заштите грађана, координације и спровођења популационе политике.
- Јавни конкурс за подношење предлога програма на стално отворени конкурс за доделу дотација намењених за пројекте породичноправне заштите грађана, подршка удружењима у области заштите породице и деце - за коришћење дотација невладиним организацијама за пројекте породичноправне заштите грађана, подршке удружењима у области заштите породице.

1.1.16 МИНИСТАРСТВО СПОРТА¹⁸

Из буџета РС, Министарство финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Посебни програми у области спорта - финансирање активности организација у области спорта које се спроводе са циљем обезбеђивања услова за бесплатно и безбедно бављење спортом нарочито деце, жена, младих и особа са инвалидитетом.
- Изградња и капитално одржавање спортске инфраструктуре - посебно се финансирају пројекти изградње, опремања и одржавања спортских објеката у јединицама локалне самоуправе из 4. групе развијености.
- Јавни позив за подношење предлога програма, односно пројеката који се односе на изградњу спортских објеката за потребе особа са инвалидитетом и прилагођавање постојећих спортских објеката потребама особа са инвалидитетом.
- Јавни позив за подношење предлога програма, односно пројеката у области спорта кроз изградњу, опремање и одржавање спортских објеката који су од значаја за развој спорта на целом подручју Републике Србије.

1.1.17 МИНИСТАРСТВО КУЛТУРЕ¹⁹

Из буџета РС, Министарство финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Подршка унапређењу капацитета културног сектора на локалном нивоу - Суфинансирање програма Градови у фокусу путем јавног позива који ће унапредити област културе и уметности у локалним срединама, подстакнути развој креативности и препознати специфичности културног идентитета и одрживог развоја локалних заједница.
- Подршка истраживању, заштити и очувању непокретног културног наслеђа - конкурс из области заштите, очувања и коришћења непокретног - градитељског и археолошког наслеђа. Подржани пројекти подразумевају послове на изради техничке пројектне документације, спровођење мера техничке заштите и конзерваторске радове на непокретним културним добрима, истраживања и заштиту археолошких налазишта и послове везане за презентацију градитељског и археолошког културног наслеђа, публикавање грађе као и остале делатности на заштити непокретног наслеђа.
- Дигитализација културног наслеђа - финансирање рада установа у области културе, за пројекте који се односе на опремање лабораторија за дигитализацију културног

¹⁸ <https://www.mos.gov.rs/>

¹⁹ <https://www.kultura.gov.rs/>

наслеђа, као пројекти који се односе на процес дигитализације културног наслеђа Републике Србије и јачање инфраструктурних капацитета установа.

- Подршка истраживању, заштити и очувању нематеријалног и покретног културног наслеђа - Конкурс из области заштите, очувања и презентације музејског наслеђа, Конкурс из области заштите, очувања и презентације архивске грађе, Конкурс из области заштите, очувања и презентације старе и ретке библиотечке грађе и Конкурс из области заштите, очувања и презентације нематеријалног културног наслеђа.
- Подршка развоју библиотечно-информационе делатности и библиотечно-информационе делатности Савеза слепих Србије - Конкурс из области библиотечно-информационе делатности за финансирање набавке информационих и комуникационих технологија за јавне библиотеке, објављивање стручних публикација, дигитализацију библиотечке грађе, подршку едукацији библиотекара, побољшање услова за чување и заштиту библиотечно-информационе грађе, подршку интерактивним програмима за децу и младе.
- Подршка раду завода за заштиту споменика културе и историјских архива.
- Јачање културне продукције и уметничког стваралаштва – јавни конкурс за финансирање и суфинансирање пројеката у свим уметничким областима /музичка уметност, драмска, плесна, визуелне уметности, књижевност, филмска уметност, и др, те кроз културне активности осетљивих група/националних мањина, особа са инвалидитетом, деце, младих. финансирање и суфинансирање рада и програмских активности установа културе чији је оснивач РС у области музичке уметности, сценских уметности /драма, опера, уметничка игра и традиционално народно стваралаштво/, филмске уметност и аудио-визуелног стваралаштва, те кроз научно истраживачке програме у култури и уметности.
- Подршка развоју књижевног стваралаштва и издаваштва
- Подршка развоју музичког стваралаштва - подршка и стимулација пројеката и програма у области музичке уметности, њихово представљање и афирмација, континуирано подизање нивоа културних потреба становништва, установа и ангажованих појединаца.
- Подршка културној делатности друштвено осетљивих група - подршка пројектима који доприносе већој кохезији друштва, неговању интеркултуралног дијалога, развоју услова за разноликост културних израза и идентитета и јачању доступности културних садржаја.
- Подршка развоју уметничке игре - финансирање и суфинансирање институционалне и независне продукције, реализација домаће и међународне размене и стручног усавршавања уметника (учешћа на конференцијама или мастеркласама) у области уметничке игре.
- Подршка јачању позоришне уметности - финансирање и суфинансирање институционалне и независне продукције, реализација домаће и међународне размене и стручног усавршавања уметника (учешћа на конференцијама или мастеркласама) у области позоришне уметности.
- Престоница културе Србије - јачање оперативних и стручних капацитета локалних самоуправа у области културе кроз израду стратешких докумената развоја културе (Стратегије и Акционог плана), подршку унапређења инфраструктуре, људских ресурса и програма а у циљу њиховог подизања на виши ниво.
- Подршка раду установа у области заштите и очувања културног наслеђа - израда техничке пројектне документације, спровођење мера техничке заштите и конзерваторске радове на непокретним и покретним културним добрима, истраживања и заштиту археолошких налазишта и послове везане за презентацију градитељског и археолошког културног наслеђа.

- Дигитализација у области заштите и очувања културног наслеђа - јавни конкурс за финансирање рада установа у области културе, за пројекте који се односе на опремање лабораторија за дигитализацију културног наслеђа, као пројекти који се односе на процес дигитализације културног наслеђа Републике Србије и јачање инфраструктурних капацитета установа.
- Јавни позив за доделу подстицајних средстава инвеститору да у републици србији производи аудиовизуелно дело.
- Конкурс за финансирање или суфинансирање пројеката у области заштите старих традиционалних заната и њихове савремене примене.
- Конкурс за финансирање и суфинансирање пројеката у кинематографији за 2023. годину у категорији: преддигитализација и дигитализација биоскопа.

1.1.18 МИНИСТАРСТВО ЗА БРИГУ О СЕЛУ²⁰

Из буџета РС, Министарство финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Подршка развоју задругарства - јавни конкурс за доделу бесповратних средстава за старе и новоформиране земљорадничке и пољопривредне задруге, земљорадничке и пољопривредне задруге чија је регистрована делатност бављење сеоским туризмом (туристичке задруге) или чија је регистрована делатност производња промета или делатност обављања старих и уметничких заната (занатске задруге), односно послова домаће радиности.
- Подршка организовању манифестација у селима Републике Србије - јавни конкурс за спровођење програма доделе бесповратних средстава могу бити из области драмских уметности, књижевности, литерарних вештина и других уметности (такмичења у певању, рецитацији, глуми, сликању, итд.), одржавања спортских такмичења, промовисања, очувања и унапређења старих заната и културно-уметничке баштине, израде уметнина и предмета домаће радиности, као и остале активности у којима становници села могу показати своја знања и вештине и у њима се такмичити.
- Подршка адаптацији мултифункционалних објеката - адаптација објеката у сеоским срединама како би се обезбедила амбуланта, апотека, пошта, клуб за стара лица, клуб за децу, биоскопска сала, шалтер општинске администрације, канцеларија месне заједнице, итд.
- Подстицај куповини мини бусева за потребе превоза сеоског становништва - бесповратна средства су намењена су за куповину мини бусева који се могу користити искључиво за потребе превоза сеоског становништва из једног села у друго село или из села у градско/општинско седиште.
- Јавни конкурс за доделу бесповратних средстава за организовање манифестације под називом „Михољски сусрети села“.

1.1.19 МИНИСТАРСТВО НАУКЕ, ТЕХНОЛОШКОГ РАЗВОЈА И ИНОВАЦИЈА²¹

Из буџета РС, Министарство финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Подршка реализацији интереса у иновационој делатности - пружања подршке развоју или значајној измени постојећих иновативних производа, технологија, процеса и услуга, ради подстицања примене и комерцијализације научноистраживачких резултата, као и пружање подршке коришћењу савремених технологија и изградњи иновационих организација за инфраструктурну подршку иновационој делатности.

²⁰ <https://www.mbs.gov.rs/>

²¹ <https://nitra.gov.rs/>

- Подршка програму дигитализације у области националног научноистраживачког система - опремање и одржавање софтверских ресурса потребних за вођење електронских евиденција.
- Подршка раду НТП Ниш.
- Подршка школовању и усавршавању младих талената - награђивање ученика средњих школа за постигнуте резултате на републичким и међународним такмичењима и стипендирање студената на студијама у земљи и иностранству.
- Истраживање и развој у јавном сектору - адаптација постојећих зграда и лабораторија, изградња научно-технолошких паркова у Београду, Новом Саду, Нишу; изградња стамбених зграда за изнајмљивање младим научницима у Београду, Новом Саду, Нишу и Крагујевцу, изградња центара изврности у приоритетним областима (матичне ћелије, нано-науке, пољопривредно-биолошки центар, биомедицина), набавка нове капиталне опреме за истраживања, изградња центара за науку.

Из осталих средстава, Министарство реализује следеће пројекте:

- ИПА 2018 – Конкурентност
- Пројекат акцелерације иновација и подстицање раста предузетништва – SAIGE
- ИПА Подршка за учешће у програмима ЕУ
- ИПА 2019 - Конкурентност и иновације

1.1.20 МИНИСТАРСТВО ТУРИЗМА И ОМЛАДИНЕ²²

Из буџета РС, Министарство финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Подршка ЈЛС у спровођењу омладинске политике - сарадња са локалним самоуправама у развоју институционалног оквира за унапређење омладинске политике на локалном нивоу, пружање подршке формирању канцеларија за младе, локалних Савета за младе, изради и имплементацији локалних акционих планова за младе, формирање одрживих омладинских клубова и успостављање локалних сервиса за младе, успостављање стандарда рада КЗМ и процена, праћење и унапређење рада КЗМ.
- Програми и пројекти подршке младима у образовању, васпитању, безбедности, здрављу и партиципацији - финансирање или суфинансирање програма и пројеката усмерени на пружање подршке умрежавању младих и побољшању услова за учешће у доношењу одлука кроз одржив институционални оквир, а на основу потреба младих и у партнерству са младима, подизање свести младих о здравим стиливима живота, безбедности и животној средини.
- Програми и пројекти подршке младима у запошљавању - финансирање или суфинансирање програма и пројеката за подстицање и стимулисање различитих облика запошљавања, samozapošljavanja и предузетништва младих, развијање услуга и механизма који поспешују запошљивост и запосленост младих кроз међусекторску сарадњу и оснаживање младих да усвајају вештине за активно, одговорно и ефикасно управљање каријером.
- Подстицаји за изградњу инфраструктуре и супраструктуре у туристичким дестинацијама - финансирање/суфинансирање пројеката развоја туризма за подстицање квалитета туристичке понуде које реализују привредна друштва и предузетници регистровани за обављање делатности у области туризма, као и регистрована пољопривредна газдинства. Финансијска подршка реализацији ових пројеката се пружа додељивањем кредита.

²² <https://www.mto.gov.rs/>

- Подстицаји за пројекте промоције, едукације и тренинга у туризму - суфинансирање пројеката развоја туризма промоције туристичких производа и туристичких простора Србије и подстицања рецептивне туристичко-угоститељске понуде, унапређења и реализације статистичких истраживања и методологије сателитских рачуна, као и едукације и тренинга у туризму.
- Подстицаји унапређењу рецептивне туристичко-угоститељске понуде - подстицаји туристичким агенцијама, организаторима туристичког путовања, као начин подршке за промотивне и маркетиншке активности које су неопходне за достизање потребног нивоа промета страних туриста.

1.1.21 МИНИСТАРСТВО ИНФОРМИСАЊА И ТЕЛЕКОМУНИКАЦИЈА²³

Из буџета РС, Министарство финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Развој ИКТ инфраструктуре у установама образовања, науке и културе
- Изградња широкопојасне комуникационе инфраструктуре у руралним пределима
- Дигитализација туристичке понуде Србије - припрема инфраструктурне комуникационе и апликативне базе за спровођење дугорочних циљева дигитализације туристичких локација.
- Подршка остваривању јавног интереса у области информисања - суфинансирање путем конкурса, пројеката медија, независних продукција, удружења и организација које се баве производњом медијских садржаја за пројекте који доприносе разноликости медијских садржаја и плурализму идеја и вредности, развоју медијског стваралаштва у области културе, образовања и науке, информисању и унапређењу положаја свих сегмената друштва.
- Подршка информисању националних мањина на сопственом језику - суфинансирање путем конкурса пројеката медија, продукција и удружења намењених информисању припадника националних мањина.
- Подршка информисању особа са инвалидитетом - суфинансирање путем конкурса пројеката медија, продукција и удружења намењених информисању особа са инвалидитетом.

1.1.22 МИНИСТАРСТВО ЗА ЈАВНА УЛАГАЊА²⁴

Из буџета РС, Министарство финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Обнова и изградња објеката јавне намене и санирање последица елементарне непогоде - санација и обнова објеката јавне намене у јавној својини.
- Обнова и изградња објеката јавне намене у области здравства.
- Обнова и изградња објеката јавне намене у области просвете и науке.
- Обнова и изградња објеката јавне намене у области спортске инфраструктуре.
- Обнова и изградња објеката јавне намене у области социјалне заштите.
- Обнова и изградња објеката јавне намене у области културе.
- Обнова и изградња објеката јавне намене у области локалне комуналне инфраструктуре.

²³ <https://mit.gov.rs/>

²⁴ <https://www.obnova.gov.rs/>

1.1.23 КАБИНЕТ МИНИСТРА БЕЗ ПОРТФЕЉА ЗАДУЖЕНОГ ЗА УНАПРЕЂЕЊЕ РАЗВОЈА НЕДОВОЉНО РАЗВИЈЕНИХ ОПШТИНА²⁵

Из буџета РС, Кабинет Министра без портфеља финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Јавни позив за подношење предлога пројеката на Програм финансирања пројеката од јавног интереса које реализују удружења са територија изразито недовољно развијених општина (јединице локалне самоуправе из четврте групе).
- Јавни позив за пријаву пројеката за Програм подршке унапређења развоја изразито недовољно развијених општина (јединице локалне самоуправе из четврте групе)
- Подршка спровођењу мера равномерног регионалног развоја-израда пројектно-техничке документације, планске документације и стратешких докумената из надлежности јединица локалне самоуправе.

1.1.24 КАБИНЕТ МИНИСТРА БЕЗ ПОРТФЕЉА ЗАДУЖЕНОГ ЗА КООРДИНАЦИЈУ АКТИВНОСТИ И МЕРА У ОБЛАСТИ ОДНОСА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ СА ДИЈАСПОРОМ²⁶

Из буџета РС, Кабинет Министра без портфеља финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Заштита права и интереса припадника дијаспоре и Срба у региону - суфинансирање пројеката удружења грађана обавља се професионална едукација и правна помоћ дијаспори и Србима у региону.
- Конкурс за суфинансирање пројеката који својим квалитетом доприносе очувању и јачању веза матичне државе и дијаспоре, као и матичне државе и Срба у региону - подршка организацији школа, кампова (програми намењени упознавању матице), летњих школа српског језика, едукативних радионица и едукација (за унапређење наставе српског језика) намењених очувању културног и језичког идентитета деце и омладине у дијаспори и региону.
- Конкурс за суфинансирање пројеката који својим квалитетом доприносе очувању и јачању веза матичне државе и дијаспоре, као и матичне државе и Срба у региону.

1.1.25 КАБИНЕТ МИНИСТРА БЕЗ ПОРТФЕЉА ЗАДУЖЕНОГ ЗА РАВНОМЕРНИ РЕГИОНАЛНИ РАЗВОЈ²⁷

Из буџета РС, Кабинет Министра без портфеља финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Јавни позив за пријаву пројеката за Програм подстицања регионалног раста у Републици Србији за средстава за суфинансирање израде развојних докумената регионалног развоја и за суфинансирање пројеката од значаја за регионални раст - право на коришћење средстава за суфинансирање израде развојних докумената на нивоу ЈЛС и регионалних области имају једна или више ЈЛС и АРРА или ЈЛС самостално, које заједно учествују у пројектима.

²⁵ <https://rmro.gov.rs/javni-konkursi/>

²⁶ <https://www.mbpdijaspora.gov.rs/>

²⁷ <https://rrrz.gov.rs/extfile/sr/472/%D0%88avni%20poziv.pdf>

1.2 ОРГАНИ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

1.2.1 УПРАВА ЦАРИНА²⁸

Из буџета РС, Управа царина финансира пројекат:

- Изградња комплекса царинске испоставе при ГП Градина.

1.2.2 УПРАВА ЗА СЛОБОДНЕ ЗОНЕ²⁹

Из буџета РС, Управа за слободне зоне финансира пројекат:

- Промоција, развој, контрола и надзор слободних зона - додатне погодности локалне самоуправе за улагања на подручју слободне зоне, проширење подручја слободних зона, промоција слободних зона.

1.2.3 РЕПУБЛИЧКА ДИРЕКЦИЈА ЗА ВОДЕ³⁰

Из буџета РС, Дирекција финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Уређење и коришћење вода - изградња, реконструкција водних објеката за снабдевање водом за пиће и санитарно хигијенске потребе, постројења за припрему воде за пиће, магистралних цевовода и резервоара, ради обезбеђења здраве пијаће воде у довољној количини за насеља и индустрију у општинама и градовима.
- Заштита вода од загађивања - заштита и унапређење квалитета површинских и подземних вода чиме се омогућава заштита животне средине, здравља људи кроз смањену опасност од хидричних епидемија, као и заштита изворишта кроз изградњу и реконструкцију водних објеката за сакупљање, одвођење и пречишћавање отпадних вода.
- Уређење водотока и заштита од штетног дејства вода - заштита од поплава спољним и унутрашњим водама и од леда, заштиту од ерозије и бујица и отклањању последица таквог деловања вода и управљање ризицима од штетног дејства вода.
- Електрификација система за наводњавање - изградња недостајућих електроенергетских објеката, како би се створили услови за прикључење објеката пољопривредних произвођача.
- Пројекат интегрисаног развоја коридора Саве и Дрине - финансирање заштите од поплава, улагање у управљање животном средином, бране и повезане активности у одабраним приоритетним областима дуж коридора реке Саве и Дрине и пружање подршке за спровођење побољшања пловног пута деминирањем десне обале коридора реке Саве и Дрине.
- Изградња система за наводњавање - изградња, реконструкција, уређење и санација водних објеката и система за наводњавање, на регионалним хидросистема за наводњавање и двонаменским система на подручју Срема, Бачке и Баната и хидромелиорационим системима на подручју Шапца, Чачка, Панчевачког рита и Тополе.
- Комплетирање постојеће мрежу за јавно водоснабдевање у насељима, уз њено проширење и на приградска подручја - Реализација Програма унапређења система водоснабдевања у градовима и општинама Сомбор, Вршац, Шабац, Панчево, Сремска

²⁸ <https://www.carina.rs/>

²⁹ <https://www.usz.gov.rs/>

³⁰ <https://rdvode.gov.rs/>

Митровица, Лозница, Смедерево, Краљево, Јагодина, Трстеник, Алексинац, Врање, Пирот Лесковац, Параћин, Књажевац, Врбас и Кикинда.

Остали пројекти које спроводи Дирекција, а који се финансирају из других извора

- Животна средина и клима - средства ИПА Програма, заштита и унапређење квалитета површинских и подземних вода кроз изградњу постројења за пречишћавање отпадних вода за агломерацију Лозница.

1.2.4 УПРАВА ЗА ШУМЕ³¹

Из буџета РС, Управа финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Одрживи развој и унапређење шумарства - заштита шума, садња шумског дрвећа у јесен текуће и пролеће наредне године, нега шума, градња шумских путева, производња шумског семена и производња шумског садног материјала.
- Конкурс за доделу средстава по Годишњем програму коришћења средстава за одрживи развој и унапређење шумарства - право на доделу средстава има сопственик, односно корисник шума и шумског земљишта, правно лице и предузетник, и научноистраживачка установа.
- Конкурс за доделу средстава по Годишњем програму за градњу и реконструкцију шумских путева - право на доделу средстава има сопственик, односно корисник шума и шумског земљишта, правно лице и предузетник.
- Конкурс за расподелу и коришћење средстава за одрживи развој и унапређење ловства за субвенције у области ловства.

1.2.5 УПРАВА ЗА АГРАРНА ПЛАЋАЊА³²

Из буџета РС, Управа финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Директна плаћања - плаћања која се директно додељују произвођачима кроз одређене мере подршке и то кроз премију за млеко, подстицаје за биљну и сточарску производњу и реализацију регреса.
- Мере руралног развоја - раст конкурентности (укључујући достизање вишег нивоа додате вредности и стандарда квалитета, као и управљање ризицима), унапређење животне средине, диверсификацију дохотка и унапређење квалитета живота руралних територија.
- Јавни позив за подношење пријава за остваривање права на подстицаје у пољопривреди и руралном развоју.
- Кредитна подршка у пољопривреди - кроз субвенционисање дела каматне стопе за одобрене кредите у области пољопривредне производње, намењених развоју сточарства, ратарства, воћарства, виноградарства, повртарства и цвећарства, као и различитих облика инвестиционих улагања и набавке пољопривредне механизације и опреме.
- Посебни подстицаји - подстицаји за производњу садног материјала и сертификацију и клонску селекцију, подстицаје за спровођење одгајивачких програма, ради остваривања одгајивачких циљева у сточарству, као и подстицаје за спровођење научноистраживачких, развојних и иновативних пројеката у пољопривреди.

³¹ <https://upravazasume.gov.rs/>

³² <https://uap.gov.rs/>

Остали пројекти које спроводи Управа, а који се финансирају из других извора:

- Пројекат тржишно оријентисане пољопривреде – средстава Међународне банке за обнову и развој, намењен финансирању грант шеме за пољопривредне произвођаче и успостављање јединственог информационог система Министарства пољопривреде и органа у саставу.

1.2.6 УПРАВА ЗА ПОЉОПРИВРЕДНО ЗЕМЉИШТЕ³³

Из буџета РС, Управа финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Подршка уређењу пољопривредног земљишта - финансијска подршка путем конкурса за извођење радова у области уређења пољопривредног земљишта путем: мелиорације ливада и пашњака, привођења култури пољопривредног земљишта, изградње система за наводњавање, изградње система за одводњавање.
- Конкурс за расподелу средстава за извођење радова на заштити, уређењу и коришћењу пољопривредног земљишта.
- Подршка заштити и коришћењу пољопривредног земљишта - финансијска подршка путем конкурса јединицама локалних самоуправама и научним институцијама за израду Програма, пројеката и студијско истраживачких радова од значаја за ЈЛС и Републику Србију.

1.2.7 НАЦИОНАЛНА АКАДЕМИЈА ЗА ЈАВНУ УПРАВУ³⁴

Из буџета РС, Академија финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Стручно усавршавање у јавној управи - припрема, спровођење и развој општих програма стручног усавршавања и програма обуке руководиоца и запослених.
- Јачање професионалних капацитета државних службеника на положају.

1.2.8 РАЗВОЈНА АГЕНЦИЈА СРБИЈЕ³⁵

- Јавни позив за учешће у програму подршке развоју конкурентности – финансирање пројеката за повећање нивоа коришћења стандарда у производњи и организацији пословања, сертификацији производа, система менаџмента и повећању коришћења других услуга у области инфраструктуре квалитета.
- Јавни позив за учешће у Програму за унапређење сарадње и подизање капацитета на регионалном и локалном нивоу – финансирање пројеката који за унапређење економског и регионалног развоја кроз јачање међуинституционалне сарадње и капацитета акредитованих регионалних развојних агенција и јединица локалне самоуправе.
- Јавни позив за доделу средстава подстицаја ради привлачења директних улагања у аутоматизацију постојећих капацитета у области прехранбене индустрије.

³³ <https://upz.minpolj.gov.rs/sadrzaj/>

³⁴ <https://www.napa.gov.rs/>

³⁵ <https://ras.gov.rs/>

1.2.9 АГЕНЦИЈА ЗА УПРАВЉАЊЕ ЛУКАМА³⁶

Из буџета РС, Академија финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Јавни позив у оквиру програма прекограничне и транснационалне сарадње „Транснационални програм Дунав“ (INTERREG) за финансирање пројеката координације за приоритетне области у оквиру ЕУ стратегије за Дунавски регион.

1.3 ФОНДОВИ

1.3.1 ФОНД ЗА РАЗВОЈ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ³⁷

- Инвестициони кредити клијентима којима су неопходна средства за финансирање набавке опреме, машина, постројења, затим изградњу или куповину производног или пословног простора.
- Трајна обртна средства потребна за финансирање текућих обавеза које настају у редовним пословним активностима крајњег корисника кредита, а односе се на набавку сировина и материјала, залиха, као и остале производне трошкове, потраживања од купаца, обавеза према добављачима.
- Кредити за привредне субјекте који послују у неразвијеним и изразито неразвијеним подручјима.

1.3.2 ФОНД ЗА ИНОВАЦИОНУ ДЕЛАТНОСТ³⁸

Фонд подржава развој иновација кроз одговарајуће инструменте финансијске, техничке и саветовадне подршке, у циљу оснаживања иновативних предузећа и јачања везе између истраживања и развоја са једне и пословног сектора са друге стране, поштујући највише етичке, финансијске и пословне стандарде и праксе.

- **Програм ваучера у областима 4С** – Програм „Иновациони ваучери“ представља једноставан финансијски механизам који омогућава малим и средњим предузећима да, користећи услуге научноистраживачког сектора, подигну ниво иновативности својих производа и постану конкурентнији на тржишту. Максимални износ који се одобрава по иновационом ваучеру јесте до 800.000 динара, односно иновационим ваучером покрива се до 60% укупних трошкова услуге. Иновациони ваучери се додељују на основу јавног позива.
- **Програм сарадње науке и привреде у областима 4С** – има за циљ да унапреди индустријска истраживања тако што ће подстаћи предузећа из приватног сектора и научноистраживачке организације из јавног сектора (у већинском државном власништву) да спроводе заједничке пројекте из области истраживања и развоја с идејом да стварају нове или унапреде постојеће комерцијално исплативе производе и услуге, као и иновативне технологије са значајним утицајем на будући развој и тржишним потенцијалом. Корисници средстава су конзорцијуми који развијају нове комерцијално применљиве технологије, услуге и производе из области приоритета паметне специјализације. Конзорцијуми морају бити сачињени од најмање једног приватног предузећа и једне јавне научноистраживачке организације, а могу највише имати пет чланова. Кроз овај програм, Фонд за иновациону делатност додељује суфинансирање у максималном износу до 300.000 евра по пројекту, односно

³⁶ <https://www.aul.gov.rs/>

³⁷ <https://fondzarazvoj.gov.rs/cir>

³⁸ <http://www.inovacionifond.rs/cir/>

максимално до 70% укупног буџета пројекта, уз обавезно суфинансирање конзорцијума у износу од минимум 30% укупног буџета пројекта, када је главни члан конзорцијума микро или мало предузеће.

- **Програм финансирања развојно-иновативних пројеката компанија у областима 4С** – програм суфинансирања иновација намењен је предузећима из области 4С којима су потребна знатна финансијска средства за реализацију развојног циклуса технолошких иновација и покривање високих трошкова за пренос истраживања у комерцијално одржив производ. Подносиоци пријава су микро, мала и средња приватна предузећа основана у Републици Србији, која развијају технолошку иновацију за којом постоји тржишна потреба и имају потенцијал за стварање нове интелектуалне својине, као и конкурентску позицију у глобалном и домаћем окружењу. Износ који додељује Фонд не може прећи износ од 300.000 евра, а реализација пројеката може трајати најдуже 24 месеца. Средства која Фонд за иновациону делатност додељује у оквиру овог програма покривају највише 60% укупно одобреног буџета пројекта, док најмање 40% мора да обезбеди подносилац пријаве (предузеће) из других приватних извора, независно од Фонда.
- **Акцелератор и потпрограм намењен стартаповима у областима 4С** – програм ће се састојати од две компоненте: једне за рану фазу (идеја) и друге за компаније у фази scale-up-a (повећавања обима пословања). Свака компонента ће обухватити по 20 компанија (тимови од два оснивача) годишње, које изаберу на конкурентном нивоу инвеститори који учествују (укључујући пословне анђеле, фондове ризичног капитала у раној фази итд.). Свака компонента имаће програме интензивног тренинга и менторства у трајању од два до три месеца. Програм ће се спровести уз подршку Светске банке у износу од 8.000.000 долара.
- **Доказ концепта, програм за истраживаче из научноистраживачких организација** – ова мера намењена је за подршку иновацијама од најранијих фаза развоја, насталих у научноистраживачким организацијама. Овај програм пружа финансијску и менторску подршку за утврђивање настанка новог производа, процеса или технологије с комерцијалним потенцијалом. Захваљујући овом програму, тимови пројеката којима је одобрено финансирање имаће на располагању ментора за дефинисање производа, израду пословног модела и будући развој.
- **Програм раног развоја** – намењен је приватним предузећима која развијају технолошку иновацију за којом постоји потреба на тржишту и која имају потенцијал за стварање нове интелектуалне својине. Циљ је да се обезбеђивањем финансирања за развој иновативних технологија, производа и услуга с тржишном применом подстакне иновативно предузетништво и омогући опстанак пословања током критичне фазе истраживања и развоја. Подносилац пријаве може бити приватно микро или мало предузеће у већинском српском власништву, основано у Републици Србији и не старије од пет година у тренутку пријављивања, као и тим који се састоји од највише пет чланова. Средства која се додељују могу покрити највише 70% укупно одобреног буџета пројекта, док износ финансирања Фонда за иновациону делатност не може бити већи од 80.000 евра за пројекте у трајању до једне године. Најмање 30% укупно одобреног буџета пројекта мора да обезбеди подносилац пријаве (предузеће) из других приватних извора, независно од Фонда.

1.3.3 ФОНД ЗА НАУКУ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ³⁹

Примарни циљ оснивања Фонда за науку Републике Србије, као посебне организације, јесте пружање подршке научно истраживачкој делатности и развојним активностима у Републици Србији, управљање и обезбеђивање финансијских средстава, као и пружање стручне подршке истраживачима из акредитованих научноистраживачких организација у реализацији научних пројеката у оквиру програма које расписује Фонд за науку Републике Србије. Програмске активности Фонда за науку Републике Србије се реализују кроз следеће објављене програме:

- **Програм за изврсне пројекте младих истраживача (ПРОМИС)** има за циљ укључивање младих истраживача у научноистраживачки рад, јачање професионалних капацитета младих истраживача, оспособљавање младих доктора наука за руковођење пројектима, оспособљавање младих истраживача за конкурисање за друге истраживачке пројекте, посебно у Европској унији, креирање нових пројектних тимова, као и пружање подршке извршним идејама и научноистраживачком раду који ће утицати на друштво и привреду. Програм подршке развоја пројеката у области вештачке интелигенције осмишљен је тако да подстакне изврсност и релевантност научних истраживања у Републици Србији у домену вештачке интелигенције, подстакне примену резултата научних истраживања из домена вештачке интелигенције у развоју привреде Републике Србије, потенцира изврсност и развој људских ресурса из домена вештачке интелигенције за науку и привреду Републике Србије и унапређује међународну сарадњу у предметном домену науке и иновација.
- **Програм сарадње српске науке са дијаспором** – ваучери за размену знања, има за циљ да омогући успостављање научне сарадње са дијаспором ради унапређења и размене знања, успостављање или унапређење научне сарадње, заједничког рада на научноистраживачким и истраживачко-развојним проблемима и изазовима, објављивање заједничких радова и патената, подршку развоју нових услуга, комерцијализацији производа, трансфера технологија, ширење мреже и сарадње са дијаспором, као и припреме предлога заједничких пројеката за конкурисање код иностраних фондова.
- **Програм ИДЕЈЕ** има за циљ финансирање пројеката који се базирају на извршним идејама које могу у будућности имати значајан утицај на развој науке и истраживања, привреде и/или друштва у целини, укључивање извршних истраживача у научноистраживачки рад, јачање професионалних капацитета истраживача и стварање нових пројектних тимова.

Сви програми које Фонд за науку Републике Србије реализује путем јавних позива треба да обезбеде висок научни ниво, иновативност резултата, конкурентност на међународном нивоу и релевантност у односу на изазове друштва у целини. Средства за рад Фонда за науку Републике Србије обезбеђују се из буџета Републике Србије, а додатна средства обезбеђена су кроз међународни уговор са Светском банком.

1.3.4 ЦЕНТАР ЗА ПРОМОЦИЈУ НАУКЕ (ЦПН)⁴⁰

Центар за промоцију науке је јавна институција, са циљем да промовише науку и технологију кроз сарадњу са истраживачким и образовним институцијама у земљи и широм света, са приватним сектором, медијима, државним органима. Улога ЦПН-а је да успостави везу између

³⁹ <https://fondzanauku.gov.rs/>

⁴⁰ <https://www.cpn.edu.rs/>

науке и друштва окупљајући све релевантне актере и ширу јавност у процесу истраживања и иновација. Крајњи циљ је интеграција друштва у истраживачке процесе како би се стекао што бољи увид у потребе грађана и што адекватније суочавало са друштвеним изазовима.

Од 2011. године, па закључно са 2020. годином, Центар за промоцију науке кроз јавни позив финансира пројекте промоције и популаризације науке на територији Републике Србије. У назначеном периоду укупно је одобрено и финансирано 527 пројеката и за те намене издвојено је 113,445 милиона динара. Од 2020. године Центар за промоцију науке посебно финансира пројекте који се спроводе кроз основану мрежу од 15 научних клубова⁵⁸ при регионалним центрима за стручно усавшавање (1,855 милиона динара).

1.4 БАНКЕ

1.4.1 Erste Bank A.D.⁴¹

- Финансирање јавног сектора - локалне самоуправе и јавних предузећа.
- Финансирање пројеката обновљивих извора енергије.
- Финансирање инвестиционих пројеката на принципима пројектног финансирања.
- Програма подршке малим и средњим предузећима за отварање и очување одрживих послова.

1.4.2 UniCredit banka⁴²

- Финансирања предузећа посвећеним побољшању друштвеног утицаја свог пословања као и могућности запошљавања различитих категорија жена, младих и сегмената становништва који се суочавају са већим препрекама за улазак на тржиште рада.
- Квалификоване инвестиције и улагања у енергетску ефикасност која се односе на побољшање енергетске ефикасности објеката и индустријског сектора.
- COSME програм је намењен малим и средњим предузећима, према сегментацији ЕУ, са циљем пружања подршке стратегији за одржив и свеобухватан раст.

1.4.3 Banca Intesa⁴³

- Кредити за унапређење енергетске ефикасности - кредит је намењен за улагања у постављање изолације, уградњу нових прозора, врата, топлотних пумпи, соларних панела, замену расвете и бројна друга енергетски ефикасна решења.
- Intesa Casa зелени кредити - стамбени кредит за куповину енергетски штедљивих станова, са енергетским пасошем А или Б категорије.

1.4.4 NLB Komercijalna banka⁴⁴

- ECG Инвестициони кредити намењени су за финансирање енергетски ефикасних мера, мера за обновљиве изворе енергије, инклузионих пројеката, циркуларне економије.
- Инвестициони кредити намењени су за финансирање куповине опреме, машина, возила, финансирање куповине, изградње пословног простора за сопствену употребу, рефинансирање инвестиционих кредита у другим банкама, рефинансирање сопствене

⁴¹ <https://www.erstebank.rs/sr/Pravna-lica>

⁴² <https://www.unicreditbank.rs/rs/pi.html>

⁴³ <https://www.bancaintesa.rs/>

⁴⁴ <https://www.nlbkb.rs/>

инвестиције - легализација изграђених објеката - остала улагања у основна средства у сврху обављања делатности.

1.4.5 Банка Поштанска штедионица⁴⁵

- Инвестициони кредити су намењени финансирању дугорочних инвестиционих потреба предузећа. То може бити инвестирање у основна средства, возила, постројења, машине, опрему, изградњу или куповину пословног простора, рефинансирање сопствене инвестиције.
- Програм промоције Ромског предузетништва, кредити малим и средњим привредним друштвима чији су оснивачи резиденти ромске националности, као и предузетницима ромске националности.

1.4.6 ProCredit banka⁴⁶

- Кредити за енергетску ефикасност.
- Бизнис кредити за соларне панеле.
- Бесповратна средства за нове машине.

⁴⁵ <https://www.posted.co.rs/>

⁴⁶ <https://www.procreditbank.rs/>

2 МЕЂУНАРОДНИ ИЗВОРИ

2.1 ФОНДОВИ ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ

2.1.1 ИПА - ИНСТРУМЕНТ ЗА ПРЕТПРИСТУПНУ ПОМОЋ

Од 2007. године Европска унија (ЕУ) пружа финансијску подршку државама "Западног Балкана" кроз јединствени Инструмент за претприступну помоћ (ИПА), који је објединио све дотадашње претприсутпне инструменте за финансијску помоћ: PHARE, SAPARD, ISPA, CARDS. У периоду 2021-2027. године свим ИПА корисницама ће на располагање бити стављено 14,162 милијарде евра. Укупан буџет за период 2014-2020. године износио је 11,668 милијарди евра, а Србији је из ИПА 2015 било намењено око 200 милиона евра бесповратне помоћи. Укупан ИПА буџет за период 2007-2013. године износио је 11,468 милијарди евра. У периоду 2007-2013. године РС је било намењено око 1,4 милијарде евра.

2.1.1.1 ИНСТРУМЕНТ ЗА ПРЕТПРИСТУПНУ ПОМОЋ ИПА 2021-2027.

Након политичког договора између Европског парламента и Савета ЕУ у вези са ИПА III инструментом, 15. септембра 2021. године је усвојена Уредба о ИПА III инструменту за период 2021-2027. Општи циљ ИПА III представља подршку корисницима у спровођењу политичких, институционалних, економских и социјалних реформи потребних за њихово усклађивање са вредностима и правилима ЕУ и постизање чланства у ЕУ. Поред тога, уредба садржи листу специфичних циљева груписаних у пет категорија (тзв. „Прозора“).

- 1) Владавина права, основна права и демократија (15,1%);
- 2) Добро управљање, усклађивање са правним тековинама ЕУ, стратешка комуникација и добросуседски односи (16,6%);
- 3) Зелена агенда и одрживо повезивање (42,4%);
- 4) Конкурентност и инклузивни раст (22,3%);
- 5) Територијална и прекогранична сарадња (3,5%).

Како би постигла уравнотежену расподелу средстава међу ИПА корисницама, Европска комисија (ЕК) је предложила принцип „правичне расподеле“ који ће се мерити током целог периода спровођења ИПА III (2021. - 2027.), а не на годишњој основи. Међутим, приступ фондовима ће се поред поменутог принципа заснивати и на критеријумима као што су: усклађеност са стратешким оквиром и ИПА III програмским оквиром, спремност пројеката / програма за спровођење и њихов очекивани утицај и напредак у процесу европских интеграција са посебном пажњом на области владавине права, основних права и доброг управљања.

Постојеће ИПА структуре треба да послуже као основа за ефикасно коришћење овог инструмента али и друге потенцијалне изворе ЕУ средстава. На овај начин, као и спровођењем ИПА програма по моделу индиректног управљања, наставиће се јачање капацитета нужних за прелазак на употребу фондова Кохезионе политике. Главни партнери у процесу планирања и програмирања инструмента ИПА III биће, као и до сада, Национални ИПА координатор и Делегација ЕУ⁴⁷.

⁴⁷ <https://www.mei.gov.rs/srp/fondovi/fondovi-evropske-unije/ipa-instrument-za-pretpristupnu-pomoc/instrument-za-pretpristupnu-pomoc-2021-2027/>

2.1.1.2 ИПА II – ИНСТРУМЕНТ ЗА ПРЕТПРИСТУПНУ ПОМОЋ 2014 – 2020

ИПА II представља оквир за претприступну подршку ЕУ за период 2014-2020. Једна од промена у програмирању и имплементацији ИПА II инструмента у односу на ИПА I у периоду 2007-2013. односи се на структуру програма ИПА II, у којој су уместо 5 компоненти, које су биле карактеристичне за ИПА I, уведене области политике ("*policy areas*"). Области политике у оквиру ИПА II су: реформе као део припрема за чланство у ЕУ и изградња институција и капацитета; друштвено-економски и регионални развој; запошљавање, социјалне политике, образовање, унапређење равноправности полова и развој људских ресурса; пољопривреда и рурални развој, и регионална и територијална сарадња.

Србији је из ИПА 2015 било намењено око 200 милиона евра бесповратне помоћи из које би били финансирани пројекти из области енергетике и саобраћаја, владавине права, реформе државне управе и пољопривреде. За период 2014-2020 претприступна помоћ у Србији је имала два главна стуба: Демократија и владавина права и Конкурентност и развој.

2.1.1.3 ИНСТРУМЕНТ ЗА ПРЕТПРИСТУПНУ ПОМОЋ ИПА 2007-2013.

Имплементација ИПА 2007-13. је била намењена пружању финансијске помоћи путем пет канала (познатих као "компоненте"): помоћ у транзицији и изградња институција; прекогранична сарадња ("*Cross border cooperation*"- СВС); регионални развој; развој људских ресурса и рурални развој.

2.1.1.4 ПРОГРАМИ ЕВРОПСКЕ ТЕРИТОРИЈАЛНЕ САРАДЊЕ У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ 2021-2027

Програми територијалне сарадње⁴⁸ или Интеррег програми представљају финансијску подршку сарадњи пограничних територија суседних држава (прекогранична сарадња) или сарадњи делова или целих држава (транснационална и међурегионална сарадња) на решавању питања од заједничког интереса – заштита животне средине, управљање отпадом, пружање услуга у различитим секторима, културна и економска сарадња, туризам, саобраћај итд. Основа за спровођење програма је седмогодишњи оперативни програм или програм сарадње који се састоји из анализе територије обухваћене програмом, изазова са којима се та територија суочава и анализе који од тих изазова могу да се превазиђу кроз сарадњу са институцијама из делова других држава обухваћених програмом.

У финансијском периоду 2021-2027. год., Србија учествује у десет програма европске територијалне сарадње и то: Мађарска-Србија, Румунија-Србија, Бугарска-Србија, Хрватска-Србија, Србија-Босна и Херцеговина, Србија-Црна Гора, Србија-Северна Македонија, ИПА Јадранско-јонски програм, Програм за Дунавски регион и Програм УРБАКТ. Такође, постоји могућност да се током ове финансијске перспективе Србији одобре додатни програми територијалне сарадње.

https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/enlargement-policy/overview-instrument-pre-accession-assistance/how-does-it-work_en

48

https://www.mei.gov.rs/upload/documents/publikacije/Brosure%20nove/22/Programi_evropske_teritorijalne_saradnje_u_RS_2021-2027.pdf

У наредном тексту су приказани програми који су доступни градовима и општинама ЕУ ПРО плус програма (сви осим програма прекограничне сарадње Мађарска-Србија).

2.1.1.4.1 ПРОГРАМ ПРЕКОГРАНИЧНЕ САРАДЊЕ РУМУНИЈА - СРБИЈА

Област подршке⁴⁹

Приоритет 1: Заштита животне средине и управљање ризиком

Специфични циљеви у оквиру овог тематског приоритета су:

- Унапређење заштите и очувања природе, биодиверзитета и зелене инфраструктуре, укључујући урбана подручја, и смањење свих облика загађења;
- Промовисање обновљиве енергије у складу са ирективом о обновљивој енергији (ЕУ) 2018/2001. укључујући критеријуме одрживости који су у њој наведени;
- Промовисање енергетске ефикасности и смањења емисије гасова са ефектом стаклене баште и
- Промовисање прилагођавања климатским променама и спречавање ризика од катастрофа, прилагодљивост у складу са приступима заснованим на екосистему.

Приоритет 2: Друштвени и економски развој

Специфични циљеви у оквиру овог тематског приоритета су:

- Унапређење једнаког приступа инклузивним и квалитетним услугама у образовању, обукама и целоживотном учењу путем развоја приступачне инфраструктуре, као и јачање прилагодљивости за даљинско и онлајн образовање и обуку;
- Обезбеђивање једнаког приступа здравственој заштити и унапређење прилагодљивости здравствених система, укључујући примарну заштиту, и промовисање преласка са институционалне на бригу засновану на породици и заједници и
- Јачање улоге културе и одрживог туризма у економском развоју, социјалној инклузији и друштвеним иновацијама.

Приоритет 3: Повећање капацитета за управљање границом

Специфични циљ у оквиру овог тематског приоритета је:

- Јачање институционалних капацитета органа јавних власти, нарочито оних овлашћених да управљају одређеном територијом и заинтересованих страна.

Финансијска средства

ИПА	74.566.827,00 евра
Укупно (ИПА суфинансирање) +	87.725.678,82 евра

⁴⁹ <https://www.romania-serbia.net/>

2.1.1.4.2 ПРОГРАМ ПРЕКОГРАНИЧНЕ САРАДЊЕ БУГАРСКА - СРБИЈА

Област подршке⁵⁰

Приоритет 1: Конкурентни погранични регион

Специфични циљ у оквиру овог тематског приоритета је:

- Унапређење одрживог раста и конкурентности МСП и отварање нових радних места у МСП, укључујући продуктивне инвестиције.

Приоритет 2: Интегрални развој пограничног региона

Специфични циљ у оквиру овог тематског приоритета је:

- Подстицање интеграног и инклузивног друштвеног, економског и еколошког развоја, културе, природног наслеђа, одрживог туризма и безбедности у подручјима која нису урбана.

Приоритет 3: Отпорнији погранични регион

Специфични циљ у оквиру овог тематског приоритета је:

- Промовисање прилагођавања климатским променама и превенција ризика од катастрофа, отпорност узимајући у обзир приступе засноване на екосистему.

Финансијска средства

ИПА			32.398.938,00 евра
Укупно (ИПА суфинансирање)		+	38.116.397,65 евра

2.1.1.4.3 ПРОГРАМ ПРЕКОГРАНИЧНЕ САРАДЊЕ ХРВАТСКА - СРБИЈА

Област подршке⁵¹

Приоритет 1: Сарадња за паметније програмско подручје

Специфични циљ у оквиру овог тематског приоритета је:

- Развијање и унапређење истраживачких и иновативних капацитета и усвајање напредних технологија.

Приоритет 2: Сарадња за зеленије програмско подручје које је отпорно на климатске промене

Специфични циљеви у оквиру овог тематског приоритета су:

- Промовисање обновљиве енергије у складу са директивом о обновљивој енергији (ЕУ) 2018/2001, укључујући критеријуме одрживости који су тамо наведени;
- Промовисање прилагођавања климатским променама и превенције ризика од катастрофа, отпорности, узимајући у обзир приступе засноване на екосистему.

Приоритет 3: Сарадња за здравије и инклузивније програмско подручје

⁵⁰ <http://www.ipacbc-bgrs.eu/>

⁵¹ www.croatia-serbia.com

Специфични циљ у оквиру овог тематског приоритета је:

- Осигуравање једнаког приступа здравственој заштити и подстицање отпорности здравствених система, укључујући примарну заштиту, и промовисање транзиције са институционалне на бригу засновану на породици и заједници.

Приоритет 4: Сарадња за одрживији и социјално иновативнији туризам и културу

Специфични циљ у оквиру овог тематског приоритета је:

- Јачање улоге културе и одрживог туризма у економском развоју, социјалној инклузији и друштвеним иновацијама.

Финансијска средства

ИПА			38.281.653,00 евра
Укупно суфинансирање)	(ИПА	+	45.037.238,82 евра

2.1.1.4.4 ПРОГРАМ ПРЕКОГРАНИЧНЕ САРАДЊЕ СРБИЈА - БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА

Област подршке⁵²

Приоритет 1: Подстицање туризма и културног и природног наслеђа

Специфични циљ у оквиру овог тематског приоритета је:

- Развијати и промовисати заједничке туристичке понуде засноване на културном и природном наслеђу

Приоритет 2: Улагање у младе, образовање и вештине

Специфични циљеви у оквиру овог тематског приоритета су:

- Побољшати активизам младих и друштвено-економско учешће младих
- Повећати запошљивост одређених група пружањем нових вештина.

Финансијска средства

ИПА			14.000.000,00 евра
Укупно суфинансирање)	(ИПА	+	16.223.529,41 евра

2.1.1.4.5 ПРОГРАМ ПРЕКОГРАНИЧНЕ САРАДЊЕ СРБИЈА - ЦРНА ГОРА

Област подршке⁵³

⁵² <http://srb-bih.org/>

⁵³ www.cbcsrb-mne.org

Приоритет 1: Подстицање запошљавања, мобилности радне снаге и социјална и културна инклузија у програмској области

Специфични циљ у оквиру овог тематског приоритета је:

- Побољшати квалитет јавних здравствених и социјалних услуга за укључивање маргинализованих група у програмској област.

Приоритет 2: Подстицање туризма и културног и природног наслеђа

Специфични циљ у оквиру овог тематског приоритета је:

- Побољшати и промовисати заједнички координирану прекограничну туристичку понуду засновану на заштићеном културном и природном наслеђу.

Финансијска средства

ИПА	8.400.000,00 евра
Укупно (ИПА суфинансирање) +	9.734.117,65 евра

2.1.1.4.6 ПРОГРАМ ПРЕКОГРАНИЧНЕ САРАДЊЕ СРБИЈА – СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА

Област подршке⁵⁴

Приоритет 1: Запошљавање, мобилност радне снаге и социјална и културна прекогранична укљученост

Специфични циљ у оквиру овог тематског приоритета је:

- Унапређење социјалне и културне инклузије и здравља

Приоритет 2: оснаживање туризма и културног и природног наслеђа

Специфични циљ у оквиру овог тематског приоритета је:

- Унапређење културног и природног наслеђа ка одрживом развоју туризма.

Финансијска средства

ИПА	8.400.000,00 евра
Укупно (ИПА суфинансирање) +	9.734.117,65 евра

2.1.1.4.7 ЈАДРАНСКО - ЈОНСКИ ТРАНСНАЦИОНАЛНИ ПРОГРАМ

Област подршке⁵⁵

Приоритет 1 – Подршка паметнијем Јадранско-јонском региону

⁵⁴ <https://eu.rs-mk.org/>

⁵⁵ www.adrioninterreg.eu

- Развој и унапређење истраживачких и иновативних капацитета и усвајање напредних технологија
- Развој вештина за паметну специјализацију, индустријску транзицију и предузетништво

Приоритет 2 – Подршка зеленијем Јадранско-јонском региону отпорнијем на климатске промене

- Промовисање прилагођавања на климатске промене и превенција ризика од катастрофа, подизање отпорности, узимајући у обзир приступе засноване на екосистемима
- Промовисање транзиције на циркуларну и ресурсно ефикасну економију
- Унапређење заштите и очувања природе, биодиверзитета и зелене инфраструктуре, укључујући урбана подручја, и смањење свих облика загађења
- Промовисање одрживе мултимодалне урбане мобилности, као део транзиције ка економији са нето нултом емисијом угљеника

Приоритет 3 – Повезанија Европа уз бољу мобилност (ЦП 3)

- Развој и унапређење одрживе, климатски отпорне, интелигентне и интермодалне националне, регионалне и локалне мобилности, укључујући побољшан приступ ТЕН-Т-у и прекограничној мобилности

Приоритет 4 – Подршка управљању Јадранско-јонским регионом (ISO1 – Боље управљање Интеррегом)

- Подршка управљању Стратегијом ЕУ за јадранско-јонски регион (ЕУСАИР) и институционалним капацитетима органа власти.

Финансијска средства

ЕФРР (државе чланице ЕУ)	65.848.129,00 евра
ИПА	70.840.386,00 евра
Укупна ЕУ средства (ЕФРР+ИПА)	136.688.515,00 евра
Укупно суфинансирање	24.121.502,65 евра
Укупно програм	160.810.017,65 евра

2.1.1.4.8 ТРАНСНАЦИОНАЛНИ ПРОГРАМ ЗА ДУНАВСКИ РЕГИОН

Област подршке⁵⁶

Приоритет 1 – Паметнији Дунавски регион

- Специфични циљ 1.1 Развијање и унапређење истраживачких и иновационих капацитета и коришћење напредних технологија
- Специфични циљ 1.2 Развијање вештина за паметну специјализацију, индустријску транзицију и предузетништво

Приоритет 2 – Зеленији Дунавски регион са ниском емисијом угљеника

⁵⁶ www.interreg-danube.eu

- Специфични циљ 2.1 Унапређење обновљиве енергије у складу са Директивом (ЕУ) 2018/2001, укључујући одрживе критеријуме дефинисане директивом
- Специфични циљ 2.2 Промовисање капацитета за прилагођавање климатским променама у Дунавском региону и управљање природним катастрофама на транснационалном нивоу у односу на еколошке ризике, узимајући у обзир екосистемске приступе
- Специфични циљ 2.3 Одрживо, интегрисано, транснационално управљање водама и седиментима у сливу реке Дунав, обезбеђујући добар квалитет и квантитет баланса између воде и седиментних наноса
- Специфични циљ 2.4 Заштита и очување биодиверзитета у еколошким коридорима и еко-регионима од транснационалног значаја у Дунавском региону

Приоритет 3 – Социјално оријентисан Дунавски регион

- Специфични циљ 3.1 Приступачна, инклузивна и ефективна тржишта рада
- Специфични циљ 3.2 Квалитетне, приступачне и инклузивне услуге у образовању, обуци и целоживотном учењу
- Специфични циљ 3.3 Јачање улоге културе и одрживог туризма у економском развоју, социјалној инклузији и друштвеним иновацијама

Приоритет 4 – Боље управљање сарадњом у Дунавском региону

- Специфични циљ 4.1 Подршка руковођењу ЕУСДР-ом
- Специфични циљ 4.2 Јачање институционалних капацитета за територијално и макро-регионално управљање.

Финансијска средства

ЕФРР (државе чланице ЕУ)	165,424,228.00 евра
ИПА	30,000,000.00 евра
НДИЦИ (државе суседи ЕУ)	19,623,629.00 евра
Укупно ЕУ допринос	215,047,857.00 евра
Укупно програм	268,809,822.00 евра

2.1.1.4.9 ПРОГРАМ УРБАКТ

УРБАКТ⁵⁷ је један од програма међурегионалне сарадње. Циљ програма је да подстакне одрживи интегрални урбани развој у градовима широм Европе, а пројекте спроводе општинске администрације у партнерству чинећи мреже сарадње. Мисија УРБАКТ-а је да омогући градовима да раде заједно и развију интегрална решења за урбане изазове, умрежавањем, учењем из међусобних искустава, извлачењем лекција и идентификовањем добрих пракси за побољшање урбаних политика.

Област подршке

Приоритет: Промовисање интегралног одрживог урбаног развоја кроз сарадњу

⁵⁷ <https://urbact.eu/>

- Специфични циљ: Унапређење институционалних капацитете локалне управе, посебно оних који имају мандат да управљају одређеном територијом, као и осталих заинтересованих страна.

Финансијска средства

ЕФРР (државе чланице ЕУ)	79,769,799.00 евра
ИПА	5,000,000.00 евра
Укупно ИПА	5,160,000.00 евра

2.1.1.5 ИНВЕСТИЦИОНИ ОКВИР ЗА ЗАПАДНИ БАЛКАН (WESTERN BALKANS INVESTMENT FRAMEWORK – WBIF)

Инвестициони оквир за Западни Балкан⁵⁸ (The Western Balkans Investment Framework- WBIF) подстиче социо-економски развој и процес приступања Европској унији широм Западног Балкана, пружањем финансијских средстава и техничке помоћи за стратешки важне инвестиције. Представља заједничку иницијативу Европске уније, међународних финансијских институција (ЕИБ, ЕБРД, СЕБ, КfW, АFD и WB), билатералних донатора и Западно- балканске шесторке. Инвестициони оквир за Западни Балкан сматра се главним регионалним инструментом за пружање подршке у припреми и спровођењу стратешки релевантних пројеката у области транспорта, енергетике, заштите животне средине и социјалне инфраструктуре у „државама у процесу приступања ЕУ“. Од фебруара 2014. године до децембра 2021. године, Србији је додељено: 30 грантова за техничку помоћ у укупној вредности преко 54 мил. евра; 6 инвестиционих грантова у вредности од 134,45 мил. евра при чему укупна инвестициона вредност суфинансираних инфраструктурних пројеката износи 605 мил. евра.

Табела: Преглед инвестиционих грантова по секторима

	Саобраћај	Износ инвестиц. гранта
1	Модернизација пруге Ниш-Димитровград-граница са Бугарском деоница: Сићево-Станичење-Димитровград	43.730000 евра
2	Модернизација пруге Ниш-Димитровград-граница са Бугарском-електрификација и сигнализација	27.770000 евра
3	Изградња аутопута рута Е80 Ниш-Медаре (I фаза Ниш-Плочник)	40.600000 евра
	Животна средина	
4	Макиш - доградња постројења за прераду питке воде	2.940865 евра
	Енергетика	

⁵⁸ <https://www.mei.gov.rs/srp/fondovi/fondovi-evropske-unije/ipa-instrument-za-pretpristupnu-pomoc/investicioni-okvir-za-zapadni-balkan-western-balkans-investment-framework-wbif/>

5	Изградња 400 kV далековода Крагујевац –Краљево са подизањем напонског нивоа 400кВ на подстаници Краљево 3, Трансбалкански коридор - I фаза: секција II	6.600000 евра
6	Изградња новог двоструког 400 KV далековода Обреновац - Бајина Башта, са реконструкцијом постојећих подстаница Обреновац и Бајина Башта уз подизање напонског нивоа подстанице Бајина Баште до 400 kV	12.800000 евра
7 / 8	2 регионална пројекта - део Регионалног програма за енергетску ефикасност за западни Балкан	2 инвестициона гранта у износу од 28.765972 евра

2021.године представљен је документ под називом „Стратешка оријентације WBIF-а за западни Балкан (EFSD+)“. Овај документ обухвата: контекст политике, правну основу и инструменте, укључујући нову стратегију повезивања ЕУ под називом „Global Gateway“, водеће принципи и опис области интервенција које ће бити подржане кроз Европски фонд за одрживи развој плус (енг: The European Fund for Sustainable Development Plus EFSD+) и буџетске гаранције као и комбиновање зајмова и грантова за јавни и приватни сектор. Такође су презентоване препоруке тзв. неформалних експертских радних групе (НРГ) за убрзање спровођења WBIF пројеката, Зелену агенду и друштвено одговорне јавне набавке, дате су информације о допуни Регионалног програма енергетске ефикасности (REEP+) у износу од преко 100 милиона евра, информације о приоритетима за подршку у наредном периоду, стопе суфинансирања пројеката средствима инвестиционог гранта ЕУ.

2.1.1.6 ИПАРД III

У оквиру инструмента за предпрístupну помоћ ИПА III период 2021-2027 која се примењује од 1. јануара 2021. године, налази се и посебан Програм ИПАРД III⁵⁹ за подршку у области руралног развоја. ЕК је утврдила буџет у износу од 288.000.000 евра за овај Програм за период 2021-2027. године. Управљачко тело ИПАРД-а поднело је коначну верзију ИПАРД III програма Европској комисији 21. јануара 2022. године. Од понуђених 13 мера које је ЕК ставила на располагање земљама кандидатима за чланство у ЕУ, Република Србија се одлучила да спроведе седам мера у оквиру ИПАРД III програма. У односу на ИПАРД II програм и до сада акредитоване мере, на располагању корисницима ће бити и следеће мере:

- Мера 4 - Агроекологија - клима и органска пољопривреда;
- Мера 5 - Имплементација локалних стратегија руралног развоја – LEADER приступ;
- Мера 6 - Инвестиције у руралну јавну инфраструктуру.

Планирано је увођење и нових сектора кроз ИПАРД III програм, као што су сектор рибарства, сектор за прераду житарица и индустријског биља, а у оквиру Мере 7, поред сектора руралног туризма, планирани су нови сектори и то: Директна продаја пољопривредних и локалних производа и сектор услуга у руралним подручјима.

⁵⁹ <https://www.mei.gov.rs/srp/fondovi/fondovi-evropske-unije/ipa-instrument-za-pretpristupnu-pomoc/ipard-iii/>

2.1.1.7 ВИШЕКОРИСНИЧКА ИПА

Развој регионалне сарадње један је од битних предуслова у процесу приступања ЕУ, а на бројним самитима између држава ЕУ и Западног Балкана потврђено је да ће приближавање ЕУ ићи упоредо са развојем регионалне сарадње. Осим што појединачно подржава државе кандидате и потенцијалне кандидате за чланство, ЕУ пружа финансијску и техничку подршку са циљем реализације заједничких (регионалних) приоритета корисница ИПА II инструмента. Ова подршка се обезбеђује из инструмента Вишекорисничка ИПА⁶⁰ (Multy Beneficiary IPA), чији је циљ да се унапреди регионална сарадња и реше питања од општег интереса за све кориснице ИПА. У складу са релевантном процедуром ЕУ, главне смернице у процесу дефинисања регионалних пројеката/акција су представљене у документу ЕУ Програмски оквир за ИПА III, у коме су дефинисани општи приоритети, мере и области који ће бити финансијски подржани у склопу овог инструмента у периоду 2021-2027. Подршка обезбеђена у склопу ове ИПА III компоненте усмерава се на четири приоритетне области:

- подршка регионалним инвестицијама;
- подршка територијалној сарадњи кроз имплементацију програма прекограничне и транснационалне сарадње;
- подршка регионалним структурама и организацијама и
- хоризонтална подршка заједничким приоритетима корисница из региона.

2.1.1.8 РАЗВОЈ СИСТЕМА ЗА УПРАВЉАЊЕ КОХЕЗИОНОМ ПОЛИТИКОМ (ИПА 2015)

Пројекат „Развој система за управљање кохезионом политиком у Републици Србији“⁶¹ се финансира средствима ЕУ кроз ИПА за 2015 годину у износу од готово 2.7 милиона евра. Има за циљ да припреми државну управу РС за ефективно спровођење Кохезионе политике (КП) ЕУ. Основа сврха пројекта је да унапреди капацитете институција у РС на националном и поднационалном нивоу за ефикасну припрему, спровођење, праћење и вредновање програма и пројеката финансираних из структурних фондова и кохезионог фонда Европске уније. Састоји из три основне компоненте:

- успостављање законодавног и институционалног оквира за спровођење КП;
- припрема релевантних планских и програмских докумената за спровођење КП, и
- подизање капацитета институција и тела номинованих за спровођење КП, као и партнера и потенцијалних корисника на националном и поднационалном нивоу.

На тај начин, пројекат треба да допринесе и успешној имплементацији мера дефинисаних Акционим планом за преговарачко поглавље 22, који представља основно мерило за отварање овог поглавља. Спровођење пројекта отпочело је у јулу 2019. године и трајаће укупно 36 месеци. Главни корисник и координатор активности је МЕИ.

⁶⁰ <https://www.mei.gov.rs/src/fondovi/fondovi-evropske-unije/ipa-instrument-za-pretpristupnu-pomoc/visekorisnicka-ipa/>

⁶¹ <https://www.mei.gov.rs/srp/fondovi/projekti-ministarstva-za-evropske-integracije/razvoj-sistema-za-upravljanje-kohezionom-politikom-ipa-2015/>

2.1.1.9 ЕУ ПРО ПЛУС

Програм ЕУ за локални развој - ЕУ ПРО Плус⁶² доприноси уравнотеженијем друштвено-економском развоју 99 локалних самоуправа у два региона: Шумадије и западне Србије и Јужне и источне Србије. Кроз програм се ради на побољшаном управљању територијалним развојем, економском расту и унапређеној социјалној инфраструктури и социјалној кохезији.

ЕУ је за овај трогодишњи програм који је почео у јануару 2021. определила средства у укупном износу од 40 милиона евра и то иницијално 30 милиона за уговорене развојне активности и додатних десет милиона усмерених на подршку локалним самоуправама, малим привредницима и здравственом систему у опоравку од последица узрокованих пандемијом ковид 19. Програм води МЕИ, а спроводи Канцеларија Уједињених нација за пројектне услуге (УНОПС).

Директни корисници ЕУ ПРО Плус програма су МЕИ, 99 локалних самоуправа, структуре локалне управе, регионалне развојне агенције, друге организације за подршку пословању, микро, мала и средња предузећа (ММСП) и организације цивилног друштва (ОЦД). Крајњи корисници програма су становници 99 градова и општина.

ЕУ ПРО Плус је заснован на Националним приоритетима за међународну помоћ у РС до 2025. године (НАД), пресудним за економски и друштвени развој и процес интеграције у ЕУ, док посебно доприноси припреми за испуњавање захтева из поглавља 22 правне тековине ЕУ - Регионална политика и координација структурних инструмената. ЕУ ПРО се ослања на добре праксе и остварене резултате својих претходника, развојних програма ЕУ ПРОГРЕС, Европски ПРОГРЕС и ЕУ ПРО.

2.1.2 ПРОГРАМИ УНИЈЕ

Програми Уније⁶³ представљају низ интегрисаних мера које су намењене јачању сарадње између држава чланица Европске уније и држава кандидата у различитим областима. Програми Уније се финансирају из заједничког буџета ЕУ, средствима која су намењена развоју различитих приоритетних области: заштита животне средине, енергетика, транспорт, развој предузетништва, конкурентност, култура, образовање итд.

Република Србија је потписала Оквирни споразум о учешћу у програмима Европске уније 22. новембра 2004. године. Учешће у програмима Уније за РС представља прилику да се упозна са политикама ЕУ, европским институцијама, законима и њиховом применом у пракси, као и са системима вредности и механизмима функционисања ЕУ. За учешће РС у програмима Уније, према правилима ЕК, одговорне су надлежне домаће институције – министарства, удружења, организације, канцеларије – које за то имају мандат. Координација учешћа у сваком појединачном програму Уније за који је Република Србија уплатила финансијску контрибуцију у општи буџет ЕУ поверена је националним контакт тачкама из одговарајућих националних институција. МЕИ координира процес европских интеграција у Републици Србији, која укључује сарадњу са ресорним министарствима око преговора за одговарајућа преговарачка

⁶² <https://www.euproplus.org.rs/onama/o-programu>

⁶³ <https://www.mei.gov.rs/srp/fondovi/fondovi-evropske-unije/programi-unije/>

поглавља као и у управљању програмима ЕУ из чега проистиче да је МЕИ одговорно за извештавање Владе и информисање јавности о целокупној међународној развојној помоћи укључујући и програме Уније. У претходном периоду Република Србија је учествовала у тринаест програма Уније, а од 30.6.2023. године може да учествује и у програму Дигитална Европа:

2.1.2.1 ДИГИТАЛНА ЕВРОПА

Програм Дигитална Европа (DIGITAL)⁶⁴ је нови програм који финансира ЕУ и усмерен је на повезивање дигиталних технологија пословању, грађанима и јавној управи. У јуну 2023. године потписан је Споразум између Европске уније и Републике Србије о учешћу Србије у програму Европске уније Дигитална Европа, за период до 2027. године⁶⁵. На основу овог споразума, правна и физичка лица са пребивалиштем, односно седиштем, у Србији, моћи ће у Европској унији да аплицирају за финансирање пројеката и биће у равноправном положају са субјектима из земаља пуноправних чланица када је реч о додели бесповратних средстава из фондова ЕУ. ИТ фирме и научници моћи ће да аплицирају за следеће области дигитализације: вештачка интелигенција, рачунарство високих перформанси (High Performance Computing - HPC), напредне дигиталне вештине и развој и примена дигиталних капацитета и интероперабилности. Укупна вредност програма Дигитална Европа процењује се на 7,5 милијарди евра.

2.1.2.2 ХОРИЗОНТ ЕВРОПА

Хоризонт 2020. је највећи интегрисани програм ЕУ за истраживање и иновације, који је објединио све програме претходно финансиране из Оквирног програма за иновације и конкурентност (СIP), Седмог оквирног програма за истраживање и иновације (ФП7) и Европског института за иновације и технологију (ЕИТ). Спајањем иновација и истраживања, програм настоји да оствари напредак у три приоритетне области: Изврсност у науци, Вођство у индустрији и Друштвени изазови. Програм је намењен изградњи друштва и економије у ЕУ заснованих на знању и иновацијама. Планирано је да – кроз мобилизацију додатних средстава за истраживања, развој и иновације, укључујући и издвајање 3% БДП-а за истраживања и развој у целој ЕУ до 2020. године – буду остварени циљеви који се односе на истраживања и развој. Крајњи циљ овог финансијског инструмента је стварање иновативне Уније – пружањем подршке развоју светске науке, уклањањем препрека за иновације и олакшавањем јавном и приватном сектору да раде заједно.

2.1.2.3 ПРОГРАМ ЗА КОНКУРЕНТНОСТ МСП – COSME

Програм за конкурентност малих и средњих предузећа је програм за промоцију конкурентности малих и средњих предузећа. Циљеви програма су: јачање конкурентности и одрживости предузећа, нарочито малих и средњих предузећа, подстицање предузетничке културе и промоција успостављања и раста малих и средњих предузећа. Мере које такође подржава овај програм укључују обуке за писање пројеката, активности које омогућавају приступ новим тржиштима, као и промоцију што више транснационалних партнерстава.

⁶⁴ <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/activities/digital-programme>

⁶⁵ <https://www.srbija.gov.rs/vest/716373/potpisan-sporazum-o-ucescu-srbije-u-programu-digitalna-evropa.php>

Програм подржава и образовну размену између предузетника (*Еразмус* за младе предузетнике). У оквиру овог програма издвојено је 1,4 милијарди евра из буџета за предузећа, како би лакше приступала кредитима. Овај циљ се спроводи кроз директно финансирање или давањем гаранција за кредит.

2.1.2.4 ПРОГРАМ ЗА ЗАПОШЉАВАЊЕ И СОЦИЈАЛНЕ ИНОВАЦИЈЕ

Програм за запошљавање и социјалне иновације има за циљ да се достигне висок ниво квалитетне и одрживе запослености, уз обезбеђивање адекватне социјалне заштите и социјалне инклузије. Такође, програм помаже да се спречава и смањује сиромаштво, као и да се унапређују радни услови у периоду од 2014. до 2020. године.

2.1.2.5 ЕРАЗМУС

Еразмус је програм Европске уније који обезбеђује финансирање пројеката за сарадњу у три области: образовање, млади и спорт. У најширем смислу, програм Еразмус у области образовања има следеће приоритете: унапредити и подржати развој свих нивоа образовања, ојачати везе између формалног, неформалног и информалног учења, оснажити везу образовања са светом рада, створити додатне вредности за европски простор образовања, повезати земље чланице у дефинисању образовних политика. У фокусу програма Еразмус је јачање потенцијала младих за активно учешће у грађанском друштву, развој лидерских вештина, солидарности и разумевања између култура. Од 2014. до сада, образовне институције и омладинске организације из Србије су биле координатори или партнери на пројектима укупне вредности преко 83 милиона евра. До сада је, према расположивим подацима, 7644 појединца из образовних институција, организација и институција које се баве младима и невладиних организација било на разменама у земљама чланицама Еразмус. За спровођење и промоцију Еразмус програма у РС надлежна је Фондација Темпус.

2.1.2.6 КРЕАТИВНА ЕВРОПА

Креативна Европа је програм ЕУ за подршку секторима за културу и медије. Програм се састоји од два потпрограма: Култура – за промоцију сектора културе и Медија програм – за подршку аудиовизуелном сектору.

Кроз потпрограм Култура промовише се сарадња културних и креативних организација између различитих земаља, подржавају се иницијативе да се преведу и промовишу књижевна дела широм Европске уније, као и да се развију мреже које омогућавају конкурентност и међународну делатност културног и креативног сектора. Такође се успостављају и платформе за промоцију нових уметника и подстицање европских програма за културна и уметничка дела. Потпрограм Култура обухвата четири конкурса: Европски кооперациони пројекти, Европске платформе, Европске мреже и Пројекти књижевних превода.

Медија програм финансира активности које укључују: развој европског аудиовизуелног сектора, поштујући и приказујући европски културни идентитет и наслеђе, промоцију европских аудиовизуелних дела унутар и изван граница ЕУ, јачање конкурентности аудиовизуелног сектора, олакшавајући приступ финансирању и промоцији коришћења дигиталних технологија. Из овог фонда финансираће се европска престоница културе и ознака европске баштине, као и европске награде за књижевност, архитектуру, заштиту баштине, филмску уметност и поп и рок музику.

2.1.2.7 ЕВРОПА ЗА ГРАЂАНЕ И ГРАЂАНКЕ

Програм Европа за грађане и грађанке има за циљ промовисање европског идентитета и европског грађанства. Намењен је удружењима грађана, организацијама цивилног друштва и јединицама локалне самоуправе. Општи циљеви програма су финансирање пројеката који су намењени бољем разумевању ЕУ, њене историје и различитости, као и промоција европског грађанства и унапређење грађанског и демократског учешћа на нивоу ЕУ. Програм Европа за грађане и грађанке је подељен на две области: европско сећање и демократски ангажман, и грађанско учешће. Циљ прве области је свест о историјском континуитету, заједничким европским вредностима и циљевима. Сврха друге области је подршка демократском учешћу грађана у животу и развоју у Европи.

2.1.2.8 ЕВРОПСКИ ЗДРАВСТВЕНИ ПРОГРАМ III

Програм представља главни инструмент који ЕК користи за имплементацију ЕУ стратегије за здравље. Главни циљеви програма су побољшање здравственог система и смањење неједнакости у пружању/добивању здравствене помоћи. Програм пружа подршку у четири области: 1) Промоција здравља, здрав начин живота и превенција болести; 2) Заштита грађана ЕУ од озбиљних прекограничних претњи здрављу; 3) Допринос стварању иновативних, ефикасних и одрживих здравствених система и 4) Лакши приступ бољој и сигурнијој здравственој заштити грађана ЕУ.

2.1.2.9 ФИСКАЛИС 2020

Фискалис 2020. је програм који се бави разменом информација и искустава између пореских органа европских земаља. Циљ програма је да, у партнерству са другим европским земљама, развије трансевропски информациони систем и изгради мрежу између корисника националних власти. Програм подржава борбу против утаје и избегавања плаћања пореза, планирање пореске политике и спровођење закона ЕУ у области опорезивања. То се постиже кроз размену информација, подршку административној сарадњи и повећање административних капацитета земаља учесница, са циљем да се смање административна оптерећења пореских органа и ускладе трошкови за пореске обвезнике.

2.1.2.10 ЦАРИНА 2020.

Царина 2020. је програм који подржава сарадњу царинских органа између земаља чланица ЕУ и земаља кандидата. Циљ је побољшање њихове ефикасности, постизањем боље кохезије, како би се избегло оштећење Царинске уније. Програм подржава следеће мере: заједничке акције, семинаре и радионице, пројектне групе, тимове стручњака, изградњу административних капацитета у управама царина, студије, информативне кампање, развој ИТ вештина, обуке за развијање потребних професионалних вештина и знања у области царина.

2.1.2.11 МЕХАНИЗАМ ЦИВИЛНЕ ЗАШТИТЕ ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ

Циљ активности ЕУ у области цивилне заштите је подршка напорима за спречавање катастрофа и обезбеђивање спремности јединица цивилне заштите да делују у случајевима катастрофа – на националном, регионалном и локалном нивоу. Механизам за цивилну заштиту ЕУ нуди РС многобројне могућности за сарадњу: примена алата за мониторинг и системе раног упозорења, учешће у заједничким тренинзима и вежбама, размена експерата, учешће у

пројектима о спречавању непогода,, непосредна комуникација са другим органима цивилне заштите, размена информација и најбоље праксе, и др.

У новој финансијској перспективи од 2021. до 2027. године већину програма Уније представљају наследници претходних програма, али су уведене и промене, нови програми, нова правила за имплементацију, праћење и извештавање, као и нови критеријуми за учествовање у програмима.

2.1.2.12 ИНСТРУМЕНТ ЗА ПОВЕЗИВАЊЕ ЕВРОПЕ

Инструмент за повезивање Европе (ЦЕФ) има за циљ да подржи постизање циљева политике ЕУ у сектору транспорта, енергетике и дигиталног сектора, а у вези са трансевропским мрежама, омогућавајући или убрзавајући улагања у пројекте од заједничког интереса, као и подршком прекограничне сарадња у производњу обновљиве енергије. Циљ му је максимизирање синергије између сектора обухваћених ЦЕФ-ом и другим програмима ЕУ.

2.1.2.13 ПРАВА, ЈЕДНАКОСТ И ГРАЂАНСТВО

Општи циљ је да се допринесе стварању области у којој се промовишу и штите права лица која су садржана у Уговору о функционисању Европске уније и Повељи о основним правима Европске уније. Конкретно, овај програм треба да промовише права која произилазе из европског држављанства, принципе недискриминације и једнакости између жена и мушкараца, право на заштиту личних података, права детета, права која произилазе из потрошачког законодавства Уније и од слободе пословања на унутрашњем тржишту.

2.1.2.14 ЕВРОПСКИ ИНСТРУМЕНТ ЗА ДЕМОКРАТИЈУ И ЉУДСКА ПРАВА

Европски инструмент за демократију и људска права (ЕИДХР) има за циљ пружање подршке промоцији демократије и људских права у земљама које нису чланице ЕУ. Кључни циљеви су: унапређење поштовања људских права и основних слобода, јачање улоге цивилног друштва у промовисању људских права и демократских реформи, подршка и јачање међународног и регионалног оквира за заштиту људских права, правде, владавине права и промоције демократије, изградња поверења и повећање поузданости и транспарентности демократских изборних процеса, посебно кроз праћење изборних процеса итд.

2.1.3 КОХЕЗИОНА ПОЛИТИКА И ОСТАЛИ ФОНДОВИ

Кохезиона политика⁶⁶ (КП), позната и као Регионална политика, представља главну инвестициону политику ЕУ, која доприноси стварању нових радних места, побољшању квалитета живота грађана и повећању укупног економског развоја како држава чланица, тако и ЕУ у целини. Она је такође израз солидарности с обзиром да се подршка усмерава на мање развијене регионе и државе чланице ЕУ - са циљем да се оснажи економска, социјална и територијална кохезија Уније. У децембру 2013. године успостављен је правни оквир за КП за период 2014-2020. година. За наведени период, буџет КП је износио 351,8 милијарди евра, а распоређен је на 28 држава чланица. РС ће средства из поменутих фондова моћи да користи када постане чланица ЕУ. Преговори за приступање РС ЕУ у области КП, у смислу испуњења захтева и принципа, и припреме за њено делотворно спровођење, воде се кроз Поглавље 22 -

⁶⁶ <https://www.mei.gov.rs/srp/fondovi/fondovi-evropske-unije/koheziona-politika/>

Регионална политика и координација структурних инструмената. Влада РС је усвојила Акциони план који представља мерило за отварање преговора у оквиру поглавља 22⁶⁷. За реализацију активности и подршку доношењу неопходних одлука спроводи се ЕУ пројекат "Развој система за управљање кохезионом политиком ЕУ у Србији" (погледати 2.1.8). Поред тога, реализује се и "Програм ЕУ за локални развој - ЕУ ПРО Плус", који промовише концепт интегралног урбаног и територијалног развоја и доприноси развијању капацитета ЈЛС за уравнотежени друштвено-економски развој и унапређењу управљања територијалним развојем, економском расту и унапређеној социјалној инфраструктури и социјалној кохезији (погледати 2.1.1.9). Коришћење фондова КП зависи од способности корисника из јавног и приватног сектора - попут локалних самоуправа, предузећа, цивилног сектора итд. да искористе ове фондове. МЕИ активно сарађује са другим институцијама на националном и локалном нивоу, како би се ови субјекти оспособили за коришћење поменутих средстава⁶⁸.

2.1.3.1 НОВА КОХЕЗИОНА ПОЛИТИКА 2021-2027 (ЕФРР, ЕСФ, КФ)

Нова кохезиона политика ЕУ⁶⁹ доприноси јачању економске, социјалне и територијалне кохезије у ЕУ. Има за циљ да исправи неравнотежу између земаља и региона. Она испуњава политичке приоритете Уније, посебно зелену и дигиталну транзицију. У односу на претходни програмски период уведене су новине. Нова Кохезиона политика ЕУ за период 2021-2027 јача урбану димензију (ЕК, Нова кохезиона политика, 2021-27). Усвојених пет циљева политике усмерава се на теме:

- 1) конкурентне и паметне Европе (са фокусом на иновацијама, дигитализацији, економској трансформацији и подршци малим и средњим предузећима);

⁶⁷ Кључни одлуке и/или активности у оквиру поглавља 22 за наредни период су: 1) Припрема преговарачке позиције која ће рефлектовати и нови правни оквир за КП ЕУ (први незванични нацрт припремљен); 2) Припрема и усвајање закона којим ће се створити правни основ за успостављање система за управљање фондовима КП ЕУ и припрему програмских докумената (формирана радна група, припремљен нацрт структуре закона); 3) Идентификација институција које ће бити главни носиоци задатака и одговорности у контексту управљања фондовима кохезионе политике у Србији – управљачко и посредничка тела за први циљ КП "Инвестиције за радна места и раст" (припремљен је документ опције за успостављање институционалног оквира за управљање фондовима КП за циљ „Инвестиције за радна места и раст“); 4) Доношење одлуке о броју и структури програма које ће Србија да припрема за Европски фонд за регионални развој, Европски социјални фонд+ и Кохезиони фонд; 5) Наставак улагања у капацитете на локалном и регионалном нивоу, у сарадњи са регионалним развојним агенцијама (у континуитету).

⁶⁸ У том смислу, посебан приоритет се придаје сарадњи са Развојном агенцијом Србије (Сектор за регионални развој) и мрежом акредитованих регионалних развојних агенција, које представљају спону између централног и локалног нивоа и средство за активно учешће локалних самоуправа у процесима планирања и идентификације развојних приоритета с једне стране и припреме пројеката које треба подржати из средстава поменутих фондова у циљу реализације дефинисаних приоритета. О овоме нарочито сведочи сарадња у области прекограничне сарадње, која потврђује значај континуиране подршке локалним самоуправама. Из тог разлога МЕИ је закључило и Споразум о сарадњи у области европских интеграција са Развојном агенцијом Србије и Уговоре о сарадњи са регионалним развојним агенцијама настојећи да осигура њихово активно учешће у процесима који треба да осигурају ефикасну апсорпцију и коришћење развојних фондова ЕУ на локалном нивоу. На овај начин се у складу са најбољом европском праксом, али и израженим расположењем регионалних развојних агенција, осигурава дугорочна сарадња у циљу одрживог локалног развоја.

⁶⁹ https://ec.europa.eu/regional_policy/2021-2027_en

- 2) зелене Европе (уз примену Париског споразума и улагање у енергетску, нискоугљичну транзицију ка економији са нето нултом емисијом угљеника, обновљиве изворе енергије и борбу против климатских промена);
- 3) повезане Европе (опремање стратешким транспортним и дигиталним мрежама);
- 4) инклузивне Европе (постизање социјалних права и подршка квалитетном запошљавању, образовању, стицању вештина, социјалној инклузији и једнаком приступу здравственој и социјалној заштити), и
- 5) Европе ближе грађанима (уз подршку изради локалне стратегије и одрживог урбаног развоја).

Нови циљ „Европа ближа грађанима“ уведен је у главни политички оквир као појачана посвећеност интегралном територијалном развоју и укључује подстицање одрживог урбаног развоја. Локалним актерима се пружају могућности да преузму лидерство у препознавању и решавању различитих изазова, али пре свега, да искористе своје ендogene (локално специфичне) развојне потенцијале.

Кроз ове циљеве мобилишу се значајна улагања у урбана подручја. Најмање 8% средстава Европског фонда за регионални развој (ЕРДФ) у свакој држави чланици биће уложено у приоритетне пројекте које градови сами дефинишу на основу локалне стратегије одрживог урбаног развоја.

Приоритети средстава

- Европски фонд за регионални развој ће подржати инвестиције свих 5 циљева политике, али 1 и 2 су главни приоритети;
- Главни приоритет Европског социјалног фонда+ је 4;
- Кохезиони фонд подржава циљеве политике 2 и 3;
- Фонд за праведну транзицију пружа подршку у оквиру наменских специфичних циљева;
- Програми Интеррег-а имају на располагању 2 додатна циља политике (члан 14. Уредбе Интеррег-а): „Боља сарадња у управљању развојем“ и „Безбеднија и сигурнија Европа“.

Основни инструменти кроз које се подршка спроводи и усмерава на конкретне програме и операције су:

ЕВРОПСКИ ФОНД ЗА РЕГИОНАЛНИ РАЗВОЈ (ЕФРР)

Пружа подршку државама чланицама ЕУ и њиховим регионима са циљем да се отклоне главне регионалне неједнакости и да се достигне самоодрживи раст. Пре свега је усмерен на јачање конкурентности привреде – кроз улагања у истраживања, развој и иновације, инвестиције у производњу и инфраструктуру, урбани и локални развој, унапређење конкурентности малих и средњих предузећа и подршку преласку на економију која се заснива на ниској емисији угљен-диоксида у свим секторима.

ЕВРОПСКИ СОЦИЈАЛНИ ФОНД (ЕСФ)

Пружа подршку државама чланицама ЕУ и њиховим регионима у остваривању циљева политике запошљавања. Усмерен је на улагања у људске ресурсе кроз подршку запошљавању што већег броја људи, подстицање једнаког приступа и једнаких могућности за све, подстицање предузетништва и активације на тржишту рада, интеграције имиграната, обезбеђивање родне равноправности, борбу против сиромаштва, јачање социјалне инклузије, унапређење образовања и целоживотног учења. Кроз Иницијативу за запошљавање младих

(Youth employment initiative) из ЕСФ-а се подржавају активности усмерене на млађе од 25 година, који нису запослени, у образовању или обуци.

КОХЕЗИОНИ ФОНД (КФ)

Пружа подршку најмање развијеним државама чланицама ЕУ чији БНД по становнику не прелази 90% просека ЕУ-27. Из овог фонда финансирају се велики пројекти из области транспортне инфраструктуре и заштите животне средине. У програмском периоду 2014-2020 пружа подршку следећим државама чланицама: Бугарска, Хрватска, Кипар, Чешка, Естонија, Грчка, Мађарска, Летонија, Литванија, Малта, Пољска, Португал, Румунија, Словачка и Словенија.

2.1.3.2 МАДАД

ЕК је 2014. године основала Регионални поверилачки фонд ЕУ као одговор на кризу у Сирији – Мадад фонд⁷⁰ (EU Regional Trust Fund in response to the Syrian Crisis, the "Madad Fund"). Првобитни циљ овог фонда је био подршка избеглицама из Сирије и земљама њиховог боравка (Египат, Ирак, Јордан, Либан, Турска). Фонд је касније проширен и на избеглице и мигранте из осталих угрожених земаља, као и на пружање подршке и земљама које нису чланице ЕУ, а које су погођене мигрантском кризом, чиме је и РС добила могућност да аплицира за средства. За РС је 2016. и 2017. године, из средстава фонда Мадад, одобрена подршка за финансирање текућих оперативних трошкова, исхране, пружања здравствених услуга и приступа образовању за децу мигранте и унапређење услова за смештај избеглица и миграната у прихватним центрима – првенствено у сарадњи са Министарством за рад, запошљавање, борачка и социјална питања, Комесаријатом за избеглице и миграције и Министарством унутрашњих послова, као и Међународном организацијом за миграције (ИОМ).

2.1.3.3 ФОНД СОЛИДАРНОСТИ ЕУ – ФСЕУ

ЕУ је основала Фонд солидарности⁷¹ (ФСЕУ), са циљем да се преко њега пружа подршка државама чланицама и државама које се налазе у процесу преговора за чланство у ЕУ да лакше превазиђу последице природних непогода великих размера. Тиме се изражава европска солидарност са регијама и земљама унутар Европе које су погођене природним непогодама. Покривањем делова јавних расхода, ФСЕУ доприноси напорима држава да спроведу активности на обнови земље и санацији штета од природних непогода.

Република Србија је, као држава која се налази у процесу преговора за чланство у ЕУ, поднела пријаву за добијање средстава из Фонда солидарности ЕУ 30. јула 2014. године, како би санирала штете и обновила подручја погођена поплавама из маја 2014. године⁷². Будући да је ЕУ усвојила измене и допуне уредбе којим се оснива Фонд солидарности ЕУ и његова намена

⁷⁰ <https://www.mei.gov.rs/srp/fondovi/fondovi-evropske-unije/ostali-fondovi/>

⁷¹ <https://www.mei.gov.rs/srp/fondovi/fondovi-evropske-unije/ostali-fondovi/>

⁷² Европски парламент и Савет су 17. децембра 2014. године одобрили предлог одлуке Европске комисије којом су Србији додељена средства за санацију и обнову подручја погођених мајским поплавама у износу од 60,2 милиона евра (60.224.605 евра).

проширује и на случајеве општег угрожавања јавног здравља, РС је поднела апликацију за подршку из Фонда солидарности ЕУ 2020. године. Након детаљне процене пријава за добијање подршке из Фонда солидарности ЕУ ЕК је 11. марта 2021. године предложила Европском парламенту и Савету мобилизацију 530 милиона евра бесповратне подршке за 17 држава чланица и 3 државе кандидата за чланство у циљу подршке мерама борбе против корона вируса од чега би Србија требало да добије готово 11,9 милиона евра бесповратне подршке из овог Фонда. На основу одлуке ЕК и пропратне комуникације, Министарство финансија, уз подршку МЕИ, је покренуло процес одређивања који ће се трошкови поднети за додељена средства с обзиром да је одређено као координационо тело за ову фазу процеса током израде апликације⁷³.

2.1.3.4 РЕГИОНАЛНИ СТАМБЕНИ ПРОГРАМ

Регионални стамбени програм⁷⁴ представља заједничку иницијативу четири земље - Србија, Босна и Херцеговина, Хрватска и Црна Гора - која има за циљ да обезбеди трајна стамбена решења за 27.000 најугроженијих избегличких породица (74.000 појединаца) у региону. Од тога је 16.780 породица (око 45.000 појединаца) у Србији. Програм се спроводи у склопу „Сарајевског процеса“, а на основу „Београдске декларације“, коју су 2011. године потписали министри иностраних послова четири земље кориснице програма. Ове земље су највише погођене ратним сукобима деведесетих година прошлог века и по том основу имају значајну избегличку популацију. У РС Програм се спроводи на основу Оквирног споразума, закљученог 25. октобра 2013. године између РС и Банке за развој Савета Европе. Споразум регулише основне поставке програма, механизам спровођења, обавезе учесника у програму и износе средстава која ће бити ангажована. Програмом управља Банка за развој Савета Европе која администрира вишедонаторски фонд формиран у циљу реализације Програма. Највећи донатор овог фонда је ЕУ, која путем вишекорисничке и националне ИПА обезбеђује највећи део средстава. Укупни најављени допринос ЕУ фонду је 235 милиона евра. Остали донатори су САД, Швајцарска, Немачка, Данска, Италија, Норвешка, Турска, Кипар, Мађарска итд. Целокупан програм је у надлежности Комесаријата за избеглице и миграције РС. Кроз Програм се обезбеђује велики број различитих стамбених решења: додела пакета грађевинског материјала, изградња монтажних кућа, откуп сеоских кућа и изградња стамбених зграда. На овај начин, обезбеђено је да избегличке породице своје стамбено питање реше онако како њима највише одговара у тренутном месту становања, имајући у виду да се Програм спроводи у преко 120 општина у Републици Србији. Уговор о донацији за први потпројекат у вредности од 2.212.500 евра потписан је 2014. године. Наредних 8 уговора о донацији и припадајућих амандмана у укупној вредности од 169.930.645 ЕУР (од чега 137.398.681 евра донације из Фонда) потписао је национални ИПА координатор. Ови споразуми збирно предвиђају обезбеђивање укупно преко 7.700 стамбених решења⁷⁵.

⁷³ http://www.obnova.gov.rs/uploads/useruploads/Documents/Solidarnost_na_delu_preview.pdf

⁷⁴ <https://www.mei.gov.rs/srp/fondovi/fondovi-evropske-unije/ostali-fondovi/>

⁷⁵ www.regionalhousingprogramme.com; www.kirs.gov.rs

2.1.4 ЗЕЛЕНА АГЕНДА ЗА ЗАПАДНИ БАЛКАН

По потписивању Софијске декларације, шефови држава и влада са Западног Балкана постигли су договор са ЕУ о спровођењу Акционог плана за Зелену агенду⁷⁶, што им отвара пут ка остваривању Економског и инвестиционог плана за регион вредног 30 милијарди евра. Обавезали су се да у средиште свих привредних активности ставе одрживи развој, штедњу ресурса, заштиту природе и климатску акцију и да се ускладе са циљевима ЕУ. Веће за регионалну сарадњу (РЦЦ) је било задужено за координацију при изради документа, а усвојен је у Словенији на Самиту ЕУ – Западни Балкан. У Акционом плану за Зелену агенду за Западни Балкан за период до 2030. године најважнији сегменти су наплата емисија гасова с ефектом стаклене баште, планови за постепени престанак коришћења угља, регионалне интеграције, контрола загађивања и заштита животне средине.

Инвестициони пакет се састоји од девет милијарди евра у грантовима и 20 милијарди евра улагања, која ће се спровести преко новог Механизма гаранција за Западни Балкан (Вестерн Балканс Гуарантее Фацитиу). Земље региона треба да спроведу економске и социјалне реформе као и да ојачају владавину закона, навели су лидери и лидерке ЕУ и такође указали на користи за конкурентност и дигиталну транзицију.

ЕУ је саопштила да ће заједно са 600 милиона евра које ће Европска комисија предложити у оквиру Инструмента за претприступну помоћ (ИПА), до краја године дати на располагање 1,1 милијарду евра за примену Економског и инвестиционог плана. Западни Балкан има задатак да прогласи аспирације на пољу енергетике и климе које ће одговарати циљу ЕУ да се емисије гасова с ефектом стаклене баште до краја деценије спусте 55 одсто, као и другим повезаним циљевима, за шта је неопходна огромна трансформација. Земље региона ће морати да превазиђу изазове који долазе с постепеним престанком употребе угља, попут незапослености, поремећаја у привреди и миграција радне снаге, стоји у декларацији са самита. Декарбонизација ће бити постигнута „кроз употребу горива из обновљивих извора или горива са смањеним емисијама угљеника“, наводи се у документу. Водећи људи 27-чланог блока држава обећали су да ће пружити техничку и финансијску помоћ за развој система наплате емисија угљеника у контексту Прекограничног механизма за прилагођавање угљеника (ЦБАМ), који је у суштини порез на угљен-диоксид за увозну робу и струју.

Акциони план за Зелену агенду има пет стубова:

- 1) Декарбонизацију
- 2) Циркуларну економију
- 3) Чишћење од загађења
- 4) Одрживу пољопривреду и
- 5) Заштиту природе и биодиверзитета.

У делу са декарбонизацијом, индикативни рок за усклађивање са Европским климатским законом и усвајање визије о постизању климатске неутралности је 2025. година, а 2024. је одређена за хармонизацију са Системом ЕУ за трговање емисијама (ЕУ ЕТС) и увођење других инструмената за наплату угљеника. Земље Западног Балкана су пристале да међу приоритете,

⁷⁶ <https://balkangreenenergynews.com/rs/usvojeni-akcioni-plan-za-zelenu-agendu-za-zapadni-balkan-donosi-devet-milijardi-evra-grantova-rok-za-uskladjivanje-s-eu-ets-om-2024-godine/>

које ће и финансирати, уврсте мере енергетске ефикасности, укидање субвенција за угљ и програме за борбу против енергетског сиромаштва.

Сегмент циркуларне економије подразумева да се најкасније 2023. развију стратегије које ће обухватити цео животни циклус производа. Владе су се обавезале да ће подизати свест о спречавању настанка и раздвајању отпада те одрживој потрошњи.

На фронту чишћења од загађености, међу мерама су ратификација Конвенције о прекограничном загађењу ваздуха на великим удаљеностима и њених протокола до 2025. године. У плану су и примена стратегија за квалитет ваздуха и изградња неопходне инфраструктуре за прераду отпадних вода најкасније 2030. године.

Што се тиче одрживе пољопривреде, у индикативном временском оквиру је 2026. одређена као хоризонт за усвајање стандарда о безбедности хране, здрављу и добробити биљака и животиња и управљању отпадом, као и за подршку органском и узгоју хране без икаквог загађивања и смањење количине синтетичких хемијских производа у производњи хране. Међу мерама у пољопривреди мораће да буду коришћење обновљивих извора енергије и смањење емисија.

Земље региона су преузеле одговорност за припрему планова за обнову шумовитог пејзажа до 2024. укључујући финансијску компоненту.

2.2 МЕЂУНАРОДНИ ФИНАНСИЈСКИ ИНСТРУМЕНТИ-БАНКЕ

2.2.1 БАНКА ЗА РАЗВОЈ САВЕТА ЕВРОПЕ СЕВ⁷⁷

Банка за развој Савета Европе⁷⁸ (БСЕ) је мултилатерална развојна банка са социјалним опредељењем. Основана је 1956. године како би решавала проблеме избеглих лица, а касније је проширила спектар деловања на целокупну област социјалног развоја. РС је овој међународној банци приступила 2004. године. БСЕ обезбеђује концесионалне (повољне) кредите и консултативне услуге за социјално оријентисане инвестиционе пројекте у областима:

- Одрживи и инклузивни раст;
- Интеграција избеглица, расељених лица и миграната и
- Заштита животне средине.

Сарадња између РС и БСЕ се остварује првенствено кроз пројекте финансиране путем повољних кредита као што су: унапређење образовне и научне инфраструктуре и обезбеђивање смештаја за младе истраживаче, реконструкција стамбене инфраструктуре (клизишта), изградња стамбених јединица за породице погођене земљотресом у Краљеву, изградња и опремање нових затворских капацитета у Панчеву и Крагујевцу итд. Поред сопствених средстава намењених кредитирању, БСЕ располаже и фондовима које су јој поверили на управљање други донатори. У том смислу, РС у склопу одговора на мигрантску кризу стављен на располагање „Фонд за мигранте и избеглице“, путем кога се финансирају најургентније потребе мигрантских центара у Шиду, Кањижи и Прешеву и другим местима.

⁷⁷ <https://www.mei.gov.rs/srp/fondovi/bilateralni-i-multilateralni-partneri/po-medjunarodnim-organizacijama/>

⁷⁸ www.coebank.org

Додатно, банка учествује и у Инвестиционом оквиру за Западни Балкан (видети 2.1.1.5) и у том смислу је одговорна за део бесповратних средстава одобрених РС из овог инструмента, а такође је задужена и за управљање Регионалним програмом стамбеног збрињавања намењеног решавању проблема становања избеглица (видети 2.1.3.4), чији је највећи корисник РС.

2.2.2 ЕВРОПСКА ИНВЕСТИЦИОНА БАНКА ЕИБ

Европска инвестициона банка⁷⁹ (ЕИБ) је финансијска установа ЕУ која има значајну улогу у финансирању дугорочних инвестиционих пројеката. Изван граница ЕУ, банка подржава пројекте који доприносе економском развоју у земљама које су потписале споразум о стабилизацији и придруживању или споразум о сарадњи са ЕУ или са неком од њених чланица. ЕИБ обезбеђује подршку примарно кроз зајмове, али и кроз техничку помоћ, гаранцијске шеме и микрофинансирање. Зајмови се одобравају државном, као и приватном сектору. Корисници зајмова у ширем смислу могу бити општине и градови, министарства, компаније у државном власништву, али и приватна предузећа и велике корпорације.

У складу са мандатом који су дефинисали Европски парламент и Савет ЕУ, у РС ЕИБ финансира инвестиције путем зајмова (при чему ЕИБ може да покрије до 50% трошкова пројекта), закључених директно са носиоцем пројекта (индивидуални зајмови) или индиректно, углавном преко других банака (посредни зајмови). У пракси, индивидуални зајмови се одобравају за стратешки релевантне пројекте и програме вредности више од 25 милиона евра, док посредни зајмови представљају кредитне линије банкама и финансијским институцијама намењене за помоћ у финансирању малих и средњих предузећа и локалних пројеката са оправданим инвестиционим програмима или пројектима вредности до 25 милиона евра. Зајмови се одобравају за подршку пројектима који су економски оправдани у областима саобраћаја, енергетике, заштите животне средине, индустрије и услуга, здравства и образовања, истраживања и развоја, информација и технологије комуникација.

Тренутно актуелни пројекти у Републици Србији које финансира ЕИБ су:

- Изградња аутопута Ниш – Приштина. До сада је Република Србија уз подршку ЕИБ-а добила кроз Инвестициони оквир за Западни Балкан око 5 мил. евра бесповратних средстава.
- Модернизација железничке пруге Ниш – Димитровград. Захваљујући подршци ЕИБ-а, обезбеђено је 44 мил. евра бесповратних средстава из WBIF-а, док је у децембру 2017. године одобрено још 28 мил. евра за другу фазу овог пројекта.

2.2.3 ЕВРОПСКА БАНКА ЗА ОБНОВУ И РАЗВОЈ ЕБРД

Европска банка за обнову и развој⁸⁰ (ЕБРД) је активна је у РС од 2001. године. У протеклом периоду банка је реализовала више од 200 пројеката укупне вредности око 4,24 милијарде евра, од чега је 62% реализовано у сарадњи са јавним, док је 38% реализовано у сарадњи са приватним сектором. Активности које тренутно спроводи ЕБРД су у складу са Стратегијом за

⁷⁹ <http://www.eib.org/>

⁸⁰ <http://www.ebrd.com/home>

Србију коју је Одбор директора одобрио у априлу 2014. године, усмерене су на три кључне области:

- Конкуренентност приватног сектора кроз пружање финансијске и техничке помоћи пре свега сектору малих и средњих предузећа. У овој области, подршка приватном сектору се одвија директно кроз пружање финансијске подршке, најчешће у облику инвестиционог кредитирања или обезбеђења обртног капитала или индиректно посредством финансијских посредника (попут банака). Техничка помоћ огледа се у пружању консултантских услуга или савета искусних саветника, или пак развојем локалних саветодавних капацитета.
- Стабилизација финансијског сектора кроз подршку банкарским и небанкарским институцијама. У овој области EBRD је усмерена на обезбеђивање дугорочног финансирања банкарског сектора и развој посебних производа који би омогућили пласирање посебних финансијских производа, попут кредита за енергетску ефикасност и улагање у обновљиве изворе енергије.
- Развој одрживих јавних предузећа, укључујући и инвестирање у енергетску, саобраћајну и комуналну инфраструктуру. Банка пружа и подршку за припрему и реализацију већих инфраструктурних активности у секторима енергетике, животне средине и саобраћаја, кроз кредитирање или пак комбинацију кредита и бесповратних средстава - самостално или у сарадњи са другим партнерима попут ЕУ.

2.2.4 СВЕТСКА БАНКА WB

Активности Светске банке, као развојног партнера у Републици Србији, дефинисане су документом Оквир за партнерство за 2016-2020, са основним циљем да подржи процес приступања РС ЕУ, стварањем конкурентне и инклузивне економије. Приоритетне области развоја у овом документу су:

- фискална и макроекономска стабилност,
- јачање управљачких способности и институционалних капацитета,
- реформа јавних предузећа,
- унапређење услова за пословање,
- развој инфраструктуре и
- реформа тржишта рада.

Ова сарадња се тренутно одвија кроз спровођење пројеката вредних више од 1,8 милијарди долара, у следећим областима: саобраћај, унапређење пословног амбијента, конкурентност и запошљавање, здравство, превенција и обнова од поплава, управљање ризицима, реформа финансијског сектора, унапређење јавног сектора, унапређење јавних предузећа и предшколско образовање.

Скорије одобрени пројекти⁸¹ у периоду 2021-2023 су: Catalyzing Long Term Finance through Capital Markets, Improving public financial management for the green transition, First Serbia Green Transition Programmatic Development Policy Loan, Scaling-Up Residential Clean Energy (SURCE) Project, Serbia Local Infrastructure and Institutional Development Project, Public Sector Efficiency and Green Recovery DPL.

⁸¹ https://projects.worldbank.org/en/projects-operations/projects-summary?lang=en&countrycode_exact=YF

Програм Зелени, живи и отпорни градови у Србији⁸²

Светска банка је у јуну 2021. покренула Програм Зелени, живи и отпорни градови у Србији, заједно са Министарством грађевинарства, саобраћаја и инфраструктуре, за јачање одрживог и отпорног урбаног развоја⁸³. Ова активност је део Глобалног кровног програма Светске банке за одрживи и регионални развој (SURGE) и подржана је од стране Швајцарске Конфедерације преко Државног секретаријата за економске послове (SECO). Четворогодишња техничка помоћ је отпочела 2022. године и подржаће одабране градове у Србији у планирању и имплементацији програма одрживог, нискоугљичног и резилијентног урбаног развоја, док ће националном нивоу пружити препоруке за политику и предложене акције за олакшавање имплементација Стратегије одрживог урбаног развоја РС.

Детаљна анализа ће такође помоћи да се идентификују изазови у сектору управљања чврстим комуналним отпадом. Програм има за циљ да одговори на постојеће недостатке на националном нивоу и да подржи одабране градове да унапреде своје капацитете:

- За боље планирање, припрему и спровођење инвестиција на нивоу града са великим утицајем које промовишу одрживи урбани развој са ниским емисијама угљеника и урбану резилијентност, и
- Продубљивање базе знања и дијалога о политици ка инклузивнијем, одрживом, резилијентном и зеленом урбаном развоју, укључујући и регионе који заостају.

2.2.5 НЕМАЧКА РАЗВОЈНА БАНКА (KfW)

КфW је водећа немачка развојна банка⁸⁴. Током 1960-их, банка је своје активности проширила на међународни ниво имплементирајући немачку финансијску сарадњу са земљама у развоју у име немачке владе. На крају 2021. године билансна сума износила је око 550 милијарди евра, а годишње одобрена средства широм света премашују 130 милијарди евра, од чега око 12 милијарди евра у развојној сарадњи. Главни циљеви су побољшање економских и друштвених животних услова људи, смањење сиромаштва и заштита климе и животне средине. Савезна влада Немачке, као институција јавног права, поседује 80% капитала банке, док је преосталих 20% у власништву немачких савезних покрајина. КфW подржава РС у постизању циљева и испуњавању обавеза везаних за процес приступања ЕУ са посебним фокусом на климу и енергију, као и одрживи развој урбане инфраструктуре. Приказ пројеката

⁸² <https://www.worldbank.org/en/country/serbia/brief/green-livable-resilient-cities-in-serbia-program>

⁸³ Градови Србије су од виталног значаја за национални економски раст. Међутим, да би постали покретачи регионалног развоја и смањења сиромаштва, њима је потребно боље управљати како би се повећала њихова способност за живот и квалитет живота својих грађана. Унапређен стратешки урбани развој и управљање могу помоћи градовима у Србији да у потпуности искористе свој потенцијал и играју кључну улогу у подршци зеленој транзицији земље. Влада Србије препознаје значај градова за националну привреду. Године 2019. усвојена је Стратегија одрживог урбаног развоја (СОУР) коју је пратио и акциони план у марту 2021. године, успостављајући свеобухватан и интегрални програм за наредну фазу развоја градова у Србији. Овај програм Србији пружа јединствену прилику да напредује ка зеленој транзицији на поднационалном/општинском нивоу, предвиђеној Зеленим договором ЕУ. Такође се уклапа у стратешки правац Светске банке за опоравак после КОВИД-19 у складу са зеленим, отпорним инклузивним развојем (GRID) Светске банке.

⁸⁴ <https://nemackasaradnja.rs/kfw/>

који се реализују у Србији је доступан на следећем линку <https://nemackasaradnja.rs/mapa-projekata/>

Регионални фонд за изазове (РЦФ)

Регионални Фонд за изазове⁸⁵ (РЦФ) је финансијски механизам основан са циљем да повећа запошљивост, посебно младих. Фонд оснажује конкурентност предузећа у економијама Западног Балкана (Албанији, Босни и Херцеговини, Косову, Црној Гори, Северној Македонији и Србији) кроз финансирање инвестиција у опреми и инфраструктури за одабране кооперативне или пројекте дуалног образовања који се спроводе у партнерству стручно образовних институција и компанија. Средства се додељују након надметања (челенца) на регионалном нивоу.

Немачко Савезно министарство за економску сарадњу и развој (BMZ) издвојило је 64,43 милиона евра за РЦФ, а Влада Швајцарске, коју представља Швајцарска агенција за развој и сарадњу (SDC), суфинансирала је додатних 9,7 милиона швајцарских франака. Средства су поверена Немачкој развојној банци (KfW), а пројекат имплементира Коморски инвестициони форум Западног Балкана (WB6-CIF), заједничка иницијатива привредних комора из региона.

РЦФ подржава пројекте које заједнички спроводе установе за стручно оспособљавање и партнерска предузећа, која се укључују или планирају да се укључе, у активности кооперативног образовања и обуке. Пројекти могу добити подршку за развој нових програма или проширење и побољшање постојећих програма. Бесповратна средства се додељују конзорцијумима који су успјешно прошли двофазни поступак селекције.

РЦФ пружа финансијску и пратећу подршку одабраним конзорцијумима за:

- Инфраструктурне радове и опрему за објекте у оквиру установа за стручно оспособљавање и обуку
- Обуку наставника из установа за стручно оспособљавање, тренера у предузећима и координатора за кооперативног образовање и обуку (у установама за стручно оспособљавање и у предузећима), потребну за спровођење финансираног програма обуке
- Саветодавну подршку током планирања и спровођења пројекта

Кроз подржане пројекте биће понуђено више од 1.500 места за обуку. У пројекте које спроводе институти и предузећа за стручно оспособљавање биће уложено до 19.776.650 евра. Сваки пројекат биће подржан бесповратним средствима од 150.000 ЕУР до 600.000 евра.

2.3 БИЛАТЕРАЛНА И МУЛТИЛАТЕРАЛНА САРАДЊА, ДОНАТОРСКИ ПРОГРАМИ

2.3.1 ТИМ УЈЕДИЊЕНИХ НАЦИЈА У СРБИЈИ

Уједињене нације (УН) су присутне у Републици Србији (бившој Југославији) од самог почетка кризе у региону, почетком 1990их. Тим Уједињених нација у Србији⁸⁶ сарађује са Владом РС од почетка 2000их година. Тим УН у Србији тренутно укључује 20 агенција, фондова и програма, како резидентних тако и нерезидентних, који заједнички раде на побољшању приоритета

⁸⁵ <https://rcf-wb6.org/sta-mi-radimo/?lang=me>

⁸⁶ <https://serbia.un.org/sr/about/about-the-un>

националног развоја у складу са Агендом 2030 и 17 Циљева одрживог развоја. Тим координише стална координаторка УН, и ради по принципима Оквира за сарадњу УН нација за одрживи развој са РС 2021-2025, потписаним између Владе РС и Тима УН у Србији. Оквир представља пут ка три стратешка приоритета:

- 1) Србија користи пун потенцијал зелене, одрживе и инклузивне економије - Повећање прилика за све и управљање ризицима;
- 2) Добробит, социјална правичност и људски потенцијал налазе се у средишту система, политика и праксе - Свако има једнаке прилике, током целог живота, да оствари свој пун потенцијал;
- 3) Изградња поверења и узајамне одговорности путем владавине права и поштовањем људских права и обавеза - Подстицање транспарентности, правичности и делотворности

Прекретнице:

- Србија усваја и спроводи стратегије за сузбијање климатских промена и заштиту животне средине, којима се повећава отпорност заједнице, смањује угљенични отисак и појачавају позитивни ефекти инвестиција на националном нивоу;
- Природним и културним ресурсима се управља на одржив начин;
- Правичне економске прилике и могућности за запошљавање се подстичу путем иновација;
- Унапређен је универзалан и инклузиван приступ квалитетним, социјалним услугама и услугама заштите;
- Вештине, образовање и могућности су побољшани ради обезбеђења правичних исхода за све;
- Мобилност и демографска транзиција постају вектори позитивних промена и просперитета за све људе;
- Сви људи, посебно угроженији, имају користи од остварења људских права, родне равноправности и унапређене владавине права у складу са преузетим међународним обавезама;
- Сви људи имају користи од делотворног управљања и смисленог грађанског ангажмана.

Циљеви одрживог развоја представљају глобални позив на акцију, како би спречили сиромаштво, заштитили животну средину и климу, и осигурали да сви људи живе у миру и просперитету. УН у Србији ради на спровођењу 17 циљева одрживог развоја.

Тим УН у Србији је у периоду од 2011. до 2015. године пружио помоћ у вредности већој од 230 милиона долара. У јуну 2017. године потписан је нови Оквир развојног партнерства (ОРП) између Владе РС и Тима УН у Србији за период 2016-2020. Нова стратегија је у потпуности усаглашена са националним приоритетима Владе, Агендом за приступање ЕУ и Агендом циљева одрживог развоја. Вредност новог UNDAF-а за период 2016-2020. за Србију процењује се на 170 милиона долара, не укључујући средства издвојена за потребе ванредне ситуације попут избегличке/мигрантске кризе.

2.3.2 РАЗВОЈНА САРАДЊА ИЗМЕЂУ НЕМАЧКЕ И СРБИЈЕ

Развојна сарадња између Немачке и Србије⁸⁷ започела је непосредно након демократских промена 2000. године. Од тада је ГИЗ у Србији присутан са једном централном канцеларијом у

⁸⁷ <https://nemackasaradnja.rs/giz/>

Београду и већим бројем пројектних канцеларија. По налогу Савезног министарства за привредну сарадњу и развој (БМЗ) ГИЗ пружа подршку Србији у процесу приближавања Европској унији, јачању ефикасности привреде и учвршћивању демократских структура. ГИЗ спроводи програме и пројекте⁸⁸ из следећих области:

- одрживо унапређење привреде и запошљавања;
- добро управљање;
- животна средина.

Србија има користи и од регионалних пројеката ГИЗ-а. Отворени регионални фонд за југоисточну Европу који окупља више држава, подржава мере које се спровode у областима правне реформе, саветовања у области спољне трговине, модернизације комуналних услуга, као и енергетске ефикасности, биодиверзитета и интеграција у Европску унију.

2.3.3 ФРАНЦУСКА РАЗВОЈНА АГЕНЦИЈА AFD

Француска развојна агенција⁸⁹ је 2019. године отворила регионалну канцеларију у Србији, која је надлежна за цео Западни Балкан, као и једно представништво у Албанији. Групација финансира, подржава и убрзава транзицију ка складнијем и отпорнијем свету за заједничко добро - климу, биодиверзитет, мир, равноправност полова, образовање и здравство, чиме доприноси остварењу УН Циљева одрживог развоја. Активности су усклађене са Париским климатским споразумом из 2015. године. То значи да се сваки пројекат процењује према његовој усаглашености са спровођењем стратегије нискоугљеничног развоја и дугорочне резилијентности. Овај принцип је заснован на јасној чињеници: одрживи развој и борба против сиромаштва не могу се одвојити од борбе против глобалног загревања и заштите животне средине или биодиверзитета.

Са 5,2 милијарде евра, колико је одобрено за 2021. годину за финансирање климатских пројеката, АФД је једна од главних међународних финансијских институција које подржавају ову врсту пројеката, тако да 55% финансијских ангажмана има директан утицај на борбу против климатских промена и ублажавања њихових последица. У Србији је АФД обезбедила 51 милион евра за реконструкцију железничке инфраструктуре, јачање капацитета и модернизацију сектора, као и 50,5 милиона евра за подршку реформама у области животне средине (спровођење климатских обавеза Србије у складу са Париским споразумом и процесом приступања ЕУ). У сарадњи са Међународном банком за обнову и развој (Светска

⁸⁸ У Србији се реализују следећи пројекти: [Rural development through integrated forest and water resources management in Southeast Europe](#); [Waste management, circular economy and green job opportunities](#); [Energy efficiency in public buildings](#); [Development of a sustainable bioenergy market](#); [Social rights for vulnerable groups](#); [Public administration reform](#); [Social services for disadvantaged population groups](#); [Promoting EU Integration in the Western Balkans](#); [Open regional funds for South-East Europe – legal reform](#); [Open regional funds for South-East Europe – modernisation of municipal services](#); [Public finance reform](#); [Open Regional Fund for South-East Europe – Biodiversity](#); [Open regional funds for South-East Europe – Energy Efficiency](#); [Economic Diversification of Rural Areas](#); [Zoran Djindjic Internship Programme of German Business for the Countries of the Western Balkans](#); [Programme „Migration for Development“](#); [Private sector development in disadvantaged regions](#); [Sustainable recruitment of nurses](#); [Open Regional Fund for South-East Europe – Foreign Trade](#); [Western Balkans School Exchange Scheme](#); [Dialogue on Employment Creation, Initiative and Dual Education](#); [Supporting young people in rural regions of Serbia](#); [Strengthening Rule of Law in Serbia \(giz.de\)](#)

⁸⁹ <https://rs.ambafrance.org/AFD-4148>

банка), Француска агенција за развој доприноси такође побољшању урбане инфраструктуре у Србији, кроз пројекат (кредит) вредан 265,2 милиона евра (300 милиона америчких долара).

Пројекат "Развој локалне инфраструктуре и институционалног јачања локалних самоуправа Републике Србије"

Носилац пројекта⁹⁰ је Влада Републике Србије/Министарство грађевинарства, саобраћаја и инфраструктуре. Циљ пројекта је да се унапреде капацитети локалних самоуправа за управљање одрживом инфраструктуром, као и да се побољша приступ економским и друштвеним потенцијалима на климатски освешћен начин, у складу са обавезама које проистичу из Софијске декларације о Зеленој агенди за Западни Балкан, донете 2020. године, као и у складу са циљевима, мерама и активностима дефинисаним Стратегијом одрживог урбаног развоја Републике Србије до 2030. године и Акционим планом за њено спровођење. Кроз пројекат ће се, пре свега, обезбедити инвестиције и техничка подршка за одрживо унапређење локалних путева и мобилности, као и укупне отпорности локалних самоуправа на климатске промене. Свака локална самоуправа ће имати право на одређену количину средстава, а према формули која у обзир узима број становника, површину, степен развијености, као и рањивост на климатске промене. Очекивани почетак пројекта је јун 2022. године, док се завршетак пројекат се очекује у новембру 2028. године.

Пројекат је структуриран кроз спровођење активности подељених у три основне компоненте:

- Компонента 1: Климатски паметна мобилност
- Компонента 2: Јачање капацитета за пружање услуга о области инфраструктуре
- Компонента 3: Управљање пројектом и подизање свести

Заједно са Европском банком за обнову и развој, АФД подржава проширење инфраструктуре за управљање чврстим отпадом, кроз зајам од 150 милиона евра. Улагања на Западном Балкану износе више од 630 милиона евра, чему треба додати и подршку за два регионална пројекта. Први пројекат посвећен је побољшању квалитета живота у градовима захваљујући програму „Smart City“. АФД подржава такође пројекат RISE, којим се пружа подршка младим предузетницима са Западног Балкана, у сарадњи са Регионалном канцеларијом за сарадњу младих (RYCO).

2.3.4 ДОНАТОРСКИ ПРОГРАМИ

Јапан

Стратешки оквир развојне сарадње са РС дефинисан је у јапанској Повељи о развојној сарадњи из фебруара 2015. године. Приоритетне области билатералне развојне помоћи Јапана РС⁹¹ су:

- Заштита животне средине,
- Здравствена и социјална заштита и образовање и

⁹⁰ <https://www.mgsi.gov.rs/cir/projekti/razvoj-lokalne-infrastruktura-i-institucionalnog-jachanja-lokalnih-samouprava-republike>

⁹¹ <https://www.jica.go.jp/balkan/english/office/index.html>

- Предузетништво и подршка малим и средњим предузећима.

Неки од примера помоћи коју Јапан пружа РС су: непројектне донације у виду јапанских производа, пројекти за основне потребе становништва (ПОПОС пројекти) који подразумевају једнократну помоћ попут реконструкције зграда школа и вртића, испоруку медицинске опреме и возила хитне помоћи, возила за одношење смећа и контејнера, цистерни, специјалних возила за превоз лица са посебним потребама итд, али и консултантску помоћ јапанских експерата од 2009. године кроз волонтерски програм Владе Јапана. Јапан такође обезбеђује и концесионалне зајмове (јенске кредите), па ће тако из средстава једног од кредита бити реализован пројекат „Изградња система за одсумпоравање у Термоелектрани Никола Тесла“.

Краљевина Данска

Данска своју развојну помоћ корисницима пружа у већини случајева билатерално, али и мултилатерално углавном кроз УН, институције ЕУ и Светску банку. Стратегија развојне сарадње Краљевине Данске са Републиком Србијом⁹² дефинисана је у оквиру ширег регионалног концепта – Данског суседског програма за Источну Европу. Од 2017. године, завршетком два велика програма финансирана данском билатералном бесповратном помоћи на југу Србије и доношењем нове стратегије данске развојне помоћи, Република Србија је престала да буде тзв. данска „партнерска држава“ и од тада нема значајније билатералне развојне помоћи Краљевине Данске Републици Србији, с обзиром да је фокус данске развојне помоћи у Европи усмерен ка Украјини и Грузији.

Краљевина Норвешка

Краљевина Норвешка је један од највећих билатералних донатора РС чија подршка од 2008. до данас износи више од 100 милиона евра. Норвешка пружа помоћ Србији кроз Билатерални програм сарадње, Фонд за мале пројекте Амбасаде, као и директне грантове организацијама цивилног друштва⁹³. У јануару 2018. године потписан је Меморандум о разумевању (МоР) између МЕИ РС и Министарства спољних послова Краљевине Норвешке који се односи на билатералну сарадњу кроз пројекте и који дефинише основне принципе сарадње између два министарства са циљем подршке интеграцији Србије у структуре ЕУ кроз пројекте који доприносе реформским процесима и развоју подржаних сектора у складу са захтевима процеса европских интеграција.

Краљевина Холандија

Развојна помоћ Холандије Републици Србији⁹⁴ је у протеклим годинама била усмерена на подршку развоју сектора пољопривреде, заштите животне средине, приватног сектора, запошљавања, владавину права, помоћ избеглицама и интерно расељеним лицима и изградњу институционалних капацитета. Током 2019. и 2020. године није било уговарања нових пројеката, а у оквиру два програма – МАТРА и Фонд за људска права који за циљ имају

⁹² <http://serbien.um.dk/en/danish-cooperation/danish-cooperation-with-serbia/>

⁹³ <https://www.norway.no/en/serbia>

⁹⁴ <https://www.netherlandsworldwide.nl/countries/serbia>

помоћ организацијама цивилног друштва и секторима правде и унутрашњих послова, Амбасада Холандије је током 2019. године утрошила укупно 831.116 ЕУР. У оквиру ОРИО програма, у Републици Србији се спроводи пројекат Прикупљање и третман отпадних вода у Лесковцу. Укупан буџет ОРИО програма за пројекат у Лесковцу је 7,91 милиона ЕУР.

Краљевина Шведска

Шведска је усвојила нову Стратегију за подршку реформама у Србији, Западном Балкану и Турској 2021-2027⁹⁵. Финансијска подршка према новој стратегији за 2021-2027 износи 560 милиона евра, од чега је 500 милиона подељено на западни Балкан и 60 милиона за Турску. Укупна досадашња бесповратна помоћ Шведске износи око 283 милиона евра. Шведска ће наставити са трендом подршке финансирања програма и пројеката у РС у вредности од 12 милиона евра на годишњем нивоу. Највећи износ бесповратне помоћи по сектору у периоду од 2000. године до данас Шведска је издвојила за сектор заштите животне средине у укупној вредности од око 43 милиона евра. Од пројеката који су у току, издвајају се:

- PEID пројекат (Priority Environmental Infrastructure for Development), кроз који се наставља подршка сектору заштите животне средине – пружање техничке помоћи Министарству заштите животне средине, како би се потенцијални пројекти припремили за финансирање у наредном периоду. Главни циљ је израда пројектно-техничке документације за велике инфраструктурне пројекте. Буџет пројекта је око 3 милиона евра.
- EISP 2 пројекат (Environmental Infrastructure Support Project), који пружа подршку Министарству заштите животне средине у спровођењу мањих компоненти великих инфраструктурних пројеката као и код идентификовања потенцијалних пројеката у области заштите животне средине како би били спремни за израду неопходне пројектно-техничке документације. Буџет пројекта је око 2,9 милиона евра.
- Наставак пројекта који се бави припремама за преговоре у оквиру Поглавља 27 се одвија кроз ENVAP 3 пројекат - Environment Accession Project (септембар 2016 – март 2021), где је буџет око 3 милиона евра.

Народна Република Кина

Правни основ за сарадњу између РС и Народне Републике Кине представља Споразум о привредно-техничкој сарадњи између Владе РС и Владе Народне Републике Кине, који се потписује на годишњем нивоу⁹⁶. Приоритетне области развојне сарадње су здравство, образовање, енергетика и безбедност. У претходних неколико година реализовано је више пројеката у области здравства, којима је обезбеђена медицинска опрема за болнице и здравствене центре широм земље. Значајну подршку Народна Република Кина је дала и у погледу одбране од поплава. Влада Народне Републике Кине је омогућила и стручно усавршавање организовањем семинара у различитим областима за представнике институција на републичком и локалном нивоу, привредне коморе, малих и средњих предузећа, универзитета, болница.

Република Аустрија

⁹⁵ <http://www.swedenabroad.com/sr-Latn-RS/Embassies/Belgrad/>

⁹⁶ <http://rs.chineseembassy.org/srp/>

Кроз пројекте развојне помоћи Република Аустрија подржава политику РС усмерену на перспективу приступања ЕУ⁹⁷. Реализовани су пројекти у областима регионалног развоја, образовања, заштите животне средине, пољопривреде, здравства, развоја предузетништва, социјалне заштите, јачања капацитета управљања на локалном нивоу, као и подршке организацијама цивилног друштва. Аустријска развојна агенције (АДА) као имплементациона агенција Републике Аустрије примењује европске стандарде у имплементацији различитих ЕУ програма/пројеката:

- Реализација ЕУ програма под називом „Социо-економски развој Дунавске регије у Републици Србији“, финансираног из средстава ЕУ - Пројекат се састоји од неколико компоненти, укључујући и изградњу и обнову инфраструктуре, као што је изградња система водоснабдевања у општини Велико Градиште, као и рехабилитација Голубачке тврђаве, за који је Република Аустрија обезбедила 1.800.000 евра бесповратних средстава.
- Регионални пројекат подршке спровођењу Зелене агенде за западни Балкан - Општи циљ пројекта је унапређење транзиције Западног Балкана према модерним, ресурсно ефикасним и конкурентним привредама. Специфични циљ је подршка спровођењу Зелене агенде чиме се постиже посвећеност трансформацији економије на одрживи начин и достизање климатске неутралности до 2050. Укупан буџет пројекта износи 11.000.000 евра. Регионални пројекат је започет 2022. године.

По обиму алоцираних средстава, Република Аустрија је трећи највећи билатерални донатор који учествује у финансирању WBIF, са обезбеђеним средствима у износу од 17,9 милиона евра кумулативно, у периоду 2009-2020. године.

Република Француска

На основу Споразума о стратешком партнерству и сарадњи, влада Француске пружа подршку РС у јавним политикама у процесу приступања ЕУ. Споразумом између Влада Србије и Француске о Француској развојној агенцији и PROPARGO потписаног 2019. године, Канцеларија АФД у Београду функционише као регионална канцеларија за западни Балкан и у потпуности је оперативна од 2019. године. У складу са поменутиим Споразумом, АФД група пружа финансијску подршку, као што су грантови и гаранције за дугорочне зајмове држави, локалним самоуправама, јавним и приватним предузећима и финансијским институцијама као и субвенције, у складу са правилима девизног пословања РС. Области сарадње су:

- Развој метро система у граду Београду - Крајем новембра 2020. године, потписан је Споразум између влада Србије и Француске о сарадњи у области спровођења приоритетних инфраструктурних пројеката, инвестиционе вредности 581 милиона евра, који предвиђа да ће у изградњу прве линије београдског метроа бити уложено 454 милиона евра. Предвиђено је да француске компаније осигурају метро композиције и изводе радове на „електромеханичком делу“, док ће кинеске компаније изводити грађевинске радове. Званични почетак радова на развоју метро система отпочео је 2021. године, са извођењем припремних радова и радова на насипању терена, изградњом колектора на локацији планираног Деоа (терминала) у Макишком пољу.

⁹⁷ <http://www.entwicklung.at/en/>

- У сектору енергетике предвиђен је износ до 127.000.000 евра. за аутоматизацију електро дистрибутивне мреже средњег напона
- У оквиру Програма тзв. “зелених развојних кредита” РС је на располагању кредитни аранжман од 300 милиона америчких долара средстава Светске банке, KfW и АФД групе. Предвиђена средства АФД групе су у износу 90 милиона америчких долара.
- У области заштите животне средине, град Београд је изабрао компанију БеоЧистаЕнергија д.о.о. (која се састоји од конзорцијума који чине француска компанија „SUEZ“ и јапанска компанија „ITOCHU“) као партнера у оквиру Јавно-приватног партнерства, за пројекат изградње и финансирања постројења за производњу енергије из отпада у Винчи. Пројекат Винча обухвата санацију постојеће депоније, изградњу новог складишног центра према европским стандардима и јединице за спаљивање са производњом електричне енергије и топлоте (инсинератор).
- У трећем кварталу 2021. године, усвојен је закон о потврђивању Уговора о кредиту у износу од 50.000.000 евра, између АФД групе и РС за спровођење реформи усмерених на тзв. „зелени опоравак“ кроз Програмски зајам за јавне политике „Урбане средине отпорне на климатске промене“. Саставни део Програма је и грант у износу од 500.000 евра за потребе техничке подршке Влади Србије који обухвата израду Мапе пута за климатске активности на националном и нивоу локалних самоуправа (Смедерево и Ужице). Пружена је подршка на изради подзаконских аката Закона о климатским променама и процени изградње капацитета.

Република Грчка

Хеленик план за економску обнову Балкана (ХиПЕРБ) је програм грчке развојне помоћи у оквиру којег је Влада Републике Грчке определила бесповратна средства за шест балканских земаља – Савезну Републику Југославију, Румунију, Бугарску, Македонију, Босну и Херцеговину и Албанију⁹⁸. Циљани сектор овог програма помоћи је модернизација инфраструктуре, нарочито у сектору саобраћаја. Два изузетно значајна пројекта за Србију која су подржана из ХиПЕРБ плана су изградња Коридора 10.

Република Индија

Индијски програм билатералне техничке и економске сарадње - ИТЕЦ програм (Indian Technical and Economic Cooperation Programme - ИТЕС) спроводи Министарство спољних послова Владе Индије као билатерални програм помоћи те државе пријатељским земљама. Овај програм углавном циља земље у развоју, међу којима је и РС, којима се нуде бесплатни курсеви усавршавања у Индији за различита техничка и стручна занимања као и могућност бржег и лакшег прилагођавања све више глобализованом свету⁹⁹. У периоду од 2013. до краја 2019. године отприлике 80 државних службеника РС је похађало ИТЕЦ курсеви (од 2008. године па до данас броји око 167 стручњака, представника владиног и приватног сектора) у различитим областима и научним дисциплинама, укључујући информационо-комуникационе технологије, управљање расходима, предузетништво, област СТО, банкарство и финансије, обновљиве изворе енергије, проблематику везану за климатске промене, законодавство, усавршавање енглеског језика, итд.

⁹⁸ <http://www.mfa.gr/serbia/sr/the-embassy/>

⁹⁹ www.itecgoi.in

Република Кореја

Програм размене знања (енг. Knowledge sharing programme, KSP) се реализује у сарадњи са Корејским институтом за развој (KDI) и има за циљ институционални развој и јачање капацитета запослених у органима државне управе партнерских земаља. Програм пружа консултације усмерене на потребе партнерских земаља, које се спроводе кроз низ заједничких истраживачких радова, обука, консултација, а који се одржавају наизменично у Кореји и партнерским земљама. Тако се реализују следећи програми:

- KOICA Fellowship programs - KOICA партнерски програми - Примарни циљ овог програма је додатна едукација за техничке вештине и знања, као и изградња капацитета за одрживи друштвено-економски развој;
- Мастер студије (KOICA Scholarship Program – Master’s Degrees) - постдипломске (мастер) студије;
- Српско-корејски информатичко приступни центар (СКИП Центар) – отворен је у Београду 2017. године, а планиран је и други СКИП центар у Нишу, намењен бесплатним ИТ обукама грађана, државних службеника и стартап компанија

Република Пољска

У Србији се пољска развојна сарадња¹⁰⁰ спроводи кроз мале развојне пројекте, које реализује Амбасада Републике Пољске са локалним партнерима. Главни циљ је да се реализују пројекти који ће побољшати животни стандард локалног становништва. У оквиру система малих грантова спроводе се иницијативе малих развојних пројеката које доносе позитивне ефекте на свакодневни живот локалних заједница. Билатералну помоћ могу да користе институције из сектора јавних финансија, истраживачки институти, невладине организације и лица из приватног сектора. Партнери на пројектима најчешће су локалне невладине организације, јавне установе или локалне самоуправе. Пројекти који су се имплементирали у Србији у периоду 2007 – 2020 имали су укупну вредност од 253.856 евра. На трећем заседању „Београдске конференције“ одржаном 2019. године у Варшави, одвијала су се три паралелна панела: заштита животне средине, правосудни систем и комуникација у области европских интеграција.

Република Сингапур

Током седамдесетих, Сингапур је кроз различите програме почео ширити своја искуства са партнерским земљама широм света. Ови програми су доведени под јединствени оквир када је 1992. године основан Сингапурски програм сарадње (Singapore Cooperation Programme, SCP). Програм сарадње је серија курсева, програма, семинара, радионица, консултација, као и студијских посета у низу области у организацији Владе Сингапура и има за циљ да се са партнерским земљама подели искуство Сингапура у стицању важних техничких вештина и знања а који су од виталног значаја за економски и друштвени напредак једне земље. Области СЦП обука укључују образовање, животну средину (климатске промене, очување животне средине...), саобраћај и инфраструктуру, привреду и економију, социјалну тематику (друштвено предузетништво и иновације, социјална кохезија, оснаживање особа са инвалидитетом и посебним потребама...), здравство, сајбер безбедност, одрживи развој

¹⁰⁰ www.belgrad.msz.gov.pl

(обновљива енергија, одрживи градови, енергетска ефикасност и смањење емисија), државну управу и дигиталну владу. Кандидати за програме обуке могу бити државни службеници - руководиоци ужих унутрашњих јединица у институцијама јавне управе као и државни службеници на положају, осим ако није другачије назначено.

Република Словенија

Активности техничке помоћи¹⁰¹ фокусиране су на подршку институцијама Републике Србије у процесу европских интеграција, укључујући подршку у хармонизацији прописа, усаглашавању процедура у раду наших институција са стандардима ЕУ, унапређењу квалитета услуга, унапређењу организационих структура кроз преношење искуства словеначких институција и организација. Висина средстава издвојених за развојну помоћ утврђује се на годишњем нивоу Развојним планом Републике Словеније. Тренутно се спроводи пројекат под називом „Помоћ у спречавању корупције“, који има за циљ побољшање услова за обезбеђивање транспарентности и одговорности у функционисању институција јавног сектора у РС, као и јачање капацитета за ефикасно спровођење законских надлежности институција у борби против корупције. Носилац пројекта је Агенција за борбу против корупције, а укупна вредност је 95.580 евра.

Република Турска

Правни оквир за сарадњу са Републиком Турском у домену донаторске, развојне и хуманитарне помоћи у ванредним ситуацијама представља Споразум влада двеју земаља о техничкој и финансијској сарадњи¹⁰² из 2009. године. Његовим потписивањем, званично је почела са радом Турска агенција за сарадњу и координацију у РС (ТИКА) путем које се усмерава и остварује сарадња са институцијама РС. Приоритетне области које се подржавају кроз програм развојне сарадње са просвета, здравство, пољопривреда, култура, историјско наслеђе и туризам. Укупна процена реализације средстава развојне помоћи Републике Турске износи преко 37 милиона евра.

Од примера подршке кроз донаторска средства од значаја су: реконструкција и опремање Опште болнице у Новом Пазару, Центру за заштиту деце, одојчади и омладине „Звечанска“, реконструкција зграде Вишег суда у Новом Пазару, радови на рестаурацији тврђаве Рам код Великог Градишта, радови на рестаурацији Џамије „Султаније Валиде“ у Сјеници, изградња и реконструкција више основних школа у Новом Пазару. Током 2020 и 2021. године највише донаторских средстава је усмеравано кроз пројекте у области здравства, заштите животне средине, медија просвете, културе, спорта, хуманитарне помоћи, културно-историјског наслеђа као и подршци у борби против пандемије COVID-19.

Савезна Република Немачка

Билатерална развојна сарадња између Савезне Републике Немачке и РС траје од 2000. године. Републици Србији одобрено је преко 1,8 милијарди евра развојне помоћи из средстава немачког Министарства за сарадњу и развој (BMZ), фондова Министарства животне средине,

¹⁰¹ www.belgrade.embassy.si

¹⁰² <http://www.tika.gov.tr/en>

Пакта за стабилност и других у виду бесповратних средстава и меких зајмова. Пројекте финансијске подршке реализује Немачка развојна банка (KfW), док пројекте техничке помоћи спроводи Немачка агенција за сарадњу¹⁰³ (GIZ). У протеклом периоду, средства немачке развојне помоћи у РС усмеравана су на реализацију пројеката и програма у три приоритетне области: 1) јавна инфраструктура (енергија и вода) - снабдевање струјом и топлотном енергијом, водоснабдевање, канализациона инфраструктура (управљање отпадним водама); 2) одрживи економски развој и запошљавање - унапређење законских оквира у области финансија и економије, развој финансијског сектора, подршка малим и средњим предузећима, подршка реформи средњег стручног образовања и обуке и 3) демократија, државна управа, грађанско друштво - подршка развоју децентрализоване администрације, ефикасне и усмерене на резултате, посебно у домену унапређења транспарентности, владавине права, система правосуђа и уравнотежавања снага различитих делова државне управе, као и помоћ у припреми за приступне преговоре и подршка процесу приступања ЕУ током последњих неколико година. По обиму одобрених средстава и значају остварених резултата, Савезна Република Немачка несумњиво представља најважнијег билатералног развојног партнера Републике Србије.

Поред пројеката који се спровode на националном нивоу, СР Немачка пружа како финансијску, тако и техничку помоћ регионалним пројектима и програмима. Регионална финансијска сарадња се реализује путем следећих инструмената сарадње: 1) Регионални инструмент за подршку обновљивим изворима енергије и енергетској ефикасности; 2) Европски фонд за Југоисточну Европу и 3) Зелени фонд за развој Југоисточне Европе. Регионална техничка сарадња реализује се кроз три регионална програма: 1) Отворени регионални фонд за Југоисточну Европу; 2) Регионални програм оснивања Дунавског центра компетентности за јачање региона доњег тока Дунава и 3) Прекогранична сарадња у области социјалног укључивања особа које су жртве трговине људима.

Сједињене Америчке Државе

Развојна сарадња са Сједињеним Америчким Државама (САД) реализује се посредством Америчке агенције за међународни развој (USAID). Правни основ за сарадњу представљају споразуми о помоћи између РС и САД за боље функционисање управе и конкурентнију тржишну економију. Приоритетне области развојне сарадње између РС и САД обухватају развој локалних самоуправа, развој малих и средњих предузећа, изградњу институција, владавину права, европске интеграције и јачање цивилног сектора. Значајни пројекти у оквиру бољег функционисања управе¹⁰⁴ су: „Владавина права“ (*The Rule of Law project*), „Јачање медијског система“ (*Strengthening of the media systems*), „Јачање отпорности на избегличку кризу“ (*Enhancing Local Resilience to Refugee Crisis*). Значајни пројекти у оквиру конкурентније тржишне економије¹⁰⁵ су: „Подршка развоју приватног сектора у јужној и југозападној Србији“ (*Private Sector Development Project*) и „Пројекат за конкурентну привреду“ (*Competitive Economy Project*).

¹⁰³ <http://www.belgrad.diplo.de/> и www.nemackasaradnja.rs

¹⁰⁴ <https://www.usaid.gov/serbia/democracy-human-rights-and-governance>

¹⁰⁵ <https://www.usaid.gov/serbia/economic-growth-and-trade>

Словачка Република

Сарадња између Словачке Републике и РС¹⁰⁶ се фокусира на подршку процесу трансформације, спровођењу реформи, укључујући реформу јавних финансија, појачаном укључивању приватног сектора у развојну сарадњу и подршци помирењу и дијалогу међу заједницама. У протеклом периоду Словачка је пружала помоћ Србији преко Словачке развојне агенције „Slovak Aid“. У наредном периоду фокус билатералне развојне сарадње са Словачком биће пренос искуства везаног за интеграције земаља у евроатлантске структуре, подстицање иновација и покретања предузећа, помоћ у дигитализацији јавне управе, подршка малим и средњим предузећима у овези са запошљавањем, са фокусом на жене предузетнице, као и интеграција социјално маргинализованих грађана. Словачка Република такође учествује у спровођењу пројеката финансираних у оквиру ЕУ Инструмента за претприступну помоћ (ИПА).

Уједињено Краљевство

У оквиру развојне сарадње између РС и Уједињеног Краљевства¹⁰⁷, представници Британске амбасаде у РС имају активну улогу у процесу координације развојне помоћи. Фонд за добро управљање (Good Governance Fund – GGF) је вишегодишњи програм а Србији је део овог фонда доступан за подршку реформама у следећим областима: владавина права (правосуђе, борба против корупције, људска и мањинска права итд.), јавна управа, економија и пословно окружење, јачање слободе изражавања. Фонд за добро управљање функционише кроз три канала: 1) Фонд за стратешку подршку (SSF), који је усмерен на пилот пројекте и организације цивилног друштва, кроз пружање директне бесповратне помоћи. Подржани пројекти су имали фокус на приоритетне области GGF Фонда: од унапређења пословног окружења до јачања одговорности владе и слободе изражавања; 2) Канал међународних финансијских институција (MFI), који је пројектован за подршку реформама кроз сарадњу са међународним финансијским институцијама. Најзначајнији ресурси су усмерени на развој е-Управе (пројекат “Дигитална трансформација” и пројекат “Open Data”), имплементирани уз помоћ УНДП-а и Канцеларије за информационе технологије и електронску управу Владе РС, и 3) Управљачки фонд (MF), којим управља конзорцијум под вођством PricewaterhouseCoopers (PwC), а укључује техничку помоћ за пројекте развијене у сарадњи са државним институцијама.

Швајцарска Конфедерација

Држава Швајцарска присутна је у Србији од 1991. године. До сада, финансијска подршка износи 350 милиона евра. Влада Швајцарске Конфедерације у свом саставу има две институције које су надлежне за развојну помоћ. Швајцарска агенција за развој и сарадњу (СДЦ, енгл. *Swiss Development Agency, SDC*) налази се при швајцарском Министарству спољних послова и задужена је за развојну помоћ која се односи на подршку пројектима подизања капацитета, техничке помоћи, односно тзв. „soft“ пројеката који за циљ имају реформу административног и општег друштвеног система. Државни секретаријат за економску послове (SECO, енгл. *State Secretariat for Economic Affairs SECO*), швајцарског Министарства економије надлежан је за развојне пројекте који су искључиво инфраструктурног карактера.

¹⁰⁶ <http://www.mzv.sk/belehrad>

¹⁰⁷ <https://www.gov.uk/world/organisations/british-embassy-belgrade.sr>

Нова Стратегија за период 2018-2021 усмерена је на области управљања, економског развоја и одрживих извора енергије. Швајцарска је определила 95 милиона евра, што је за 10 % више у односу на претходни стратешки период:

- У области управљања подршка у износу од 36 милиона евра биће пружена законодавству на републичком и локалном нивоу у циљу јачања позиције представничких тела, као и њихове надзорне улоге. Пажња ће бити усмерена на капацитете локалних самоуправа у управљању јавним финансијама како би се побољшао укупан квалитет услуга према грађанима и пословном сектору. Подршка цивилном друштву ће имати јачу улогу са циљем оснаживања веза између организација цивилног друштва и грађана како би се повећало њихово учешће и осигурао глас у процесу доношења одлука;
- У области економског развоја и запошљавања подршка у износу од 45 милиона евра намењена је побољшању макроекономског оквира, пословног окружења и инклузивних политика за превазилажење неједнакости. Пажња ће бити усмерена на локални економски развој, промоцију трговине, запошљавање младих, дуално образовање и развој приватног сектора у циљу одрживог развоја и квалитетног запошљавања, посебно у руралним срединама;
- У области самоодрживе енергије и отпорних градова подршка у износу од 14 милиона евра намењена је јачању експлоатације обновљивих извора енергије, примени мера енергетске ефикасности и јачању капацитета за управљање и планирање инфраструктурних активности. Додатно, подршка у овој области биће проширена на активности које ће допринети развоју самоодрживих градова, а у циљу достизања националних циљева енергетске ефикасности и обновљивих извора енергије. Швајцарска је пружила подршку у јачању капацитета за управљање миграцијама, побољшању капацитета за пријем, регистрацију тражилаца азила и одобравање иновативног стамбеног модела за мигранте на територији Србије у износу од 2 милиона евра.

Организација HELVETAS Swiss Intercooperation¹⁰⁸ спроводи у Србији "Social Sciences for a better society", "Act for a Stronger Civil Society", "Building Economies Where All Can Prosper" пројекте. HELVETAS и Транспарентност Србија су 2023. године објавили резултате истраживања "Локални индекс партиципативности" (ЛИПА)¹⁰⁹ где се истиче да грађани Србије нису довољно укључени у поступак доношења одлука, прописа, одлука о трошењу новца из локалних буџета, у јавне расправе и друге механизме функционисања ЈЛС. Овај индекс разврстава општине и градове у шест кластера. Ниједна од 44 локалне самоуправе у Србији, обухваћене истраживањем, није у рангу највишег кластера, тзв. „пуне партиципације“, а просечна оцена, односно просечан ниво индекса партиципативности у српским општинама износи само 26,4 одсто што је у рангу „основне партиципације“. Према резултатима ЛИПА истраживања, само једна ЈЛСа има „висок“ ниво партиципације (изнад 60 одсто) – и то је град Ужице. ЛИПА резултат од 30 одсто до 45 одсто (умерени ниво партиципације) има 14 ЈЛС, међу којима су најбоље Велико Градиште и Сомбор. Просечан индекс од 26,4 одсто, што је у рангу „основне партиципације“ има скоро половина ЈЛС (њих 20), а мање од 15 одсто (низак ниво партиципације) има девет општина.

¹⁰⁸ <https://www.helvetas.org/en/eastern-europe/what-we-do/where-we-work/partner-countries/serbia>

¹⁰⁹ <https://n1info.rs/biznis/istrazivanje-gradjani-nedovoljno-ukliuceni-u-odluke-o-trosenju-novca-na-lokalu/>